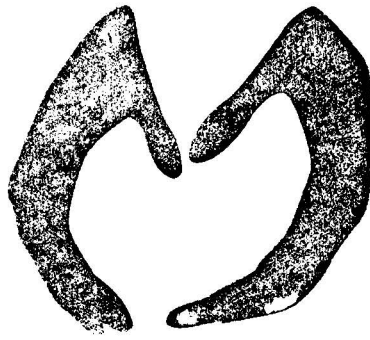

กุมภาพันธ์ 2550
1

ป่วย อิงภากรณ์

ทัศนะว่าด้วยการศึกษา

ป่วย อีภภภภ
ภภภภภภภภภภภภ
ภภภภ ภภภภ ภภภภภภ

ภภภภภภภภภภภภภภภภ

๘/๒๓ ภภภภภภภภภภ ภภภภภภภภ

ภภภภภภภภ ภภภภภ ๑๐๗๐๐

ภภภภภ (๐๒)๔๑๑-๐๗๗๔, (๐๒)๔๑๒-๐๗๔๔, (๐๒)๔๒๒-๑๕๕๗

ภภภภภ (๐๒)๔๔๔-๙๗๕๖

Website : www.komol.org

E-mail : komol@komol.org

ภภภภภภภภภ : book@komol.org

ภภภภภภภภภภ ภภภภ ภภภภภภ

ภภภภภภภภภ ภภภภ ภภภภภภภภภภ ภภภภภ ภภภภ

ภภภภภภ ภภภภภ ภภภภ ภภภภภภภภภภ ภภภภภภภภภภ

ภภภภภภภภภ ภภภภภภภภภภภ

ภภภภภ ภภภภภ ภภภภภภภภ

ภภภภภ ภภภภ ภภภภภ

ภภภภภภภภภ ภภภภภภภภภภภ

ภภภภภภภภ ภภภภ ภภภภภภ

ภภภภภภภภ ภภภภภ ภภภภภ

ภภภภภภภภภ ภภภภ ภภภภภ ภภภภภ ภภภภ ภภภภภ (๐๒) ๔๙๕-๒๓๐๐-๓

ภภภภภภภภ ภภภภภ ภภภภภ ภภภภภ ภภภภภ (๐๒) ๒๒๕-๙๕๓๖-๙

ภภภภภภภภภภภภภภภภภภภภ ๙๙๙-๙๙๙๙-๙๙๙-๙๙

ภภภภภภภภ ๑ ภภภภภ ๒๕๔๕ ภภภภภ ๒,๐๐๐ ภภภ

ป่วย อิงภากรณ

ทัศนะว่าด้วยการศึกษา

ปกป้อง จันวิทย์ บรรณธิการ

มูลนิธิโกลด์คิมทอง

กระทรวงศึกษาธิการ ออกใบอนุญาตให้ เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๑๔
เลขที่อนุญาตที่ ต. ๑๔๔/๒๕๑๔

กระทรวงมหาดไทย ออกใบอนุญาตให้ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๖
เลขทะเบียนลำดับที่ ๗๖๓

คณะกรรมการ

นายสัญญา ธรรมศักดิ์

ประธานกรรมการก่อตั้ง (ถึงแก่อนิจกรรม)

นายป๋วย อึ๊งภากรณ์

รองประธานกรรมการก่อตั้ง (ถึงแก่อนิจกรรม)

๑ นายอุดม เย็นฤดี

ประธานกิตติมศักดิ์

๒ นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์

ประธานกรรมการ

๓ นายชาญวิทย์ อร่ามฤทธิ์

กรรมการเหรียญกษาปณ์

๔ นายเฉลิม ทองศรีพงศ์

กรรมการที่ปรึกษากฎหมาย

๕ นางสาวรสนา โตสิตระกูล

กรรมการผู้จัดการ

๖ นางสาววิจิตา คุณศิริวานนท์

กรรมการผู้ช่วยผู้จัดการ

๗ พระไพศาล วิสาโล

กรรมการ

๘ นายกรุณา กุศลาลัย

กรรมการ

๙ นายเกษมสันต์ วีระกุล

กรรมการ

๑๐ นายนริศ ชัยสูตร

กรรมการ

๑๑ นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช

กรรมการ

๑๒ นายประกอบ คุปรัตน์

กรรมการ

๑๓ นายแพทย์ประพจน์ เกตุรากาศ

กรรมการ

๑๔ นายแพทย์ประเวศ วะสี

กรรมการ

๑๕ นายพิภพ อึ้งไชย

กรรมการ

๑๖ นายสรรพสิทธิ์ คุ้มประพันธ์

กรรมการ

๑๗ นางสาวอรศรี งามวิทยาพงศ์

กรรมการ

๑๘ นายอุทัย ดุลยเกษม

กรรมการ

๑๙ นายพิภพ อุดมอิทธิพงศ์

กรรมการ

๒๐ นางสาวสิริวรรณ ศรีเพ็ญจันทร์

กรรมการเลขานุการ

มูลนิธิโกลด์คิมทอง จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๑๖ มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นเตือน และสนับสนุนให้บุคคลมีความเสียสละเพื่อสังคม มีอุดมคติ เป็นผู้นำในทางที่ถูกต้อง ตามแบบอย่างของครูโกลด์ คิมทอง ผู้สูญเสียชีวิตเมื่อปี ๒๕๑๔ ขณะอุทิศตนเป็นครูอยู่ในถิ่นทุรกันดาร

คำนำ

ความคิดทางการศึกษาของอาจารย์ปวยนั้นน่าสนใจ แม้ท่านจะไม่ได้พูดถึงหรือเสนอทฤษฎีอย่างเป็นระบบก็ตาม แต่การที่ท่านออกจากตำแหน่งผู้อำนวยการแห่งประเทศไทยเพื่อมารับเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ย่อมชี้ให้เห็นว่าท่านให้ความสำคัญกับการศึกษาแค่ไหน และการที่ท่านให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ก็เป็นเรื่องที่เราเห็นได้อย่างเด่นชัด และเป็นเรื่องที่ท่านให้ความสำคัญมาโดยตลอด

อาจารย์ปวยเป็นนักอุดมคติทั้งโดยวิธีคิด จิตใจ และความประพฤติปฏิบัติ ความคิดทางการศึกษาของท่านก็เป็นไปโดยนัยนี้ด้วยเช่นกัน ดังท่านหวังให้การศึกษามุ่งไปที่การพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีสติปัญญา และคุณธรรม รวมตลอดถึงความสำนึกที่จะรับใช้ผู้อื่นและสังคม นี่ยังไม่รวมถึงการที่ท่านสนับสนุนให้คนยากจนได้รับการศึกษา ซึ่งผู้ที่มีอำนาจในแวดวงการศึกษามานานเราก่อนและหลังจากท่าน โดยเฉพาะที่ในเวลานี้จะมีสักกี่คนที่สนใจประเด็นเหล่านี้

เป็นที่น่าเสียดายที่ท่านต้องโดนภัยพาลของสังคม ทำให้ต้องจากประเทศชาติบ้านเมืองไป หากไม่แล้วเราคงจะได้คนดีมีสติปัญญามาช่วยกันพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า และคงไม่ต้องตกทุกข์ได้ยากกับวิกฤติต่าง ๆ ดังที่เป็นอยู่นี้ และถ้าท่านได้มีเวลาทำงานในทางการศึกษาให้นานกว่านี้สักหน่อย การศึกษามานานเราจะเปลี่ยนโฉมหน้าไปในทางที่ดีขึ้นกว่านี้แค่ไหนก็น่าคิด

อาจารย์ปวยสนใจการศึกษาไม่ใช่แค่เรื่องเนื้อหาหรือหลักสูตรเท่านั้น หากท่านสนใจครอบคลุมไปถึงระบบวิธีบริหาร การจัดการ

และอื่น ๆ อย่างครบวงจร ดั่งหนังสือเล่มนี้เป็นพยาน แม้สังคมจะเปลี่ยนไปกว่าสมัยที่ท่านทำงานอยู่มากก็ตาม แต่ความคิดความอ่านรวมถึงสิ่งที่ท่านทำได้ ยังคงมีประโยชน์และมีคุณค่าให้สานต่ออย่างยากที่ใครจะปฏิเสธความจริงข้อนี้ได้ แม้รายละเอียดบางอย่างอาจต้องปรับปรุงบ้าง แต่หลัก ๆ แล้วโดยเฉพาะอุดมคตินั้น ยังคงใช้ได้ผลเสมอ โดยเฉพาะการที่สถาบันการศึกษาสมัยปัจจุบันส่วนใหญ่แทบไม่สนใจเรื่องอุดมคติเอาเลย ความคิดของอาจารย์ป๋วยยิ่งสำคัญ เพราะสังคมไหน ๆ ก็คงอยู่ไม่ได้ ถ้าคนในสังคมขาดอุดมคติที่จะทำเพื่อผู้อื่นและส่วนรวม สนใจแต่เฉพาะผลประโยชน์ของตนเองเพียงฝ่ายเดียว สังคมนั้นก็คงถึงกาลวิบัติไปในไม่ช้า ที่พูดนี้ไม่ใช่การเล่นโวหาร แต่สภาพการณ์ของสังคมไทยปัจจุบันก็ชวนให้คิดถึงประเด็นนี้มากอยู่

พิภพ ธงไชย

สิงหาคม ๒๕๔๕

สารบัญ

ภาค ๑ ปรัชญาการศึกษา

การศึกษา	๓
ปาฐกถาเรื่องการศึกษา	๓๑
ปาฐกถาเรื่องการพัฒนาการศึกษา	๕๑
การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม	๖๕

ภาค ๒ มหาวิทยาลัย

การบริหารมหาวิทยาลัย	๘๑
ความชอบธรรมในมหาวิทยาลัย	๙๙
การพัฒนามหาวิทยาลัย	๑๐๙
บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัย	๑๒๑
ข้อคิดเรื่องอุดมศึกษา	๑๒๗
มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย	๑๔๑

ภาค ๓ มุมมองการศึกษา

ห้องสมุดในทัศนะของข้าพเจ้า	๑๕๙
การประถมศึกษาในประเทศไทย	๑๖๗
การมัธยมศึกษาในประเทศไทย	๑๗๕

ภาค ๔ ทัศนะจากประสบการณ์

เรียนให้เก่ง	๑๘๕
จดหมายถึงบรรณานิกร มหาวิทยาลัย	๑๙๕
เศรษฐศาสตร์เชิงจริย	๑๙๙
คณะเศรษฐศาสตร์ ในปีการศึกษา ๒๕๑๒	๒๑๑
คณะเศรษฐศาสตร์ ในปีการศึกษา ๒๕๑๓	๒๒๑

ภาค ๑

ปรัชญาการศึกษา

การศึกษา

จุดมุ่งหมาย

การศึกษาควรมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

๑. เพื่อที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม เป็นพลเมืองดี มีความคิดชอบ ทำชอบ ประพฤติชอบ

๒. ควรจะอบรมนักเรียน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัยให้รู้จักใช้ความคิด รู้จักบำรุงสติปัญญาให้เฉียบแหลมเพื่อธำรงวิชาการ ให้แตกฉานและลึกซึ้ง นำมาใช้เป็นประโยชน์แก่ตนและแก่ประชาคม

๓. ฝึกนักเรียนให้สามารถมีความรู้สำหรับใช้ประกอบสัมมาอาชีพะ เลี้ยงชีวิตของตนและครอบครัว ได้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

การศึกษาอบรมดังกล่าวไม่ได้กระทำอยู่แต่เฉพาะในโรงเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น เฉพาะอย่างยิ่งการอบรมในหัวข้อที่ ๑ ควรจะได้มีการอบรมในทางบ้าน ข้อนี้มีความสำคัญมาก แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ทุกคนอาจจะบอกว่าเป็นเรื่องที่รู้ ๆ กันอยู่แล้ว แต่เนื่องด้วยในสมัยปัจจุบันนี้ผู้ปกครองบิดามารดามักจะโยนความ

รับผิดชอบไปให้แก่ครูบาอาจารย์หรือรัฐบาล ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ เพราะฉะนั้น จึงขอเน้นว่า การศึกษาอบรมควรจะมีทั้งทางบ้านและทางสถานศึกษา สถานศึกษาก็แยกออกได้เป็นวัดตามแบบโบราณ หรือโรงเรียน หรือวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้ สถานศึกษาดังกล่าวมีความสำคัญมากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งเท่าที่เกี่ยวกับวิชาการและวิชาชีพ ตามข้อ ๒ และข้อ ๓ ผู้ใดได้รับการศึกษาในระดับต่ำก็ต้องได้รับประโยชน์น้อย แต่ยิ่งศึกษาสูงขึ้นไปก็ยิ่งควรจะได้รับประโยชน์เพิ่มพูนขึ้น แต่ถ้าผู้ใดมีสัณดานเลวและบกพร่องในข้อ ๑ คือปราศจากความซื่อสัตย์สุจริตและศีลธรรม คุณประโยชน์ที่จะได้รับจากข้อ ๒ และข้อ ๓ ย่อมกลายเป็นโทษ และในบางกรณีย่อมกลายเป็นโทษอย่างมหันต์

หลักการข้างต้นย่อมพึงเล็งไปในด้านบุคคล คือตัวของนักเรียนเอง เพราะเชื่อมั่นว่า มนุษย์แต่ละคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีอยู่ในตนเอง ไม่ว่าจะเกิดมาจากตระกูลใดหรือจากสถานที่ใด จากสิ่งแวดล้อมต่ำหรือสูง มนุษย์ทุกคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีอยู่ในตนเอง เรามักจะได้ฟังเสมอว่า ควรจะทำอย่างนั้นอย่างนี้เพื่อการศึกษาเพื่อชาติ ผมใครจะเน้นว่าการศึกษาคงต้องเริ่มต้นด้วยความสำคัญ ของนักเรียน และจบลงด้วยความสำคัญของนักเรียน นักเรียนไม่จำต้องเล่าเรียนเพื่อเห็นแก่ครูหรือแก่โรงเรียน ไม่ใช่หมั่นเรียนเพื่อชาติหรือแม้แต่เพื่อความรุ่งเรืองของวิชาการ วิชาการนั้นปล่อยให้ไปตามยถากรรมได้ ถ้านักเรียนสนใจในวิชาการเพื่อตนเองแล้ว วิชาการย่อมเจริญรุ่งเรืองได้เอง โดยมีนักเรียนเป็นผู้สืบสายวิชาการ เราควรจะให้การศึกษามิใช่เพื่อเพียงแต่ให้ได้ชื่อว่าประเทศไทยมีคนรู้หนังสือ ๘๐-๙๐ % แล้ว หรือนักเศรษฐศาสตร์ที่อ้างเสมอว่า เราจะต้องวางแผนพัฒนาการศึกษาให้ประสานเข้ารอยเดียวกับแผน

พัฒนาเศรษฐกิจนั้น ผมก็รู้สึกว่าพูดเกือบถูกแต่ยังไม่ถูกทีเดียว ที่ว่าพูดถูกนั้นก็คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจต้องการคนมีวิชาประเภทต่าง ๆ ระดับต่าง ๆ มาทำงาน ผู้ที่จะหางานทำได้และเลี้ยงชีวิตได้ด้วยล้มมาอาชีพะ ก็ควรจะพยายามศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะจะได้รับเงินเดือนมากจึงจะสำเร็จประโยชน์ แต่ที่ผมกล่าวถึงนักเศรษฐศาสตร์ที่อ้างถึงเรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการศึกษาโดยไม่คำนึงถึงนักเรียนว่ายังเข้าใจผิดอยู่นั้น ก็เพราะเขามิได้ฟังถึงคุณธรรมและศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่เป็นนักเรียนแต่ละคน อาจจะหลงคำนิงบูชาแผนพัฒนาเศรษฐกิจว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ไปได้

ระบบการศึกษาที่ดีจะต้องพยายามให้นำไปสู่จุดหมายข้างต้นในเมื่อประโยชน์ส่วนตัวของนักเรียนตรงกันกับประโยชน์ส่วนรวม เช่นในเรื่องการศึกษานี้ ถ้าเราฟังถึงตัวนักเรียน ประโยชน์แก่ประชาคมก็ไม่ถูกทอดทิ้ง แต่เมื่อใดเราหลงผิด ฟังถึงคิดถึงประโยชน์ของประชาคมเป็นจุดเริ่มแรก เราอาจจะดำเนินนโยบายผิดไปได้ และยิ่งนักการเมืองพยายามประกาศให้ดำเนินการศึกษาไปอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองหรือแม้แต่เพื่อประโยชน์ของหมู่คณะในส่วนแคบ เช่น เจ้าหน้าที่การศึกษาหรือครู ผลก็อาจจะกลับกลายเป็นโทษไปได้

ฉะนั้น ในประชาคมที่วิเศษยอดเยี่ยม เป็นอุดมคติ การอำนวยความสะดวกจึงควรจะทำให้ทั่วถึงกัน คือควรจะให้นักเรียนแต่ละคนสามารถรับการฝึกฝนอบรมดังกล่าวข้างต้นจนสุดความสามารถ คำว่า “สุดความสามารถ” ในที่นี้ ควรที่จะเป็นความสามารถที่มีใช้ความสามารถในทางการเงินของแต่ละคน ผู้ที่เรียนได้เก่งแต่ยากจนก็ควรได้รับการคำจุนทางการเงิน ผู้ที่เรียนเก่งมีสติ

ปัญญาหลักแหลมแต่อยู่ในท้องถื่นชนบทกันดาร ก็ควรจะได้โอกาส ให้ได้รับการศึกษาสูงที่สุดไม่ยิ่งหย่อนกว่าผู้ที่อยู่ในพระนคร เปรียบเสมือนเพชรที่อยู่ในตมต้องงมขึ้นมาให้มีค่าให้ได้ ความสามารถที่กล่าวนี้หมายถึงความสามารถและความถนัดทางธรรมชาติ บางคนเกิดมามีสมองดีและสติปัญญามาก บางคนก็มีสติปัญญาน้อยต่าง ๆ กัน แม้ว่าจะสิ่งแวดล้อมและการฝึกฝนอบรมจะช่วยได้บ้าง ก็ช่วยได้ แต่ในขอบเขตจำกัด จะให้ช่วยได้เสมอกันหาได้ไม่ บางคนก็ถนัดทางการฝีมือ บางคนถนัดทางคิด บางคนชอบศิลปะ บางคนชอบวิทยาศาสตร์ บางคนมีสติปัญญาในทางใช้มือมากกว่าใช้สมอง เป็นต้น ล้วนแต่ต่างกัน ความจริงที่ธรรมชาติสร้างสรรค์มาอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าจะไม่ดี เป็นของดี ถ้าหากว่าพวกเราเหมือนกันเสียหมด โลกเราย่อมดูพิลึก จะเจียบเหงาไม่สนุก เหมือนเข้าไปดูหนัง ดูทีวีก็ดูเรื่องเดียวกันทุกที การอำนวยการศึกษาก็จำเป็นจะต้องลดหลั่นกันไปแล้วแต่ แต่ละคนเป็นธรรมดา แต่ถ้าจะให้ถึงอุดมคติ ทุกคนควรจะได้ได้รับการศึกษาตามแต่ความถนัดของตนจนสุดความสามารถของแต่ละคน

ลักษณะการศึกษาในประเทศไทย ปัญหาและวิธีแก้ปัญหา

เมื่อได้พูดถึงประเทศไทย เราจะกล่าวถึงประเทศไทยว่าเป็นประเทศที่มีอุดมคติที่เป็นสภาพ ideal ดังข้างต้นนั้น ท่านคงจะพูดไม่ได้ ในขั้นนี้ควรพิจารณาดูว่าสภาพของการศึกษาของไทยเราห่างไกลจากอุดมคติเพียงใด ผมใคร่จะขอเสนอให้ท่านได้โปรดดูภาพที่ได้เตรียมไว้ท้ายบทนี้

ภาพที่ ๑ แสดงถึงจำนวนนักเรียนในระดับต่าง ๆ ของการศึกษาในปี ๒๕๐๗ และได้แยกให้เห็นเป็นหมวดประถมตอนต้น

ประถมตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และอุดมศึกษา

ในการบรรยายนี้ จะได้แยกกล่าวถึงการประถมศึกษา แล้วจึงจะกล่าวถึงมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาต่อไป

๑. ประถมศึกษา

เด็กทุกคนแทบทั่วราชอาณาจักรต้องบังคับให้เรียนหนังสือ ชั้นประถมปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๔ ตั้งแต่อายุย่างเข้าปีที่ ๘ จนถึงย่างเข้าปีที่ ๑๕ จึงจะพ้นเกณฑ์ ท้องที่ที่รัฐบาลได้เริ่มประกาศขยายการบังคับให้เรียนถึงชั้นประถมปีที่ ๗ แล้วนั้นมีเพียงไม่กี่แห่ง กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายที่จะขยายการศึกษาบังคับถึงชั้นประถมปีที่ ๗ ให้ทั่วพระราชอาณาจักรภายในระยะเวลา ๒๐ ปี สืบจากการประชุมเรื่องการศึกษาที่การาจี่เมื่อปี ๒๕๐๓ ซึ่งที่ประชุมการาจี่นี้ได้เสนอไว้ว่า ควรจะบังคับให้เรียนอย่างน้อยถึงชั้นประถมปีที่ ๗ ภายในเวลา ๒๐ ปี

ในทางปฏิบัติ นักเรียนเป็นจำนวนมากออกจากโรงเรียนไปเด็ดขาดเมื่ออายุพ้นเกณฑ์ หรือเมื่อสำเร็จชั้นประถมปีที่ ๔ แล้ว ขอได้โปรดดูภาพว่าจำนวนนักเรียนระหว่างประถมปีที่ ๔ กับประถมปีที่ ๕ ลดลงต่างกันมากเพียงไร ในจำนวนเด็กที่เริ่มเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ใน พ.ศ. ๒๕๐๑ ๑๐๐ คนมีเหลือเพียง ๔๕ คน ที่เรียนสำเร็จชั้นประถมปีที่ ๔ ใน พ.ศ. ๒๕๐๔ และอีก ๑๐ คนเท่านั้นที่เรียนต่อในชั้นประถมปีที่ ๕ หมายความว่าในระหว่างประถมปีที่ ๑ ถึงประถมปีที่ ๔ หายไป ๕๕ ใน ๑๐๐ และระหว่างประถมปีที่ ๔ กับประถมปีที่ ๕ หายไปอีก ๓๕ ใน ๑๐๐ จำนวนนักเรียนที่ออกชั้นประถมและมัธยมปรากฏอยู่ในตารางหมายเลข ๒ ทางขวาของด้านหน้า ท่าน

จะเห็นได้ว่าในปี ๒๕๐๔ นักเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ถึงประถมปีที่ ๔ รวมทั้งประถมปีที่ ๔ ด้วย ออกไปเป็นจำนวนถึง ๕ แสนคนเศษ ทั้งในปี ๒๕๐๗ ก็ยังมีจำนวนเกือบ ๕ แสน ๕ หมื่นคน ผู้ที่เรียนต่อในชั้นประถมปีที่ ๕ ส่วนมากมักจะพยายามเรียนเรื่อยไปอีก ๖ ปี จนจบชั้น ม.ศ. ๓ (ม. ๖ เดิม) ในชั้นนี้ก็มีเด็กออกจากโรงเรียนเป็นจำนวนมากอีกครั้งหนึ่ง เหลือที่จะต่อไปถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ (ม. ๘ เดิม) เพียงส่วนน้อย แต่ความจริงก็เป็นจำนวนหลายหมื่น ต่อไปภายหน้าเมื่อได้มีการขยายการศึกษาบังคับไปจนถึงชั้นประถมปีที่ ๗ ทัวหรือเกือบทัวราชอาณาจักรแล้ว คาดได้ว่าเด็กจะออกจากโรงเรียนน้อยลงเมื่อสิ้นปีที่ ๔ และคงจะไปออกมาก ๆ ในตอนประถมปีที่ ๗ แต่ในสภาพปัจจุบันนี้ยังเป็นดังภาพที่แสดงไว้

การบังคับให้เด็กไปเข้าเรียนนั้น ถ้าบิดามารดาผู้ปกครองเด็กที่อยู่ ในเกณฑ์บังคับ ไม่นำเด็กเข้าโรงเรียนมีโทษปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท ถ้ายังกระทำผิดซ้ำต่อไปอีกก็อาจจะรับโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ สำหรับกรณีที่รัฐบาลหรือเทศบาลหรือองค์การบริหารท้องถิ่นไม่สามารถจัดหาโรงเรียนให้พอกับจำนวนเด็กแล้ว กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ว่าอะไรเลย นับได้ว่าที่เรียกว่า “บังคับ” นั้น เป็นการบังคับฝ่ายเดียว และมีบางคนในพวกเราก็เลยเห็นไปว่าไม่สู้จะยุติธรรมนัก ข้อที่ร้ายก็คือ เด็กในเกณฑ์เกิดมีจำนวนมากกว่าจำนวนที่จะพอลาโรงเรียนเข้าได้ พวกเราชาวไทยเมื่อจะเปรียบกับชาติอื่น ๆ ในเรื่องลูกมากแล้ว พวกเราไม่แพ้ใคร เฉพาะอย่างยิ่งในท้องไรท้องนา และเมื่อที่เรียนเกิดขึ้นไม่ทันกับจำนวนเด็ก การบังคับก็ไร้ผล ในพระนครผู้ปกครองมักจะกระตือรือร้นที่จะให้การศึกษาแก่เด็ก เทศบาลบางที่ก็พยายามจัดให้มีการเรียนสองผลัด แต่ในบางแห่งก็เกิดใช้วิธี national sport คือ

ใช้วิธีแบบกีฬาเสียงไซค จับสลากเด็ก ก็ปรากฏว่าเด็กบางคนสามารถจับสลากได้ทุกปี พ้นการศึกษาไปได้ ไม่ต้องเข้าเรียนติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี

ท่านทั้งหลาย เมื่อพิจารณาตัวเลขในภาพหมายเลข ๑ จะเห็นได้ว่าในชั้นประถมตอนต้นนั้น มีนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนถึง ๔ ล้านคนเศษในปีการศึกษา ๒๕๐๗ และเมื่อเทียบกับจำนวนเด็กอายุ ๗ ถึง ๑๐ ขวบ จะเห็นได้ว่า นักเรียนนั้นมีมากกว่าจำนวนประชากรในเกณฑ์อายุนี้ ที่ผมพูดเมื่อกล่าวนี้นี้ไม่ขัดกับตัวเลขนี้เพราะเหตุว่านักเรียนในประถมต้นนั้น เป็นนักเรียนที่อายุมากกว่า ๑๐ ขวบ เรียนตกช้า ชั้นบ้าง มาเข้าโรงเรียนที่หลังบ้างก็มีเป็นอันมาก แท้จริงนั้นเด็กอายุ ๗ ขวบ ไปเข้าโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระนครและธนบุรี แล้วไม่สามารถเข้าได้มีเป็นจำนวนพัน ๆ ปรากฏการณ์ที่เคยทราบมาแน่ชัดก็คือว่ามีผู้ปกครองเด็กไปขอให้อำเภอหรือเทศบาล ช่วยจัดการให้เด็กเข้าโรงเรียนให้ได้เพราะมิฉะนั้นจะถูกปรับ เทศบาลบอกว่าไม่เป็นไรหรอก ๗ ขวบนะ ไม่มีใครเข้าได้หรอก รอไปอีกปีค่อยมาสมัครใหม่ อย่างนี้เป็นต้น

เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนได้แล้ว เด็กก็ยังเสี่ยงไซค่อีกคือ อาจจะไปได้ครูที่มีคุณวุฒิ หรือครูที่ไม่มีคุณวุฒิ ตามชนบทนั้นมักจะพบแต่ครูที่ไร้วุฒิ ตามบ้านนอกโรงเรียนมักจะไม่มีความรู้ อุปกรณ์การสอนหรือการเรียน หรือบางที่มีแต่ไม่พอ สมุดหนังสือก็แพงเกินกำลัง ผู้ปกครอง อาหารกลางวันก็ยากไร้ เครื่องแบบก็เป็นเรื่องที่ต้องผินซื้อ และระยะทางระหว่างโรงเรียนกับบ้านบางทีก็เป็นอุปสรรคสำคัญ ในพระนครและเมืองอื่น ๆ โรงเรียนอาจจะมิอุปกรณ์ดีกว่า และผู้ปกครองก็อาจจะยินดีเสียสละให้เด็กได้รับการศึกษาดี แต่นักเรียนที่สมัครใจเรียนนั้นก็ยังมีจำนวนมากที่จับสลากไม่ได้

อุปสรรคใหญ่สำหรับเด็กในชนบทได้แก่การขาดเรียน เด็ก ๆ ปกติชอบวิ่งเล่นอยู่ในที่แจ้ง ไม่ชอบเข้าห้องเรียนอยู่เป็นธรรมดา ผู้ปกครองบางคนสมัครที่จะให้บุตรของตนเลี้ยงควายมากกว่าไปโรงเรียน ฝนตกขึ้นเมื่อใดก็เป็นเหตุพอที่จะให้ย่อท้อต่อการเดินทางไปโรงเรียนเที่ยวละหนึ่งกิโลเมตร เป็นต้น การตรวจตราสอดส่องให้เด็กไปโรงเรียนนั้นบางทีก็หย่อนไป บางทีก็ไม่มีเอาเสียเลย ตามกฎที่ใช้บังคับอยู่ เด็กคนใดที่ขาดเรียนจนเข้าห้องเรียนไม่ถึง ๖๐ ใน ๑๐๐ ของจำนวนชั่วโมงที่กำหนดให้เรียน จะถูกห้ามไม่ให้เข้าสอบ และผู้ที่สอบตกด้วยเหตุนี้หรือเหตุอื่น จะต้องเรียนซ้ำชั้นในการศึกษาปีต่อไป เด็กที่ซ้ำชั้นก็มักจะเกรงไม่ยอมเรียนร่วมกับเด็กใหม่เพราะถือว่าต่ำกว่า และไม่ยอมอ่อนน้อมต่อข้อบังคับซึ่งเป็นปรปักษ์แก่ตนและซึ่งทำให้ตนขายหน้า ฉะนั้นจะเห็นได้ว่ามีเด็กตกชั้นประมปีที่ ๑ มากผิดปกติ ผมไม่ได้นำตัวเลขมาแสดงในที่นี้แต่ว่าเป็นจริงตามนี้ สำหรับในปีหลัง ๆ นี้ผมใคร่จะเรียนว่า มีเด็กตกชั้นน้อยกว่าปีก่อน ๆ ก็จริง แต่ยังเป็นจำนวนมาก ผู้ใหญ่น่าจะถามตนเองว่าการลงโทษเด็กแบบนี้ชอบธรรมแล้วหรือ

ในบางโรงเรียนในชนบท ครูทั้งที่มีวุฒิและไม่มี ต้องสอนพร้อม ๆ กันคนละหลายชั้น เพราะมีครูไม่พอ เงินเดือนแต่ละคนอาจไม่เกิน ๕๐๐ บาท ในลักษณะการเช่นนี้จะพุดถึงสมรรถภาพหรือความเสียสละหรือความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ยอมปราศจากความหมายเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเป็นที่แน่ใจว่าไม่ค่อยจะมีใครมาตรวจตราว่ากล่าว การที่เด็กเข้าเรียนชั้นประมปีที่ ๑ ร้อยคน เรียนต่อประมปีที่ ๕ เพียงประมาณสิบคนเท่านั้น แสดงว่าความพยายามจัดการศึกษานั้นปราศจากผลเสียเป็นอันมาก เพราะจะหวังให้เด็กเหล่านี้รู้หนังสือเป็นการถาวรย่อมเป็นไปได้

ถ้าจะพยายามแก้ปัญหาประถมศึกษา ข้อที่เห็นได้ชัดก็คือเราขาดแคลนโรงเรียน ขาดอุปกรณ์ ขาดครูและขาดครุฑูมิ ผู้ปกครองและนักเรียนในถิ่นที่ยากแค้นต้องการความช่วยเหลือในด้านสมุดหนังสือ ดินสอ เสื้อผ้า และในบางกรณีก็น่าจะช่วยให้ถึงอาหารกลางวันและการขนส่ง ทั้งหมดนี้แสดงว่ารัฐบาลจำเป็นที่จะต้องทุ่มเทเงินเพื่อการประถมศึกษาอีกมาก แต่การจ่ายเงินโดยขาดสติและความรอบรู้ย่อมเป็นการจ่ายสูญ ถ้าขาดการวางแผน การตรวจตรา การบังคับให้เด็กไปเรียนจริง ๆ แล้ว เงินก็สูญเปล่า ผมมีความเห็นว่าระบบประถมศึกษาบังคับ ๔ ปีนี้ น่าจะปรับปรุงให้ดีขึ้นให้รัดกุมเสียก่อน ก่อนที่เราจะก้าวไปขยายระบบบังคับไปถึง ๗ ปี แต่แน่ละเราจะต้องพยายามให้ได้ใช้ระบบบังคับ ๗ ปี โดยเร็วที่สุดที่จะเร็วได้ตามกำลังเงิน เช่น พยายามเริ่มขยายงานใน ๕ ปี เป็นต้น ในระหว่างนี้เราจำเป็นจะต้องส่งเสริมให้เด็กไปเข้าโรงเรียน วิธีลงโทษให้เข้าชั้นนั้นน่าจะพิจารณาว่าควรจะเลิกไหม เพราะเหตุว่าเด็กก็ต่าง ๆ กัน บางคนก็เติบโตด้วยสติปัญญาเร็วกว่าคนอื่น แต่บางคนก็เติบโตช้า ถ้าหากว่าเราลงโทษให้เข้าชั้นแล้วแกอาย แล้วแกไม่มาโรงเรียน นี่โรงเรียนไป ก็เท่ากับว่าเราสามารถให้แกมาโรงเรียนเพียง ๑ ปี ถ้าหากว่าเรายอมให้แกขึ้นชั้นไปบ้าง ผ่อนผันค่อย ๆ ปรานีปราศรัยไปแล้ว แกก็ไม่มี ความละอายในการที่แกต้องตกชั้น ผมพูดถึงเด็กอายุ ๗ ขวบถึง ๑๐ ขวบ ถ้าเช่นนั้นละก็ยังมีหวังว่าแกอาจจะอยู่ในโรงเรียนได้ถึง ๔ ปี อย่างนี้จะไม่ดีกว่าหรือ ผมเข้าใจว่าจะถูกหลักจิตวิทยาเด็กมากกว่า ผมเสนออีกข้อหนึ่งว่าควรมีเจ้าหน้าที่คอยช่วยสนับสนุนให้ครูต่าง ๆ ทำการสอนจริง ๆ จัง ๆ และสนับสนุนให้ผู้ปกครองดูแลส่งเด็กของตนไปโรงเรียนโดยสม่ำเสมอ เงินเดือนครูก็น่าจะได้พิจารณากันให้ดีและควรมีวิธีการอันแยบคาย ส่งเสริม

ให้ครูพยายามหาความรู้เพิ่มขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในชนบท ในระหว่างที่เรายังไม่สามารถขยายการประถมศึกษาบังคับออกไปเป็น ๗ ปีเช่นนี้ เมื่อเด็กมาอยู่ครบ ๔ ปี สำเร็จประถมปีที่ ๔ ไปแล้ว น่าจะชักจูงโดยเจ้าหน้าที่การศึกษาท้องถิ่นให้มีการชุมนุมนักอ่านหนังสือ ให้มีห้องสมุดขึ้น ให้มีการชุมนุมในเวลาว่างงาน สำหรับฟื้นฟูหนังสือที่แตกำลังจะลืมนไป อย่างนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่จำต้องออกจากโรงเรียนไปเพียงชั้นประถมปีที่ ๔

๒. มัธยมศึกษา

มัธยมศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ สายคือ สายสามัญและสายอาชีพะ มัธยมศึกษาสายสามัญแยกออกเป็นตอนต้น ๓ ปี (คือ ม.ศ. ๑-๓) และตอนปลาย ๒ ปี (คือ ม.ศ. ๔-๕) มัธยมศึกษาสายอาชีพะก็แยกออกเป็นตอนต้น ๓ ปีเหมือนกัน แต่ตอนปลายมี ๓ ปี ผู้ที่สำเร็จชั้น ม.ศ. ๖ สายอาชีพ จะได้ประกาศนียบัตรอาชีพะชั้นสูง มัธยมศึกษาสายอาชีพะตอนต้นนั้นปรากฏว่าไม่เป็นที่นิยมและไม่ได้ผลสมความมุ่งหมาย มีผู้เรียนแต่จำนวนน้อย ขอได้โปรดดูภาพที่ ๓ ในชั้น ม.ศ. ๑, ๒ และ ๓ ส่วนที่มีกาไว้เป็นจำนวนน้อยเหลือเกิน รัฐบาลในปัจจุบันนี้เท่าที่ทราบมีนโยบายที่จะเลิกเสีย โดยจะให้มีการสอนมัธยมศึกษาตอนต้นเฉพาะสายสามัญเท่านั้น ฉะนั้นนักเรียนที่สำเร็จชั้น ม.ศ. ๓ ก็อาจจะเลือกเรียนต่อ (ถ้ามีโรงเรียนรับและได้รับคัดเลือกให้เรียนต่อได้) ๔ ทางด้วยกัน คือ

- ก. เรียนต่อสายสามัญ ๒ ปีได้ประกาศนียบัตรมัธยมบริบูรณ์ และถ้าจะเรียนต่อไปก็สอบเข้ามหาวิทยาลัยหรือเข้าโรงเรียนเทคนิคหรือโรงเรียนฝึกหัดครู

- ข. เรียนต่อสายอาชีพ ๓ ปี เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และถ้าจะเรียนต่อไปก็เรียนอีก ๒ ปี เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
- ค. เข้าโรงเรียนฝึกหัดครู เรียนอีก ๒ ปี ได้ ป.ก.ศ. อีก ๒ ปี ได้ ป.ก.ศ. สูง และอีก ๒ ปี ได้ปริญญาทางการศึกษา
- ง. เข้าโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวะ เรียน ๓ ปี ได้ประกาศนียบัตรครูอาชีวะ อีก ๓ ปี ได้ประกาศนียบัตรชั้นสูง เป็นต้น

จำนวนนักเรียน

ในขั้นนี้ ใครเสนอให้พิจารณาปริมาณนักเรียนในโรงเรียนเทียบกับจำนวนประชากรตามหมวดอายุ ตามภาพหมายเลขที่ ๑

เมื่อเทียบกับจำนวนเด็กในหมวดอายุที่ควรจะตรงกับชั้นการศึกษา กับเด็กที่อยู่ในโรงเรียนแล้ว จะเห็นได้ว่ารุ่น ๑๑ ถึง ๑๓ ขวบ มีประชากรถึง ๒,๒๕๐,๐๐๐ คน แต่มีคนที่อยู่ในโรงเรียนในชั้นประถมปลายเพียง ๔๐๐,๐๐๐ เศษ อาจจะอยู่ในชั้นประถมต้นอยู่บ้างเป็นจำนวนมากก็จริง แต่ก็คาดว่าอย่างน้อยคงจะมี ๑ ล้านคนที่ไม่ไปโรงเรียน รุ่น ๑๔ ถึง ๑๖ ขวบคงจะมีประมาณ ๑ ล้าน ๕ แสนคน ที่ไม่ได้เล่าเรียน โดยใช้วิธีลบดังที่ได้เสนอไว้ สำหรับเด็กอายุ ๑๑ ถึง ๑๓ และรุ่น ๑๗ ถึง ๑๘ ขวบ ประมาณอีก ๑ ล้านคน รวมตั้งแต่อายุ ๑๑ ถึง ๑๘ ขวบ ใน พ.ศ. ๒๕๐๗ มีเด็กและคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวที่ไม่ได้เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนถึง ๓ ล้าน ๕ แสนคน ในจำนวนนี้คงจะมีเป็นอันมากที่ทำงานเป็นอาชีพ เช่น ทำนา ทำสวน รับจ้างต่าง ๆ แต่คงจะมีจำนวนไม่น้อยใน ๓ ล้าน ๕ แสนคนนี้ที่ทำงานทำไม่ได้ และเมื่อเด็กวัยรุ่นไม่ได้เรียนหนังสือและไม่ได้

ทำงาน ช่องทางที่จะเกิดปัญหาเยาวชน หรือปัญหาอันธพาลวัยรุ่น
ก็ย่อมมีมาก น่ากลัวอันตรายเป็นปัญหาทางสังคม

ที่พูดมานี้ไม่ได้หมายความว่าเด็กที่ไปโรงเรียนหรือไปเข้า
มหาวิทยาลัย หรือแม้แต่ในคณะเศรษฐศาสตร์นี้แล้วจะเป็น
อันธพาลไม่ได้ อาจจะมีเหมือนกันในที่นี้ แต่ว่ามีช่องทางน้อยกว่า
เด็กที่ไม่สามารถที่จะเข้าโรงเรียนได้และไม่มียานพาหนะ เพราะฉะนั้นที่
เราพบ ๆ กันว่าปัญหารัวยรุ่นและอันธพาลมีมากในประเทศไทยนั้น
เมื่อหวนคิดกลับไปแล้วก็จะรู้สึกว่าเป็นที่น่าอัศจรรย์มากที่เด็กว่าง
งานอยู่เยอะแยะและไม่สามารถไปเข้าโรงเรียนได้ แล้วมีอันธพาล
เพียงเท่านั้นเท่านั้น น่าจะมีมากกว่านี้

พิจารณาจากแง่ของตัวเองเอง เราต้องการให้เด็กของเราเป็น
พลเมืองดี มีความคิด เป็นคนดีทั้งในครอบครัวและในหมู่คณะ ถ้า
เราเชื่อว่าการศึกษาก็จะส่งเสริมให้เป็นคนดีได้แล้ว ก็น่าเสียใจยิ่งนัก
ที่มีเด็กวัยรุ่นอายุ ๑๑ ถึง ๑๖ ปี จำนวนถึง ๒ ล้าน ๕ แสนคน ไม่
ได้รับการศึกษาถึงขนาด ผลเสียหายในเรื่องนี้มีมาก เช่น การส่ง
เสริมระบอบประชาธิปไตย ก็น่าคิดว่าเราวางรัฐธรรมนูญกันจะได้
ผลเพียงใด ถ้าประชากรของเรายังขาดการศึกษาอยู่มากเช่นนี้ และ
การที่เราจะอวดอ้างกับใครว่าคนไทยรู้หนังสือกันมากถึง ๖๐-๗๐-
๘๐ % นั้น จะมีมูลแห่งความจริงเพียงใด

ถ้าพิจารณาจากแง่เศรษฐกิจประชาคม ความจริงก็มีอยู่ว่า
คนที่มีการศึกษาดีย่อมทำงานได้เฉลี่ยฉลาดและได้ผลดีกว่าคนที่
ไร้การศึกษา ถ้าข้อนี้เป็นความจริง การเพิ่มผลผลิตของชาติไทย
ย่อมจะประสบผลสำเร็จไม่ได้ ในเมื่อคนของเราไม่รู้หนังสือแบบงู ๆ
ปลา ๆ ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาได้วางเป้าหมายไว้สำหรับประเทศต่าง ๆ
ในเอเชียว่า ถ้ามีเด็กนักเรียนชั้นประถมอยู่ ๑๐๐ คน ก็ควรจะ

นักเรียนชั้นมัธยมประมาณ ๒๖ คน ประเทศในเอเชียนี้ ประเทศญี่ปุ่นเขาสามารถทำได้ดีกว่าเป้าหมายแล้ว คือไปได้ถึงอัตราส่วน ๑๐๐ ต่อ ๒๙ ประเทศไทยเราแม้จะรวม ป. ๕-๖-๗ ไว้ในชั้นมัธยม จนถึง ม.ศ. ๕ ก็ยังได้อัตราส่วนเพียง ๑๐๐ ต่อ ๒๐ ถ้าตัด ป. ๕-๗ ออกถือเป็นชั้นประถม อัตราส่วนจะเหลือเพียง ๑๐๐ ต่อ ๘ ซึ่งนับว่าต่ำกว่าเป้าหมาย ๒๖ ของเอเชียอย่างไกลมาก

ข้อเท็จจริงทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลและประชาชนของเรามีหน้าที่ด่วนและสำคัญที่สุดอยู่ข้อหนึ่งคือ พยายามสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาให้เด็กของเราได้เรียนมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป เราต้องการทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนเทศบาล และโรงเรียนส่วนท้องถิ่น เฉพาะอย่างยิ่ง เราต้องการครูสำหรับโรงเรียนมัธยมอีกมากมายหลายเท่าของจำนวนที่เราที่มีอยู่ในเวลานี้ ถ้าจะมีปัญหาถามว่าประเทศเราจนอยู่อย่างนี้ จะสามารถเจียดเงินมาเพื่อการศึกษาได้พอเพียงหรือ หรือถ้าจะถามว่า Can we afford it? คำตอบที่เป็นภาษาอังกฤษก็ควรจะเห็นว่า We cannot afford not to do it หมายความว่าถ้าเราไม่สามารถเจียดเงินมาเพื่อการศึกษา ก็ไม่น่าจะสามารถเจียดเงินไปสำหรับเรื่องอื่น เพราะปัญหาอื่น ๆ เช่น ภัยคอมมิวนิสต์ อันธพาล อาชญากรรมวัยรุ่น การปกครองประชาธิปไตย หรือแม้แต่ปัญหาการเศรษฐกิจและการผลิตต่ำ ปัญหาเหล่านี้จะป้องกันแก้ไขไม่ได้ ถ้าเราไม่ยอมลงทุนในสิ่งที่ประเสริฐที่สุด คือ คน

ถ้าเป็นที่ยอมรับกันว่าประเทศไทยทั้งรัฐบาลและประชาชนจะต้องใช้กำลังเงินและกำลังคนลงทุนเพื่อการศึกษาให้มากจริง ๆ แล้วหลักการที่ควบคุมมาก็คือถ้าจะต้องใช้เงินมาก จะต้องพยายามใช้กำลังเงินและกำลังคนนั้นให้ได้ผล ให้มีสมรรถภาพดีจริง ๆ ถ้าเป็น

เช่นนี้คำว่า “ประหยัด” ในความหมายแท้จริงก็ต้องเป็นคำขวัญ เช่น ก่อนจะสร้างโรงเรียนใดให้มีความสวยงามเป็นพิเศษหรือมีหอประชุมอันหรูหรา จะต้องคำนึงถึงปริมาณโรงเรียนที่ควรจะต้องถอนจากการอดกลั้นที่จะไม่สร้างหอประชุมนั้น เจ้าหน้าที่ในเรื่องนี้จะต้องวางแผนการและโครงการระยะยาวให้รอบคอบเพื่อมิให้เกิดการรั่วไหล การเหลวไหล และเพื่อให้สนับสนุนการลงทุนแก้ปัญหาให้ถูกจุด ตามลำดับความสำคัญของงานแต่ละด้าน

ในชั้นมัธยมศึกษาชั้นนั้น ควรจะสังเกตได้ว่าเด็กของเรามักจะออกจากโรงเรียนไปเป็นจำนวนมากระหว่าง ม.ศ. ๓ กับ ม.ศ. ๔ (ดูตารางหมายเลข ๒) ม.ศ. ๓ ออกไป ๓ หมื่นเศษทั้งสองปี ทั้ง ๒๕๐๔ และ ๒๕๐๗ และ ม.ศ. ๔ ก็ออกไปมากถึงหมื่นห้า และ ๙ พันเศษใน ๒ ปีนั้น และอีกชั้นหนึ่งออกไปเมื่อจบ ม.ศ. ๕ เด็กที่ออกไปทั้งสองประเภทนี้เมื่อออกไปเข้าโรงเรียนไม่ได้ คำตอบก็คือจะต้องทำงาน เมื่อจะต้องทำงานก็จะต้องมีวิชาชีพจึงจะได้ทำงานได้ มิใช่จะเรียนรู้อะไรในวิชา “หนังสือ” เท่านั้น จะเห็นได้ว่าเด็กที่สำเร็จ ม.ศ. ๓ หรือ ม.ศ. ๕ สายสามัญนั้นหางานทำได้ยาก แม้แต่ราชการก็ไม่ใคร่อยากรับ ขอบรับพวกสำเร็จพาณิชยกรรมมากกว่า แม้จะเสียเงินเดือนมากกว่า มองจากแง่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจส่วนรวมก็จะต้องการใช้ผู้มีฝีมือทางการช่างสำหรับทำถนน ก่อสร้าง รั้ววัด ขุดคลอง ทำการอุตสาหกรรม และต้องการผู้มีความรู้เบื้องต้นในด้านเกษตรกรรม การป่าไม้เป็นอันมาก เมื่องานเหล่านี้เป็นงานที่มีผู้ต้องการหาคนมาทำงาน ในด้านผู้หางานก็ควรจะได้แสวงหาวิชาที่มีผู้ต้องการนี้ จะได้ประโยชน์ทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม ฉะนั้นจึงเห็นว่าการศึกษาสายอาชีวศึกษาใน ม.ศ. ต้น ก็เป็นสิ่งสำคัญไม่ใช่น้อย สังเกตดูจากภาพที่ ๓ (ท้ายบท) จะเห็นว่า ในชั้นนี้มีผู้เรียนอาชีวศึกษาน้อยเต็มที

และรัฐบาลดำริจะเลิกเสีย ถ้าเป็นเช่นนั้นก็น่าเสียดาย เพราะการที่โรงเรียนอาชีวะชั้น ม.ศ. ต้นในประเทศไทยเท่าที่เป็นอยู่ในอดีตและปัจจุบันไม่ได้ผลนั้น ก็เป็นเพราะเหตุหลายประการซึ่งควรจะแก้ไขได้ พวกเราที่เป็นผู้ใหญ่แล้วคงจำได้ว่าที่รัฐบาลตั้งโรงเรียนในครั้งนั้น ท่านตั้งด้วยการโบกมือ คือหมายความว่าครั้งหนึ่งต้องการโรงเรียนอาชีวะทุกจังหวัด ท่านโบกมือทีหนึ่ง โรงเรียนช่างไม้ก็เกิดขึ้นฟรี ๗๐ จังหวัด ครูก็ไม่มีหรือไม่มีวุฒิ นักเรียนที่เรียนไปแล้วก็สู้ยัยดีที่ฝึกอยู่ที่ร้านช่าง ๆ บ้านไม่ได้ และก็น่าประหลาดเหลือเกินที่โรงเรียนช่างไม้มีถึง ๗๐ โรงเรียน แต่โรงเรียนเกษตรในชั้น ม.ศ. ต้นมีไม่ถึง ๑๐ โรงเรียน และความจริงแม้โรงเรียนเกษตรก็ไม่ได้ผล เพราะเหตุว่าเราไม่ได้สนใจเด็กและสนใจผู้ปกครองให้มุ่งหน้าเรียนในด้านเกษตร หรือมุ่งหน้าเพื่อทำงานด้านเกษตร หรือมุ่งหน้าเรียนทางการช่าง เราใช้แบบเจียบ ๆ เรียนที่ไหนไม่ได้แล้วก็เชิญมาเรียนที่นี้ก็แล้วกัน โอกาสหน้าอาจกลับเข้ามัธยมสายสามัญได้อีก อาจกลับเข้ามหาวิทยาลัยชั้นสวรรคได้อีก เป็นต้น ทำอย่างนี้ก็โง่กกันไม่ได้นาน เพราะโรงเรียนก็ไม่มีใครเข้าเรียน ข้อบกพร่องเหล่านี้พอจะช่วยแก้ไขได้ และถ้าเริ่มต้นกันใหม่ก็คงมีทางสำเร็จ แต่ไม่ใช่ใช้วิธีโบกมือสร้างโรงเรียน ฉะนั้น จึงไม่ควรเลิก แต่ควรขยายออกให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้หมดไป เฉพาะอย่างยิ่งในด้านฝึกหัดนักเรียนให้รู้จักใช้มือและเครื่องมือจริง ๆ โดยไม่ให้ความหวังที่ผิด ๆ ว่า เข้ามาเรียนแล้วจะสามารถต่อมหาวิทยาลัยได้

ขณะนี้ใครจะเสนอตัวอย่างของโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการและสภาพฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้ร่วมกันพิจารณาโครงการที่ ๑ เพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษาชั้นมัธยม ได้แก่ โครงการปรับปรุงอาชีวศึกษาในชั้นไปต่อมัธยมตอนปลาย โครงการนี้กำลัง

เจรจายู่กับธนาคารโลก จะเป็นโครงการ ๓ ปี มีการปรับปรุงและขยายโรงเรียนการช่างอุตสาหกรรม ๑๔ โรงเรียน รับนักเรียนได้ทั้งหมด ๗,๐๐๐ คน ผลิตได้ปีละ ๒,๑๐๐ คน ก็ปรับปรุงและขยายโรงเรียนเกษตรกรรมชั้น ม.ศ. ปลายอีก ๙ โรงเรียน รับนักเรียนได้ ๓,๘๐๐ คน ผลิตได้ปีละ ๑,๑๕๐ คน ในโครงการนี้จะมีการปรับปรุงการฝึกหัดครูทั้งทางช่างและทางเกษตร โครงการนี้รวมทั้งการจัดซื้อเครื่องอุปกรณ์การสอนและการฝึก จะต้องใช้เงินประมาณ ๔๕๐ ล้านบาท

อีกโครงการหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้สามารถเรียนวิชาชีพด้วย เพื่อเตรียมไว้ออกทำงานเมื่อจบ ม.ศ. ๓ โดยจะให้เรียนปนไปกับเด็กในชั้นสายสามัญ เรียกว่าโรงเรียนผสม (Comprehensive school) ตามโครงการนี้จะพยายามปรับปรุงขยายโรงเรียนปัจจุบัน ๑๙ โรงเรียน และสร้างใหม่ ๑ โรงเรียนในท้องที่ต่าง ๆ กระจายทั่วราชอาณาจักร นักเรียนอาจจะเลือกสายอาชีพได้ในเมื่อจบ ม.ศ. ๑ แล้ว และเมื่อจบ ม.ศ. ๓ ก็จะมีวิชาชีพซึ่งได้เรียนมาแล้ว ๒ ปี คาดว่าโครงการนี้จะใช้เงินรวมทั้งสิ้นประมาณ ๓๒๐ ล้านบาท เป็นโครงการ ๕ ปี

โครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ดีน่าสนับสนุน แต่ท่านทั้งหลายจะเห็นได้ว่า เราพูดถึง ๔๐๐ ล้าน ๓๐๐ ล้าน ซึ่งเป็นจำนวนเงินมากมาย แต่มาถึงจำนวนคนที่จะผลิตออกมาได้เพียง ๒,๐๐๐ คน หรือ ๑,๐๐๐ คน ทั้ง ๆ ที่ปัญหาในกระดาศนี้พูดถึงเป็นเรือนแสน น่าเสียดายที่เราเผชิญกับปัญหาและจำเป็นต้องใช้เงินมากสำหรับที่จะได้คนน้อย แต่ผมคิดว่าถึงอย่างไรก็ดีเป็นเรื่องแรกเป็นตอนต้น ถ้าเรารอไปเรื่องจะใหญ่ขึ้น จึงน่าจะสนับสนุนและน่าจะพยายามให้เป็นไปได้ตามที่ต้องการ และนอกจากนั้น โครงการของกระทรวง

ศึกษาธิการที่ไม่เกี่ยวกับการกู้เงิน จะต้องใช้เงินงบประมาณมากนั้น ก็ควรจะได้รับการพิจารณาพร้อมกับสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อที่จะได้สามารถดำเนินการไปได้โดยรวดเร็ว ในระหว่างนี้ เมื่อเราไม่สามารถแก้ปัญหาให้ได้ทั่ว ผมก็เสนอว่าควรที่จะมี mobile unit คือออกไปช่วยสอนวิชาชีพแก่เด็กในชนบท ควรจะมีโรงเรียนกลางคืนในที่ต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร เพื่อที่จะได้สามารถทำให้การสอนโดยปกติ เมื่อทำไม่ได้ก็สอนพิเศษขึ้นเพื่อให้ได้ผลดี

คุณภาพการศึกษา

การศึกษาก็เช่นเดียวกับเรื่องอื่น ๆ จะคำนึงถึงแต่เฉพาะเรื่องปริมาณมิได้ จะต้องพิจารณาถึงคุณภาพเป็นเรื่องสำคัญ เท่าที่สังเกตและศึกษาดูจะเห็นได้ว่า วิธีการสอนและวิธีการเรียนของเรา ยังบกพร่องอยู่บ้าง ข้อที่ควรจะต้องปรับปรุงใครจะเสนอดังนี้

๑) ควรฝึกฝนให้นักเรียนมีนิสัยในการอ่านและเขียนหนังสือ เมื่อผมเป็นนักเรียนมีสุภาภิตอยู่ว่า สุ จิ ปุ ลิ เท่าที่สังเกตดูเวลานี้ แม้แต่ในมหาวิทยาลัยก็ยังเรียนถึง สุ คือฟังเท่านั้น ฟังเล็คเชอร์ จิ จินตนาการ การที่จะคิดไม่ค่อยจะมี ปุ ไม่กล้าถาม ลิ ไม่กล้าเขียน ออกข้อสอบไปในชั้นมหาวิทยาลัยแม้แต่ในคณะเศรษฐศาสตร์ ให้แสดงเหตุผล แสดงได้ครึ่งหน้า ไม่มีเหตุผล เป็นต้น หากว่านักศึกษาไม่ได้เริ่มมีนิสัยในการอ่านการเขียนหนังสือเสียแต่แรกแล้ว เอาแต่ฟัง ท่องจำ หมดเวลาเรียนแล้วเป็นเวลาดูหนัง นับไม่ได้ว่าเป็นการศึกษาที่แท้จริง เพราะฉะนั้นการสร้างห้องสมุดและการบังคับให้เด็กได้เรียนได้อ่านหนังสือในห้องสมุดด้วยตนเอง จึงเป็นของที่สำคัญอย่างยิ่ง

๒) นักเรียนวิทยาศาสตร์ควรจะได้รับการฝึกฝนทางทดลองปฏิบัติ เครื่องมือทดลองปฏิบัติเหล่านี้จะต้องลงทุนซื้อ และเมื่อซื้อมาแล้วก็ไม่เก็บไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ ไม่กลัวจะเสีย สำนักงบประมาณก็ต้องให้ค่าวัสดุให้มากขึ้นเพื่อทดลองได้ดี เช่นนี้จึงจะใช้เครื่องมือเป็นทาส ไม่ใช่เป็นทาสของเครื่องมือ

๓) นักเรียนอาชีวะทางการช่างและทางการเกษตรก็เช่นเดียวกัน ต้องฝึกหัดใช้เครื่องมือเป็นและใช้จนเคยชิน เท่าที่เคยทราบมา นักเรียนบางคนทีเรียนจะออกมาเป็นครู บางคนยังไม่เคยจับต้องเครื่องมือด้วยซ้ำ จจึงอยู่เครื่องมือและวัสดุการปฏิบัตินั้นแพง แต่เชื่อว่าตัดรายการสร้างตึกอาคารหรู ๆ ออก เอาเงินมาใช้สำหรับเครื่องมือจะดีกว่าแน่

๔) ครอบไคที่รัฐบาลยังไม่สามารถสร้างโรงเรียนให้พอเพียงก็จำเป็นที่จะต้องสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์ให้ดีขึ้น การสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์นี้ น่าจะเป็นหัวข้อยัตยาวที่ผมนจะได้นำมาเสนอได้ แต่ว่าใครจะกล่าวสั้น ๆ ว่ารัฐบาลควรจะสนับสนุนและควบคุมให้คุณภาพของโรงเรียนราษฎร์เป็นไปโดยดี ให้มีมากขึ้น เช่นที่ใดมีโรงเรียนราษฎร์อยู่แล้ว ก็ไม่มีการตั้งโรงเรียนรัฐบาลไปแข่งขันกับเขา ทำให้โรงเรียนราษฎร์ล้มไปหมด แต่การควบคุมคุณภาพของโรงเรียนราษฎร์ขึ้นอยู่กัค่าเล่าเรียน และเงินสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่

๕) การตรวจตราควบคุมและแนะแนวแก่ครูตามโรงเรียนต่าง ๆ ควรจะได้ทำเป็นประจำ เฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่ไกลออกไป เพราะนอกจากจะเป็นการกระตุ้นเตือนให้ครูทำงานโดยเข้มแข็งแล้วยังจะสามารถแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ได้รวดเร็วทันใจด้วย

๖) กระทรวงศึกษาธิการควรจะขอความเห็นและขอคำปรึกษา

จากนักอุตสาหกรรม พ่อค้า เกษตรกร และบุคคลที่จะเป็นนายจ้าง
 ของนักเรียนเหล่านี้ ชักจูงให้นักเรียนของตนได้รับความสนใจจาก
 ท่านเหล่านี้ในการจัดหลักสูตรการศึกษาสายอาชีพ สำหรับสาย
 สามัญผมคิดว่า เจ้าหน้าที่วิชาการของมหาวิทยาลัยที่จะรับนักเรียน
 ไปต่อนั้นก็น่าจะเป็นที่ปรึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในชั้นมัธยมได้

๓. การฝึกหัดครู

การฝึกหัดครูเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในการศึกษา สำคัญยิ่งกว่าเงิน
 เพราะถ้าเราขาดเงินเรายังพอจะหยิบยืมเพื่อนฝูงได้ แต่ถ้าเราขาดครู
 เราจะยืมครูฝรั่ง ครูแขก ครูจีนมาก็ไม่สู้จะถนัดนัก และยืมชนิดพูด
 ไทยกับเด็กได้ก็มีน้อย (ส่วนเงินนั้นพูดได้ทุกภาษา) ฉะนั้นการขยาย
 การศึกษาจะกระทำได้เมื่อใด จะต้องพยายามขยายการฝึกหัด
 ครูก่อน จึงจะเริ่มได้มีผลจริงจัง ๆ

การฝึกหัดครูมีอยู่หลายชนิด ครูบางคนเรียนเก่งมีวิชามาก
 แต่สอนไม่เป็น ชนิดนี้ต้องพยายามอบรมให้รู้วิธีสอน แต่บางคนใน
 ประเภทนี้ก็อบรมไม่ได้เพราะนิสัยไม่ให้ ถ้าเช่นนั้นก็เป็นภาระจำกัด
 ทางธรรมชาติ น่าเสียดายช่วยไม่ได้ แต่บางที่เราฝึกหัดครูกันจน
 เพลิน ถือว่าวิชาครูเป็นกุญแจวิเศษดอกเดียวในโลก สอนวิชาครูกัน
 เพลินไปจนสอนเก่ง แต่วิชาที่จะสอนถ่ายทอดนั้นเพิกเฉยเสีย สอน
 เก่งแต่สอนอะไรไม่ได้ เมื่อปีกลาย รัฐแคลิฟอร์เนียในสหรัฐอเมริกา
 ถึงกับบอกศาลาเล็กลงจ้างครูจำพวกสองนี้ ในประเทศไทยเราก็ปรากฏ
 ว่ามีครูจำพวกนี้อยู่บ้าง น่าจะพยายามสร้างอัตราส่วนให้เหมาะสม

การฝึกหัดครูในระยะที่ขาดแคลนครูชนิดนี้ ควรจะกระทำเป็น
 หลักสูตรสั้น ๆ มากกว่าหลักสูตรยาว หลักสูตรยาวจำเป็นต้องทำ

แต่ว่าหลักสูตรสั้นนั้นควรจะระดมเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ให้สามารถผลิตครูออกไปทำงานได้จริง ๆ โดยเร็ว

ปัญหาสำคัญอยู่ที่การจูงใจให้ครูเป็นครูอยู่ได้นาน ๆ ไม่ใช่ถืออาชีพครูเป็นเรือจ้าง เพราะครูอาจจะมีเกียรติ ใครจะมีศักดิ์ ไม่เหมือนข้าราชการบางกรมที่มีรถหลวงขี่กันตั้งแต่ชั้นโทขึ้นไป ฉะนั้นครูบางประเภทที่เราตัดคัดจริง ๆ ควรจะได้รับเงินเดือนในอัตราพิเศษเป็นสิ่งที่จูงใจ และเป็นการทดแทนให้เกิดความยุติธรรมในสังคมยิ่งขึ้น ที่กล่าวมานี้หมายถึงครูทุกระดับ คือประถม มัธยม สามัญ มัธยมอาชีวะ และอุดมศึกษา

๔. การอุดมศึกษา

ทุกวันนี้ทั้งรัฐบาลและเอกชนยังคงถือคติว่าเด็กทุกคนควรจะเข้ามหาวิทยาลัยได้หมด ข้อนี้ใครจะเสนอว่าเป็นมิจฉาทิสฺส คือเป็นความยึดมั่นในสิ่งที่ไม่ชอบธรรม การศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยเปรียบได้กับโรงพยาบาลบ้า คนต้องบ้าจึงเข้าโรงพยาบาลบ้าได้ จึงจะเหมาะสม คนดี ๆ จะไปเข้าโรงพยาบาลบ้าย่อมไม่ได้ คนที่จะเข้ามหาวิทยาลัยได้ต้องเป็นคนที่เหมาะกับการเรียนวิชาในชั้นอุดมศึกษา ถ้าจะรับกันพร่ำเพรื่อก็จะทำให้ระดับมาตรฐานของการศึกษาชั้นอุดมต่ำกว่าที่ควรจะเป็น

อย่างไรก็ดี จำนวนคนที่ควรจะเข้ามหาวิทยาลัยในประเทศเรานับว่ายังน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ผู้เชี่ยวชาญของ UNESCO ดังที่ได้อ้างมา ได้พิจารณาวางแผนไว้ว่า อัตราส่วนของนักเรียนมหาวิทยาลัยเทียบกับนักเรียนชั้นประถมสำหรับเอเชีย ควรจะเป็น ๒ ต่อ ๑๐๐ คือหมายความว่าชั้นประถมมี ๑๐๐ ชั้นอุดมควรมี ๒

อัตราส่วนนี้สำหรับประเทศญี่ปุ่นเท่ากับ ๗ ต่อ ๑๐๐ (สหรัฐอเมริกา ๒๐ ต่อ ๑๐๐ แคนาดา ๑๓ ต่อ ๑๐๐ ฝรั่งเศส ๘ ต่อ ๑๐๐ อังกฤษ ๕ ต่อ ๑๐๐) ของไทยเรา ๐.๙ ต่อ ๑๐๐ ปัญหาสำหรับเมืองไทยในเรื่องนี้มีอยู่ ๒ สถาน คือมหาวิทยาลัยมีน้อยควรเพิ่มมหาวิทยาลัยขึ้น แต่ปัญหาที่สำคัญคือคนที่เข้ามหาวิทยาลัยได้คือนักเรียนมัธยม นั้น ยังมีมาตรฐานการศึกษาต่ำเกินไป ฉะนั้นต้องแก้ปัญหามาตรฐานขั้นนี้ด้วย ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในมหาวิทยาลัยบางแห่ง (ไม่ต้องกล่าวชื่อ) ยังมีอาจารย์พิเศษคืออาจารย์ที่ไม่ประจำ ไปขอให้เขามาช่วยสอนอยู่มาก ต้องขออภัยอยู่มาก (อย่างคณะเศรษฐศาสตร์ของบางมหาวิทยาลัย) ในกรณีเช่นนี้ ต้องแก้ปัญหาด้วยการหาอาจารย์ประจำมาให้ได้มากในมหาวิทยาลัยนั้น นอกจากนี้จะแก้ได้ด้วยเรื่องเงินเดือนอีก ข้อนี้ประกอบกับปัญหาอื่น ๆ ทำให้คิดในทำนองที่ว่า มหาวิทยาลัยไม่ควรเลยที่จะอยู่ในระบบราชการ เพราะเหตุว่าการแต่งตั้ง การถอดถอนการตั้ง การพิจารณาอะไรทำได้ลำบากเต็มที่ รัฐบาลควรจะให้เงินแต่ไม่ควรจะบังคับให้อยู่ในราชการ ควรที่จะปลดปล่อยมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ให้หลุดพ้นออกไปจากระบบราชการเสีย การแก้ปัญหานี้เฉพาะตั้งระบบพิเศษขึ้น เช่น ระบบ ก.ม.* เอาไว้ล่อใจนั้น ปรากฏว่าไม่ได้ผลเลย

มีประชาชนเป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้ามหาวิทยาลัยได้ แต่อยากเรียนวิชาพิเศษชั้นอุดม ข้อนี้น่าจะส่งเสริมให้เขาเรียนอย่างที่เราเคยได้พูดกันถึงเรื่องบริหารศาสตร์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีคำว่า

* ระบบข้าราชการมหาวิทยาลัย (ก.ม.) แยกไปจากระบบข้าราชการพลเรือนโดยปกติ (ก.พ.)

คนอยู่ข้างหน้า เราน่าจะสนับสนุนแต่ควรจะทำให้เป็นการทั่วไป เป็น Technical school, Technical colleges และควรจะมีแข่งไม่ประสาทปริญญา เพราะเหตุว่าถ้าประสาทปริญญาแล้ว คำปริญญาก็พำ-เพรื่อ น่าจะสามารถอุทิศวิชาให้เขาโดยให้ประกาศนียบัตร ก็เป็น การสมควรแล้ว

ปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับการศึกษาชั้นอุดมศึกษา ได้แก่ การขาดแคลนผู้มีฝีมือด้านวิศวกรรม แพทย์ และเกษตร เพราะ ฉะนั้นรัฐบาลควรสนับสนุนโครงการพัฒนาสำหรับประเภทนี้ขึ้นมา เป็นพิเศษ ซึ่งคงจะปรากฏเป็นรูปโครงการกู้เงินในไม่ช้า

คุณภาพทั่ว ๆ ไปของการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยต้องยอมรับว่า ยังเป็นเรื่องที่โอ้อวดกับต่างประเทศมิได้ เรื่องนี้จะต้องแก้ไขทั้งใน ด้านผู้นำนายการคือ ชั้นคณบดี ชั้นคณาจารย์และชั้นนักศึกษา เฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาควรหาเวลาศึกษาด้วยตนเองมากกว่าฟัง คำบรรยาย เวลาว่างจากการบรรยายนั้นต้องใช้อ่านหนังสือหรือ ปฏิบัติทดลอง ห้องสมุดก็ควรจะเตรียมไว้ นักศึกษาจะต้องถืออยู่ เสมอว่าบิดามารดาจ้างให้มาเรียน โดยให้เงินเดือนสำหรับมาเรียน ไม่ใช่ว่าวันหนึ่งมาเรียน ๓ ชั่วโมงเสร็จแล้วไม่ต้องเรียน นักเรียนควร ถือว่าต้องทำงานเต็มเวลา ต้องถืออีกอย่างหนึ่งว่าการเรียนก็เหมือน การผลิตอย่างอื่น เอาแรงใส่ไปเท่าใดก็จะนำผลกลับมาได้เท่านั้น ถ้าลงแรงน้อยก็ได้น้อย ลงแรงมากก็ได้มาก เพราะฉะนั้นนักศึกษา ต้องอ่านหนังสือให้มาก

การอำนวยความสะดวก

เมื่อเห็นการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญไม่ใช่เป็นเรื่องที่เราจะเพิกเฉยได้ง่าย เราก็ต้องพยายามเจียดเงินมาใช้จ่ายด้านนี้ให้มาก รัฐบาลไทยได้ลงมติรับรองว่าจะตั้งงบประมาณสำหรับการศึกษาให้มากขึ้น ปีละ ๑๐ % ทุกปี ตั้งแต่ปี ๒๕๐๘ เป็นต้นไป คือให้แต่ละปีเพิ่มขึ้นกว่าปีก่อน ๑๐ % ทุกปี เช่นนี้ก็หมายความว่าภายใน ๗-๘ ปี อาจเพิ่มขึ้นเท่าตัว ทั้งนี้ นับว่าเป็นสิ่งที่ชอบ แต่เมื่อต้องใช้เงินมาก ก็ต้องพยายามใช้แบบประหยัด คือต้องวางโครงการระยะยาว คาดการณ์ไกลและรอบคอบ ต้องระวังการรั่วไหล เหลวไหล และที่สำคัญที่สุดต้องอำนวยความสะดวกให้ดี

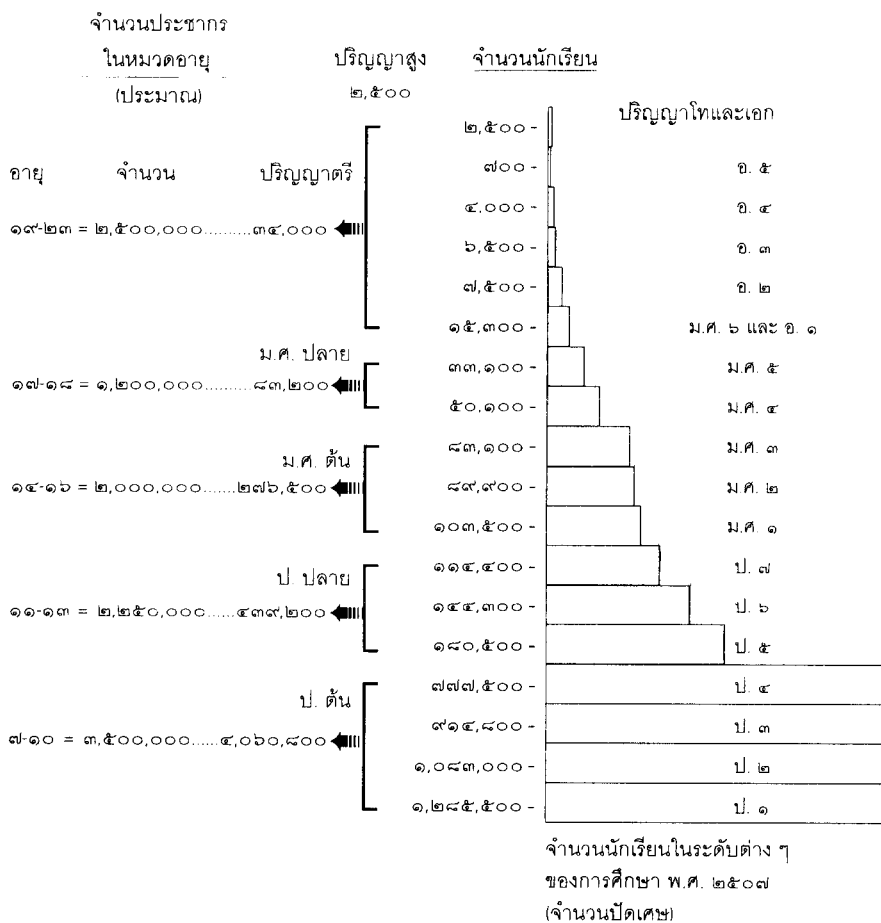
การศึกษาชั้นต่าง ๆ นั้น ควรจะแยกออกตามความสามารถของนักเรียน ไม่ใช่แยกออกตามความสะดวกและตามอำนาจที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลอยากจะได้ นโยบายการศึกษาทุกชั้นตั้งแต่ประถม ถึงอุดม ต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เราจะประกอบท้อ โดยใช้วิธีแยกให้คนหนึ่งทำท้อช่วงแรก อีกคนหนึ่งทำช่วงสอง อีกคนทำช่วงสาม ทำไม่ได้แน่ ไม่ใช่พ่ายเรือกันคนละที ฉะนั้นควรอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงเดียวกัน ทั้งประถม มัธยม และอุดม ในประเทศไทยรู้สึกว่ในปัจจุบันจะพยายามแยกกันมากกว่า ในเวลานี้เป็นความรับผิดชอบของ ๓ กระทรวง มหาดไทย ศึกษา และสำนักงานกฤษฎีกา ผลเสียจะมีมากกว่าได้ เฉพาะอย่างยิ่งในยุคพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ควรจะพิจารณาแยกเรื่องการดำเนินการศึกษากับการควบคุมวางแผนนโยบายและวิชาการในการศึกษาออกจากกัน ผู้ดำเนินการด้านจัดการโรงเรียนและมหาวิทยาลัยมีหน้าที่อย่างหนึ่ง ผิดกับผู้ที่จะดำเนินการด้านควบคุม ด้านพัฒนา และด้านวิชาการ

สภาการศึกษาแห่งชาติและกระทรวงศึกษาธิการ ๒ แห่งนี้ ควรจะ
ร่วมกันเป็นผู้ควบคุมนโยบายการศึกษาตลอดแถว ตั้งแต่ประถม
จนถึงอุดม ฝึกหัดครูและอาชีพะ ถ้าองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น
สามารถดูแลตนเองได้ ปกครองตนเองได้ โดยมีราษฎรท้องถิ่นเข้า
ดำเนินการปกครองตนเองอย่างแท้จริง ไม่ใช่เจ้าเมืองไปนั่งแทนเมื่อใด
เมื่อนั้นก็ควรรับโรงเรียนชั้นประถมและมัธยมรวมทั้งโรงเรียนอนุบาล
โรงเรียนเทคนิคพิเศษไปดำเนินการด้วย โรงเรียนของเอกชนก็ควรให้
ดำเนินการต่อไป และควรขยายการส่งเสริมให้กว้างขวางทั้งปริมาณ
และคุณภาพ ส่วนมหาวิทยาลัยควรเป็นรูปแบบมูลนิธิอิสระออก
จากราชการ และถ้าเอกชนจะคิดตั้งมหาวิทยาลัยโดยมีครูอาจารย์ที่
มีคุณวุฒิหลักสูตรและมาตรฐานพอเพียงก็ควรอนุญาต แต่ทั้งนี้
ภายใต้ความควบคุมดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้กระทรวง
ศึกษาธิการเป็นเจ้าหน้าที่สอดส่องควบคุมแนะนำแต่หน่วยเดียว ถ้า
กระทำได้เช่นนี้ก็คงจะใกล้อุดมคติที่ได้กล่าวมาข้างต้นยิ่งขึ้น

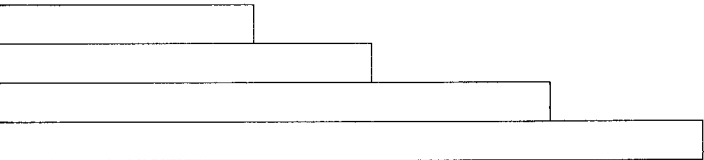
ภาพที่ ๑

ภาพที่ ๒

จำนวนนักเรียนประถมและมัธยม
ซึ่งออกจากโรงเรียนไป

ชั้น	พ.ศ. ๒๕๐๔	พ.ศ. ๒๕๐๗
ป. ๑-๔	๕๒๐,๐๐๐	๕๔๗,๕๘๐
ป. ๕	๑๑,๐๐๐	๑๒,๑๕๖
ป. ๖	๑๕,๐๐๐	๘,๔๖๙
ป. ๗	๑๕,๐๐๐	๓,๑๖๗
ม.ศ. ๑	๑๕,๐๐๐	๖,๐๗๗
ม.ศ. ๒	๙,๐๐๐	๒,๒๕๘
ม.ศ. ๓	๓๓,๐๐๐	๓๐,๕๓๕
ม.ศ. ๔	๑๕,๐๐๐	๙,๕๖๖

ท่านผู้เป็นประธาน ท่านสุภาพสตรี และท่านสุภาพ
บุรุษที่เคารพ

ก่อนอื่น ผมใคร่จะขอบคุณชมรมการศึกษาที่ให้
เกียรติแก่ผมมาพูดในวันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพูด
ในครั้งนี้ เป็นการพูดต่อจากรัฐมนตรีศึกษาธิการที่ได้มา
พูดไว้แล้ว ผมรู้สึกว่าการเดินตามรอยท่านผู้ใหญ่คงจะ
ไม่เป็นบาปนัก ข้อต่อไปคือผมรู้สึกเป็นเกียรติและขอบ
พระคุณอาจารย์ชอบ ประพันธ์เนติวุฒินันท์ได้กล่าวถึง
ประวัติของผม และในตอนสุดท้ายท่านยังให้ศีลให้พร
ให้มีความรับผิดชอบและภาระต่อไป แต่ใครจะขอกราบ
เรียนความในใจว่า ตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบ
ใด ๆ นั้นผมรับได้ทั้งสิ้น เว้นแต่ตำแหน่งการเมือง ซึ่ง
ผมไม่ขอรับจนกว่าจะอีกสัก ๑๐ ปี ให้ลูกโตสักหน่อย
จะรับอะไรก็เห็นจะไม่เป็นไร แต่ว่าได้สาบานเอาไว้ว่า
ไม่ขอรับตำแหน่งการเมือง จนกว่าผมจะครบเกษียณ
อายุในราชการ เรื่องที่ผมได้พยายามเลือกมาเรียนท่าน
สมาชิกและท่านแขกผู้มีเกียรติของชุมนุมการศึกษาใน
วันนี้ แบ่งได้ออกเป็น ๒ เรื่องด้วยกัน คือ

เรื่องที่ ๑ ผมใคร่เล่าเรื่องราวเมื่อเดือนกุมภาพันธ์

ในปี ๒๕๑๐ คือเดือนที่แล้วมานั้น ผมได้รับเชิญไปประชุมเรื่องการศึกษานานาชาติ ที่สหรัฐอเมริกา และผลของการประชมนั้นเป็นอย่างไรบ้าง ผมใคร่จะนำมาเรียนในที่นี้ เรื่องที่ไปประชมนั้นยังไม่ปรากฏในหนังสือพิมพ์มากมายนัก แม้แต่ในหนังสือพิมพ์ของสหรัฐอเมริกาก็ให้ความสนใจแต่เพียงเล็กน้อย แต่ผมรู้สึกว่าจะเป็นประโยชน์อย่างมากและแท้จริง ผมตั้งใจว่าจะทำรายงานเสนอต่อสภาการศึกษาแห่งชาติ และทำรายงานเสนอต่อท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แต่ยังหาเวลาเขียนไม่ได้ ก็จึงได้แต่เฉพาะเค้าโครงมาเรียนในวันนี้ และเมื่อผมได้เล่าเรื่องนี้จบไปแล้ว ก็คิดว่าจะเสนอข้อคิดบางประการที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจของโรงเรียนราษฎร์ในประเทศไทย ซึ่งคงจะไม่เป็นเรื่องที่ผาดโผนจนเกินไปนัก แต่ว่าคงจะแสดงทัศนะของนักเศรษฐกิจอยู่บ้าง เท่าที่เกี่ยวกับเรื่องโรงเรียนราษฎร์

“การประชุมนานาชาติว่าด้วยการศึกษา” ในวันที่ ๑๕-๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ นั้น มีอนุสนธิเนื่องมาจากครูเก่าคนหนึ่ง คือประธานาธิบดีจอห์นสัน แห่งสหรัฐอเมริกา เกิดความคิดว่าการช่วยเหลือเศรษฐกิจทั่วโลก การช่วยเหลือทางทหารทั่วโลกนั้น ไม่เหมือนการช่วยเหลือการศึกษาทั่วโลก ซึ่งสหรัฐอเมริกาอาจจะกระทำได้ เพราะเหตุว่าเรื่องเศรษฐกิจกับเรื่องการทหารหรือเรื่องอื่น ๆ นั้น เป็นเรื่องที่เมื่อเสร็จแล้วก็เสร็จไป แต่การช่วยเหลือการศึกษาและการสาธารณสุขนั้น จะเป็นผลให้เกิดมีผลดียั่งยืนนาน ฉะนั้น ท่านทั้งหลายคงจะจำได้ว่าประธานาธิบดีจอห์นสันได้พูดไว้หลายครั้งที่ในสหรัฐอเมริกาและที่อื่น จนกระทั่งเมื่อประมาณเดือนตุลาคมหรือเดือนพฤศจิกายนที่แล้วที่ประธานาธิบดีจอห์นสันมาเยี่ยมในประเทศไทย ก็ได้ลงนามในกฎหมายว่าด้วยศึกษานานาชาติ

(International Education) ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คำพูดของประธานาธิบดีจอห์นสันนั้นมืออยู่หลายแห่งด้วยกัน ที่ผมจะนำมาเล่าโดยสังเขปนั้น ก็จะเล่าจากสาส์นที่ส่งไปยังรัฐสภาของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับที่ได้ลงนามที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาส์นนั้นระบุความมุ่งหมายของประธานาธิบดีจอห์นสันไว้ ๔ ประการด้วยกันคือ

ความมุ่งหมายประการที่ ๑ สหรัฐอเมริกาต้องการที่จะทำให้ความสามารถของสหรัฐอเมริกาในการร่วมมือทางการศึกษากับต่างประเทศมีสมรรถภาพดียิ่งขึ้น ความสามารถในการที่ร่วมมือในทางการศึกษากับต่างประเทศข้อนี้หมายถึงความพยายามที่จะให้คนอเมริกันตลอดจนโรงเรียนและนักศึกษาอเมริกัน เข้าใจในปัญหาทางการศึกษาและเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาของทั่วโลก

ความมุ่งหมายประการที่ ๒ ได้แก่ความพยายามที่จะให้มีการแลกเปลี่ยนทั้งนักเรียนและครูระหว่างสหรัฐอเมริกากับประเทศอื่น ๆ ข้อนี้ผมคิดว่าแจ่มแจ้งดีพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องขยายความ

ส่วนความมุ่งหมายประการที่ ๓ และประการที่ ๔ นั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศจริง ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับประเทศด้อยการศึกษารายเรา

ความมุ่งหมายประการที่ ๓ ได้แก่ความพยายามที่จะช่วยให้ประเทศที่ด้อยพัฒนาสามารถก้าวหน้าในทางการศึกษาได้ ข้อนี้ประธานาธิบดีจอห์นสันแยกออกมาเป็น ๕ หัวข้อคือ

(๑) พยายามที่จะช่วยเหลือ ให้เงินและให้วัสดุทางการศึกษาแก่ประเทศที่ด้อยพัฒนามากยิ่งขึ้น

(๒) พยายามที่จะหาวิธีการใหม่ (New Technique) สำหรับที่จะให้ประเทศต่าง ๆ ได้รับความช่วยเหลือในการที่จะส่งเสริมให้คนอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในด้านพื้นฐาน

(๓) ต้องการที่จะให้มี Summer Teacher Corps คือ หมายความว่า มีครูในสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะเป็นอาสาสมัครออกมาช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ

(๔) ได้แก่การที่จะช่วยเหลือให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกสามารถเรียนภาษาอังกฤษได้ดียิ่งขึ้น

(๕) พยายามที่จะตั้งมูลนิธิร่วมกันกับประเทศต่าง ๆ เพื่อที่จะส่งเสริมการศึกษา

นี่เป็น ๕ หัวข้อซึ่งอยู่ภายใต้ความมุ่งหมายประการที่ ๓ คือ การช่วยเหลือทางด้านการศึกษาแก่ประเทศที่ด้อยพัฒนาทั้งหลาย

ความมุ่งหมายประการที่ ๔ ประธานาธิบดีจอห์นสันสันว่าต้องการที่จะสร้างสะพานใหม่สำหรับให้มีความเข้าใจกันได้ดียิ่งขึ้นระหว่างประเทศ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ หัวข้อ

(๑) พยายามที่จะให้มีการประชุมระหว่างผู้นำและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการศึกษาต่าง ๆ ระหว่างประเทศ

(๒) ได้แก่พยายามให้มีการนำเอาหนังสือและอุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ ระบายจากที่ที่มีความมั่งคั่งไปสู่ประเทศที่ไม่มั่งคั่ง

(๓) พยายามที่จะสนับสนุนให้โรงเรียนและวิทยาลัย ซึ่งอเมริกันไปตั้งในต่างประเทศนั้นให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

(๔) พยายามที่จะส่งเสริมให้ผู้นำทางด้านการศึกษาของประเทศต่าง ๆ มีโอกาสที่จะไปศึกษาเป็นพิเศษ (Special Program) ในสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งคราว

นี่เป็นข้อที่ประธานาธิบดีจอห์นสันเสนอ เกี่ยวกับความมุ่งหมายของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา และนโยบายในการที่จะทำให้เกิดการศึกษาระหว่างประเทศ ทำให้เกิดความเจริญระหว่างประเทศในเรื่องการศึกษาขึ้น

เมื่อประธานาธิบดีเสนอร่างพระราชบัญญัติไปแล้ว ก็ได้ส่งบุคคล ๒ ท่านให้จัดการดำเนินงาน ความจริงคำสั่งนั้นมียุ่หลายคำสั่งด้วยกัน แต่เท่าที่เกี่ยวกับเรื่องที่ผมเล่าให้ฟังนี้ คือ สั่งให้รัฐมนตรีว่าการสาธารณสุข การศึกษาและสวัสดิภาพ คือ Health, Education and Welfare แห่งสหรัฐอเมริกา จัดการให้มีการประชุมระหว่างประเทศเกี่ยวกับการศึกษาในเดือนตุลาคม ๒๕๑๐ นี้ คณะนั้นจะเชิญบุคคลที่เป็นชั้นกำกับการศึกษาทั่วโลกระหว่าง ๒๐๐ - ๒๕๐ คนไปประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของการศึกษาดังที่ผมได้เรียนเมื่อคืนนี้แล้ว นอกจากนั้นประธานาธิบดียังได้สั่งให้อธิการบดีของมหาวิทยาลัยคอร์เนล คือ Dr. James Perkins จัดการวางแผนสำหรับการประชุมครั้งใหญ่ในเดือนตุลาคม ให้มีระเบียบวาระและมีเอกสารสำหรับที่จะพิจารณานาเนื้อเรื่องวางแผน หาเค้าโครงที่จะเจรจากันในเดือนตุลาคมนั้น อธิการบดีเพอากินส์ แห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล ก็ได้เป็นผู้รับจัดการ โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้เป็นรายบุคคลประมาณ ๓๐ คนทั่วโลกไปประชุมที่วิลเลียมสเบอร์ก เวอร์จิเนีย กำหนดไว้วันที่ ๑๕-๑๘ กุมภาพันธ์ที่แล้วมา การเชิญนั้นได้เชิญถึง ๓๐ คนและเชิญตลอดไปจนถึงผู้เชี่ยวชาญการศึกษาของโซเวียตด้วย แต่เผอิญโซเวียตไม่ได้ไป ที่ไปจริง ๆ มีอยู่ประมาณ ๒๔ คนที่ผมเรียกว่าประมาณ เพราะเหตุว่าบางคนก็เข้า ๆ ออก ๆ แต่ว่าสรุปแล้วก็มีระหว่าง ๒๖-๒๘ คน เป็นผู้นำในการศึกษาซึ่งรู้จักรัฐมนตรีและรู้จักปลัด

กระทรวงของเราหลายท่านด้วยกัน เป็นชนชาติสหรัฐอเมริกา ๑๒ คน นอกนั้นเป็นชาติอื่น ๆ ยุโรปมี - อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน มีแอฟริกาไป ๒ ท่าน คืออธิการบดีของมหาวิทยาลัยกานาและอธิการบดีของ University College ของไนโรบี สำหรับในเอเชียเราได้ รับเชิญไป ๕ คน แต่มีไปเพียง ๔ คือ โปรเฟสเซอร์ซูเรค เป็น ศาสตราจารย์อาวุโสทางประวัติศาสตร์ของเลบานอน ดร.โคทารี ชาวอินเดีย ซึ่งเป็นประธานของยูนิเวอร์ซิตีก็รานด์ คอมมิตี และเป็นนักวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตราจารย์สอนวิทยาศาสตร์ใน มหาวิทยาลัยเดลี ศาสตราจารย์ลี ชง มิน ซึ่งเป็นอธิการบดีของ มหาวิทยาลัยจีนในฮ่องกง และผม (ดร.ป่วย อังภากรณ) ได้รับเชิญ ในฐานะเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การประชุมก็อย่างที่เรารู้ ๆ กัน ถ้าฝรั่งเขาจัดแล้วเขาจ่ายเงิน ค่าเดินทาง ค่าเบี้ยเลี้ยง อะไรต่าง ๆ รวมทั้งเลี้ยงหลายมื้อหลาย ยามด้วยกัน มีทั้งกลางวันและกลางคืน และแม้แต่จัดอาหารเช้าก็ ยังให้มีการประชุมกันเป็นกลุ่ม ๆ แต่ที่จริงถ้าหากไม่ทำเช่นนั้นก็ทำ ไม่สำเร็จ เพราะมีเวลาเพียง ๓ วันเท่านั้น เริ่มที่เดี๋ยวกี้ ๓ พฤษภาคม ๑๕ ไปจบเอาตอนรับประทานอาหารกลางวันวันที่ ๑๘ แล้วออก เดินทางกลับ

เรื่องที่เราได้พูดกันเมื่อเวลาไปเริ่มที่เดี๋ยวนั้นกับบอกว่า นี่ ประธานาธิบดีจอห์นสันให้เราเตรียมสำหรับที่จะจัดระเบียบวาระ สำหรับการประชุมของผู้ใหญ่ที่เดียวในเดือนตุลาคมปีนี้ เราจะทำ อย่างไรกันบ้าง เราต่างก็พูดกันเป็นคนละอย่างสองอย่าง แต่ผล สุดท้าย สำเร็จรูปออกมาก็รู้สึกว่าได้เป็น theme เป็นหัวเรื่องที่ค่อนข้างจะถูกต้องที่ทุกคนเห็นชอบด้วย หัวเรื่องที่ปรากฏออกมาจากการประชุมเพื่อจัดระเบียบวาระคราวนี้ กล่าวโดยสรุปได้ว่า

(๑) ความวิกฤตหรือความวิบัติในการศึกษาของโลก (World Crisis in Education)

(๒) สมรรถภาพในการลงทุนเพื่อการศึกษา (Education as an efficient investment)

ท่านทั้งหลายอาจจะจำได้ว่าเมื่อไม่กี่ปีมาแล้ว เรามีการประชุมกันในเรื่องการศึกษานั้น ก็เกิดความคิดขึ้นมาใหม่ว่าการศึกษานี้เราน่าจะเน้นไปทำนองที่ว่า การศึกษาเป็นการลงทุน ไม่ใช่การศึกษาเพื่อการศึกษาแต่อย่างเดียว เป็นการลงทุนซึ่งคาบเกี่ยวไปกับเศรษฐกิจและการสังคมโดยทั่ว ๆ ไป

เพราะฉะนั้น เมื่อครั้งนั้น Motto ที่เขาให้ไว้ก็คือ Education as an investment แต่คราวนี้ Investment เฉย ๆ ไม่พอ ต้องเป็น Efficient คือต้องลงทุนให้มีสมรรถภาพด้วย ผมจะขยายความในหัวข้อที่กล่าวนี้ ซึ่งต่อไปในเดือนตุลาคม เป็นที่คาดว่าจะมีเอกสารเพื่อที่จะเตรียมไว้สำหรับการประชุม

ทำไมเราจึงเรียกกันว่า “เกิดความวิบัติหรือเกิดความวิกฤตในการศึกษาของโลก”

ตั้งแต่ประเทศที่มีการศึกษาดี เช่น รัสเซีย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ลงมาจนกระทั่งแอฟริกา ต่างคนต่างก็บอกว่ามันเกิด Crisis ขึ้นจริง ๆ แล้วทำไมจึงเรียกว่าวิบัติ ทำไมจึงเรียกว่าวิกฤต คำตอบก็คือเพราะเหตุว่าความคาดหวังที่เราอยากได้จากการศึกษานั้นมีอยู่อย่างหนึ่ง แต่ความเป็นจริงที่การศึกษาสัมฤทธิ์ผลออกมานั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง และความคาดหวังกับความเป็นจริงนั้นห่างกันไกล และยิ่งที่ก็ยิ่งห่างไกลไปทุกปี (ผมจะขยายความข้อนี้ต่อไป) แต่นอกจากนี้ก็มีเหตุว่า เหมือนกับทางด้าน

เศรษฐกิจ เศรษฐกิจของประเทศที่รวย เมื่อรวยแล้วก็ยิ่งรวยใหญ่ เศรษฐกิจของประเทศที่จน เมื่อจนเริ่มด้วยจนยิ่งจนใหญ่ ความแตกต่างระหว่างประเทศที่รวยกับประเทศที่จนนั้นยิ่งห่างออกไปทุกที สำหรับการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ประเทศใดที่มีความก้าวหน้าทางด้านการศึกษาแล้ว ก็ก้าวต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ยังไม่สมกับความคาดหวังที่เขาต้องการ แต่ส่วนประเทศใดที่เกิดด้อยการศึกษาก็ยิ่งด้อย ทั้งหมดนี้เป็นเพราะเหตุใด เรามีความหวังเกี่ยวกับการศึกษาว่าจะช่วยให้ได้ผลดีขึ้น จะช่วยให้บ้านเมืองการสังคมดีขึ้น การพัฒนาดีขึ้น ให้มีการปรับปรุงการพัฒนาคนแต่ละคน เราหมายถึงเราต้องการให้การศึกษานั้นสามารถช่วยเราพัฒนาประเทศได้ แต่แท้จริงมีความขัดข้องอยู่มาก และสาเหตุของการขัดข้องเกี่ยวกับการศึกษานั้นมี ๒ ประการใหญ่ ๆ

ประการที่ ๑ คือ รัฐบาลและประเทศต่าง ๆ ยังไม่กล้าที่จะลงทุนในการศึกษาให้เต็มที่ หรืออีกนัยหนึ่ง คิดไม่ถึงว่าจำเป็นที่จะต้องหาเงินทองมาลงทุนให้มันพอเพียง การลงทุนนั้นยังไม่พอ และ

ประการที่ ๒ ถึงแม้ว่าจะมีการลงทุนมากในบางแห่งก็ตาม การลงทุนนั้นยังไม่มีสมรรถภาพที่ดีพอ

เพราะเหตุใดจึงเรียกว่าไม่มีสมรรถภาพ ที่ประชุมขยายความเป็นหัวข้อที่สองว่า ทุกวันนี้ระบบการศึกษานั้นควรที่จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในประเทศ ผมขอเรียนย้ำอีกทีว่า “ระบบการศึกษาไม่ว่าระดับใดทุก ๆ ระดับ จำเป็นที่จะต้องมีการประสานกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วประเทศ”

เวลาเขาพูดกันมาอย่างนี้ ผมไปนั่งประชุมอยู่ก็อดนึกขึ้นมาไม่ได้ว่าประเทศไทยเรา มี ๔ กระทรวงหรือ ๓ กระทรวงที่จะทำให้ระบบการศึกษาของเราเป็น “ไม่อันหนึ่งอันเดียวกัน”

และนอกจากเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในประเทศแล้ว ระบบการศึกษาในปัจจุบัน จำเป็นที่จะต้องมีการประสานกัน ระหว่างประเทศด้วย และจำเป็นที่จะต้องประสานงานกันทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนรัฐบาลหรือโรงเรียนราษฎร์ หรือโรงเรียนเทคนิค หรือโรงเรียนอย่างใดอย่างหนึ่ง จำเป็นจะต้องพิจารณาว่านโยบาย เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนั้น การศึกษาทั้งภายในประเทศ และระหว่างประเทศ ยังไม่มีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Totality) ด้วย ข้อขัดข้องยังมีอีกประการหนึ่ง การศึกษาซึ่งจำเป็นจะต้องให้ บริการแก่สังคมนั้นหมุนเปลี่ยนแปลงไม่ทันสังคม ระบบสังคมมีการ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นี่เป็นคำของ เซอร์เฮอร์ริค แอชปี ผู้กำลัง จะเป็นอธิการบดีของเคมบริดจ์ซึ่งไปประชุมด้วยได้กล่าวไว้ว่า Wave Length ของสังคมนั้นสั้นกว่า Wave Length ของการศึกษา คือ หมายความว่าสังคมเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว แต่ระบบการศึกษากว่า จะเปลี่ยนกันไปทีละรุ่น ๆ เปลี่ยนแปลงหลักสูตรอะไรต่าง ๆ นี้ต้อง กินเวลานาน และไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นี่แหละเป็น ข้อที่ทำให้เกิดวิกฤตหรือวิกฤตขึ้นแม้แต่ในประเทศที่เจริญ เขาขยาย ความไว้อย่างนี้ว่า เวลาที่บ้านเมืองสังคมเจริญขึ้นนั้น แทนที่จะส่ง ผลสะท้อนกลับไปสู่การศึกษาหรืออย่างที่เราเรียกกันว่า Feed Back ผลสะท้อนนั้นไม่ได้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ไม่ได้ตามที่ควร นี่เซอร์เฮอร์ริค แอชปี แกยกตัวอย่างขึ้นมาดังนี้ ประเทศอังกฤษนั้นได้มีผู้คิดค้น เรื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องคิดเลข เครื่องคำนวณ Electronic Computer แล้วก็ได้นำเอามาใช้ในสังคมแล้ว วิทยาศาสตร์ได้ก้าวหน้าไปมาก แต่แทนที่การศึกษาหลักสูตรในมหาวิทยาลัยในอังกฤษ จะได้นำเอา เรื่องคอมพิวเตอร์เข้ามาในหลักสูตร ทุกวันนี้ได้เพิกเฉยเสีย Programming Technique ซึ่งจำเป็นเหลือเกินที่จะใช้ในสังคมปัจจุบัน ทางด้าน

อังกฤษยังบกพร่องอยู่ แต่ด้านสหรัฐอเมริกา นั้น Programming Technique เอาคอมพิวเตอร์ไปใช้ในโรงเรียน ไปสอนนักเรียน ไม่แต่ชั้นมหาวิทยาลัยเท่านั้น ชั้นวิทยาลัยและชั้นมัธยมก็ได้มีหลักสูตรนี้อยู่ด้วย แสดงให้เห็นว่าผลสะท้อนทางวิทยาศาสตร์จากสังคมกลับไปสู่การศึกษานั้นไม่ทันท่วงที

อีกข้อหนึ่งที่เป็นข้อขัดข้อง ก็คือว่าพวกเราที่ไปประชุมกันนั้น มีนักการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ก็มานึกถึงตนเองว่า พวกนักการศึกษานี้มีความผิดอะไรบ้างไหม เขาก็มาสารภาพกันว่า รู้สึกในข้อเท็จจริงอยู่ข้อหนึ่งว่าพวกครูนั้น สอนนักเรียนสอนง่าย แต่สอนครูกันเองนั้นสอนยาก ยากกว่าที่จะไปสอนนักเรียน และอีกประการหนึ่ง ลักษณะของนักการศึกษาในทั่วโลกก็มักจะคำนึงถึงตนว่าสบายแล้ว เช่นคนที่เป็นคณบดี หรือเป็น Fellow ของมหาวิทยาลัยใดวิทยาลัยหนึ่งก็สบายแล้ว ไม่จำเป็นที่จะต้องชวนขวายหาทางที่จะขยับขยายต่อไป นี่แหละอาจจะเกิดมาจากลักษณะเนื่องมาจากครูและของอาจารย์และนักการศึกษาเองก็เป็นได้ นี่เป็นข้อที่เขาลงความเห็นว่าเป็นความเฉื่อยของระบบการศึกษา

ข้อต่อไปเขาก็ปรึกษาหารือกันว่าถ้าเช่นนั้นเราท่านจะควรทำอย่างไรกันบ้าง จะตั้งหัวข้อให้ที่ประชุมใหญ่ในเดือนตุลาคมนี้ได้พูดอย่างไรกันบ้างในทางที่จะเป็นทางก่อให้เกิดประโยชน์ขึ้น ก็ลงความเห็นกันว่าจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปในการศึกษา การปฏิรูปนี้จำเป็นที่จะต้องให้ผู้ที่มีอำนาจทั้งในด้านการเงินและในด้านการปกครอง เล็งเห็นว่าการศึกษานั้นเป็นการลงทุน เป็นการจำเป็นที่จะต้องลงทุนให้มีประสิทธิภาพ ให้มีสมรรถภาพดียิ่งขึ้น แยกออกมาเป็น ๖ หัวข้อด้วยกัน คือ

(๑) จำเป็นที่จะต้องเพิ่มผลผลิตในการศึกษา เซอร์เอดวิน แอชปี

อีกนั่นแหละที่มาจากอังกฤษที่อ้างว่า ในอังกฤษนั้นในระยะหลังสงคราม ผลผลิตในทางด้านเกษตรต่อคนเพิ่มขึ้นประมาณ ๓๐ ใน ๑๐๐ ก่อนสงครามผลิตได้ ๑๐๐ หลังสงครามผลิตได้ ๑๓๐ แต่ถ้าวัดผลของการผลิตนักเรียนในมหาวิทยาลัยอังกฤษแล้ว เห็นได้ว่าอาจารย์แต่ละคนนั้นผลิตเทียบกับเมื่อก่อนสงคราม โดยเอาคุณภาพมาคำนึงด้วย เมื่อก่อนสงครามกับหลังสงคราม สมัยนี้ลดลง ๑๕% นี่เป็นข้อที่ซาบซึ้งมาก ทุกคนบอกว่าเห็นจะจริงในประเทศของตนเหมือนกัน ข้อนี้ก็หมายความว่า จะต้องเพิ่มผลผลิตของการศึกษาทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ

(๒) จำเป็นที่จะต้องปรับปรุงดุลยภาพระหว่างประเภทต่าง ๆ ของการศึกษา กล่าวคือ จำเป็นที่จะต้องให้มีการศึกษาเพื่อจะลงทุนในบุคคลเพื่อเข้าระบบสังคมได้ กับการศึกษาเพื่อการศึกษาเป็นเป้าหมายเพื่อที่จะทำให้วิชาความรู้กว้างขวางออกไป ดุลยภาพของความมุ่งหมาย ๒ ประเภทนี้ จำเป็นที่จะต้องให้มีหนักยิ่งขึ้น

(๓) เห็นกันว่าควรจะยกหัวข้อเกี่ยวกับการปรับปรุง Management คือ การดำเนินงาน แต่การดำเนินงานที่กล่าวนี้นี้ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะการจัดการแต่ละโรงเรียน หมายถึงการอำนวยการซึ่งเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในกระทรวงทบวงกรม ศึกษาธิการ และกระทรวงที่รับผิดชอบในการศึกษาด้วย จำเป็นที่จะต้องมีการกระจายอำนาจในท้องถิ่นอย่างแท้จริง เพื่อที่จะทำให้การอำนวยการศึกษาเป็นไปโดยราบรื่น ผมขอย้ำคำว่า “กระจายอำนาจแก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง”

(๔) จำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงวิธีการที่เราจะวิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษาภายในประเทศหรือภายในท้องถิ่นหลาย ๆ ประเทศ ที่เขายกตัวอย่างให้ฟังว่าในประเทศที่เป็นเครือของสมาคม

OECD คือ อเมริกา แคนาดา แล้วก็ยุโรปตะวันตกไปจนถึงกรีซ ดูเหมือนจะมีญี่ปุ่นด้วย เขามองว่าการหนึ่งซึ่งตั้งสถาบันขึ้นไว้ เพื่อที่แต่ละประเทศจะไปศึกษาระบบการศึกษาของประเทศอื่นซึ่งเป็นสมาชิกด้วยกัน แล้วมีการวิพากษ์วิจารณ์ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันว่าจะอะไรบกพร่องและอะไรไม่บกพร่อง และอะไรควรจะจดจำนำไปเป็นประโยชน์สำหรับประเทศอื่นด้วย นี่เป็นข้อเสนอแนะว่าน่าจะพิจารณาข้อนั้นในเวลาประชุมในเดือนตุลาคมนั้น

(๕) ในการปฏิรูปนั้นสมควรที่จะเพ่งเล็งในเรื่องการปรับปรุงการฝึกหัดครู มีผู้เสนอในที่ประชุมว่า การฝึกหัดครูนั้นควรจะทำเหมือนกับหนังสือเดินทาง หนังสือเดินทางนั้นมีการกำหนดอายุ ๒ ปี แล้วถ้าเราต้องการเดินทางอีกเราจะต้องไปต่ออายุ ประกาศนียบัตรครูก็เช่นเดียวกัน ควรจะมีกำหนดอายุไม่เกิน ๑๐ ปี เมื่อได้ประกาศนียบัตรสำหรับที่จะไปสอนใครเขาแล้วก็ต้องกลับมาทดสอบใหม่เพื่อจะให้ครูทันสมัยอยู่เสมอ นี่เกี่ยวกับการฝึกหัดครูทั้งใหม่และทั้งเก่า และนอกจากนั้นข้อสุดท้ายเกี่ยวกับข้อเสนอในการปฏิรูปในการลงทุนให้การศึกษาเป็นไปโดยสมรรถภาพดียิ่งขึ้นก็คือ เสนอให้มีการวิจัยทั้งภายในและภายนอกกระบวนการศึกษา โดยมีการวางแผนการศึกษาให้เป็นไปตามทำนองเดียวกับที่วางแผนเศรษฐกิจด้วย คือการดำเนินการเรื่องสำรวจ และดำเนินการใช้เทคนิค เช่นเดียวกับการวางแผนในเรื่องเศรษฐกิจ

(๖) ความสมดุลระหว่างระบบการศึกษากับสังคมนั้น เป็นเรื่องที่สุดุมละเอียดอ่อนมาก แต่ปัญหาก็คือการปฏิรูปในด้านการศึกษา นั้นจะเกิดขึ้นจากสังคม หรือควรจะเกิดจากนักการศึกษาเอง กล่าวคือที่อาจจะเกิดขึ้นจากสังคมนั้น จะเกิดขึ้นได้อย่างไร ก็เกิดขึ้นได้โดยรัฐบาลเป็นผู้ที่มีการวิพากษ์วิจารณ์โรงเรียนต่าง ๆ ควบคุม

โรงเรียนต่าง ๆ ที่ประชุมส่วนมากเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ซึ่งไม่เหมือนกับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเรา คือเป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นอิสระ เปรียบได้กับท่านทั้งหลายที่เป็นโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งเป็นอิสระไม่ต้องขึ้นตรงหรือเกี่ยวข้องกับด้านการเงินกับรัฐบาลนัก ที่ประชุมก็บอกว่าถ้าหากว่ารัฐบาลเป็นผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์กับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้นก็ควรจะรับฟัง แต่ว่าถ้ารัฐบาลจะบอกว่า มหาวิทยาลัยควรจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ละก็ นั่นจะเป็นของไม่ดี กล่าวคือว่ารัฐบาลมีสิทธิที่จะบอกมหาวิทยาลัยบกพร่องอย่างไร นั่นมหาวิทยาลัยควรจะรับฟัง แต่การแก้ไขวิธีการของมหาวิทยาลัยและของวิทยาลัยที่เป็นอิสระนั้นควรจะกระทำโดยนักการศึกษาเอง มติมหาชนก็เช่นเดียวกัน เป็นเรื่องที่น่ารับฟัง การปฏิรูปนี้เป็นเรื่องที่จะอาจเกิดขึ้นได้ทางสังคมโดยการแข่งขันซึ่งกันและกัน โรงเรียนหนึ่งแข่งขันกับโรงเรียนหนึ่ง โรงเรียนประเภทหนึ่งแข่งขันกับโรงเรียนอีกประเภทหนึ่ง เป็นต้น ส่วนการปฏิรูปที่แท้จริงนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็จากนักการศึกษาเอง กล่าวคือ สมาคมครู ครูสภา ความร่วมมือระหว่างประเทศของนักการศึกษา และความร่วมมือประสานงานของนักการศึกษา ซึ่งรวมถึงศิลปิน และคณะสงฆ์ด้วย

นี่เป็นเรื่องที่ผมจะเรียบเรียงเป็นรายงานเสนอต่อไปให้ท่าน รัฐมนตรีศึกษาและรัฐบาลทราบ ผมเองหาเวลาที่จะเขียนเป็นรายละเอียดไม่ได้ แต่เคราะห์ดีที่วันนี้ได้ข่าวว่าทางชมรมได้บันทึกเสียงเอาไว้ ใครจะขอร้องเพื่อที่จะช่วยให้ผมเขียนรายงานนั้นได้ก็จะเป็นคุณยิ่ง

ความรู้สึกของผมที่เกี่ยวกับการประชุมครั้งที่แล้ว มีอยู่ ๒-๓ ประการ คือ

(๑) รู้สึกว่าผู้ที่เขาเชิญไปนั้น ส่วนมากถ้าพูดถึงเรื่องประเทศ

แล้วก็รู้สึกว่ทัวถึงกันดี แต่ส่วนมากเขาเชิญผู้ที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยหรือผู้ที่รับผิดชอบในทางมหาวิทยาลัย ถ้าพูดถึงประเทศอย่างไทยเรานี้จะเห็นได้ว่าเรื่องที่เขาพูดกันนั้น เรื่องที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัย บางทีเอามาใช้กับเราไม่ค่อยได้ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ที่ผมคิดมานั้นรู้สึกว่ก้กินแถวทุกระดับไป แต่เขามักจะพุ่งเล็งไปถึงระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งเผอิญพวกเราชาวเอเชียก็ได้พูดไว้หลายประการว่เรื่องของมหาวิทยาลัยนั้นเป็นเรื่องสำคัญก็จริง แต่เป็นเรื่องเล็กในเมื่อเขาพิจารณาอัตราส่วนของคนที่ได้รับการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยในประเทศที่ด้อยพัฒนาอย่างเรา

(๒) ข้อคิดเห็นอีกข้อหนึ่งก็คือว่ ผมมารู้สึกว่การประชุมในเดือนตุลาคมนั้น สมมุติว่เขาจะเชิญท่านรัฐมนตรีว่การกระทรวงศึกษาธิการก็ดี หรือเชิญท่านอธิบดี ปลัดกระทรวงในกระทรวงศึกษาธิการก็ดี ก็คงจะเอาเรื่องที่ท่านหนักใจอยู่ในขณะนี้ไปพูดซ้ำๆ อยู่ทีนั้น ผมเองถ้าจะแนะเขาได้ก็ตั้งใจจะให้เขาเชิญผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณไป อาจจะได้ผลในประเทศไทยเรามากกว่า แล้วก็ถ้าอย่างไรร้ตามอาจจะเชิญนักการศึกษาไปด้วย ๑ ท่าน เพื่อที่จะไปผสมกัน คนหนึ่งนั้นไปรับทุกขให้เขาฟัง อีกคนหนึ่งไปรับเอาทุกขกลับมา เพื่อที่จะทำให้การเงินในเรื่องการศึกษาและการลงทุนของเราดีขึ้น และมีสมรรถภาพดีขึ้น

ท่านทั้งหลาย ผมมีเวลาเหลืออีกนิดหน่อยสำหรับที่จะกล่าวถึงเรื่องที่ควรจะกล่าวอย่างมาก คือเรื่องเศรษฐกิจของโรงเรียนราษฎร์ แต่ก้ดีไปอย่างหนึ่งที่มีเวลาน้อย เพราะเหตุว่ความจริงเมื่อวานนี้ ผมพยายามเตรียมเรื่องที่จะมาพูด ก็ปรากฏว่เรื่องรายละเอียดต่าง ๆ นั้นผมไม่ค่อยรู้เลย ในเวลานี้รัฐบาลเราได้ให้เงินอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์ด้วยวิธีอย่างใดบ้าง และรัฐบาลควบคุมโรงเรียน

ราษฎรอย่างไร ความรู้ส่วนใหญ่ของผมได้มาจากท่านที่นั่งอยู่ทางซ้ายมือ คือนักหนังสือพิมพ์

เรื่องที่โด่งดังที่สุด คือเรื่องแป๊ะเจี๊ยะ และเรื่องเด็กไม่มีที่เข้าเล่าเรียน ถ้าหากโรงเรียนราษฎรโรงเรียนไหนเกิดมีการอะไรขึ้น แม้แต่ครูกับครูทะเลาะกันก็ปรากฏเป็นเรื่องที่สำคัญขึ้นมาในหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งก็เป็นของธรรมดาอยู่ ผมเองมาคิดดูแล้วรู้สึกว่ารายละเอียดต่าง ๆ นั้นผมไม่ค่อยจะทราบ แต่ทราบอยู่อย่างหนึ่งเมื่อเป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ก็รู้ว่ารัฐบาลได้มีการอุดหนุนโรงเรียนราษฎรอยู่บ้าง ซึ่งได้รับคำร้องทุกข้ออยู่เสมอว่าไม่พอ แต่อย่างไรก็ตามผมใคร่จะเสนอข้อคิดเห็นไว้ในที่นี้ และถ้าหากว่าท่านทั้งหลายจะกรุณาเพิ่มเติม หรือตั้งคำถาม หรือแนะนำ หรือให้ข้อเท็จจริงกับผมได้ก็จะเป็นพระคุณยิ่ง ข้อคิดข้อแรกเกี่ยวกับโรงเรียนราษฎรก็คือ ถ้าเราเห็นว่าการศึกษาคควรจะเป็นระบบอันหนึ่งอันเดียวกัน กิจกรรมของโรงเรียนราษฎรนั้น ควรจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาของประเทศซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุกวันนี้เวลาเราวางแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ เรามักจะไม่สามารถที่จะกล่าวถึงโรงเรียนราษฎรว่าจะมีสักกี่โรงเรียน หรือเราพยายามที่จะมีกี่โรงเรียนและจะให้สอนไปในทำนองใด ทางท่านอธิบดีกรมวิสามัญศึกษาท่านอาจจะมโนนโยบายหรือมีข้อเท็จจริงอย่างไรก็ตาม แต่เวลาไปปรากฏขึ้นในแผนพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจนั้น ก็รู้สึกว่าการวางแผนเรื่องกิจการโรงเรียนราษฎรซึ่งควรจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาของเรานั้น ได้ถูกเพิกเฉย

ข้อนี้ไม่ใช่เฉพาะแต่เรื่องโรงเรียนราษฎรอย่างเดียว แผนพัฒนาเศรษฐกิจของเราในปัจจุบันนี้และที่แล้ว ๆ มาส่วนมาก เช่น

เรื่องการลงทุนในทางเศรษฐกิจนั้นก็มักจะไม่ได้พูดถึงเอกชน มักจะพูดถึงว่ารัฐบาลควรจะลงทุนเท่านั้นเท่านั้น ไปในรูปแบบนั้น เป็นเรื่องที่เราเรียกกันว่า Public Sector คือทำทางด้านรัฐบาลอย่างเดียว เพิ่งจะมาจับเรื่องภาคเอกชนในเร็ว ๆ นี้ กำลังจะตั้งกรรมการขึ้นพิจารณานี้พูดถึงเรื่องเศรษฐกิจ ในด้านการศึกษาก็เช่นเดียวกัน การวางแผนพัฒนาการศึกษานั้นจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงโรงเรียนราษฎร์ และในกรณีเช่นนี้นั้น สมาคมของท่าน ที่ชุมนุมของท่าน สมาคมทั้งสามของท่าน อาจจะเป็นประโยชน์ในการที่จะแนะนำให้สภาพพัฒนา สภาพการศึกษา ออกความเห็นให้นำเอาเรื่องกิจการของโรงเรียนราษฎร์ และแผนการลงทุนของโรงเรียนราษฎร์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาประเทศ

ความคิดเห็นกระท่อนกระแท่นของผมนี้บางทีอาจจะไม่ได้ติดต่อประสานกัน แต่ว่าความรู้สึกแล่นในข้อต่อไปว่า การศึกษานั้นไม่ว่าจะเป็นของรัฐบาล หรือเป็นเรื่องของโรงเรียนราษฎร์ก็ตาม ไม่ใช่เป็นการลงทุนเพื่อหวังผลทางการเงิน มีข้อครหานินทาซึ่งบางแห่งอาจจะเป็นจริง (ผมเข้าใจว่า ส่วนใหญ่คงจะไม่เป็นจริง) ว่าโรงเรียนราษฎร์นั้นมักจะตั้งขึ้นเพื่อหากำไร และกับบอกว่าดูซิคนนั้นคนนี้ทำไมได้กำไรเยอะแยะ แล้วก็ไมเอาใจใส่เรื่องนักเรียน ไม่เอาใจใส่ว่านักเรียนจะดีหรือไม่ดี ส่วนมากเท่าที่เราได้อ่านหรือได้ฟังกันมักจะชี้ไปในการทำงานที่ไม่เป็นมงคล โรงเรียนราษฎร์มักจะถูกกล่าวหาว่าต้องการหาเงินอย่างเดียว ผมมาคิดว่าถ้าเป็นเช่นนั้น เพื่อจะป้องกันไม่ให้เกิดครหานินทาได้ จะไม่เป็นการดีหรือที่โรงเรียนราษฎร์นั้นจะตั้งขึ้นมาเป็นมูลนิธิให้มันแน่นอนไปทีเดียวว่า นี่แหละไม่ได้ตั้งเพื่อเงินกำไรเท่านั้น ไม่ได้เอาเข้ากระเป๋า แต่ละคนทำขึ้นมา ก็เพื่อการศึกษา

แต่แน่ละ การจะตั้งเป็นมูลนิธินั้นไม่ได้หมายความว่า อาจารย์ใหญ่หรือผู้จัดการจะไม่มีเงินเดือนนะครับ ต้องมีเงินเดือนแน่ และเงินเดือนนั้นก็ต้องให้คุ้มกับความเหนื่อยยาก แต่ผมคิดว่า สำหรับการตั้งออกมาเป็นมูลนิธิ บางทีอาจจะเป็นประโยชน์ เพราะ เหตุว่าการศึกษากับการเศรษฐกิจแตกต่างกันตรงนี้ ที่ทางด้าน เศรษฐกิจนั้นผมสอนนักเรียนอยู่เสมอว่า เวลาที่เราจะพิจารณาดูทั้ง ต้นทุนกำไรนี้ หรือต้นทุนกับรายชายนั้น เราจำเป็นที่จะต้อง Maximize profit คือหมายความว่าต้องหวังผลได้กำไรมากที่สุดที่จะทำได้ แต่การศึกษาไม่ควรจะเป็นเช่นนั้น

ข้อคิดเช่นนี้ เป็นข้อคิดที่ผมและเพื่อนกรรมการบริหารสภา การศึกษากำลังคิดอยู่ ที่เกี่ยวกับวิทยาลัยเอกชน มารู้อีกว่าวิธีที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ นี้ เรื่องวิทยาลัยเอกชนนี้ก็น่าจะส่งเสริมให้ วิทยาลัยเอกชนเป็นมูลนิธิ มากกว่าที่จะปล่อยให้เป็นที่ครหานินทา ไม่ให้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการค้ากำไร

ข้อคิดข้อต่อไป ควรจะเป็นเรื่องที่ท่านทั้งหลายทราบดีกว่าผม คือลักษณะของโรงเรียนที่ดีนั้นไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนรัฐบาล หรือ โรงเรียนราษฎร์ จำเป็นที่จะต้องมีครูที่ดี มีอาคารดีพอสมควร มี อุปกรณ์ที่ดี และมีการจัดการที่ดี ทำให้นึกถึงว่า ทุกวันนี้ ครูของ โรงเรียนราษฎร์ดีพอ ๆ กับที่จะแข่งขันกับโรงเรียนรัฐบาลหรือไม่ ผมอยากเสนอข้อสังเกตว่า ถ้าหากว่าครูโรงเรียนรัฐบาลด้านหนึ่งกับครู ของโรงเรียนราษฎร์ด้านหนึ่ง มาเปรียบเทียบกัน แล้วเงินเดือนตาม คุณคุณนั้น ๆ เท่า ๆ กัน ผมรู้สึกว่า ครูโรงเรียนราษฎร์นั้นด้อยกว่า ครูโรงเรียนรัฐบาล เพราะว่าครูโรงเรียนรัฐบาลเป็นข้าราชการ มีความอุ่นหนาฝาคั่ง มีบริการ มีอะไรต่าง ๆ มี Fringe Benefit มีหวัง ที่จะเป็นอธิบดีรองอธิบดีมากกว่า มาคิดถึงถ้าเป็นเช่นนั้น เรา

มีจำเป็นหรือที่จะต้องสนับสนุนให้โรงเรียนราษฎร์มีช่องทางที่จะมี
ครูดีพอสมควร โดยไม่ต้องขาดทุน ข้อนี้น่าคิด

เมื่อกี้ พลิกดูตามประวัติก็ดูเหมือนเขาลงว่าผมเคยเป็นครู
โรงเรียนอัสสัมชัญมา ก็หวนคิดไปว่าระบบของการจ่ายเงินให้กับครู
ในครั้งนั้นผิดกับระบบในปัจจุบันนี้ คือพูดกันทำไมมี ในโรงเรียน
อัสสัมชัญเมื่อครั้งที่ผมสอนอยู่นั้น รู้สึกว่าเขาชูปเลียงครูเก่า ๆ แบบ
เดียวกับพ่อเลี้ยงลูก ยิ่งเมื่อผมเข้าเป็นครูสอนโรงเรียนใหม่ ๆ ได้
สอนมัธยม ๒ พอปีต่อมาให้สอนมัธยม ๕ แต่มาเทียบเงินเดือนกัน
แล้วก็น่าฉงน ครูที่สอนชั้นประถม ๑ ซึ่งในสมัยนั้นผมจำได้ เคย
ถามผมว่าเดินจากโรงเรียนอัสสัมชัญไปพระบรมรูปทรงม้าไปทาง
ไหนดี ท่านไม่มีความรู้ในเรื่องความรู้รอบตัวดี แต่ว่าสอนเก่งเหลือเกิน
สอนให้เด็กอ่านหนังสือได้ เงินเดือนของผมเมื่อเริ่มเข้า ๔๐ บาทต่อ
เดือน ปีต่อมาสอนมัธยม ๕ ได้เพิ่มเป็น ๕๐ บาทต่อเดือน แต่ลอง
ไปถามดู ครูสอนชั้น ป. ๑ ท่านได้ ๒๐๐ บาทต่อเดือน ครั้งนั้นผม
ฉงนใจว่าอย่างนี้ก็ไม่ยุติธรรมสิ แต่มารู้สึกตัวในสมัยนี้ว่าไม่ใช่หรอก
นั้นเขาชูปเลียงผิดกัน และครูนั้นต้องได้รับความอบอุ่นในการที่จะมี
ความช่วยเหลือให้ได้ แต่ผมเสนอมานั้นผมใคร่จะเสนอรวมไปอีกข้อว่า
ผมเป็นห่วงว่าอยากจะรู้ข้อเท็จจริงว่าโรงเรียนราษฎร์นั้นสามารถที่
จะจ่ายเงินเดือนให้แก่ครู ที่จะหาครูผู้มีใจซื่อสัตย์ต่ออาชีพครูที่
จะให้อยู่ตลอดไปหรือไม่ ถ้าหากมีข้อบกพร่องอย่างไร น่าจะหาทาง
ที่จะแก้ไข เพราะเหตุว่า ถ้าเราถือว่าโรงเรียนราษฎร์เป็นโรงเรียนที่
ช่วยโรงเรียนรัฐบาล เพื่อที่จะทำให้การศึกษาดีขึ้น ก็จำเป็นที่จะต้อง
สนับสนุนโรงเรียนราษฎร์ให้มีครูที่จะสามารถดำเนินการไปได้เช่น
เดียวกัน

ข้อสุดท้าย เรื่องแป๊ะเจี๊ยะกับค่าเล่าเรียนที่โรงเรียนราษฎร์

ถูกครหานินทาอยู่มากนั้น ผมรู้สึกว่าเป็นเรื่องใหญ่ และเป็นเรื่องที่เป็นปัญหา มาคิดอย่างซื่อ ๆ อย่างผมนี่คือมารู้สึกว่าถ้าโรงเรียนราชฏำรนั้นอยากจะมีครูดี แล้วก็รัฐบาลห้ามเก็บค่าเล่าเรียนเกินเท่านั้นเท่านี้ ปัญหาก็มีอยู่ว่าเขาจะไปหาครูดีได้อย่างไร ถ้าเขาไม่เรียกค่าแป๊ะเจี๊ยะ โรงเรียนนั้นก็ไม่สามารถจะหุบเลี้ยงครูได้ดี ครั้นจะขึ้นค่าเล่าเรียน หมายความว่ารัฐบาลไม่คุมค่าเล่าเรียนเท่าไร หนังสือพิมพ์ต้องครหานินทาแน่ เพราะว่าทำความเดือดร้อน ถ้าขึ้นค่าเล่าเรียนอนุญาตให้ขึ้นค่าเล่าเรียน ก็หมายความว่าโรงเรียนราชฏำรนั้นคงจะหาครูดีได้หรอก แต่ว่านักเรียนต้องเป็นลูกคนมั่งมีเท่านั้น ลูกคนจนเข้าโรงเรียนราชฏำรไม่ได้

ทั้งหมดนี้ ผมคิดไปคิดมาแล้วคิดไม่ออก เป็นปัญหา ผมคิดว่าน่าที่เราจะพยายามอย่าเอาเรื่องนี้มาพูดให้มันอื้อฉาว และอย่ามาพากันว่ารัฐบาลคุมไม่ดี หรือว่าโรงเรียนราชฏำรประพฤติไม่ดี

ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าจะมีผู้สนใจมาคิดแก้ปัญหา รัฐบาลควรจะตั้งใครคนใดคนหนึ่งเพื่อพิจารณาเรื่องนี้ให้เป็นที่ยอมรับ อย ให้มีข้อเสนอว่าจะทำอย่างไรในการที่จะแก้ไขสถานการณ์เกี่ยวกับการคุมโรงเรียนราชฏำร คือไม่ใช่คุมแต่เฉพาะในทางบิบบังคับหรือในทางที่ห้ามไม่ให้กินแป๊ะเจี๊ยะอย่างเดียว เราควรจะเปิดโอกาสให้โรงเรียนราชฏำร และสนับสนุนให้โรงเรียนราชฏำรดีขึ้น แต่การที่จะสนับสนุนนั้นมันก็ต้องเสียหยาแก่คนนั้นคนนี้ เป็นปัญหาเรื่องค่าเล่าเรียน ผู้ปกครองและครู เราจำเป็นที่จะต้องหาวิถีทางที่จะให้ดีขึ้นด้วยประการทั้งปวง

การที่จะให้ออกมาเป็นเรื่องเสียงชาวบ้าน เสียงหนังสือพิมพ์ ไปสัมภาษณ์อธิบดีหรือท่านรัฐมนตรี แล้วก็ออกมาเป็นเรื่องอื้อฉาว ขึ้นมานั้น ผมรู้สึกไม่เป็นทางที่จะไปสู่การแก้ปัญหา น่าจะนั้งให้

เจียบ ๆ และก็มาว่ากันสัก ๔-๕ คน ว่าจะทำอย่างไรดีที่จะให้โรงเรียนราษฎร์มีคุณภาพดี โดยเศรษฐกิจดีพอสมควร โดยไม่เอากำไรจนเกินไปนักและรับใช้ประเทศได้ ผมคิดว่าไป ๆ มา ๆ ก็ไม่พ้นภาระของรัฐบาล การแก้ปัญหาข้อหนึ่งซึ่งผมได้คิดไว้คือว่ารัฐบาลและท้องถิ่นจำเป็นต้องทำหลายอย่าง อย่างหนึ่งคือเงินอุดหนุนที่เห็นจะเลียงไม่ได้ และอีกอย่างหนึ่งคือเราควรให้ทุนเล่าเรียนแก่เด็กที่ดี ๆ เวลานี้เรามักจะให้ทุนแก่นักเรียนที่เข้าโรงเรียนแล้วหรือมหาวิทยาลัยแล้ว แต่การให้ทุนแก่เด็กที่กำลังจะเข้ามหาวิทยาลัยนั้นมักจะไม่มี อย่างสมมุติว่าเด็กดีเหลือเกินอยู่ลพบุรี อยากจะมาเข้าโรงเรียนที่ในกรุงเทพฯ นี่ ทางเทศบาลลพบุรีมีไหมที่จะให้ทุนแก่เด็กคนนี้ เพื่อที่จะทำให้เขาสามารถเข้าโรงเรียนในกรุงเทพฯ ได้ อะไรเหล่านี้แหละครับ เป็นเรื่องที่ผมรู้สึกว่าผมไม่สามารถที่จะชี้แจงให้ท่านได้ นอกจากจะชี้ให้เห็นว่าความคิดของผมเมื่อคิดวุ่น ๆ ไป ก็รู้สึกว่ามันน่าจะออกมาในทำนองนี้

ข้อแรกควรที่จะมีการร่วมมือระหว่างผู้ที่เอาใจใส่ในเรื่องนี้ ทั้งสภากาการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ สภาวิจัยแห่งชาติ มาร่วมกันคิดว่าเราควรจะทำอย่างไรกับโรงเรียนราษฎร์ เพื่อที่จะป้องกันเรื่องแป๊ะเจี๊ยะ ป้องกันเรื่องค่าเล่าเรียน ป้องกันมิให้สมรรถภาพของครูในโรงเรียนราษฎร์นั้นเสื่อมไป

และข้อสุดท้ายก็คือไม่ว่าจะทำอย่างไรก็ตาม จำเป็นเหลือเกินที่รัฐบาลจะต้องพิจารณาเพิ่มเงินอุดหนุนและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้เทศบาลหรือรัฐบาลเพิ่มเงินอุดหนุนค่าเล่าเรียนแก่นักเรียนที่เรียนดีแต่ขัดสน

ขอบพระคุณครับที่อุตสาหะฟัง

เรื่องการพัฒนาการศึกษา

ท่านรัฐมนตรี ท่านนายกสมาคม ท่านสุภาพสตรี
และสุภาพบุรุษที่เคารพทั้งหลาย

เรื่องที่ผมจะขอพูดในวันนี้คือ ทัศนะบางประการ
ของผมเองเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย
เมื่อวันนี้ได้ฟังท่านนายกสมาคมกล่าวถึงตัวผมมากจน
กระทั่งรู้สึกว่ เรื่องที่ผมเตรียมมาจะพูดนั้น คงค่อนข้าง
จะซ้ำกับที่ท่านนายกสมาคมได้พูด ถ้าหากว่าซ้ำก็ขอได้
โปรดให้อภัยด้วย เพราะเหตุว่าได้เตรียมมาอย่างนี้ อีก
อย่างหนึ่ง เดิมทีเดียวผมเข้าใจว่าการมาพูดนี้คงจะพูด
กันอยู่ในวงแคบ คือจะพูดเอาเรื่องเพื่อที่จะให้มีการถก
และอภิปรายกัน สำหรับเป็นประโยชน์ในการที่จะนำ
ข้อคิดไปดำเนินงานต่อไป แต่ถ้าพูดเช่นนั้นก็จำเป็นที่
จะต้องมีการพูดกันหลายฝ่าย คือผมพูดเพียงสั้น ๆ
แล้วท่านทั้งหลายก็เข้ามาร่วมในการอภิปรายด้วย
เดี๋ยวนี้มาเข้าใจว่าเวลาตามที่ได้จัดในวันนี้คงจะไม่เหมาะ
ที่จะทำเช่นนั้นได้เพียงพอ เพราะฉะนั้นเห็นจะต้อง
เปลี่ยนโปรแกรม คือผมเห็นจะต้องเป็นผู้พูดฝ่ายเดียว
มากกว่า ทั้งนี้หวังว่าคงจะมีท่านทั้งหลายได้ช่วยคิด
และช่วยอภิปราย ไม่นานที่ประชุมนี้ก็นอกที่ประชุมต่อไป

อีกประการหนึ่ง เดิมผมคาดคะเนไว้ว่าคงจะมีสมาชิกเป็นจำนวนน้อย แล้วก็พูดกันอย่างกันเอง จึงได้เตรียมหัวข้อและพลความไว้อย่างหนึ่ง แต่เมื่อต้องมาพูดต่อหน้าโทรทัศน์และต่อหน้านักหนังสือพิมพ์ (ไม่ได้หมายความว่าท่านผู้รับผิดชอบในวารสารที่เกี่ยวกับการศึกษาโดยเฉพาะ) ก็จำเป็นต้องพูดอย่างไม้อั่นตามที่ได้เตรียมมาหาได้ไม่ เพราะเตรียมมาอย่างไม่มีห้ามล้อ (brake) คิดอย่างไรก็จะพูดอย่างนั้น จึงต้องเปลี่ยนวิธีพูดอีก เพราะเกรงว่าจะถูกเข้าใจผิด ถือเป็นเรื่องเกรี้ยวกราว (sensational) เรื่องที่จะพูดนี้เป็นเรื่องที่ต้องคิดอ่านกันอย่างสุขุม ไม่สมควรจะมาพูดกันเล่น ๆ เป็นเรื่องเกรี้ยวกราวอีกที ด้วยเหตุนี้ผมจึงจำเป็นต้องห้ามล้อมากสักหน่อย

ข้อข้องใจในการพิจารณางบประมาณการศึกษา

ผมขอย้อนกลับไปประมาณ ๕ หรือ ๖ ปีจากปัจจุบันนี้ และขอให้ท่านทั้งหลายตั้งตัวเป็นผู้อำนวยความสะดวกสำนักรงบประมาณพิจารณางบประมาณแผ่นดินหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการและงบประมาณของมหาวิทยาลัย ท่านทั้งหลายคงจะมีความข้องใจอยู่หลายประการ ข้อข้องใจข้อหนึ่งก็คือว่า ทำอย่างไรหนอจึงจะหาเงินมาและหาคนมาเพื่อที่จะสนองความต้องการของประชาชนในด้านอำนวยความสะดวก ให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลหรือให้เป็นไปตามที่ควรที่ชอบ เฉพาะอย่างยิ่ง ทำอย่างไรจึงจะสามารถที่จะทำให้มีการอ่านออกเขียนได้ และรู้หนังสือพอสมควรทั่วราชอาณาจักรในเร็ววัน ท่านที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกสำนักรงบประมาณคงจะได้รับคำตอบจากเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยของท่านว่า ไม่มีหวัง ไม่มีหวังใน ๔-๕ ปีข้างหน้า และไม่มีหวังใน ๑๐ ปี

ข้างหน้า ที่จะทำให้ Literacy ในประเทศไทยลุล่วงถึง ๑๐๐ % ท่านจะรู้สึกอึดอัดมากทีเดียว เพราะเหตุปัญหาเรื่องเงินก็เป็นปัญหาใหญ่ (ในเมื่อ ๕-๖ ปีที่แล้วมานั้น ปัญหาเรื่องการเงินมีมากกว่าปัจจุบันนี้ รายได้ของรัฐบาลยังไม่ออกเงยเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ และการเงินระหว่างประเทศยังไม่ดีเท่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้) แต่ปัญหาไม่ใช่อยู่ที่เรื่องเงินอย่างเดียว อยู่ที่เรื่องครู และเรื่องการจัดการด้วย เมื่อประสบปัญหาเช่นนี้จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า ถ้าเงินมีน้อยครูก็มีน้อย มีนาหรือที่รัฐบาลไทยจะพยายามระดมเงินที่เจียดได้สำหรับการศึกษานั้น จ่ายเพื่อประณมศึกษาให้มากที่สุด เพราะการศึกษาระดับประถมนั้นเป็นการศึกษาที่กฎหมายบังคับให้ราษฎรส่งบุตรเข้าเรียน รัฐบาลก็มีหน้าที่จะอำนวยความสะดวกให้สนองได้กับการบังคับนั้น รัฐบาลมีนาหรือที่จะสนับสนุนและปล่อยให้เอกชนทำสิ่งที่รัฐบาลไม่ได้ถูกบังคับให้ทำกล่าวคือ ตั้งโรงเรียนราษฎรเพื่อที่จะได้ช่วยรัฐบาลคือหมายความว่าแทนที่เราจะใช้เงินสำหรับโรงเรียนมัธยม ซึ่งโรงเรียนราษฎรอาจจะทำได้ และรัฐบาลไม่ได้บังคับให้ใครเข้ามาเรียน เราเอาเงินทุ่มเทไปในชั้นประถมศึกษาจะมีดีหรือ ก็ได้คำตอบมาอีกว่า การที่จะหวังพึ่งโรงเรียนราษฎรนั้นย่อมเป็นไปได้ เพราะเหตุว่าโรงเรียนราษฎรมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่เหมาะสมและตั้งหน้าทำมาหากำไรมากกว่าที่จะอำนวยความสะดวก ผู้ที่อธิบายให้ฟังก็ไม่ได้อธิบายว่าเป็นเรื่องของโรงเรียนราษฎรทุกแห่ง เพียงแต่ว่าลักษณะของโรงเรียนราษฎรนั้นมีความโน้มเอียงไปในทำนองนั้น

ข้อหนักใจอีกประการหนึ่งของท่านทั้งหลายที่เป็นผู้อำนวย การสำนักงานประมาณเมื่อ ๖ ปีก่อนนี้ก็คือ ท่านคงจะเฉลียวใจว่า ถ้าหากเราทุ่มเทเงินแต่เฉพาะสำหรับการประถมศึกษาแล้ว แผนพัฒนาเศรษฐกิจใหญ่ ๆ ที่เราตั้งใจจะทำนั้น คงจะขาดแรงงาน

สำหรับปฏิบัติให้โครงการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปโดยดี เช่น ขาดคนทำถนน ขาดผู้มีฝีมือที่จะไปทำอะไร ทำนา ให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น เป็นต้น ถ้าเราทุ่มเทเงินไปในด้านการศึกษาขั้นประถมแล้ว ย่อมทำให้การศึกษาชั้นมัธยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีวศึกษาด้อยลงไป เป็นการเสื่อมเสียแก่แผนพัฒนาเศรษฐกิจ อีกประการหนึ่ง แม้จะระดมเงินไปเข้าสนับสนุนประถมศึกษาแต่ด้านเดียว ก็ต้องคำนึงถึงครู จะเพิกเฉยการศึกษาด้านฝึกหัดครูเสียมิได้ นี่แหละครับ นึกไปนึกมา ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณนั้น ไม่ว่าจะเป็นใคร ก็ย่อมจะรู้สึกเดือดร้อนเป็นกำลัง

ที่นี้สมมุติอีกข้อหนึ่งว่า ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณนั้น เป็นกรรมการบริหารของสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติด้วย ในเวลาพิจารณาแผนพัฒนา ๖ ปีแรกของประเทศไทยนั้น สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้วางแผนไว้เรียบร้อยพอสมควร สำหรับภาครัฐบาล ด้านเศรษฐกิจและการสังคม เช่น สาธารณสุข ก็มีแผนมีโครงการ ส่วนทางด้านถนน อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม เกษตร ก็มีโครงการครบถ้วน แต่มาถึงบทที่ว่าด้วยโครงการการศึกษา มีแต่กระดาษเปล่าทิ้งเอาไว้ มีแต่ตัวเลขยอดใหญ่ไม่มีรายละเอียด ก็เกิดถามกันขึ้น เกิดมีการอภิปรายกันในกรรมการบริหารว่า เหตุใดจึงมีกระดาษเปล่ามีแต่ตัวเลขใหญ่ ๆ เอาไว้ คำตอบก็คือว่าเนื่องจากสภาพพัฒนาชื่อสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ส่วนสภาพการศึกษานั้นก็มีอีกสภาพหนึ่ง เพราะฉะนั้น เจ้าหน้าที่ของสภาพพัฒนานั้น เขาคาดว่าสภาพการศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่ทำโครงการพัฒนาการศึกษา มาเสริมด้วยกัน สภาพพัฒนาไม่ควรและไม่สามารถก้าวท้าวในเรื่องโครงการการศึกษาได้ แต่แท้จริง เหตุการณ์ปรากฏว่าสภาพการศึกษาก็เข้าใจว่าสภาพพัฒนาจะทำโครงการการศึกษา สภาพพัฒนา

ก็เข้าใจว่าสภาพการศึกษาคงจะทำโครงการการศึกษา เข้าใจกันไป เข้าใจกันมา เลยทำโครงการการศึกษาไม่มีตัวตน พิจารณากันไม่ทัน ต้องอุตุลุดและรีบเร่งทำกันเป็นจุลกฐิน ผมคิดว่าถ้าท่านกลับไปดู แผนพัฒนาที่ ๑ ท่านจะเห็นว่าบทที่เกี่ยวกับการศึกษานั้นไม่ค่อยจะได้เรื่อง บทอื่น ๆ ก็มีบทพร้อมเหมือนกันครับ แต่ว่าบทที่ว่าด้วยการศึกษารู้สึกว่าได้เรื่องน้อยกว่าบทอื่น ๆ

ข้อข้อใจอีกข้อหนึ่งในการพิจารณางบประมาณการศึกษา คือ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณสมัยนั้นจะรู้สึกว่างบประมาณที่ เสนอมาจากกระทรวงศึกษาธิการก็ดี หรือจากมหาวิทยาลัยก็ดี ไม่มีการประสานกัน (Coordination) และไม่มีความสอดคล้องซึ่งกันและกัน (Consistency) กล่าวคือ กรมหนึ่งต้องการเงินเท่าไร เพื่อซื้อโต๊ะเท่าไร จ้างครูเท่าไร ก็ว่ากันไป อีกกรมหนึ่งจะว่าอย่างไรเท่าไรก็ว่ากันไป ตามเพลง นี่เป็นทัศนะที่ผู้อำนวยการสำนักงานจะเห็นได้ มองจากโต๊ะผู้อำนวยการสำนักงาน ซึ่งอาจจะผิดจากความ จริงก็ได้ แต่เป็นข้อตึงใจที่เกิดขึ้นจากการพิจารณางบประมาณนั้น รู้สึกว่ามีแต่รายละเอียดเกี่ยวกับตู้ เกี่ยวกับโต๊ะ เกี่ยวกับคน เกี่ยวกับค่าพาหนะค่าวัสดุมากกว่า ไม่รู้แน่นอนว่าในแต่ละกรมแต่ละ มหาวิทยาลัยจะไปทำกันเช่นนั้น ประสานกันอย่างไร เช่นจะผลิตครู ออกมาเท่านี้ จะต้องผลิตสำหรับโรงเรียนมัธยมเท่าไร ประเภทใด และจะผลิตสำหรับโรงเรียนประถมเท่าใด ประเภทใด และที่ผลิตนั้น จะพอเพียงกับความต้องการหรือยังขาดตกบกพร่องอยู่เท่าใด ไม่คำนึง ดูแผนงานของแต่ละกรมในกระทรวงศึกษาธิการหรือแต่ละมหาวิทยาลัยแล้ว ไม่เห็นร่องรอยแห่งความกลมกลืนสอดคล้องกันเป็น แผนงานงานเดียวกัน (unified plan) และอีกประการหนึ่ง ผู้ที่เป็น ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณนั้นก็ต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตัด

คือหมายความว่า จะต้องตั้งงบประมาณเป็นของธรรมดาอยู่ แต่ถ้าตัดแล้วก็ต้องรู้ว่าอะไรควรตัดอะไรไม่ควรตัด และที่จ้ะรู้ว่าอะไรควรตัดได้ดีที่สุด ก็ต้องอาศัยเจ้าของโครงการเขาบอกเราเองว่าอะไรสำคัญกว่าอะไร เช่น อย่าไปตัดเบอร์ ๑ ถ้าจะตัดก็ตัดเบอร์ ๑๐ ไปเถอะ ให้เหลือ ๙ โครงการ อย่างนี้ก็ได้ แต่ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณขณะนั้นไม่สามารถจะทราบถึงลำดับความสำคัญของแต่ละเรื่องพอที่จะเป็น guide-line ได้ ครั้นปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ในฝ่ายการศึกษา ก็รู้สึกว่าได้รับคำแนะนำอย่างเป็นทางการไม่สามารถจะวินิจฉัยได้ คือแต่ละอธิบดี เลขาธิการ มหาวิทยาลัย แต่ละแห่งต่างก็จะบอกว่า จะตัดก็ไปตัดของคนอื่นเถิด ของข้าพเจ้าอย่าตัด ไม่มีใครที่จะช่วยบอกให้ว่า ถ้าจำเป็นจะต้องตัดขอให้ตัดอย่างนั้น ๆ เถอะ จะเป็นเรื่องของใครก็แล้วแต่

สรุปข้อข้องใจของผู้อำนวยการสำนักงานประมาณเมื่อ ๖ ปีที่แล้วมา เกี่ยวกับการศึกษามีดังนี้

(๑) การตั้งงบประมาณและการวางแผนในขณะนั้น ไม่สามารถสนองความต้องการในด้านการศึกษาของประชากร ซึ่งกำลังเพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ จะแก้ปัญหา Literacy โดยเร็วก็ไม่สามารถที่จะแก้ได้ จะแก้ปัญหาในด้านทางมัธยมศึกษาสายสามัญหรืออาชีวะก็แก้ยากเต็มที

(๒) แผนงานการศึกษาต่าง ๆ นั้น ไม่มีการประสานกัน และไม่มีการแสดงลำดับความสำคัญ

(๓) การพัฒนาการศึกษานั้น ไม่สอดคล้องประสานกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ความพยายามขจัดข้อข้องใจ

ที่นี้ท่านทั้งหลายเมื่อเกิดข้องใจแล้วเผชิญอตรนทนไม่ได้
อยากจะแก้ข้อข้องใจนั้นให้หายไป คือเห็นปัญหาแล้วก็อยากแก้ แต่
ก่อนจะแก้ต้องศึกษาให้รู้แจ้งเห็นจริงเสียก่อน ถึงแม้ว่าท่านจะพ้น
จากตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานประมาณไปแล้วก็ดี ท่านก็ยังมิได้ละ
เขาจัดไว้ให้ที่สำนักงานประมาณ ท่านก็ถูกคิดว่า เราลองตั้งตัวของ
เราเองเป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการหรือเป็นรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงศึกษาธิการ เราจะวางแผนการศึกษาไปอย่างไร (มีผู้ทักขึ้น
ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติมีแล้วนี่ ไม่เห็นจำเป็นที่เราสำนักงาน
ประมาณจะต้องไปทำอย่างไร ข้อทักท้วงนี้เกิดจากความเข้าใจผิด
และมีผู้เข้าใจผิดอย่างนี้เป็นอันมาก แท้จริงแผนการศึกษาแห่งชาติ
กับแผนงานหรือโครงการพัฒนาการศึกษาไม่เหมือนกัน เรื่องที่เรา
สนใจอยู่นี้เป็นเรื่องของแผนงานพัฒนาการศึกษา)

สรุปว่า ท่านทั้งหลายซึ่งเคยเป็นผู้อำนวยการสำนักงาน
ประมาณแต่ออกแล้ว อยากจะลองจัดข้อข้องใจ ลองวางแผนงาน
พัฒนาการศึกษา จึงได้หาเพื่อนฝูงมาร่วมงานดู มีทั้งที่มาจาก
กระทรวงการคลัง ธนาคารชาติ สำนักงานประมาณ สภาพัฒนาฯ
สภาการศึกษาฯ กระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัย นัดหมายกัน
มาพร้อมเพรียง วิธีศึกษาและวิจัยนั้นทำกันอย่างเจียบ ๆ เพราะเหตุ
ว่ายังไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร จะได้ผลหรือไม่ ที่ว่าทำเจียบนี้ไม่ได้
หมายความว่าทำเป็นความลับหรือเป็นเรื่องที่ปกปิดมิให้ใครล่วงรู้
การประชุมปรึกษากันทำอยู่ในสำนักงานประมาณซึ่งเป็นที่เปิดเผยมอยู่
คณะวิจัยนี้ได้ใช้ความพยายามปรึกษากันอยู่สัปดาห์ละครั้ง
บ้างสองครั้งบ้าง กินเวลาประมาณ ๑๔ เดือน จึงเรียบเรียงแผนงาน

พัฒนาการศึกษาสำเร็จเป็นรูปร่างออกมา มีหลักการอยู่หลายประการที่สำคัญ ก็คือ ลำดับความสำคัญทั้งระยะสั้นระยะยาวออกมาให้เหมาะกับสถานการณ์และความต้องการในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในระยะสั้นเห็นกันว่า จำเป็นต้องสนับสนุนมัธยมศึกษาโดยทั่วไปและอาชีวศึกษาชั้นมัธยมโดยเฉพาะประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเห็นว่า การฝึกหัดครูและการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยบางประเภท คือ วิศวกรรม เกษตรกรรมและแพทยศาสตร์มีความสำคัญเป็นยอดเยี่ยม ที่สำคัญรองลงไปคือการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาภาคบังคับ ๔ ปี ก่อนที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับโดยทั่วไปให้ถึงชั้น ๗ ปี เป็นต้น หลักการเหล่านี้ปรากฏอยู่เป็นเอกสาร ซึ่งหาดูได้ไม่ยากนัก

การวิจัยและทำรายงานดังกล่าวมีข้อเสียอยู่คือ ผู้ที่ทำการวิจัยนั้นไม่ใช่เป็นผู้ที่จะนำเอาไปดำเนินงาน การพูด การวิจัย การเขียนนั้นง่ายกว่าการทำ ข้อนี้ท่านทั้งหลายที่เป็นผู้อำนวยการสำนักงานประมาณและออกแล้วคงจะตระหนักดีว่าเป็นเรื่องที่จะต้องปรึกษาหารือกับฝ่ายที่เขาจะไปทำ ก็เลยเป็นเรื่องที่เสนอขึ้นผ่านทางสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อที่จะไปสู่สู่สภาพการศึกษาและกระจายออกไปโดยทั่ว ๆ ไป ประจวบกับในเวลานั้น USOM ก็ดี UNESCO ก็ดี เกิดส่งคณะผู้เชี่ยวชาญมาทำการศึกษาเป็น ๓ คณะด้วยกัน เท่าที่พอจะจำได้ก็มีคณะ Investment in Education ของ UNESCO มี Van Lier เป็นหัวหน้า มีคณะ UNESCO Long Term Projection of Education แล้วก็มีคณะ USOM Task Force in Man-Power Planning เข้ามาทำการศึกษาและรายงาน จึงได้ติดต่อนสนทนาระหว่างผู้ที่คิด ผู้ที่เขียนทางด้านหนึ่ง กับเจ้าหน้าที่โดยตรงอีกด้านหนึ่ง ด้านที่พิจารณาเศรษฐกิจกับทางด้านที่พิจารณาการ

ศึกษา ก็ได้มีการร่วมมือกันตั้งแต่นั้นมา ความเข้าใจของฝ่ายเศรษฐกิจที่คิดว่าฝ่ายที่ดำเนินการศึกษานั้นคงจะมองอะไรบางอย่างข้ามไป ก็ปรากฏว่าเป็นจริงอยู่บ้าง ความเข้าใจทางด้านเศรษฐกิจบางประการก็ปรากฏว่าเป็นความเข้าใจผิด ความเข้าใจซึ่งกันและกันก็เกิดขึ้น มีผลทำให้มีการวางโครงการร่วมกัน มีการร่วมมือที่จะพิจารณามาถึงลำดับความสำคัญของโครงการว่าจะไร้อ่อนอะไรลง บทที่ว่าด้วยการศึกษาที่เคยว่างเปล่าในแผนพัฒนาที่ ๑ จนกระทั่งนาที่สุดท้าย ในแผนพัฒนาฉบับที่ ๒ ก็สามารถที่จะมีได้เร็วขึ้นกว่าเดิม (ถึงกระนั้นก็ยังไม่เร็วทันใจเรา) การเงินต่างประเทศก็เผชิญเจริญดีขึ้นในประเทศเรา ทำให้พวกเราทั้งหลายสามารถช่วยตัวเองได้บ้าง แม้ว่าธนาคารโลกหรือแหล่งให้กู้แหล่งอื่นจะช่วยเราได้ น้อยหรือดอกเบียแพง เราก็กู้เขามาลงทุนแต่น้อย สามารถที่จะใช้เงินของเราเป็นประโยชน์ได้บ้าง เหตุการณ์ก็รู้สึกว่าจะเข้ารูปเข้ารอยกันมากขึ้นดีกว่าเมื่อก่อนนี้ ทำให้รู้สึกว่าการที่เราจะพัฒนาการศึกษา ค่อนข้างจะมีหลักมีเกณฑ์ยิ่งขึ้น

ข้อชักชวนที่ควรแก้ไขต่อไป

แม้ว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ข้อบกพร่องและอุปสรรคต่าง ๆ ก็ยังมีอยู่ บทเรียนเท่าที่เคยรับมานั้นพอจะจำแนกออกมาเป็นข้อ ๆ ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องขยายความมากนัก

เท่าที่ประสบามีข้อที่สำคัญที่สุดก็คือ อุปสรรคทางจิตใจ เราทุกคนยังอยู่ในช่องแห่งอิฐธรรมณ์ เมื่อได้ฟังคำพูดที่ไม่ถูกใจก็ยอมทำให้เราเกิดความไม่พอใจขึ้น หรือเกิดความท้อแท้หรือความน้อยใจ ถ้อยคำที่เคยได้ยินและที่ทำให้รู้สึกว่ายากเข้านอนไม่

ทำงานทำการข้อหนึ่งก็คือว่า นักเศรษฐกิจจะมาบังคับควบคุม นักการศึกษา เมื่อได้ยินเช่นนี้ก็ถึงง่วนอยู่ในใจว่า เราจะแยกได้อย่างไรนะ นักเศรษฐกิจกับนักศึกษานี้แยกกันได้อย่างไร และถ้าจะแยกกันแล้ว จะแยกกันเพื่อจะตีกันหรือว่าแยกเพื่อจะทำงานร่วมกัน คำกล่าวอย่างนี้ทำให้เกิดความโหม่นสนน้อยใจอยู่มาก เฉพาะอย่างยิ่งแปลความว่าใครเป็นนักเศรษฐกิจละก็อย่ามายุ่งกับการศึกษา แต่ถ้าเราหักใจอดกลั้นความโหม่นสนเสียได้ ก็ารู้สึกตัวว่าการที่มีผู้ออกความเห็นจากวงนอก แม้จะทำด้วยเจตนาอันดีและมีความมุ่งหมายที่จะให้ความเห็นข้อเสนอแนะนั้น ได้รับการอภิปรายหารือกันก็เป็นการกระทำจากวงภายนอกและกระทำได้ยากเหลือกำลัง ออกเขาก็ออกเรา ถ้าใครมาสอนสำนักงบประมาณให้ทำงานประมาณด้วยวิธีนั้นวิธีนี้ ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณจะเกิดความไม่พอใจ (resentment) ใครเล่าจะมารู้ดีกว่าเรา เราทำอยู่กับมือของเราเอง เป็นธรรมดาของมนุษย์อยู่แล้วที่จะต้องเกิดปฏิกิริยาขึ้น จะต้องโต้เถียงว่านี่คุณดีแต่พูด ไม่ได้ทำงานนี้มานานอย่ามาพูดเสียให้ยาก อย่ามาสอนฉันเสียให้ยาก ยิ่งใครเคยเป็นครูมาแล้ว มีคนมาขัดคอหรือทำที่จะมาสั่งสอนก็ยิ่งขัดใจนัก จึงเป็นที่รู้สึกกันว่าสอนใคร ๆ ที่ไหนก็ไม่ยากเย็นเท่ากับสอนครู แต่ที่เคยได้ยินมาในการประชุมบางคราวนั้นก็ไม่ได้ความจริง ๆ เช่นเมื่อจนแก่ถ้อยคำก็ตอบได้ว่า “ผมสอนโรงเรียนนั้นมาแล้ว ๒๐ ปี คุณเคยสอนนานแค่ไหน ที่จะมาออกความเห็นว่ที่ผมทำนั้น “ไม่ดี” คำกล่าวนี้เกิดจากทิฐิมานะ ไม่มีน้ำน้นอะไร ถ้าหากว่าเราจะพยายามให้งานดำเนินไปด้วยดีแล้ว ควรจะร่วมมือกันทุกฝ่าย ไม่ควรที่จะถือเราถือเขา ถ้าเราอยากจะฟังความเห็นของทุกฝ่าย แม้ว่าใครจะพูดเพ้อเจ้อ (non-sense) ก็ไม่ควรพยายามห้ามปราม

ด้วยวิธีนั้น เพราะเราจะไม่ได้ฟังความเห็นที่ดีด้วย คนที่อยู่ใกล้ชิด
ในวงการจนเกินไป อาจจะมียอคติลำเอียงไปในงานที่ตัวทำอยู่เป็น
ประจำก็ได้ เพราะฉะนั้นการที่ได้ฟังความคิดของคนอื่น อาจจะเป็น
ประโยชน์อยู่บ้าง ไม่ควรที่จะห้ามปรามเขาแบบนั้น เป็นการปิดหู
ปิดตาจนเกินไป

ในด้านผู้พิจารณาทางด้านการเงินนั้น ผมได้เคยสังเกตมา
ตลอดเวลามีความตระหนี่เป็นอย่างยิ่ง และส่วนมากมักจะ
ตระหนี่สำหรับเรื่องโครงการพัฒนาสังคมมากกว่าตระหนี่สำหรับ
โครงการเศรษฐกิจหรือการทหาร โครงการสังคมส่วนมากเป็นเรื่อง
สาธารณสุขหรือการศึกษา ผู้ที่พิจารณาเรื่องด้านการเงินคือนัก
เศรษฐศาสตร์ มักจะถือว่าเป็นเรื่องไม่สำคัญ แต่เหตุการณ์ด้านนี้
ดีกว่าเดิมแล้ว

ระบบการทำงานที่เราทำอยู่ในทุกวันนี้ เป็นปัญหาสำคัญข้อ
หนึ่งเกี่ยวกับการพิจารณาที่จะวางแผนการศึกษา ระบบการศึกษา
แห่งชาติซึ่งทำให้ความรับผิดชอบด้านการศึกษาขึ้นอยู่กับ ๓ กระทรวง
ย่อมไม่เป็นบรรยากาศที่ดีที่จะทำให้โครงการและการดำเนินงาน
พัฒนาการศึกษาเป็นไปได้โดยราบรื่น ที่ผมพูดนี้ไม่ได้หมายความว่า
ว่า จำเป็นที่จะต้องให้กระทรวงใดกระทรวงหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ
ทั้งในการดำเนินโรงเรียนทั้งในการควบคุมทางวิชาการ หามิได้ แต่
หมายความว่า ผู้ใดจะดำเนินงานทางโรงเรียนก็เป็นเรื่องพิจารณา
ด้านหนึ่ง แต่ถ้าพูดถึงการรบบยอดประสานงานเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา
เฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนแล้ว ควรจะอยู่
ในอำนาจและหน้าที่ของเจ้ากระทรวงแต่แห่งเดียว เจ้ากระทรวงแห่ง
เดียวนั้น จะเป็นกระทรวงศึกษาธิการหรือเราจะเรียกกระทรวงอื่น ๆ
ธรรมดาหรืออะไรก็แล้วแต่ ไม่ควรที่จะแตกแยกกันไป ตามความเห็น

ของผม กระทรวงที่จะรับผิดชอบในด้านนโยบายวิชาการและวางแผนการศึกษานั้น น่าจะมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ๑ ท่านและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง ๒ ท่าน ท่านหนึ่งควรจะมีควมรับผิดชอบตั้งแต่ชั้นประถมไปจนถึงชั้นมัธยมรวมทั้งอาชีวะด้วย ส่วนทางด้านอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ควรจะเป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีช่วยว่าการอีก ๑ ท่าน แต่ทั้งสินนี้อยู่ภายใต้รัฐมนตรีว่าการเพียง ๑ ท่าน เพื่อจะได้ประสานงานกันได้ให้เรียบร้อย ระบบปัจจุบันนี้เป็นระบบซึ่งขาดตอน ขาดความเชื่อมซึ่งกันและกัน แม้แต่จะโอนอาจารย์ที่มีความรู้จากสถาบันหนึ่งไปอีกสถาบันหนึ่ง ก็เป็นการข้ามกระทรวงเสียแล้ว ทำได้โดยยาก ถ้าเป็นกระทรวงเดียวกันก็อาจทำได้ ประสานงานกันได้ นี่เป็นระบบที่จำเป็นจะต้องแก้ไข

เรื่องการโอนโรงเรียนให้อยู่ในการดำเนินงานของราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนั้น เป็นหลักการที่ดี ที่ชอบ ไม่ใช่เฉพาะโรงเรียนประชาบาล โรงเรียนระดับอื่นหรือแม้แต่มหาวิทยาลัย ก็ควรจะโอนให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการภายใต้การควบคุม และกำกับทางวิชาการ และวางแผนของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ต้องเตรียมปฏิรูปองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้เป็นการปกครองท้องถิ่นโดยท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่นจริง ๆ คือเตรียมเพื่อที่จะให้เป็นระบบประชาธิปไตยจริง ๆ ให้ท้องถิ่นสามารถที่จะยอมเสียสละเงิน และวางนโยบายสนับสนุนการศึกษาได้โดยอิสระเต็มที่ มหาวิทยาลัยก็เช่นเดียวกัน ควรจะมีการปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย ไม่ให้เป็นหน่วยราชการอย่างในปัจจุบันนี้ และนั่นแหละ เมื่อได้แบ่งหน้าที่การดำเนินงานกับการกำกับควบคุมจากกันเรียบร้อยแล้ว กระทรวงศึกษาธิการก็จะได้สามารถที่จะควบคุมดูแลโดยเรียบร้อย

ทุกประการ

ทั้งนี้ก็หมายความว่า สถาบันการศึกษาของไทยเรานั้น ก็จะประกอบด้วยโรงเรียนต่าง ๆ บางโรงเรียนก็ควรมีท้องถิ่นเป็นเจ้าของ และเป็นผู้ดำเนินงาน บางโรงเรียนก็เป็นโรงเรียนราษฎร์ และบางโรงเรียนที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาก็จะเป็นมหาวิทยาลัย ก็คล้าย ๆ กับรัฐวิสาหกิจ มีอิสรภาพเป็นตัวของตัวเอง ภายใต้การควบคุมและกำกับโดยกระทรวงศึกษาธิการ

ก่อนจบ ผมขอเสนอให้พิจารณาอุปสรรคในระบบการศึกษาของเราอีกข้อหนึ่ง กล่าวคือ ระบบที่เรามักจะชอบกันในการบริหารราชการแผ่นดินในประเทศไทยปัจจุบันนี้คือ ระบบส่งเสริมการพูดมากกว่าระบบส่งเสริมการทำหรือการคิด ระบบนี้คือระบบกรรมกรหรือระบบสภา สภาการศึกษาแห่งชาติถ้าคิดและทำให้มากล้นจนพูดให้น้อยหน่อย จะเป็นประโยชน์กว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

เพราะฉะนั้น เมื่อพวกเราเห็นว่าระบบการบริหารแผ่นดินจะเป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาศึกษาแล้ว ไม่ว่าเราจะเป็นนักการศึกษา นักเศรษฐกิจ หรือจะเป็นนักอะไรก็ตาม จำเป็นที่จะต้องออกเสียง และจะต้องไม่เกรงใจนักการปกครองว่าเราจะไปก้าวก่ายในงานของเขา เมื่อเราเห็นว่าระบบไม่ดี ก็ควรที่จะแสดงความเห็น เพื่อที่จะมีการชักนำให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในไม่ช้า หรือถ้าช้า ก็ให้มีวันหนึ่งที่จะมีหวังว่ามีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปโดยดี

ท่านนายกสมาคมที่เคารพ ผมพูดมากระທ่อนกระທั่นได้ความบ้าง ไม่ได้ความบ้าง ตัดเสียบ้างในใจ เพิ่มเติมขยายความบ้าง ผมหวังว่าคงจะไม่ล่วงเกินเวลาที่กำหนดไว้นัก และถ้าล่วงเลยเวลามาก ผมขอประทานอภัยด้วย

ขอขอบคุณ

การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม

การศึกษาไทยควรแก้การปฏิรูป

ความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทยนั้น เป็นที่เห็นพ้องต้องกันในหมู่นักศึกษา นักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ อาจารย์ต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ตลอดจนเจ้าหน้าที่รัฐบาล เทศบาลที่เกี่ยวข้อง เป็นเวลานานมาแล้ว เมื่อผมเป็นผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ ๑๕ ปีที่แล้วมา ก็ได้สะดุดใจว่าผลของการลงทุนด้านการศึกษาของประเทศเรานั้นไม่สู้จะดีนัก ระบบการศึกษาของเราบกพร่องหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและหนุ่มสาวในชนบทและแหล่งเสื่อมโทรมในเมือง ไม่ได้รับประโยชน์จากการอำนวยการศึกษาเท่าที่ควร เวลาพิจารณางบประมาณแต่ละปีก็มีแต่ประเด็นให้พิจารณาว่าจะก่อสร้างโรงเรียน จะต้องซื้อโต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ จ้างครู ซึ่งเป็นของจำเป็น แน่ละ แต่ผู้ที่รับผิดชอบในการศึกษาของชาติไม่ได้ประเมินผลของการอำนวยการศึกษาอย่างจริงจัง และไม่ได้มีความคิดว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงแบบสังคายนาหลักการ วิธีการดำเนินการศึกษาระดับต่าง ๆ ทั้งระบบ ให้เหมาะสมกับภาวะ

ของประชาคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ได้กำหนดเป้าหมายตามลำดับความสำคัญ และไม่ได้เสาะแสวงหาวิธีการที่จะดำเนินการบริหารให้เป็นไปโดยประสิทธิภาพสู่เป้าหมายนั้น ๆ สรุปความว่าการจัดการศึกษาได้เป็นไปตามบุญตามกรรม หาเข้ากินคำอยู่ตลอดมา มีหน้าซ้ำต่อมาบรรดามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ก็พยายามตัดช่องน้อยแต่พอตัว คิดแก้ปัญหาด้วยการย้ายสังกัดจากกระทรวงศึกษาธิการไปสู่สำนักนายกรัฐมนตรี ย้ายระบบจาก ก.พ. ไปสู่ ก.ม. อย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่ง กระทรวงมหาดไทยก็ดำเนินการยื้อแย่งอำนาจจากการจัดการระดับประถมศึกษาไปเสียจากกระทรวงศึกษาธิการ โดยอ้างว่าจะกระจายอำนาจหน้าที่สู่เทศบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัด แต่แท้จริงไม่มีการกระจายอำนาจหน้าที่สู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริงเลย เพียงแต่เปลี่ยนขุมอำนาจบีบรัดขอบในส่วนกลางจากกระทรวงหนึ่งไปอีกกระทรวงหนึ่งโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดหรือเทศบาลก็ยังไม่ได้เป็นอิสระเท่าที่ควร การบริหารการศึกษาจึงแตกแยกออกเป็นเรื่องของ ๓ กระทรวง นโยบายไม่จำต้องสอดคล้องกัน และแท้จริงมักจะขัดแย้งซึ่งกันและกัน ส่วนสภาการศึกษาแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่อำนาจมโนบายและควรจะทำอันวยความสะดวกในด้านประสานงาน ก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่นั้นได้เท่าที่ควร กลับกลายเป็นหน่วยราชการที่ ๔ ที่ผู้บริหารสถาบันการศึกษาทั้งหลายจะต้องผ่านการสอบสวน ในกรณีที่จะมีการเปลี่ยนแปลงหรือขยายงานใด ๆ ต่อมาในสมัยปฏิวัติ ๒๕๑๓ จนถึงทุกวันนี้ ผู้มีอำนาจในราชการยังได้แยกบทบาทของสภาการศึกษาแห่งชาติออกเป็น ๒ เสี่ยง ส่วนที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยเอาไปเป็นเรื่องของทบวงมหาวิทยาลัยแห่งรัฐ ในสำนักนายกรัฐมนตรี ส่วนสภาการศึกษาแห่งชาติเรียกชื่อเสียใหม่ว่า สำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาแห่งชาติ ให้มีหน้าที่รับผิดชอบแต่เฉพาะการศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา เป็นการพยายามแก้ไขเปลี่ยนนอก ไม่ได้หยั่งลงไปถึงแก่นแห่งปัญหา การแก้ไขชนิดนี้จึงอยู่ในลักษณะที่เรียกได้ว่า ยิ่งแก้ยิ่งยุ่ง ยิ่งยกยิ่งลึก

ข้อเสนอในการปฏิรูป

เมื่อกลางปี ๒๕๑๗ ได้มีข้าราชการจำนวนหนึ่งที่สังเกตเห็นความหายนะอันจะเกิดขึ้นได้ และกำลังเกิดขึ้นจากระบบการศึกษาปัจจุบัน ได้สามารถเสนอความเห็นผ่านกระทรวงศึกษาธิการจนถึงคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งเรียกว่าคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ให้พิจารณาการศึกษาทั้งระบบและกระบวนการ เพื่อตรวจสอบปัญหาและแสวงหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงให้การศึกษาสามารถสนองความคาดหวังของประชาชนสอดคล้องกับแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระบอบประชาธิปไตย และเหมาะสมแก่กาลสมัย คณะกรรมการชุดนี้ได้ขะมักเขม้นปฏิบัติหน้าที่อย่างถึงถ้วนแต่รวดเร็วสามารถเสนอรายงานได้ภายใน ๖ เดือน เรียกว่า “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม” เป็นรายงานเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗ เป็นหนังสือกว่า ๓๗๕ หน้า แบ่งออกเป็น ๑๑ ตอน รวมกับบทสรุปเป็น ๑๒ ตอน ในขณะเดียวกันคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้พยายามสรุปรายงาน เพื่อความสะดวกของผู้อ่านที่ไม่ผู้มีเวลาหรือความวิริยะมากนักให้เป็นเล่มเล็ก ๆ ตัวรายงานแท้ ๆ ไม่เกิน ๖๓ หน้าขนาดเล็ก เก็บความจากรายงานฉบับสมบูรณ์มา

เสนอ เรียกชื่อว่า “แนวทางปฏิรูปการศึกษาสำหรับรัฐบาลในอนาคต”

เรื่องของการศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งยวด เป็นกุญแจไขปัญหาต่าง ๆ ทุกปัญหาในประเทศไทย ไม่ว่าเราจะสนใจเรื่องการเมือง การสังคม เศรษฐกิจ การพัฒนา การจัดตั้งสหกรณ์ การจัดรูปที่ดิน การอนามัย หรือปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้น แม้แต่ปัญหาเรื่องโสเภณีหรือความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ฉะนั้นรายงานเรื่องนี้จึงเป็นสิ่งที่คนไทยทุกคนจะต้องสนใจ เฉพาะอย่างยิ่ง บรรดาปัญญาชน ข้าราชการ นักการเมือง พ่อค้า นักอุตสาหกรรม กรรมกร ชาวนาชาวไร่ และแน่ละ นักการศึกษา ครูอาจารย์และนักเรียนทุกระดับกับผู้ปกครองของนักเรียนทุกระดับ คนไทยที่สนใจเรื่องความเจริญของบ้านเมืองไม่มีข้อแก้ตัวใด ๆ ทั้งสิ้นที่จะเพิกเฉยละเลยต่อรายงานนี้ เพราะถ้าไม่สามารถย่อรายงานฉบับ ๓๗๕ หน้า ก็ยังมีโอกาสอ่านเพียง ๖๐ กว่าหน้า ทั้งนี้ไม่ว่าเราแต่ละคนจะเห็นด้วยหรือขัดแย้งกับผู้รับผิดชอบในรายงานนี้

สำหรับผมเอง ได้อ่านและพิจารณาแล้วอยู่ฝ่ายที่เห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่กับรายงานนี้ จะไม่ให้เห็นด้วยอย่างไร ในเมื่อทั้งข้อเท็จจริง (ที่ในรายงานเรียกว่า สภาพปัจจุบันและปัญหา) ทั้งหลักการและวิธีการที่รายงานนี้เสนอมานอกจากจะตรงกับข้อประเมินและความคิดของผม (ซึ่งไม่สำคัญนัก) แล้ว ผมยังเห็นว่าคณะกรรมการที่เสนอรายงานนี้ได้ใช้ความคิดสติปัญญาเสนอหลักการต่าง ๆ ไปในทางก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศไทย และเมื่อได้เสนอหลักการอันแน่นอนแล้ว ก็ได้ใช้ความละเอียดสุขุมเสนอวิธีการไว้อย่างที่จะปฏิบัติได้เป็นขั้นตอน โดยคำนึงถึงทรัพยากรของประเทศซึ่งมีจำกัดด้วย

ในรายงานฉบับสมบูรณ์ คณะกรรมการได้วิเคราะห์สภาวะ

เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทยไว้อย่างถี่ถ้วนเป็นกลาง ผลของการวิเคราะห์นี้ ผมเห็นว่าเป็นกระจกเงาอันเที่ยงตรง ส่องให้เราเห็นภาพอันแท้จริงของประชาคมไทย บทพรรณนาในเรื่องนี้ นักเรียนด้านสังคมศาสตร์จะได้ประโยชน์ในการศึกษาเป็นอย่างดี แต่ประโยชน์ของบทพรรณนาว่าด้วยสถานะเศรษฐกิจสังคม และ วัฒนธรรมที่ว่านี้ คณะกรรมการฯ ถือเป็นมูลฐานเพื่อสร้างเป้าหมายและหลักการแห่งการปฏิรูปที่คณะกรรมการเสนอขึ้น ข้อนี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเสนอหลักการต่าง ๆ โดยประยุกต์เข้ากับความเป็นจริง และความเป็นไปได้ในประชาคมไทย ใครจะกล่าวหาว่าคณะกรรมการฯ เท้าไม่ติดดิน ก็กล่าวหาได้ แต่เป็นคำกล่าวหาที่เลื่อนลอย แล้วแต่ผู้ที่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงจะสรรหามาโจมตี ไม่น่านำมาวินิจฉัย

ข้อบกพร่องของการศึกษาไทยปัจจุบันพอจะสรุปได้ว่า (ก) ไม่ทันสมัย ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของประชาชน (ข) ไม่ได้ถือประโยชน์จากความคิดใหม่ ๆ ที่นักปราชญ์ทั้งหลายทั่วโลกเขากำลังสร้างสรรค์ขึ้นเสนอ (ค) ไม่สร้างความยุติธรรมในประชาคมไทย ไม่ให้ความเสมอภาคหรือโอกาสแก่คนส่วนใหญ่ มุ่งให้ประโยชน์แก่คนส่วนน้อย ทั้งในด้านนักเรียนและผู้ปกครอง (ง) ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละระดับสามารถใช้ความคิดริเริ่มของตนเอง ส่งเสริมแต่การท่องจำเลียนแบบ (จ) ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประกอบอาชีพได้โดยสะดวก ไม่เอาใจใส่ต่อปัญหาการว่างงานในประเทศไทย (ฉ) เป็นระบบที่ปิด ใครที่ออกจากระบบไปแล้วประตูปิดตาย เข้าอีกไม่ได้ ไม่มีความคล่องตัว (ช) นอกจากจะเป็นระบบที่ปิดแล้วยังไม่เอาใจใส่ต่อคนที่อยู่นอกระบบ คือไม่สนใจเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกนอกโรงเรียน (ฉ) ไม่มี

ประสิทธิภาพในการบริหาร ซึ่งแยกแยะออกไปเป็นหลายตอน แม้แต่ในตอนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการเอง ในปัจจุบันก็ไม่มี การประสานงานกัน ทำให้สิ้นเปลืองเปล่าตายและได้ผลน้อย ทั้งหมดนี้ ในรายงานได้กล่าวอย่างชัดแจ้ง มีเหตุผลข้อเท็จจริงประกอบ

ในส่วนที่เป็นข้อเสนอที่มีลักษณะในทางสร้างสรรค์ คณะกรรมการฯ ตั้งคำถามคำตอบสำคัญไว้ ๔ ประการคือ (ก) อย่างไร จึงจะเรียกว่าการศึกษาที่พึงประสงค์ (ข) จะจัดการศึกษาเพื่ออะไร (ค) จะจัดการศึกษาเพื่อใคร และ (ง) จะจัดการศึกษาอย่างไร ในตอนสุดท้ายนี้ได้เสนอหลักการในการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาไว้ ๗ ประการ คือ

(๑) ความเสมอภาคโดยไม่มีเงื่อนไขสำหรับทุกคนในการศึกษาขั้นต้น และความเสมอภาคในเชิงโอกาสสำหรับการศึกษาขั้นต่อ ๆ ไป

(๒) การบริหารการศึกษาจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกแยกเป็นช่วง ๆ จะต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและจะต้องมีประสิทธิภาพ

(๓) ระดมทรัพยากรมาใช้เพื่อการศึกษา และจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสม

(๔) ฝึกฝนให้นักเรียนคิดเป็นทำเป็น และประสานการศึกษาในโรงเรียนกับนอกโรงเรียนให้สัมพันธ์กัน

(๕) จัดสาระและกระบวนการเรียนให้เจริญทางคุณธรรมจริยธรรม ปัญญาและวัตถุ เพื่อการดำรงชีวิตตามกาลสมัย

(๖) บทบาทของครูและผู้บริหารการศึกษาต้องรับกับสภาพการณ์ใหม่

(๗) การปฏิรูปทั้งหลายนี้จะต้องมีอยู่ต่อไปเพื่อให้ทันกับความ

เปลี่ยนแปลงในประชาคม

จากหลักการ ๗ ประการนี้ รายงานได้ขยายความออกเป็นประเด็น ๆ ตั้งแต่ตอนที่ ๓ ถึงตอนที่ ๑๑ (ของฉบับสมบูรณ์) ว่าด้วยความเสมอภาค โครงสร้างของระบบ เนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ บทบาทและฐานะของครู อุดมศึกษา การจัดการศึกษาเอกชน ระบบบริหาร การระดมสรรพกำลังและการลงทุน กฎหมายการศึกษา แต่ละตอนส่วนใหญ่กล่าวถึงหลักการวิธีการปฏิรูป ขั้นตอนของการปฏิรูป รวมทั้งกำหนดเวลาแต่ละขั้นตอน มาตรการเพื่อป้องกันและขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิรูป ซึ่งท่านผู้อ่านคงจะต้องใช้ความพยายามเอาใจใส่อ่านและพิจารณาไตร่ตรองเอาเอง ในที่นี้ จะขอยกประเด็นข้อเสนอบางประเด็นที่ผมเห็นว่าสำคัญมาเรียบเรียงไว้โดยไม่แสดงเหตุผลประกอบ และโดยไม่ปรารภว่าจะให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนี้ :

(๑) เน้นความสำคัญของการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงทุกท้องถิ่น

(๒) ขั้นตอนของการศึกษาชั้นประถม : มัธยม : มัธยมปลาย เปลี่ยนจาก ๗ ปี : ๓ ปี : ๒ ปี เป็น : ๖ : ๓ : ๓

(๓) เน้นความสำคัญของการศึกษานอกโรงเรียน

(๔) ควบสายอาชีพกับสายสามัญเข้าด้วยกันทุกขั้นตอน

(๕) แต่ละชั้นให้จบได้ในตัวของตัวเอง โดยให้ออกไปประกอบอาชีพได้ แต่นักเรียนที่ออกไปแล้วยังกลับมาเรียนต่อได้ภายหลัง

(๖) กระจายอำนาจการวัดผลให้โรงเรียนต่าง ๆ

(๗) ผลิตและอบรมครู ตลอดจนผู้ช่วยสอนและบุคลากรอื่น ๆ ให้ได้ผล

(๘) จูงใจให้ครูดีไปสอนในท้องถิ่นกันดารและแหล่งเสื่อมโทรม

(๙) จัดหลักประกันให้อาชีพครู และให้ระบบบริหารครูอิสระจาก ก.พ.

(๑๐) ตั้งวิทยาลัยชุมชนต่ำกว่าปริญญาในท้องถิ่นต่าง ๆ

(๑๑) เปลี่ยนวิธีการคัดเลือกเข้าอุดมศึกษาให้เสมอภาคกันทุกท้องถิ่น

(๑๒) ให้มีสถาบันอุดมศึกษามีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่นอกระบบราชการในระยะยาว

(๑๓) ค่อย ๆ ลดบทบาทของโรงเรียนราษฎร์ในการศึกษาภาคบังคับให้หมดสิ้นไป

(๑๔) จัดและส่งเสริมให้โรงเรียนราษฎร์มีความคล่องตัวในการบริหารและการพัฒนาวิชาการ

(๑๕) กำหนดค่าเล่าเรียนและอัตราค่าธรรมเนียมของโรงเรียนราษฎร์ตามมาตรฐานคุณภาพของแต่ละโรงเรียน ให้มีกำไรพอสมควรและลดการอุดหนุนจากรัฐ นักเรียนที่ยากจนให้ได้รับทุน

(๑๖) ส่งเสริมคุณภาพครูและวิชาการแก่โรงเรียนราษฎร์

(๑๗) ประกันสิทธิและสวัสดิการครูโรงเรียนราษฎร์เท่าเทียมกับครูรัฐบาล

(๑๘) รวมงานบริหารการศึกษาส่วนกลางไว้แห่งเดียวกัน เรียกว่า กระทรวงการศึกษา มีทบวงอุดมศึกษารวมอยู่ด้วย

(๑๙) ในส่วนท้องถิ่น ให้กรุงเทพมหานคร และท้องถิ่นระดับจังหวัดรับผิดชอบในการวางนโยบายและบริหาร เป็นการกระจายอำนาจหน้าที่

(๒๐) ระดมกำลัง และจัดสรรการลงทุนอย่างเสมอภาค ให้มีประสิทธิภาพและอย่างประหยัด แหล่งการเงินอาจจะมาจากการขึ้นค่าเล่าเรียน เงินงบประมาณและเงินกู้

(๒๑) แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับหลักการข้างต้น

(๒๒) นอกจากการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวแล้ว จะต้องปรับปรุงระบบเศรษฐกิจ ระบบการปกครอง ระบบราชการ กำหนดนโยบายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม กำหนดและดำเนินการตามนโยบายประชากร กำหนดนโยบายการใช้สื่อมวลชนและกำหนดนโยบายเกี่ยวกับชนต่างวัฒนธรรม

นอกจากนี้ คณะกรรมการฯ เสนอเงื่อนไขว่า จะต้องปฏิรูปการศึกษาทั้งในหลักการ ระบบและกระบวนการทั้งหมด มิใช่แก้เพียงบางจุดบางเรื่องบางตอน จึงจะได้ผลจริงจัง

ผมขอย้ำอีกที่หัวข้อรูป ๒๒ ข้อที่ผมเสนอมานี้ ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ และไม่ตรงกับบทสรุปในรายงานสมบูรณ์หน้า ๓๓๐-๓๔๗ หรือข้อความสรุปในรายงานฉบับย่อในทุกประเด็น แต่เห็นว่าอาจจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านบทความนี้ ให้ได้ทราบถึงเค้าของรายงานที่กล่าวถึงอย่างสั้น ๆ

ข้อวิจารณ์

ในตอนท้ายของบทความนี้ ผมจะขอออกความเห็นและหยิบยกประเด็นบางเรื่องขึ้นมาวิจารณ์ เพื่อให้เป็นไปตามความประสงค์ของคณะกรรมการฯ ที่ใคร่จะได้รับทราบข้อคิดเห็นจากผู้สนใจประเภทต่าง ๆ

๑. การที่จะดำเนินการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุถึงความสำเร็จนั้น รัฐบาลจำเป็นต้องปรับปรุงระบบต่าง ๆ และกำหนดนโยบายต่าง ๆ ให้แน่นแฟ้น ตามข้อ (๒๒) ข้างต้น ที่สำคัญที่สุดก็คือ ระบบ

และนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (มิใช่เพียงแต่อ้างว่าระบบการปกครองท้องถิ่นปัจจุบันนี้กระจายอำนาจไปแล้ว) นโยบายที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือนโยบายวางแผนครอบครัวและจำนวนประชากร เพราะถ้าประชากรยังเพิ่มขึ้นในอัตราสูงอย่างปัจจุบันแล้ว จะทำให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นไปได้โดยยาก ทั้งในด้านของปัญหาและในด้านของทรัพยากรที่จะนำมาแก้ไขปัญหา แต่ที่สำคัญที่สุดนั้นก็คือ รัฐบาลจะต้องมีเจตจำนงอย่างแน่วแน่ (มี political will) ที่จะดำเนินการปฏิรูป มิใช่ว่า “คณะรัฐมนตรีรับหลักการ” หรือรับหลักการวันนี้แล้ววันหลังโลเล มิใช่ว่าเอาเรื่องรายละเอียดมาเป็นอุปสรรคคั่งค้างหลัก การปฏิรูปใหญ่ รัฐบาลต้องพิจารณากันให้ถ่องแท้ จะไม่รับปฏิบัติก็ต้องบอกมาโดยกล้าหาญว่าไม่รับ อย่าให้ทำมาแล้วเสียเวลาเปล่า สิ่งที่ผมอยากจะเห็นก็คือ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภานำเรื่องนี้ขึ้นอภิปรายกันอย่างน้อย ๑ วัน ให้สมกับที่เป็นเรื่องสำคัญยิ่งของชาติ และเมื่อรัฐสภาตกลงให้ดำเนินการปฏิรูปตามข้อเสนอของคณะกรรมการฯ แล้ว ก็ให้ถือว่ารัฐบาลจะต้องปฏิบัติตามข้อเสนออย่างซื่อสัตย์สุจริต ประเด็นที่สำคัญยิ่งอีกข้อหนึ่งก็คือ รัฐบาลจะมีความแน่นอนในความเอาใจใส่เรื่องนี้เพียงพอหรือไม่ ที่จะตั้งบุคคลที่เข้มแข็งจริง ๆ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แล้วให้ความสนับสนุนแก่บุคคลนั้นทุกประการ

๒. ในรายงานนี้ได้กล่าวไว้หลายตอนถึง “ความมั่งคั่งทางคุณธรรม และจริยธรรม” ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเสริฐพึงปรารถนาในระบบการศึกษาปัจจุบันก็ระบุนถึงศีลธรรม จรรยาและจริยศึกษา มีอยู่ในหลักสูตรและตำราเรียนด้วย การอบรมเด็กหรือนักศึกษา ผู้ใหญ่ด้วยถ้อยคำ คำเทศนา แบบเรียน ตำราเหล่านี้ เท่าที่เป็นมาทุกกาล

สมัย ทุกประเทศทั่วโลกไม่ได้ผล ตรงกันข้าม ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและเพิกเฉยแก่นักเรียนนักศึกษา เรื่องนี้จะปฏิรูประบบการศึกษาสักอย่างใดเท่าใดก็คงจะไม่ได้ ต้องปฏิรูประบบการปฏิบัติและความประพฤติของพวกเขา คือ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ตลอดจนนักการเมือง รัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหลาย ความซื่อสัตย์ เอาใจใส่ต่อหน้าที่ ความตรงต่อเวลา ความมีใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้รู้ชนะ เป็นสิ่งที่พร่ำสอนกันไม่ได้ แต่ก่อให้เกิดได้จากการปฏิบัติและการปฏิบัติให้เด็กเอาเยี่ยงอย่าง

๓. การรวมหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเข้าเป็นกระทรวงการศึกษานั้น ผมเห็นชอบด้วย เป็นหลักการที่ดี แต่ใครจะเสนอเงื่อนไขไว้ ๒ ประการ คือ

(ก) เมื่อกระทรวงศึกษาเป็นหน่วยราชการใหญ่ แยกออกมาเป็นหน่วยใหญ่ที่ย่อยลงมานั้น ตามประวัติการณ์ของกระทรวงศึกษาธิการหรือกระทรวงอื่น ๆ การประสานงานระหว่างหน่วยต่าง ๆ ภายในกระทรวงเดียวกันมักจะเป็นจุดอ่อนของราชการไทย จำเป็นจะต้องพยายามวางมาตรการให้เกิดการประสานงานภายในกระทรวงให้รัดกุม ข้อนี้อาจจะพาดพิงไปถึงตัวรัฐมนตรี ปลัดกระทรวง รองปลัดกระทรวง ก็เป็นไปได้

(ข) การศึกษากับการสาธารณสุขเป็นของคู่กัน ในโรงเรียนระดับต่าง ๆ จำเป็นต้องมีการบริการอนามัยโรงเรียน ฉะนั้นการประสานงานระหว่างกระทรวงศึกษากับกระทรวงสาธารณสุขจะต้องกระชับกันแน่นแฟ้น ข้อนี้นี้เห็นได้ชัดมากที่ในศูนย์เด็กปฐมวัย (การศึกษาชั้นก่อนประถมศึกษา) ในศูนย์เช่นนี้ โภชนาการและการอนามัย

สำคัญกว่าการเรียนรู้หนังสือ ฉะนั้น กระทรวงศึกษาธิการ จะต้องร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุขอย่างใกล้ชิด และพิจารณาจากสภาวะปัจจุบัน ผมค่อนข้างจะเห็นว่า กระทรวงสาธารณสุขควรจะเป็นช่างทำหน้าและ กระทรวงการศึกษาควรจะยอมรับสภาพเป็นช่างทำหลัง ในเรื่องศูนย์เด็กปฐมวัย

๔. การควบเอาอาชีวศึกษาเข้าไปรวมกับสายสามัญนั้น ผม เห็นด้วยเต็มที่ เพราะเป็นเรื่องที่ควรจะพิจารณาร่วมกันไป ไม่ใช่ แยกกัน แต่ทั้งนี้ผมเข้าใจว่าคณะกรรมการฯ คงจะไม่ต้องการกีดกัน มิให้มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาอาชีวะขึ้นเป็นพิเศษโดยเอกชน หรือโดยรัฐบาล หรือโดยท้องถิ่น เพราะสถาบันที่กล่าวนี้คงจะมี ประโยชน์และมีส่วนในกระบวนการศึกษาแน่ เฉพาะอย่างยิ่ง เป็นการเสริมสร้างความสามารถพิเศษแก่ผู้ที่ได้รับการศึกษาสาย สามัญ (รวมทั้งอาชีวะ) มาแล้ว

๕. การที่รัฐจะพยายามระดมทุนทรัพย์และกำลังคน ให้ บริการการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงนั้น เป็นข้อที่น่าสนับสนุนอย่าง เต็มกำลัง แต่ผมไม่แน่ใจว่าจะจำเป็นหรือที่จะห้ามขาดมิให้เอกชน โรงเรียนราษฎร์เปิดสอนชั้นประถมศึกษาบังคับด้วย อย่างน้อยก็ เป็นการแข่งขันกับโรงเรียนของรัฐ และอย่างน้อยก็ช่วยให้การศึกษา ของเราไม่ใช่เป็นแบบจำลองเหมือนกันทั้งระบบ ความแตกต่างกัน บางครั้งก็ทำให้เกิดผลดีซึ่งกันและกันได้ในส่วนรวม

๖. ครูที่จะทำประโยชน์ให้แก่ศิษย์จริง ๆ นั้น จะต้องมีความ รู้ แต่สำคัญกว่าความรู้คือความเอาใจใส่สอนเด็ก ในโรงเรียนจำนวนมากในขณะนี้ เฉพาะอย่างยิ่งในถิ่นกันดาร ไกลหูไกลตาผู้คน ครู ใหญ่บางทีก็ไม่ได้ไปโรงเรียนเป็นแรมเดือน ครูน้อยก็ไม่ใคร่จะเอาใจ

ใส่สอนเด็ก ในรายงานของคณะกรรมการฯ กล่าวถึงการนิเทศครู แต่ไม่ได้กล่าวถึงการตรวจตราการปฏิบัติงานของครู ผมคิดว่า สารวัตรการศึกษายังมีความจำเป็น

๗. คณะกรรมการฯ เสนอจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมพลานามัย ขึ้นแทนกรมพลศึกษา (เว้นแต่การจัดวิทยาลัยพลศึกษา) และ สำนักงานเยาวชนแห่งชาติ ให้ส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับพลานามัย และกิจกรรมเยาวชนต่าง ๆ และจะไม่จัดการศึกษาในโรงเรียน ข้อนี้ ทำให้ผมฉงนว่าการพลศึกษาในโรงเรียนจะอย่างไร ผมเองเห็นว่าสำหรับเด็กนักเรียนส่วนใหญ่รุ่น ๑๐ ขวบ ถึง ๑๔ ขวบ นอกเหนือไปจากการเรียนวิชาความรู้ตามปกติแล้ว การจัดงานพลศึกษา หรือจัดองค์กรอย่างเช่นลูกเสือ มีความสำคัญพอใช้ เพราะเกี่ยวกับการอบรมนิสัยให้รู้แพ้รู้ชนะ บำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวมและชักจูงให้ มามั่วสุมกันในเชิงที่เป็นประโยชน์ แทนที่จะปล่อยให้ชักจูงกันไป ทำชั่ว ผมอ่านดูรายงานหลายครั้งแล้ว เห็นว่าคณะกรรมการฯ ไม่ใคร่จะเห็นมากนักในเรื่องสำคัญนี้ อาจจะเป็นเพราะมีปฏิกริยาต่อ สภาพปัจจุบันก็เป็นได้

๘. ส่วนที่เกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษานั้น คณะกรรมการฯ ใจเย็นกว่าผม คือในขั้นแรกนี้ให้มีการปฏิรูประบบการบริหารเพียง แต่ให้ยังอยู่ในราชการ แต่มีคณะกรรมการข้าราชการอุดมศึกษาขึ้น จัดการบริหารงานบุคคล และในการพัฒนาระยะยาว จึงจะเสนอให้ ศึกษารายละเอียดให้สถาบันอุดมศึกษามีอิสระในการดำเนินกิจการ แล้วแปรสภาพของทบวงอุดมศึกษาเป็นคณะกรรมการจัดสรรเงิน อุดหนุนอุดมศึกษา ถ้าเป็นใจผม ใคร่จะเสนอให้ถือเป็นหลักการว่า สถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีอิสระในการดำเนินกิจการของตนเอง มหาวิทยาลัยใดจัดวางระเบียบภายในของตนได้สำเร็จเมื่อใด ก็ให้

พ้นจากความครอบงำของระบบราชการได้โดยทันที

๙. ในรายงานของคณะกรรมการฯ หลายแห่งมีการเสนอให้
 เพิ่มเงินค่าเล่าเรียน เพื่อให้ตรงตามหลักเศรษฐกิจต้นทุนกำไร ทั้งนี้
 ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนเอกชนหรือมหาวิทยาลัยของรัฐ ส่วนผู้ที่ยากจน
 นั้น ให้ท้องถิ่น หรือโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย ให้ทุนการศึกษาหรือ
 ให้ยืมเงินศึกษา เป็นการปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคแห่งโอกาส
 ข้อนี้เห็นด้วยในหลักการ แต่พิจารณาในทางปฏิบัติ ถ้าจะรอให้
 นักเรียนเข้าโรงเรียนเสียก่อน หรือนักศึกษาเข้ามหาวิทยาลัยเสีย
 ก่อนแล้วโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยหรือท้องถิ่นจึงให้ทุนแล้ว คนที่
 ยากจนจริง ๆ ไม่แน่ว่าจะได้ทุน จะไม่สามารถสมัครเข้าเรียนได้
 ฉะนั้นข้อสำคัญที่ควรคำนึงคือ ท้องถิ่นแต่ละแห่งจะต้องได้รับความ
 อุดหนุนจากรัฐบาล จากเอกชนผู้ให้ทุน ให้สามารถพิจารณาให้
 ทุนแก่เด็กเรียนดีในท้องถิ่นนั้น ๆ ก่อนสมัครเข้าเรียนต่อในชั้นใด ๆ
 ทั้งสิ้น การกระทำเช่นนี้จะต้องให้ท้องถิ่นมีอิสระทางการเงินและการ
 บริหารอย่างสมบูรณ์ ซึ่งน่าจะเป็นหน้าที่เบื้องต้นที่จะต้องกระทำ
 เพราะรัฐธรรมนูญได้ระบุไว้หรือว่า อิสระภาพของท้องถิ่นทางการเงิน
 และการบริหารเป็นข้อพึงปรารถนา และพิจารณาจากแง่ของ
 การปฏิรูปการศึกษาตามรายงานของคณะกรรมการนี้ อิสระภาพของ
 ท้องถิ่นและการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น มิใช่เงื่อนไขสำคัญของ
 เอกสารนี้ดอกละหรือ

มีนาคม ๒๕๑๘

หมายเหตุ : บทความเขียนแสดงความเห็นต่อรายงาน “การศึกษาเพื่อชีวิตและ
 สังคม” ของคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา เสนอต่อรัฐมนตรีว่าการ
 กระทรวงศึกษาธิการเพื่อนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี

ภาค ๒

มหาวิทยาลัย

การบริหารมหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

การจัดระเบียบหน่วยงานหรือสถาบันใด ๆ ย่อมมีจุดมุ่งหมายที่จะอำนวยให้หน่วยงานนั้น ๆ ดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์โดยดี มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับลักษณะของหน่วยงานนั้น ๆ เมื่อกล่าวถึงมหาวิทยาลัย (และสถาบันอื่นชั้นอุดมศึกษา) จึงสมควรที่จะพิจารณาวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยเป็นเบื้องต้น

วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยพอจะสรุปได้ดังนี้

(ก) อบรมให้นิสิตนักศึกษาเป็นปัญญาชน มีความรอบรู้ สามารถพิจารณาทั้งกรณีโลกและกรณีธรรม และสามารถใช้สติปัญญาคิดอ่านโดยชอบธรรม

(ข) ฝึกสอนให้นิสิตนักศึกษามีวิชาดีพระดับสูง เพื่อนำไปใช้ประกอบสัมมาอาชีพะ เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

(ค) ส่งเสริมวิชาการให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ทั้งทันเหตุการณ์และนำหน้าเหตุการณ์

เพื่อประหยัดเวลาจะขอไม่ขยายความในวัตถุประสงค์ ๓ ข้อนี้ และหวังว่าแม้จะมีผู้ไม่เห็นด้วยอยู่

บ้างก็คงมีข้อแตกต่างกัน แต่ในพลความ หลักการคงจะพอผ่องแผ้ว ให้เป็นจุดมุ่งหมายได้

ปัจจัยที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์

การที่จะอำนวยให้มหาวิทยาลัยดำเนินการไปสู่วัตถุประสงค์ดังกล่าว นั้น มีปัจจัยอยู่หลายอย่างซึ่งจะต้องใช้ประกอบกัน ระเบียบการบริหารเป็นเพียงปัจจัยส่วนหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง การจัดระเบียบบริหารมหาวิทยาลัยให้ดีขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งที่สำคัญ จำเป็น แต่ควรคำนึงว่าเพียงแต่แก้ปัญหาเรื่องบริหารนั้นยังไม่เพียงพอ ต้องมีปัจจัยสำคัญอย่างอื่นประกอบด้วย ในที่นี้จะขอเสนอรายการปัจจัยต่าง ๆ ไว้ให้สมบูรณโดยไม่ขยายความ เพื่อสงวนเวลาไว้กล่าวถึงการบริหารให้ละเอียดพอสมกับที่เป็นหัวข้อเรื่อง ปัจจัยที่จะนำมหาวิทยาลัยไปสู่วัตถุประสงค์ได้นั้น มีดังนี้

- (ก) มีนิสิตนักศึกษาที่ประกอบด้วยสติปัญญาพื้นฐานดีพอสมควร
- (ข) นิสิตนักศึกษามีฉันทะในสาขาวิชาที่ตนเรียน มิใช่แต่ว่าขอให้ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย
- (ค) มีอาจารย์ดีพอ และมีอาจารย์ประเภทประจำมากพอเมื่อเทียบกับจำนวนนิสิตนักศึกษา
- (ง) มีบรรยากาศอันเหมาะสมสำหรับเป็นสำนักศึกษาและการวิจัย
- (จ) มีวิธีการสอนชนิดที่ส่งเสริมให้วิชาความรู้ ความคิด แดกฉาน มิใช่แต่ส่งเสริมการท่องจำอย่างเดียว
- (ฉ) มีการประสานระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความ

รอบรู้ การประสานวิชาที่สำคัญทั้งภายในวงสังคมศาสตร์ ภายในวงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และระหว่างสังคมศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

(ซ) มีระบบบริหาร (รวมทั้งอาคารสถานที่) ดี และเป็นระบบที่มีสมรรถภาพ

ในบทความนี้ จะได้กล่าวถึงปัจจัยข้อ (ซ) เป็นใหญ่ แต่ปัจจัยอื่น ๆ ก็ย่อมอาศัยระบบบริหารด้วย เช่นปัจจัยอาจารย์ ถ้าระบบบริหารบกพร่อง อาจารย์ที่ดีย่อมจะมีมากพอมิได้ หรือปัจจัยบรรยากาศย่อมขึ้นอยู่กับระบบบริหารอยู่มาก

ระบบบริหารมหาวิทยาลัยที่มีสมรรถภาพ

สมรรถภาพของระบบบริหารมหาวิทยาลัยวัดได้ด้วยความสามารถที่จะทำให้อาจารย์บรรลุผลตามวัตถุประสงค์เพียงใด ตามความเห็นของผู้เขียน ระบบบริหารของมหาวิทยาลัยที่มีสมรรถภาพนั้น ควรจะมีลักษณะดังนี้

(๑) ผู้บริหารในตำแหน่งสำคัญมีคุณวุฒิ และสามารถอุทิศเวลาปฏิบัติงานได้มากพอ

(๒) การควบคุมการบริหารและการวางนโยบายเป็นไปโดยหลักประชาธิปไตย

(๓) ระบบบริหารสนับสนุนความก้าวหน้าของวิชาการ

(๔) การเงินคล่องตัว

(๕) การบริหารงานบุคคล (personnel management) เหมาะสมสำหรับบุคคลประเภทอาจารย์

จะได้กล่าวขยายความลักษณะทั้งห้าประการตามลำดับต่อไป

๑. ผู้บริหารในตำแหน่งที่สำคัญ

ผู้บริหารในตำแหน่งที่สำคัญของมหาวิทยาลัยตามกฎหมาย และระเบียบปฏิบัติของไทย ได้แก่ อธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี หัวหน้าแผนกวิชา และเลขาธิการ

คุณสมบัติของผู้ครองตำแหน่งเหล่านี้มีไม่เหมือนกัน บางตำแหน่งก็นักไปทางวิชาการ บางตำแหน่งก็นักไปทางบริหาร สอดคล้องกัน

นักการเมืองบางท่าน ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่บางท่าน นักธุรกิจบางท่านอาจจะมีคุณสมบัติ สามารถครองตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดี แต่ไม่ใช่ นักการเมืองทุกท่าน ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทุกท่าน นักธุรกิจทุกท่าน หรือไม่ว่าใครที่ไหนที่มีอำนาจในแผ่นดินจะจัดได้ว่า มีคุณสมบัติเหมาะกับตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัย

นอกจากคุณสมบัติและความสามารถดังกล่าวอันเป็นลักษณะความจำเป็นขั้นปฐมแล้ว ผู้ครองตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัยควรจะสามารถอุทิศเวลาให้แก่งานของมหาวิทยาลัย งานที่กล่าวถึงนี้ไม่ใช่งานที่อยู่นิ่งคงสภาพตลอดเวลา ซึ่งเพียงแต่จะใช้อ่านเอกสารลงลายมือชื่อ เข้าประชุมตามวาระ แล้วก็เสร็จเรื่องไปวันหนึ่ง ๆ หากมิได้ เป็นงานที่จะต้องใช้ความคิด ใช้เวลาพิจารณาไตร่ตรองหาช่องทางก้าวหน้าให้เกิดความเจริญแก่สถาบันและนิสิตนักศึกษา อยู่เสมอ งานวิชาการก็ต้องมีแผนมีช่องโอกาสให้คณาจารย์และนิสิตนักศึกษาได้ก้าวหน้าไปตามความเจริญของวิชาในสากลโลกด้วย ฉะนั้น ลักษณะที่จำเป็นของผู้ครองตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัย อีกข้อหนึ่ง คือ ความสามารถอุทิศเวลาเพื่อความก้าวหน้าทั้งทางวิชาการและการบริหาร

งานสำคัญอย่างนี้ต้องการผู้ที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งนั้นได้เต็มเวลา หรืออย่างน้อยก็ต้องการให้ผู้ครองตำแหน่งนั้น ๆ ถือว่าตำแหน่งนั้นเป็นงานเอกของตน ไม่ใช่งานที่จะเจียดเวลาไปทำ

มีผู้กล่าวว่า นักการเมืองหรือผู้ที่ครองตำแหน่งการเมือง ไม่ควรครองตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัย เพราะอาจจะชักการเมืองเข้าสู่ในบรรยากาศของมหาวิทยาลัย ทำให้พรรคการเมืองฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถชักจูงนิสิตนักศึกษาให้เอียงไปทางใดทางหนึ่ง ผู้เขียนเองไม่สู้จะห่วงนักในข้อนี้ เพราะเชื่อว่าอาจารย์ต่าง ๆ และนิสิตนักศึกษามีวิจารณ์ญาณในด้านการเมืองได้ดีพอ ที่จะต้านทานต่ออิทธิพลอันไม่ชอบธรรมหากจะมีผู้พยายามใช้ ปฏิกริยาของคณาจารย์และนิสิตนักศึกษาอาจจะเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับผู้ที่คาดหวังก็เป็นได้ เฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าได้เห็นการใช้อิทธิพลทางไม่ชอบธรรมตาตาอยู่ เพราะนักการเมืองก็ยิ่งรู้ฉลาดเหมือนกัน

ประเด็นอีกข้อหนึ่งที่มีผู้มักจะนำมากล่าวอ้างคือ ในกรณีที่มหาวิทยาลัยบางแห่ง มีผู้พยายามเข้ามาชักจูงใจนิสิตนักศึกษาไปทางด้านการเมืองอันมิชอบด้วยกฎหมาย เช่นมีคอมมิวนิสต์เข้าแทรกแซง ในกรณีเช่นนี้มักจะอ้างว่าควรมีผู้ใหญ่ในราชการเช่น รัฐมนตรี เป็นอธิการบดี จะสามารถต่อต้านป้องกันการแทรกแซงดังกล่าวได้ ข้อนี้เมื่อพิจารณาดูให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นว่าไม่เป็นข้ออ้างที่มีน้ำหนักพอ เพราะผู้ใหญ่ในราชการที่จะมาป้องกันการแทรกแซงทางการเมืองนั้น ถ้ายังคงเป็นผู้ใหญ่ในราชการอยู่ ที่ไหนเล่าจะหาเวลามาอำนวยการเอง เพื่อต่อสู้ป้องกันกับปรปักษ์ที่จงใจกระทำมิชอบอยู่ตลอดเวลา มีวิธีควบคุมอย่างอื่นดีกว่านี้และมีสมรรถภาพดีกว่านี้คือ ให้อาจารย์ที่เชื่อถือไว้วางใจได้ เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลในด้านการปกครองอย่างใกล้ชิด ที่นอกเหนือไปจากนั้นก็เป็นเรื่องของ

กฎหมายและตำรวจรักษาความสงบเรียบร้อยตามปกติ

ข้ออ้างอีกข้อหนึ่งคือ ถ้าได้รัฐมนตรีมาเป็นอธิการบดีหรือคณบดี ก็จะมีช่องทางหาความเจริญมาสู่มหาวิทยาลัยได้ง่ายขึ้น เพราะของบประมาณได้ง่าย ข้ออ้างนี้ถ้าเป็นจริงก็เป็นกรรมของประเทศไทย ที่การพิจารณาทั้งงบประมาณแผ่นดินนั้นมีหลักเกณฑ์พิจารณาอยู่แต่ว่าใครเป็นผู้ขอ เป็นข้ออ้างที่หมิ่นประมาทการปฏิบัติราชการตั้งแต่ชั้นคณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีต่าง ๆ และสำนักงบประมาณทั้งสำนัก ผู้เขียนเห็นว่ามหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ซึ่งอธิการบดีมิใช่รัฐมนตรี แต่ได้รับงบประมาณมากกว่ามหาวิทยาลัยอื่นใดนั้นเป็นพยานหลักฐานได้อย่างดีว่าข้อนี้ไม่จริง

ถ้ามีความจำเป็นจริง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจะพึงมีอธิการบดี ซึ่งมีชื่อเสียงเกียรติยศสูงส่ง มีคุณวุฒิดี แต่ไม่สามารถจะปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัยได้เต็มเวลา ก็ยังมีทางที่จะกระทำได้ โดยถือว่าอธิการบดีเป็นตำแหน่งกิตติมศักดิ์ อย่างในประเทศอังกฤษ เขาเชิญพระบรมวงศานุวงศ์ รัฐมนตรี หรือแม้แต่ตัวตลกที่มีชื่อเสียงเป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัย แต่ในกรณีเช่นนี้อธิการบดีไม่มีอำนาจหน้าที่มากนักตามกฎหมาย อำนาจหน้าที่ชั้นสูงในมหาวิทยาลัยนั้นกฎหมายบัญญัติให้รองอธิการบดี (Vice - Chancellor) เป็นผู้บริหาร

สรุปความว่า ประเด็นที่สำคัญที่สุดเกี่ยวกับลักษณะอันดีของผู้ครองตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัยนั้นก็คือ (ก) คุณวุฒิและ (ข) ความสามารถที่จะปฏิบัติงานมหาวิทยาลัยได้เป็นงานเต็มเวลาหรืองานเอก*

* ข้อนี้ย่อมหมายความว่า บุคคลคนเดียวไม่ควรดำรงตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัยมากกว่าหนึ่งตำแหน่ง

๒. การวางนโยบายและการควบคุมงานบริหาร

อำนาจและหน้าที่สูงสุดภายในมหาวิทยาลัยนั้นย่อมเป็นของสภามหาวิทยาลัย ความสัมพันธ์ระหว่างสภามหาวิทยาลัยกับรัฐบาลควรมีลักษณะเป็นที่เคารพต่อกันและกันฐานผู้ใหญ่ต่อผู้ใหญ่อีกกล่าวคือ รัฐบาลเป็นผู้บริหารประเทศรับผิดชอบในนโยบายทุกด้านรวมทั้งด้านการศึกษา และรัฐบาลสนับสนุนมหาวิทยาลัยในด้านการเงินในลักษณะอันเหมาะสม (ดู ๔ ต่อไปข้างล่าง) ฉะนั้นมหาวิทยาลัยจึงจำเป็นที่จะปฏิบัติงานภายในกรอบนโยบายใหญ่ ๆ ของรัฐบาล นอกจากนั้นในกฎหมายจัดตั้งมหาวิทยาลัย รัฐมนตรีหนึ่งท่าน (จะเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีว่าการศึกษาธิการหรือรัฐมนตรีว่าการอุดมศึกษาก็แล้วแต่จะเป็นไป) จะพึงเป็นผู้รับผิดชอบรักษาการให้เป็นไปตามกฎหมาย ในสภามหาวิทยาลัยจึงควรมีผู้แทนรัฐบาลจำนวนหนึ่งซึ่งรัฐบาลเป็นผู้แต่งตั้ง เป็นอัตราส่วนระหว่าง ๑/๔ ถึง ๑/๓ (หรือแม้ ๑/๒) ของจำนวนกรรมการสภามหาวิทยาลัยทั้งสิ้น

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลย่อมตระหนักว่าหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัยเป็นหน้าที่ทางวิชาการ และวิชาการจะเจริญได้ เป็นประโยชน์แก่ประเทศและรัฐบาลเอง ก็โดยมีเสรีภาพพอสมควร รัฐบาลย่อมพึงเคารพในความรอบรู้และความรู้จักรับผิดชอบของคณาจารย์ซึ่งเป็นปัญญาชน สามารถปกครองตนเองได้ตามหลักประชาธิปไตย (ถ้าแม้จะถือว่ามหาวิทยาลัยซึ่งประกอบด้วยอาจารย์ที่มีความรู้ระดับสูงไม่สามารถปกครองตนเองได้แล้ว รัฐบาลก็ควรจะเลิกล้มความคิดและนโยบายที่จะร่างรัฐธรรมนูญ และเทิดทูนหลักประชาธิปไตยสำหรับประชาชนทั่วประเทศได้) ฉะนั้นรัฐบาลจึงสมควรสนับสนุนหลักประชาธิปไตยในการบริหารมหาวิทยาลัยและ

ควรสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยมีอิสระเสรีภาพในการบริหารงานมหาวิทยาลัย ภายในขอบเขตอันกว้างขวางพอสมควร

เพื่อให้เป็นไปตามหลักการข้างต้น กรรมการสภามหาวิทยาลัยจึงควรประกอบด้วยบุคคลประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- (ก) ผู้ทรงคุณวุฒิที่รัฐบาลแต่งตั้ง ๑/๔ ถึง ๑/๒ ของจำนวนทั้งสิ้น
- (ข) อธิการบดีและคณบดีต่าง ๆ โดยตำแหน่ง
- (ค) ศาสตราจารย์ ผู้ที่ศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์เลือกตั้งขึ้น จำนวนอย่างน้อย ๒ คน
- (ง) อาจารย์ซึ่งอาจารย์อื่น ๆ เลือกตั้งขึ้น อย่างน้อย ๒ คน
- (จ) ผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ ซึ่งกรรมการสภามหาวิทยาลัยเชิญมาเป็นกรรมการด้วย

สภามหาวิทยาลัยมีหน้าที่กำหนดนโยบายของมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล นโยบายดังกล่าว อธิการบดีเป็นผู้รับไปดำเนินการ และสภามหาวิทยาลัยมีอำนาจหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัย เฉพาะอย่างยิ่งอนุมัติงบประมาณประจำปี แผนพัฒนา และควบคุมดูแลการเงินให้เป็นไปโดยดี

ทุกวันนี้ นายกรัฐมนตรีเป็นประธานสภามหาวิทยาลัยทุกแห่งโดยตำแหน่ง ท่านนายกรัฐมนตรีปัจจุบันทราบดีว่าข้อนี้มีความเสียหายอยู่มาก ฉะนั้น ประธานสภามหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจึงควรมิใช่นายกรัฐมนตรี ถ้าจะให้เป็นไปตามหลักประชาธิปไตยก็ควรให้กรรมการสภามหาวิทยาลัยเลือกกันเองเป็นประธาน แต่ไม่ควรเลือกจากอธิการบดี คณบดีหรือคณาจารย์ ควรเลือกจากประเภท (ค) และ (จ) เป็นประธานสภามหาวิทยาลัยก็ยังได้

๓. การสนับสนุนวิชาการ

สภามหาวิทยาลัยมีอำนาจหน้าที่ทางการบริหารและนโยบายในด้านวิชาการ จำเป็นจะต้องมีสภาอาจารย์เป็นองค์กร เพื่อเปิดโอกาสและเป็นการสนับสนุนให้บรรยากาศทางด้านวิชาการเจริญแพร่หลายขึ้น

สภาอาจารย์ดังกล่าว เทียบได้กับที่ในต่างประเทศเรียกว่า Academic Senate ประกอบด้วยคณาจารย์ทั้งในด้านการสอนและการวิจัย ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้สภามหาวิทยาลัยเฉพาะในด้านวิชาการและการพัฒนาวิชาการ หลักการดำเนินงานและองค์ประกอบของสภาอาจารย์อาจจะแตกต่างกันได้แล้วแต่มหาวิทยาลัย แต่ควรรยึดหลักประชาธิปไตย ในทางปฏิบัติ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการควรเป็นประธานสภาอาจารย์ หลักสูตรในคณะและแผนกวิชาต่าง ๆ โครงการวิจัยและแผนพัฒนามหาวิทยาลัยด้านวิชาการ ควรจะเป็นหน้าที่เบื้องต้นของสภาอาจารย์ดังกล่าว

๔. การเงิน

รายได้ของมหาวิทยาลัยอาจจะมาจาก (ก) เงินค่าบำรุงเก็บจากนักศึกษา (ข) เงินผลประโยชน์จากทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย และ (ค) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล

รายจ่ายของมหาวิทยาลัยแยกได้เป็น (ก) รายจ่ายบริหารปกติ และ (ข) รายจ่ายลงทุน

การดำเนินการมหาวิทยาลัยไม่เหมือนกับการดำเนินงานของหน่วยราชการทั่วไป เพราะมีรายจ่ายที่คาดไม่ได้เป็นอันมาก และกิจการบางชนิดเกิดจากความจำเป็นรีบด่วน รอให้ถึงปีงบประมาณใหม่ไม่ได้ ถ้าไม่กระทำโดยเร็วพลันจะเกิดความเสียหาย

ได้รุนแรง ฉะนั้นการเงินของมหาวิทยาลัยจึงควรจะมีควมคล่องตัวพอสมควร แต่ต้องมีการควบคุมดูแลให้รัดกุมพอใช้ (ทำนองเดียวกับรัฐวิสาหกิจ)

ฉะนั้นเงินอุดหนุนที่รัฐบาลจะพึงให้แก่มหาวิทยาลัย จึงควรจ่ายในลักษณะที่ให้สภามหาวิทยาลัย (ซึ่งมีผู้แทนรัฐบาลเข้าร่วมอยู่ด้วย) เป็นผู้ม่อำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลเอง ไม่ต้องมีการตรวจก่อนจ่าย (pre-audit) แบบหน่วยราชการธรรมดา และไม่ต้องอยู่ในบังคับแห่งระเบียบราชการตามปกติ แต่ให้สภามหาวิทยาลัยออกระเบียบข้อบังคับเองตามลักษณะที่เหมาะสม หรืออีกนัยหนึ่ง อำนวยให้มหาวิทยาลัยมีเสรีภาพในการเงินภายในขอบเขตที่กว้างแต่รัดกุม

รายจ่ายประเภทบริหารนั้นเป็นยอดที่พอจะคาดหมายได้ล่วงหน้าสัก ๕ ปี ทุกวันนี้มหาวิทยาลัยได้รับงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งมีการควบคุมรายละเอียดอย่างที่ไม่ทำให้คล่องตัวได้ ควรจะหาทางแก้ไขเปลี่ยนแปลง โดยรัฐบาลไม่ต้องเสียเงินเพิ่มสำหรับการนี้

มหาวิทยาลัยส่วนมากในสหรัฐอเมริกา ได้รับอนุเคราะห์จากรัฐบาลเป็นลักษณะที่ดินที่มหาวิทยาลัยเก็บผลประโยชน์มาใช้ได้สำหรับประเทศไทย การกระทำเช่นนั้นย่อมสิ้นเปลืองเงินรัฐ แต่มีวิธีที่จะให้ได้ผลอย่างเดียวกันโดยไม่สิ้นเปลืองคือ รัฐบาลอนุเคราะห์มอบพันธบัตรให้แก่มหาวิทยาลัยเพื่อเก็บดอกเบี้ยมาใช้จ่าย

สมมุติว่ามหาวิทยาลัยพึงใช้จ่ายในการบริหารปีละ ๓๕ ล้านบาท (เฉลี่ย ๕ ปี) และดอกเบี้ยพันธบัตรร้อยละ ๗ ต่อปี รัฐบาลอาจจะออกพันธบัตรชนิดเปลี่ยนมือไม่ได้ มอบให้แก่มหาวิทยาลัยมีมูลค่า ๕๐๐ ล้านบาท การจ่ายดอกเบี้ยนั้นจ่ายปีละ ๒ ครั้งตามปกติอย่างทีปฏิบัติกันอยู่เวลานี้ ผลก็คือแต่ละปีแทนที่รัฐบาลจะตั้งงบประมาณรายจ่ายบริหารให้แก่มหาวิทยาลัย ๓๕ ล้านบาท ก็

กลายเป็นรัฐบาลตั้งงบประมาณรายจ่าย ประเภทดอกเบี้ยพันธบัตร (ซึ่งมหาวิทยาลัยเป็นผู้รับ) ๓๕ ล้านบาท จำนวนเงินไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนต้นเงิน ๕๐๐ ล้านบาทที่เป็นพันธบัตรนั้น รัฐบาลเพียงแต่ออกไปพันธบัตรให้ ไม่ต้องมีเงินผ่านไปมา

เมื่อใกล้จะครบ ๕ ปี มหาวิทยาลัยกับสำนักงานประมาณก็จะร่วมกันพิจารณารายจ่ายบริหารของมหาวิทยาลัยต่อไปอีก ๑ วงด ๕ ปี แล้วก็เพิ่มจำนวนพันธบัตรให้ตามผลของการพิจารณา

สำหรับงบรายจ่ายลงทุนของมหาวิทยาลัยนั้น เป็นยอดที่ไม่สู้จะสม่าเสมอกันทุกปี ฉะนั้นจึงควรใช้อุดหนุนด้วยวิธีการงบประมาณอีกวิธีหนึ่ง คือใช้คณะกรรมการที่ในต่างประเทศบางประเทศใช้ เรียกว่า University Grant Committee (UGC) เป็นผู้พิจารณาจัดสรรให้แก่มหาวิทยาลัย โดยเจรจากับมหาวิทยาลัยด้านหนึ่งและเจรจากับสำนักงานประมาณอีกด้านหนึ่ง ประมาณการลงทุนนั้นควรกำหนดเป็นโครงการ ๕ ปี แต่พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมได้ทุกปี

การปฏิบัติตามข้อเสนอข้างต้นนี้มีผลคืออยู่หลายประการ คือ (ก) การเงินมหาวิทยาลัยคล่องตัวขึ้นเหมาะกับลักษณะงาน (ข) รัฐบาลไม่ต้องเสียเงินเพิ่มกว่าระบบการเงินปัจจุบัน (ค) เป็นการส่งเสริมมหาวิทยาลัยให้มีอิสระภาพควบคุมตนเองได้

ในการควบคุมการเงินนี้ ภายในมหาวิทยาลัยทั้งในด้านรายจ่ายบริหารและด้านรายจ่ายลงทุน อธิการบดีก็มีหน้าที่เสนองบประมาณต่อสภามหาวิทยาลัยเพื่อขออนุมัติ รัฐบาลก็มีทางควบคุมการอนุมัติงบประมาณโดยผู้ที่รัฐบาลแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย นอกจากนั้น สภามหาวิทยาลัยยังมีอำนาจหน้าที่ออกระเบียบการเงินทุกประการ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติ เป็นการควบคุม

อีกชั้นหนึ่ง การตรวจสอบการเงินภายใน (internal audit) อธิการบดีก็มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ (ทำนองเดียวกับบริษัทหรือรัฐวิสาหกิจ) และนอกจากนั้นรัฐบาลยังสามารถสอบบัญชี (external audit) ได้อีกชั้นหนึ่ง โดยคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินหรือผู้สอบบัญชีอิสระก็ได้ นับว่าไม่เสียหายในด้านการควบคุมการเงินให้รัดกุมแต่อย่างใด ถ้ามหาวิทยาลัยใดกระทำเหลวไหลก็ปรากฏเรื่องขึ้นโดยเร็ว และรัฐบาลมีทางแก้ไขป้องกันได้หลายวิธี เช่นเปลี่ยนตัวเจ้าหน้าที่สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องได้โดยผ่านสภามหาวิทยาลัย

๕. การบริหารงานบุคคล

ในระบบปัจจุบัน อาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยมักเป็นข้าราชการ การเป็นข้าราชการนี้อาจจะมีส่วนดีอยู่บ้างและสำหรับบางคน แต่ข้อเสียที่สำคัญมีอยู่ ๒ ประการคือ (ก) ระเบียบวินัยในระบบข้าราชการเป็นอุปสรรคแก่ความก้าวหน้าทางวิชาการ และ (ข) ระบบราชการไม่สามารถดึงดูดให้ผู้มีวิชาดีเข้ามาเป็นอาจารย์ประจำในจำนวนเพียงพอ

เรื่องระเบียบวินัยนั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะข้าราชการต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลโดยเคร่งครัด และในรายละเอียด แม้จะมีความเห็นขัดแย้งกับผู้บังคับบัญชาหรือรัฐบาล ถ้ากล่าวพอที่เสนอความเห็นขัดแย้งได้แต่เป็นการภายใน จะเปิดเผยมิได้ แต่หน้าที่ของอาจารย์นั้นต่างกับข้าราชการ อาจารย์พึงพยายามค้นคว้าหาสัจจะในวิชาการอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นข้อขัดแย้ง หรือข้อสนับสนุนผู้บังคับบัญชา และเมื่อได้วิจัยมาแล้วก็มีหน้าที่ที่จะพิมพ์หรือพูดเผยแพร่วิจัยนั้น ๆ โดยเสรีภาพ เรื่องนี้เป็นจริงสำหรับวิชาการทุกสาขา แต่เฉพาะอย่างยิ่งในสาขาสังคมศาสตร์ยิ่งสำคัญ

เพราะเกี่ยวกับการเมือง การต่างประเทศ เศรษฐกิจ ฯลฯ แม้ในทางปฏิบัติ ผู้บังคับบัญชาจะไม่ได้เคยลงโทษผู้กระทำละเมิดวินัยในข้อนี้เลยก็ตาม และแม้ว่าในระยะปัจจุบันข้าราชการเขียนข้อความลงในหนังสือพิมพ์ได้ ถ้าหากผู้บังคับบัญชานุญาตก็ตาม การที่มีข้อจำกัดเสรีภาพอยู่เช่นนี้ ก็ทำให้อาจารย์ส่วนใหญ่ย่อท้อต่อการเสี่ยงภัย และต้องใช้ความระมัดระวังจนเกินไป อุปสรรคข้อนี้ เข้าใจว่าเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การวิจัยในมหาวิทยาลัยมีน้อยจนเกินควร

อัตราเงินเดือนและรายได้ เป็นปัจจัยสำคัญช่วยให้ผู้มีวิชาสมัครเข้าทำงาน และคงอยู่ในตำแหน่งหน้าที่นั้นทนทานพอ ที่กล่าวเช่นนี้ขอขยายความว่า ประเด็นสำคัญไม่ได้อยู่ที่เรื่องเงินเดือน ข้าราชการสูงหรือต่ำอย่างเดียว ประเด็นสำคัญอยู่ที่จะหาอาจารย์ประจำที่ดี ๆ มาอยู่ยงคงทนในมหาวิทยาลัยได้มากพอหรือไม่ และถ้าไม่ได้มากพอ จะควรทำอย่างไร

ผู้ที่สมควรจะเป็นอาจารย์นั้นคือผู้ที่ (ก) มีความรู้ดี บวกด้วย (ข) มีฉันทะในทางวิชาการ ยอมเสียสละอย่างอื่นได้ถ้ามีโอกาสแสวงหาความรู้และเผยแพร่ความรู้ ลักษณะทั้งสองประการนี้เป็นลักษณะที่จำเป็นควบคู่กันไป ถ้าเราหาอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยได้เพียงพอ ชนิดที่มีลักษณะทั้งสองประการได้ ปัญหาทั้งหมดไปส่วนหนึ่ง อาจจะไม่ต้องคำนึงในด้านรายได้ของอาจารย์ แม้จะต่ำกว่าในอาชีพอื่น แต่ก็ยังคงมีปัญหาด้านความยุติธรรมในสังคม เพราะถ้ารายได้อาจารย์ต่ำกว่าในอาชีพอื่น ก็เท่ากับลงโทษบุคคลจำนวนหนึ่งที่ขลังพอที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อมาเป็นอาจารย์ประจำ

แท้จริง ผู้ที่เป็นอาจารย์หรือผู้ที่อาจสมัครเข้ามาเป็นอาจารย์ประจำก็เป็นมนุษย์ปุถุชนแบบคนอื่น ๆ มีกิเลสความต้องการทาง

วัตถุไม่มากก็น้อยด้วยกันทุกคน ถ้ารายได้จากอาชีพอาจารย์สูงกว่ารายได้จากอาชีพอื่นมากแล้ว ก็จะทำอาจารย์มาประจำมหาวิทยาลัยได้ยากยิ่งขึ้น

ข้อนี้เป็นข้อที่รบกวนอยู่ทั่วไป เพราะรัฐบาลก็ยังพยายามสนับสนุนให้อาจารย์มหาวิทยาลัยได้รับการปฏิบัติซึ่ง (ในหลักการ) ดีกว่าข้าราชการพลเรือนอื่น ๆ เว้นแต่ตุลาการและอัยการ คือให้อยู่ในระบบ ก.ม. แทนระบบ ก.พ. ซึ่งหมายความว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยสามารถเลื่อนขั้นได้สะดวกโดยไม่ต้องติดตัน

แต่วิธีแก้ปัญหาดังระบบ ก.ม. นี้ มีข้อเสียหลายประการ คือ (๑) ทำให้การปูนบำเหน็จรางวัลอาจารย์ไม่มีความสัมพันธ์กับผลงานหรือความสามารถ ใครที่เป็นอาจารย์อยู่ได้นานพอ ก็ต้องได้เป็นศาสตราจารย์ (ชั้นพิเศษ) เข้าสักวันหนึ่งทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องมีคุณสมบัติความสามารถหรือความขยันขันแข็งอย่างใด ส่วนอาจารย์ใหม่ ๆ นั้น แม้จะมีผลงานดีเด่นก็ยังคงเดินเตาะแตะ ๑ ขั้นบ้าง ๒ ขั้นบ้างตามบุญตามกรรม ล้าหลังอาจารย์เก่าที่อาจจะตายด้านแล้ว แต่เดินล่วงหน้าไปไกล วิธีการเช่นนี้ไม่เป็นการชักจูงให้ใครจะมักเขม้น มีอุตสาหกรรมวิริยะทำงานให้ได้ผลดีเด่น (ที่เข้มักเขม้นเอง โดยไม่ต้องชักจูงก็ยังมีบ้างเป็นธรรมดา) และนอกจากนั้นยังสนับสนุนให้นักเลงดีใช้วิธีลึงชิงหลัก คืออยู่ในระบบ ก.พ. จนเกือบตัน แล้วขอย้ายมาเข้าระบบ ก.ม. เพื่อเลื่อนขั้น พอเลื่อนได้ย้ายกลับเข้าระบบ ก.พ. พอเกือบตันย้ายมา ก.ม. ใหม่ ฯลฯ

ข้อเสียหลายข้อที่ (๒) เมื่อเทียบตำแหน่งต่อตำแหน่ง ขึ้นต่อชั้นแล้ว ข้าราชการที่เป็นอาจารย์ก็ยิ่งด้อยกว่าข้าราชการในกระทรวงทบวงกรมปกติในด้านอำนาจ ศักดิ์ศรีและลาภสักการะด้านอื่นที่ไม่ใช่เงินเดือน อาจารย์ชั้นพิเศษไม่มีรถประจำตำแหน่ง มักจะไม่มี

รายได้เพิ่มเติมในฐานะกรรมการหรือเงินรางวัลอย่างอื่น ที่เห็นได้ชัดคือนักเศรษฐศาสตร์ ถ้าไปดำรงตำแหน่งในสำนักงบประมาณหรือสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ หรือกระทรวงการคลัง หรือกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ อำนาจก็มากกว่า ศักดิ์ศรีก็ดีกว่า รายได้ประกอบอย่างอื่นก็มากกว่าที่จะเป็นอาจารย์ในชั้นเดียวกัน ถ้าเป็นนักวิศวกรและเลือกรายได้ตามลำดับสูงมาห้าตำแหน่งแล้ว ก็ต้องเลือกลำดับแรกอยู่นอกราชการ คืออยู่ในวิสาหกิจเอกชน ลำดับที่ ๒ ราชการพลเรือน ลำดับที่ ๓ อาจารย์มหาวิทยาลัย

เมื่อสถานการณ์เป็นอยู่เช่นนี้ และเมื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยขึ้นอยู่กับการผลิตและสงวนรักษาอาจารย์ที่ดีให้มากพอได้ ส่วนกับนิสิตนักศึกษา ก็จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารงานบุคคลในมหาวิทยาลัย

ระบบที่เห็นว่าจะควรจะนำมาใช้ในโลก คือระบบที่มีอยู่ตามวงการรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ คือ แยกอาจารย์ออกจากราชการเสีย ให้สภามหาวิทยาลัยเป็นผู้วางระเบียบว่าด้วยการบรรจุ แต่งตั้ง ถอดถอน อัตราเงินเดือน การเลื่อนขั้นเงินเดือน การเลื่อนชั้นอาจารย์ การสวัสดิการต่าง ๆ และบำเหน็จบำนาญ ฯลฯ เสียเอง รัฐบาลยังมีทางควบคุมเรื่องนี้อยู่ โดยใช้กรรมการที่รัฐบาลแต่งตั้งขึ้นในสภามหาวิทยาลัยด้านหนึ่ง และโดยอาศัย University Grant Committee อีกด้านหนึ่ง

ข้อที่ควรคำนึงในการวางระเบียบต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นคือ ความมั่นคงอบอุ่นในการดำรงตำแหน่งอาจารย์ ซึ่งเป็นข้อดีของระบบราชการปัจจุบัน และซึ่งมีอยู่แล้วตามรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ฉะนั้นการแยกอาจารย์ออกจากราชการนั้น จะไม่ทำให้อาจารย์รู้สึกหวั่นไหวต่อความไม่แน่นอนในการประกอบอาชีพ แต่ในขณะเดียวกันก็

สามารถอ่านวยสิ่งจูงใจให้อาจารย์อยู่ยงคงทน และชะม้กเขม้นต่อน้ำที่ยิ่งขึ้น

ระเบียบการแต่งตั้งอาจารย์ไม่ควรจะมีชั้นแบบข้าราชการพลเรือน แต่ควรมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามลักษณะของงาน กล่าวคือ มีลำดับเป็นอาจารย์ผู้ช่วย อาจารย์อาวุโส ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์อาวุโส เป็นต้น หรืออะไรทำนองนี้ การกำหนดอัตราเงินเดือน และขั้นวิ้งก็ควรกำหนดให้ตรงต่อน้ำที่และภาระความรับผิดชอบตามหลักที่เรียกกันว่า position classification (ซึ่งแม้ในทางราชการ ก.พ. ก็พยายามจะกระทำอยู่แล้ว แต่จะต้องเสียเวลาอย่างน้อย ๕ ปี) ถ้าแยกอาจารย์ออกมาจัดเข้าระบบนี้ ก็จะทำให้ได้โดยรวดเร็วและได้ผลทันตา

การพิจารณาบำเหน็จรางวัลเพื่อเลื่อนตำแหน่งอาจารย์ก็ควรจจะวางระบบการประเมินผลงานซึ่งประกอบด้วยการสอน การควบคุมนิสิตนักศึกษา การช่วยบริหาร การวิจัย และการเผยแพร่ในวิชาการ

การสนับสนุนงานวิจัยในมหาวิทยาลัยจะกระทำได้ดียิ่งขึ้นต้องตามระบบนี้เพราะไม่เป็นห่วงว่า ถ้าเปิดโอกาสพิเศษให้อาจารย์แล้ว จะต้องยอมให้ข้าราชการประเภทอื่นได้รับโอกาสเหล่านั้นอย่างในระบบปัจจุบัน เช่น การให้ลาไปวิจัย (sabbathical leave) ก็สนับสนุนได้ง่ายขึ้น

การปฏิบัติต่าง ๆ แก่อาจารย์ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นคงจะใช้เป็นบรรทัดฐานได้สำหรับมหาวิทยาลัยส่วนมาก กล่าวคืออัตราเงินเดือนก็เท่า ๆ กัน ในตำแหน่งเดียวกัน แต่ถ้ามีปัญหาพิเศษสำหรับมหาวิทยาลัยบางแห่ง เช่นมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัด

ซึ่งหาอาจารย์ได้ยากกว่าในกรุงเทพฯ ก็อาจจะมีข้อจุดใจพิเศษให้ ยกเว้นเป็นราย ๆ ไป กระทำเช่นนี้ได้ง่ายกว่าในระบบราชการปัจจุบัน

เท่าที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้เขียนรู้สึกว่าเป็นการแก้ปัญหา เรื่องขาดแคลนอาจารย์ดีได้ดีพอสมควร และหวังว่าอาจารย์ต่าง ๆ คงจะเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่ แต่ถ้ามีอาจารย์บางท่านทั้งผู้ใหญ่และผู้น้อยยังรักการเป็นข้าราชการอยู่ ก็ควรจะเคารพในสิทธิเสรีภาพของท่าน โดยให้คงอยู่ในระบบราชการดังเดิมเฉพาะคน จะทำเช่นนี้ ก็ทำงาน ไม่ยุ่งยากแก่การปฏิบัติ หรือถ้าจะต้องการให้มีเพียงระบบเดียวในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ วิธีที่ดีก็คือการใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยทั่วไป ถ้าฝ่ายข้างมากต้องการเป็นอย่างไร ฝ่ายข้างน้อย ก็ควรอนุโลมตาม ซึ่งเป็นธรรมเนียมในระบบประชาธิปไตยในหมู่ปัญญาชน

สิงหาคม ๒๕๑๐

หมายเหตุ : บทความนี้เขียนขยายความจากการอภิปรายในการประชุมสัมมนา มหาวิทยาลัย ครั้งที่ ๒ “การบริหารงานมหาวิทยาลัย” สว่างคนิवास สมุทรปราการ ระหว่างวันที่ ๒๙ - ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๑๐

ความชอบธรรมในมหาวิทยาลัย*

เรื่องที่เสนอในการบรรยายนี้ อาจจะเรียกเป็นหัวข้อว่า “ประชาธิปไตยในมหาวิทยาลัย” ก็ได้ หรือ “ศีลธรรมในการบริหารมหาวิทยาลัย” ก็ได้ และคงจะได้ความเหมือนกัน คือจะบริหารมหาวิทยาลัยได้อย่างไร ให้เข้าหลักเสรีภาพและให้ชอบด้วยศีลและธรรม

ในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถานการศึกษาชั้นอุดม คือสูงสุด ความมุ่งหมายสำคัญคือการสั่งสอนอบรมให้ศิษย์สามารถในวิชาการเพื่อประกอบสัมมาอาชีพะประการหนึ่ง แต่ความมุ่งหมายอีกประการหนึ่งที่สำคัญกว่านั้นคือ การอบรมให้ศิษย์เป็นปัญญาชน รู้จักใช้เหตุผล วิจารณญาณ สอดส่องดูสภาวะของสังคม และใช้ความสามารถ สติปัญญา ปรับปรุงให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น สังคมมีข้อบกพร่องอย่างใดก็รู้จักใช้ความคิดเป็นอิสระในการแก้ไขให้ดีขึ้น

นิสิตนักศึกษาอยู่ในวัยหนุ่มสาว มีพลังทางกาย แข็งแกร่ง อนุรักษ์ มีพลังทางจิตกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว และมีจำนวนมากเมื่อเทียบกับครูบาอาจารย์ ในประเทศไทยและประเทศอื่นแม้แต่ในสหรัฐอเมริกาซึ่งร่ำรวยมาก

* ถ้าจะแปลเป็นภาษาอังกฤษควรจะใช้คำว่า Decency ไม่ใช่ Righteousness อย่างที่มีผู้แปลไปแล้ว

จำนวนนักศึกษาและนิสิตมีมากจนแน่นสถานที่ อยู่ในลักษณะเยียด
ยัดอัดแถมเป็นส่วนใหญ่

พลังทางจิตของนักศึกษาและนิสิตนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญมาก
คือนิสิตนักศึกษาอยู่ในลักษณะกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว ที่เรียกว่าเด็ด
เดี่ยวนั้นเป็นทั้งคุณและโทษ คือ ถ้ามีอุดมคติก็มุ่งแต่อุดมคติ ซึ่งนับ
ว่าเป็นคุณ แต่เนื่องด้วยเป็นหนุ่มและสาว ไม่เจนจัดในวิถีแห่งชีวิต
ความเด็ดเดี่ยวนั้นอาจจะเป็นโทษได้ เพราะเกิดแปรเป็นความ
ฉุนเฉียวได้ง่ายเมื่อมีสิ่งไม่สบอารมณ์ เกิดมีความดื้อ ความทะนง
ความไม่ปรานีปราศรัย ปราศจากความละมุนละไม เมื่อประสบ
อุปสรรคขัดขวางทางดำเนินไปสู่อุดมคติของตนและหมู่คณะ

หนุ่มสาวเหล่านี้เพิ่งพ้นจากความเป็นเด็กมาหยก ๆ แต่จะ
นับเป็นผู้ใหญ่ก็ยังนับไม่ได้สนิท อยู่ในระหว่างกึ่งกลาง ถ้าใคร
ปฏิบัติกับเขาในฐานะเด็ก เขามักจะมีความละอายซึ่งแปรสภาพเป็น
ความโกรธเคืองได้ง่าย ปมด้อยนี้เป็นเรื่องที่พวกเราที่มีวัยวุฒิสูงกว่า
มักจะละเลยไม่นำมาคำนึง และเป็นต้นเหตุสำคัญอย่างหนึ่งแห่ง
ความระหองระแหงระหว่างบิดามารดากับบุตร ครูบาอาจารย์กับศิษย์

ในทัศนะของคนวัยหนุ่มสาวขนาดนิสิตนักศึกษา โลกของ
ผู้ใหญ่ นั้นเต็มไปด้วยความบกพร่อง ผู้ใหญ่ไม่ทำตัวเป็นผู้ใหญ่จริง
เมื่อเด็ก ๆ เขาหลงรักผู้ใหญ่ และนับถืออย่างมกมายตามวิสัยทารก
เมื่อลืมตาเห็นข้อบกพร่องขึ้น ความรักกลายเป็นความขมขื่นและ
ละอายบัดสี ความนับถือเชื่อถือกลับกลายเป็นความดูหมิ่นเหยียด
หยาม รสนิยมของเขากับของผู้ใหญ่ขัดกัน และความขัดกันนี้เมื่อ
เกิดมีบ่อย ๆ ขึ้นย่อมก่อให้เกิดความแค้นเคืองซึ่งกันและกัน ผล
สุดท้ายความรักเดิมผสมกับความแค้นใหม่ก่อให้เกิดความรู้สึกรุนแรง
ซึ่งถ้าถูกกันสกัดไว้ก็ยิ่งเกิดพลังทางจิตกล้าแข็งเด็ดเดี่ยวยิ่งขึ้น การ

เปลี่ยนแปลงในลักษณะของจิตที่ผมกล่าวมานี้เป็นข้อที่นักปราชญ์ทางจิตวิทยาได้วิจัยไว้เกี่ยวกับปัญหาวัยรุ่นและวัยรุ่นสาว ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นจริงสำหรับนิสิตนักศึกษาไทยแต่ละคน แต่เท่าที่สังเกตดูเป็นเรื่องสมจริงสำหรับหลายคนทีเดียว

โลกของผู้ใหญ่บ่งบอกอะไรบางอย่าง บางทีภายในครอบครัวนั่นเอง บิดาเสพสุรามีนเมา หรือหมกมุ่นในกามารมณ์ หรือทอดทิ้งบุตรภรรยา บางทีมารดาจู้จี้จุกจิก หรือเพิกเฉยต่อหน้าที่ หาความสุขในกีฬาบัตร หรือทั้งบิดามารดามีความโลภไม่ประพฤตินในทำนองคลองธรรม ภายนอกครอบครัว ในสังคมก็เต็มไปด้วยชาวอันสกปรกโลภมม รัฐมนตรีนี้ทุจริต อธิบดีนั้นกอบโกย แรก ๆ อ่านหนังสือพิมพ์และฟังข่าวลือก็ตื่นเต้นสนุกดี แต่ต่อ ๆ มามีบ่อย ๆ เข้า คลายตื่นเต้นกลับเป็นสังเวชและมองอนาคตไปในด้านมืดมน เกิดความระแวงในโลกของผู้ใหญ่ ยิ่งมองไปในโลกทั่วไป ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศยิ่งร้ายเลวยิ่งนัก ที่เคยได้เชื่อตามคำสั่งสอนว่าทำดีจะได้ดีก็ไม่เห็นว่าได้ดีจริง คนทำชั่วยิ่งปรากฏว่าร่ำรวยด้วยยศศักดิ์บิรวารศฤงคารและอำนาจ จากทัศนะอันเด็ดเดี่ยวของคนหนุ่มสาว โลกของผู้ใหญ่เป็นโลกที่มืดหวัง หอาอะไรเป็นสาระได้ยากทั้งในทางโลกและทางธรรม อนาคตล่อแหลมต่ออันตราย นำหวาดระแวง ความสัจความจริงไม่มีในโลก คำพูดไม่มีค่ามีแต่ความกลับกโลก ความศรัทธาในผู้ใหญ่เสื่อมสลายสิ้นเชิง ภายนอกอาจจะทำความเคารพต่อผู้ใหญ่ตามธรรมเนียม แต่ภายในเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ภายในมหาวิทยาลัยแล้ว ครูบาอาจารย์จะเป็นที่พึ่งได้บ้างหรือก็หาไม่ ด้วยจำนวนมหาของนักศึกษา อาจารย์แต่ละคนเคยสังเกตและรู้จักคุ้นเคยกับนิสิตนักศึกษาแต่ละคนบ้างไหม บุคลิกลักษณะของนิสิตนักศึกษาแต่ละคนถูกกลืนไปในฝูงเหียงฝูง

โคกระบือ มินำข้าอาจารย์บางคนยังสอนไม่ได้เรื่อง สอบไล่ไม่ได้
ความ ประพฤติตนให้เป็นที่เลื่องลือขบขันกันน่าเหี้ยมหยาม ผู้มี
อำนาจในมหาวิทยาลัยออกข้อบังคับนานาประการ ห้ามโน้นห้ามนี้
ต้องทำอย่างนั้น สอบไล่ก็เข้มงวด ที่สอบตกโดยอยุธยาธรรมก็มี ใน
ทัศนะของนักศึกษาจะผิดหรือจะถูกก็ตาม โลกของมหาวิทยาลัยก็
ไม่พิเศษเหมือนที่เคยคิดหวังไว้แต่ก่อน

ที่ผมกล่าวมานี้ มิใช่จะเป็นแต่ทัศนคติของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทยอย่างเดียว แท้จริงเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นทั่วโลกในระยะสี่ห้าปีที่แล้วมา และยิ่งวันยิ่งจะรุนแรงขึ้น ไม่ต้องนับเรื่องเร็ดการ์ดซึ่งเป็นเรื่องพิเศษ จะเห็นได้ว่ามีความไม่สงบในหมู่นิสิตนักศึกษาในญี่ปุ่น อเมริกา อินโดนีเซีย ตุรกี เกาหลี พม่า ลังกา อินเดีย ปากีสถาน ยุโรปแทบทุกประเทศรวมทั้งโปแลนด์ โรมาเนีย และเมื่อเร็ว ๆ นี้ที่ฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๙๖๘ เป็นปีระเบิดและระบอบของนักศึกษา ทำนองเดียวกับ ค.ศ. ๑๘๔๘ เป็นปีระเบิดและระบอบของกรรมกรในยุโรปทุกประเทศ ซึ่งพ้องกันกับการเผยแพร่เอกสาร Communist Manifesto ของ Karl Marx

ในประเทศไทยเรา ระหว่างที่นักศึกษาเรียนยังถูกกันสกัดด้วยคำสั่งคณะปฏิวัติและกฎอัยการศึก จะทำอะไรก็ยากลำบาก จึงระบายความรู้สึกด้วยการทะเลาะวิวาทกันเองบ้าง เช่นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ด้วยการทะเลาะวิวาทกับคนภายนอกด้วยเรื่องลัทธิลัทธิลัทธิลัทธิลัทธิ เช่นที่เชียงใหม่ และขอนแก่น เดิมนั้นรัฐธรรมนูญออกแล้ว และในรัฐธรรมนูญนั้นจะขัดต่ออย่างใดก็ตาม มีบทบัญญัติรับรองอิสรภาพ เสรีภาพ ในการพูด การคิด การเขียน ประชาธิปไตยนั้นใคร ๆ ก็ยกย่องบูชา แม้จะเป็นแต่บุ๋บขี้ปากอย่างเดียวก็ยังมี การยกย่องว่าดี

นิสิตนักศึกษาหนุ่มสาวย่อมตื่นตัวเป็นธรรมดา ยิ่งทราบว่าเป็นประเทศอื่นทั่วโลก เพื่อนรุ่น ๆ เดียวกันเขาสามารถใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญบ้าง ไม่ตามรัฐธรรมนูญบ้าง บางแห่งถึงกับช่วยให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีการเมืองซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ได้สำเร็จ นิสิตนักศึกษาของเราก็ก่อให้เกิดความไหวตัวขึ้นเป็นธรรมดา

ดู ๆ ก็น่าประหลาดอัศจรรย์ที่พวกเราครูบาอาจารย์ พยายามอบรมสั่งสอนศิษย์ให้นิยมเสรีประชาธิปไตย และให้รังเกียจลัทธิเผด็จการของคอมมิวนิสต์ซึ่งขัดกับหลักประชาธิปไตย แต่พอศิษย์เราจะปฏิบัติตามหลักเสรีประชาธิปไตย เราก็กังหนักรู้สึกว่า ช้าก่อน ครูบาอาจารย์สั่งสอนศิษย์ให้รู้จักคิดอ่านใช้เหตุผลด้วยตนเอง ครั้นศิษย์ใช้ความคิดเป็นอิสระขึ้น เรากลับไปเกรงว่าศิษย์จะคิดล้างเรา ครูบาอาจารย์สั่งสอนให้ศิษย์วิจยพิจารณาภาวะสังคมเพื่อใช้วิชาและสติปัญญาแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ครั้นศิษย์เล็งเห็นชัดว่าสังคมมีความบกพร่อง และประสงค์จะประท้วงความบกพร่องของผู้ใหญ่ในสังคม เรากลับเกิดความเกรงกลัว เรียกตำรวจปราบจลาจลมาควบคุมเหตุการณ์ มีอาวุธเครื่องมือพร้อมสรรพเพื่อระงับการประท้วง ดูประหนึ่งว่าอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมีหน้าที่ที่จะสร้างศิลปวัตถุอันวิจิตรตระการตา แต่พอก่อ ๆ ขึ้นจะเป็นรูปเป็นร่าง เรากลับทำลายให้พังพินาศไป

เมื่อเหตุการณ์เป็นไปเช่นนี้ เมื่อปัญหามีอยู่เช่นนี้ จะควรแก้สถานการณ์อย่างไรให้กลับคืนดีขึ้น ให้เกิดความชอบธรรมขึ้นในมหาวิทยาลัย

ประการที่ ๑ ผู้ใหญ่จะต้องพยายามสร้างความเชื่อถือแก่นิสิตนักศึกษา ถ้ามิใช่บิดามารดา อย่างน้อยก็ครูบาอาจารย์ ต้องประพฤติตนชนิดที่จะเป็นตัวอย่างให้แก่บุตรหรือศิษย์ของตน ผู้มี

ตำแหน่งสูงเด่นเป็นใหญ่ในแผ่นดินควรจะรักษาศีลสัตย์ให้ปรากฏ แก่คนทั่วไปว่า ธรรมจริยานั้นเป็นจริยาวัตรที่เราปฏิบัติเป็นปกติ มิใช่ว่าอธรรมจริยาเป็นเรื่องธรรมดา และให้เห็นว่าศักดิ์ศรีที่แท้จริง คือความดี ความประพฤติชอบ ส่วนลาภ ยศ สมบัติ และอำนาจ เป็นเพียงเครื่องประกอบภายนอก ไม่มีคุณค่าถาวรยั่งยืนนาน

ประการที่ ๒ สายสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ครู อาจารย์กับศิษย์ควรจะกระชับให้สนิทแน่นแฟ้น เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน เพื่อให้บัณฑิตนักศึกษาระหนักว่า เดียวนี้ ตนมิใช่เป็นเด็กแล้วในสายตาของบิดามารดาหรืออาจารย์ ผู้ใหญ่ เคารพในความคิดของเขาพอที่จะนำเอามาถกอภิปรายกัน แม้จะมีที่ไม่เห็นพ้องต้องกันอยู่มาก ก็ได้หารือสนทนาโต้ตอบกัน แม้เมื่อหารือแล้วผู้ใหญ่มิได้ยืนยันความเห็นของตน อย่างน้อยก็ได้ฟังเหตุผลซึ่งกันและกันอยู่ ข้อสำคัญอยู่ที่นักศึกษาได้เห็นและแน่ใจว่า อาจารย์ฟังความเห็นของตน และรับนับถือว่าเป็นเรื่องจริงเรื่องจริง มิใช่เป็นสิ่งที่ปฏิเสธเสียแต่ในเบื้องต้นว่าไร้สาระหรือไร้เดียงสา

ประการที่ ๓ อาจารย์จะต้องส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามระบบประชาธิปไตยภายในมหาวิทยาลัยอย่างจริงจัง ระบบประชาธิปไตยภายในมหาวิทยาลัยนี้ ต่างกับระบบประชาธิปไตยในการปกครองประเทศอยู่ที่คณาจารย์ยังต้องรับผิดชอบในการบริหารมหาวิทยาลัยและในการประสิทธิ์ประสาทวิชาการ มิใช่ว่าจะให้มีการออกเสียงลงคะแนนว่าปีนี้จะต้องยกขึ้นกันหมดโดยไม่มีการสอบหรือมิใช่ว่าจะให้นักศึกษาออกเสียงลงคะแนนแต่งตั้งอธิการบดี คณบดี หรืออาจารย์ หรือออกเสียงรับหรือปฏิเสธหลักสูตรต่าง ๆ เป็นต้น ระบบประชาธิปไตยภายในมหาวิทยาลัยหมายความว่า นักศึกษามีโอกาสได้แสดงความเห็นโดยเสรีเกี่ยวกับหลักสูตร

หรือการสอนการวิจัยในมหาวิทยาลัย และเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพหรือบริการนักศึกษา นักศึกษาควรได้มีสิทธิออกความเห็นอภิปรายพร้อมด้วยเหตุผล เมื่อมีข้อบังคับออกมา นักศึกษาควรได้รับการชี้แจงให้เข้าใจถ่องแท้ และมีโอกาสออกความเห็นได้โดยไม่ถูกลงโทษหรือหวาดเกรงการลงโทษ มีการเลือกตั้งโดยนักศึกษาเองให้นักศึกษาเป็นผู้แทน เป็นกรรมการสโมสร และกรรมการสวัสดิการนักศึกษา เหล่านี้เป็นต้น

อนึ่ง ระบบประชาธิปไตยนี้มีใช้จะพึงมีในหมู่นักศึกษาเท่านั้น การปฏิบัติในหมู่คณาจารย์เอง ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ผู้น้อย ผู้ใหญ่ หากมีวิธีให้เป็นไปตามระบบประชาธิปไตย ให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่หมู่นักศึกษา ก็จะช่วยป้องกันความยุ่งยากในการปกครองทั้งอาจารย์และศิษย์ และเป็นการส่งเสริมให้วิชาการก้าวหน้าได้โดยดี

ประการที่ ๔ หากเฟลิกซ์มีข้อขัดแย้งกันภายในมหาวิทยาลัย กิตติ หรือมีเรื่องที่นักศึกษาพร้อมใจกันประท้วงในกิจการนอกมหาวิทยาลัยกิตติ คณาจารย์และฝ่ายบริหารบ้านเมืองมีหน้าที่ที่จะดูแลสอดส่องให้การประท้วงนั้นเป็นไปโดยมีระเบียบ ไม่เกิดเหตุร้ายรุนแรง แทนที่จะใช้วิธีห้ามเสียตะพึดตะพือไป นักศึกษามีเครื่องมือที่เหนือกว่าอาจารย์อยู่สองอย่างคือ (ก) พลังทางกายของคนรุ่นหนุ่มฉกรรจ์ และ (ข) จำนวนอันมากของนักศึกษา การปลุกฝังระบบประชาธิปไตยให้จับใจนักศึกษา จะช่วยให้นักศึกษามีโอกาสประชุมพิจารณาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นที่ประท้วง และได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นตลอดจนการลงมติว่าจะประท้วงหรือไม่ และถ้าจะประท้วงควรประท้วงด้วยวิธีการใด อาจารย์อาจจะช่วยแนะให้ประท้วง (ถ้าจำเป็นจะประท้วง) ด้วยวิธีสันติแทนใช้วิธีรุนแรง ด้วยวิธีอันหนักแน่นแต่ไม่ใช่วิธีทุบกรรโชก และในการนี้อาจารย์

จำเป็นจะต้องมีจิตใจมั่นคงและสงบ ปราศจากอคติทั้งในด้านโทษะ และในด้านความขลาดกลัว สามารถชักนำศิษย์ให้กระทำการใด ๆ ด้วยวิธีอันเหมาะสมและวิธีที่ถูกต้อง

ในด้านผู้บริหารบ้านเมืองก็ควรจะเรียนรู้ว่า การประทุ้งโดย สันตินั้นแตกต่างกับการประทุ้งแบบรุนแรง และควรจะใช้ความ พยายามจนถึงที่สุดที่จะรักษาความสงบในการประทุ้ง เช่น ตำรวจ ที่คอยดูแลให้การจราจรเป็นไปอย่างมีระเบียบ ในโอกาสที่ม้งาน มงคลสมรสหรืองานแห่แห่นกลางเมืองฉันใด เมื่อมีการเดินขบวน อย่างสันติของนักศึกษา ตำรวจก็พึงรักษาปกป้องให้กระทำได้โดย ดีฉันนั้น มิใช่ว่าถ้ามีข่าวจะเดินขบวนประทุ้ง ก็ด่วนเอารถและ อาวุธสำหรับปราบจลาจลออกมาชู่และกันทางเสียแล้ว เป็นเหตุุให้ เกิดปะทะกันได้ง่าย เป็นเหตุุให้การเดินขบวนโดยสันตินั้นกระทำ ได้โดยยาก และแปรสภาพจากสันติเป็นรุนแรงไปโดยเปล่าประโยชน์

ในด้านนักศึกษานั้น ก็ควรจะได้มีโอกาสพิจารณาประเด็น เรื่องราวโดยถ่องแท้ก่อนที่จะตัดสินใจเดินขบวนประทุ้ง การ เข้าร่วมขบวนทั้ง ๆ ที่ยังไม่ทราบสาเหตุอันแท้จริง และยังไม่ได้ พิจารณาข้อดีข้อเสียร่วมกันอย่างชัดแจ้ง เพียงแต่อาศัยความรัก เพื่อนรักหมู่คณะเฉย ๆ นอกจากจะทำให้ระบบประชาธิปไตยต้อง เสียหายแล้ว ยังเปิดช่องให้มีผู้ใช้อุบายชักจูงนักศึกษาได้โดยง่าย ให้กระทำการอันเป็นประโยชน์มิชอบแก่เขาเอง เป็นส่วนตัวหรือ สำหรับพรรคของเขา

สรุปความว่าการที่จะบริหารมหาวิทยาลัย และปกครอง นักศึกษาได้ด้วย ความชอบธรรมนั้น อาจารย์จะต้องทรงไว้ด้วยขันติ ธรรม วิริยธรรม มีฉันทะและเมตตากรุณาแก่ศิษย์ ปราศจากภยากติ ความหวาดกลัว หรือโทษาคติความโกรธฉุนเฉียว ส่งเสริมให้ศิษย์

ปฏิบัติตามทำนองคลองธรรมแห่งระบบประชาธิปไตย โดยใช้เหตุผลและความคิด และที่สำคัญที่สุดคืออาจารย์ผู้ใหญ่จะต้องวางตนอยู่ในศีลในธรรม ให้เป็นที่เชื่อถือแก่ศิษย์และอาจารย์ผู้น้อยทั้งปวงด้วย ในมหาวิทยาลัยก็เช่นเดียวกับในโลกภายนอก ความชอบธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก และเมื่อเกิดความชอบธรรมขึ้น การป้องกันเหตุร้ายจะกระทำได้ง่าย ซึ่งเป็นสิ่งอันพึงปรารถนา ยิ่งกว่าการปราบปราม หรือการยอมจำนนผ่อนตามโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ

การพัฒนามหาวิทยาลัย

ความหมายของการพัฒนามหาวิทยาลัยก็คือ การทำให้มหาวิทยาลัยดีขึ้น โดยอาจจะมีใช้การเพิ่มจำนวนนักศึกษา คณะหรือวิชาที่สอน แต่การที่เราเพิ่มคุณภาพให้ดีขึ้นก็เป็นการพัฒนามหาวิทยาลัยได้ แต่ส่วนที่ว่าเมื่อเรามีคุณภาพดีแล้วก็คิดจะขยายงานออกไป ก็เรียกว่าพัฒนาเช่นเดียวกัน เช่นการขยายแผนกวิชา หรือเพิ่มคณะขึ้นตามความจำเป็น ทั้งหมดนี้เป็นความหมายของคำว่า พัฒนามหาวิทยาลัย ในความหมายกว้าง ๆ ตามความคิดของผู้บรรยาย

ในที่นี้จะพยายามกล่าวแต่เฉพาะการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพราะว่าการอภิปรายนี้ได้จัดขึ้นโดยนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ และอีกอย่างหนึ่ง การพัฒนามหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้น ส่วนที่มีหลักการร่วมกันก็มี และส่วนที่แตกต่างกันไปตามมหาวิทยาลัยก็มี แต่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ อยู่ คือ

๑. เป็นมหาวิทยาลัยที่สอนและวิจัยในงานด้านสังคมศาสตร์โดยเฉพาะ มีศิลปศาสตร์อยู่บ้าง

๒. นักศึกษามากกว่ามหาวิทยาลัยใด ๆ เมื่อเทียบอัตราส่วนกับพื้นที่และจำนวนอาจารย์ประจำ และที่

เหมือนกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ก็คือ ต้องอยู่ในกรอบของราชการ อาศัยข้าราชการมาเป็นอาจารย์ประจำ เพราะฉะนั้นจึงสมควรกล่าวถึงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้มาก และคงมีที่เกี่ยวข้อกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ อยู่บ้าง

ความมุ่งหมายของการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยตามความเห็นของผู้บรรยายก็คือ ต้องการที่จะสนับสนุนให้วิชาความรู้ก้าวหน้าขึ้นอยู่เสมอ คือสำหรับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น มุ่งเพื่อให้วิชาการด้านสังคมศาสตร์เกือบทุกแขนงให้ก้าวหน้าเสมอโดย

- สำหรับผู้ไม่เคยเรียนมาก่อนก็สอนให้มีความรู้ ซึ่งก็คือ การสอนนักศึกษา
- ผู้ที่ได้เรียนมาแล้ว อาทิเช่น ครูอาจารย์ที่สอนอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำเป็นต้องมีโอกาสขยายวิชาความรู้ให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ถ้าความรู้หยุดนิ่งไม่ก้าวหน้า ก็ไปไม่รอด นี่เป็นสิ่งสำคัญ

การที่จะสอนนักศึกษาให้ได้ดี และการที่จะทำการวิจัยโดยอาจารย์และนักเรียนชั้นสูงกว่าปริญญาตรี คือ ปริญญาโทและปริญญาเอกให้มีวิชาก้าวหน้าอยู่เสมอ นั้น มีปัจจัยอยู่ ๓-๔ ประการ

- ปัจจัยที่ ๑. วิชาที่จะสอนกับหลักสูตรที่จะสอน
- ปัจจัยที่ ๒. คนที่จะรับเอาวิชาความรู้นั้น ๆ ไป
- ปัจจัยที่ ๓. คนที่จะสอนและคนที่จะวิจัย
- ปัจจัยที่ ๔. สถานที่ เครื่องมือ ห้องสมุด กับเครื่องมือในการเรียนและวิจัย

๑. หลักสูตรกับวิชาที่สอน

หลักสูตรในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้นอยู่คงที่ไม่ได้ เนื่องจากวิชาความรู้เปลี่ยนไปเสมอ เมื่อหลักสูตรอยู่คงที่ไม่ได้ ถ้าเปลี่ยนหลักสูตรบ่อย ๆ ก็เกิดความเสียหาย คือทำให้เกิดการระส่ำระสายในการที่จะจัดครูอาจารย์ผู้สอน แต่ความจริงแล้ววิชาความรู้จะไม่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วถึงขนาดที่เราจะต้องเปลี่ยนแปลงหลักสูตรตามอยู่เสมอ ที่สำคัญก็คือ หลักสูตรที่จะใช้สอนนักเรียนนั้นจะต้องมีส่วนหนึ่งที่แน่นอนและใช้ได้เป็นเวลานาน เป็นหัวใจของหลักสูตรโดยมีอีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้อยู่เสมอ ถ้าเป็นเช่นนั้นเราก็สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามลักษณะ โดยยึดถือให้คงที่อยู่ได้เป็นเวลานาน แต่เปลี่ยนแปลงไปได้ตามสิ่งที่ควรจะเปลี่ยนแปลงตามความจำเป็น

ในสภาพปัจจุบันของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น การที่จะเปลี่ยนหลักสูตรแต่ละครั้งจำเป็นต้องขึ้นไป คือ

๑. จากคณะ โดยมีคณะกรรมการประจำคณะพิจารณาเสร็จแล้ว

๒. คณบดีเสนออธิการบดี

๓. อธิการบดีมอบให้ที่ประชุมคณบดีพิจารณา และ

๔. ปัจจุบันตามปกติจะมีกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการของอธิการบดีเป็นผู้พิจารณาหลักสูตรอีกชั้นหนึ่ง

๕. เข้าสภามหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะลงมติใด ๆ เรียบร้อยแล้ว

๖. สภาการศึกษาแห่งชาติพิจารณาเสร็จแล้วส่งกลับมา ส่วนมากมักจะมีการแก้ไขเล็ก ๆ น้อย ๆ มีเงื่อนไขเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขหลักสูตรซึ่งทำยากลำบากมาก ใช้เวลา

อย่างน้อยก็ ๔ เดือน แม้แต่การแก้ไขเพียงเล็กน้อย เพราะกฎหมายของเราระบุไว้ว่า หลักสูตรนั้นจะต้องให้สภาการศึกษาพิจารณาเสียก่อน เป็นข้อเสียในการที่จะปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยขึ้นได้ ฉะนั้นในเรื่องการบริหารมหาวิทยาลัยในเรื่องหลักสูตรนี้ควรจะได้มีการแก้ไขเสียใหม่ แก้ไขได้ง่ายโดยการเปิดโอกาสให้คณะเปลี่ยนแปลงได้ โดยการเห็นชอบของอธิการบดีเท่านั้นก็พอ นอกเสียจากว่าจะมีการแก้ไขอย่างมากมายก็สมควรจะเข้าสภามหาวิทยาลัย ซึ่งคงจะมีประโยชน์มากกว่า แต่สำหรับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นการนำเอาวิชาปีที่ ๓ มาเรียนในปีที่ ๔ หรือปีที่ ๔ ไปเรียนในปีที่ ๒ แล้วก็จะทำตามกฎหมายนั้นลำบากมาก เช่นในคณะเศรษฐศาสตร์ วิชาหลักนั้นวางไว้ดีแล้ว แต่ในวิชาปีที่ ๔ วิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งนักศึกษา มักจะตก เพราะยาก เพราะไม่ถนัดด้านกฎหมาย แม้กระทั่งคนที่เรียนดีก็ตก ทั้ง ๆ ที่อาจารย์สอนดีและตรวจอย่างยุติธรรมและรอบคอบแล้ว ผลก็คือเมื่อวิชานี้ไปอยู่ในปีที่ ๔ ทำให้เกิดการเสียหายหลายประการแก่นักศึกษา เพราะเมื่อวิชานี้อยู่ที่ปีที่ ๓ นักศึกษาก็มีโอกาสแก้ตัวได้อีกครั้งหนึ่งในปีที่ ๔ และมีหวังสำเร็จใน ๔ ปี และวิชานี้มิใช่วิชาต่อเนื่อง จึงอาจจัดอยู่ในปีที่ ๓ หรือปีที่ ๔ ก็ได้ แต่ถ้าอยู่ปีที่ ๔ ก็เสียหายดังกล่าว ซึ่งทางคณะได้พยายามขอเปลี่ยนให้วิชานี้อยู่ปีที่ ๓ แต่เสียเวลาและยุ่งยาก เพราะยังใช้วิธีการตามกฎหมายอยู่ เพราะฉะนั้นถ้าเราจะเพิ่มวิชาหรือเปลี่ยนวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตรแล้วถ้ายังคงใช้วิธีการตามกฎหมายแล้วก็ทำได้ยากมาก

๒. ผู้ที่จะรับความรู้ไป หรือนักศึกษาที่จะรับความรู้ในแขนงต่าง ๆ

ปัจจุบันคุณภาพของนักศึกษามีต่าง ๆ กัน บางคนดีมาก บางคนไม่มีใครดีนัก โดยเฉพาะภาษาอังกฤษแตกต่างกันมาก เข้ามาเรียนปีที่ ๑ ภาษาอังกฤษก็ดี บางคนเรียนมา ๔ ปีแล้วภาษาอังกฤษยังใช้ไม่ได้ก็เรียนไม่ไหว เหตุที่ใช้ภาษาอังกฤษวัดมาตรฐานก็เพราะว่าทุกคนจะต้องสอบทั้งนั้น นอกจากนั้นแล้วความแตกต่างกันในแขนงวิชาอื่น ๆ ก็ยังมีอีกมาก

เมื่อนักศึกษาแต่ละคนแตกต่างกันอย่างนี้ วิธีที่จะแก้ไขเพื่อให้คนที่เรียนดีอยู่แล้วเรียนดียิ่ง ๆ ขึ้นไป คนที่ไม่เก่งก็เอาใจใส่เป็นพิเศษ มีการ “ติว” บ้างก็พอจะให้ผลดี แต่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นทำไม่ได้ เพราะมีนักศึกษามากเกินไปเมื่อเทียบกับอาจารย์ประจำ เราจึงจำต้องรับสภาพเช่นนี้ ไม่สามารถจะพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพดีขึ้นได้ เพราะฉะนั้นการสอบตกจึงมีอยู่มาก เช่น คณะเศรษฐศาสตร์รับนักศึกษาปีละ ๒๕๐-๓๐๐ คน นักศึกษาที่สำเร็จภายใน ๔ ปี มีอยู่ประมาณ ๑/๔ คือประมาณ ๗๐-๑๐๐ คนเท่านั้น ที่สำเร็จภายใน ๕ ปีก็มีมาก พวกที่เรียนมา ๖ ปี ๗ ปี เกินระยะเวลาที่มหาวิทยาลัยให้โอกาสเรียนแล้วยังไม่จบก็มีมาก ก็ไม่สามารถจะทำอย่างไรมิได้ สำหรับผู้บรรยายเองคิดว่าถ้าได้นำผลของการสอบแต่ละชั้นมาพิจารณา ถ้าผู้ใดสอบตกน้อยหรือสอบไม่ตกเลยก็ไม่ต้องเอาใจใส่นัก สำหรับนักศึกษาที่สอบตกหลาย ๆ วิชาต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ หาทางช่วยเหลือให้เรียนได้ดีขึ้น ถ้าทำได้ เช่นนี้ก็พัฒนาได้ดีมากพอใช้ แต่ก็ไม่สามารถจะทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะนิติศาสตร์และคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีแล้ว

ไม่มีโอกาสจะทำได้เลย เพราะจำนวนนักศึกษามากมายทีเดียวเมื่อเทียบอัตราส่วนกับอาจารย์ผู้สอน ส่วนคณะอื่น ๆ เช่น คณะศิลปศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ เหล่านี้ก็พอจะสามารถกระทำได้บ้าง ก็มีอาจารย์เพิ่มขึ้นหรือจำนวนนักศึกษาลดลงจากปัจจุบันเล็กน้อย เคิร์ฟของคณะเศรษฐศาสตร์ และคณะรัฐศาสตร์ที่สำเร็จภายใน ๔ ปี นั้นเท่ากัน คือเป็นจำนวนประมาณ ๑/๔ หรือ ๑/๓ และที่สำเร็จภายใน ๕ ปีมีมากที่สุด สำหรับผู้ที่สอบตก ๖-๗ ปี นั้นมีน้อยมาก แต่คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีนั้น นักศึกษาที่เรียนสำเร็จภายใน ๔ ปีมีน้อย ๕ ปีมีมากขึ้น ๖-๗ ปี และไม่สำเร็จมีมากที่สุด

แต่แม้แต่คณะรัฐศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์ก็ดี ยังมีปัญหาในเรื่องนี้อยู่มาก เพราะว่ามีนักศึกษามากเกินไปนั่นเอง ผู้ที่มีความสามารถเรียนสำเร็จได้ดี ฉลาดปราดเปรื่องทั้งที่บรรยายภาคในมหาวิทยาลัยไม่อำนวยเลยก็มี แม้ว่าอาจารย์ไม่ได้สอนหรือสอนอย่างไม่มีคุณภาพ แต่เขาก็ยังเรียนสำเร็จไปได้ดี แต่นั่นเป็นกรณียกเว้น

เนื่องจากอาจารย์มีน้อย นักเรียนมีมาก เราก็มีวิธีแก้ได้โดยนำนักศึกษาที่เรียนอ่อนมาพิจารณาผลการสอบ แล้วแนะนำนักศึกษานั้นว่าเทอมนั้นควรจะเรียนวิชาอะไรบ้าง ก็วิชา ซึ่งในต่างประเทศกำลังนิยมกันมาก แต่เราก็กังไม่สามารถจะทำได้ เพราะแม้ว่าบางคน เช่นคณะรัฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์นั้นมีโอกาสทำได้บ้าง แต่สำหรับคณะอื่น ๆ เช่นคณะนิติศาสตร์และพาณิชยศาสตร์และการบัญชีไม่สามารถจะทำได้ เพราะการตรวจข้อสอบล่าช้ามาก เพราะอาจารย์เป็นอาจารย์พิเศษ มีภาระมากอยู่กับฐานะภายนอกอยู่อีกทางหนึ่ง ประกอบกับจำนวนนักศึกษามีมาก

เกินไป อีกประการหนึ่ง ตัวอย่างเช่น คณะนิติศาสตร์นั้น มีนักศึกษา
มากจนกระทั่งเมื่อทำการสอบสนทนาภาษาอังกฤษนั้น ถ้าสอบทีละ
๑ คนแล้วต้องใช้เวลาถึง ๓ เดือนจึงจะสอบเสร็จ ซึ่งเสียเวลามาก
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะพัฒนาไปได้ก็ต่อเมื่อ

- ต้องมีนักศึกษาน้อยลงกว่าปัจจุบัน แต่ถ้าไม่สามารถจะ
ลดจำนวนนักศึกษาลงไปได้เพราะเหตุผลทางการเมือง
ก็จำต้อง
- เพิ่มอาจารย์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์ประจำ
เพราะไม่มีทางอื่นใด ซึ่งต้องใช้เวลาอย่างน้อย ๑๐ ปี จึง
จะสมดุลกับจำนวนนักศึกษาเท่ากับปัจจุบัน

ตัวอย่างเช่น คณะเศรษฐศาสตร์สมัยที่ผู้บรรยายรับตำแหน่ง
คนบตีครั้งแรก มีอาจารย์ประจำ ๓ คน ต่อมาได้รับความช่วยเหลือ
จากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ รับอาจารย์และอาจารย์ผู้ช่วยเข้ามา และ
พยายามส่งเสริมให้อาจารย์เหล่านั้นไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ จน
ปัจจุบัน ๕ ปีมาแล้ว สำเร็จเพียงครึ่งหนึ่งเท่านั้น ขณะเดียวกันก็
ต้องใช้อาจารย์พิเศษด้วย เพราะว่าอาจารย์พิเศษนี้มีประสบการณ์
ด้านนั้น ๆ โดยตรง อาจารย์พิเศษควรจะมี ๑/๔ อาจารย์ประจำ
ควรจะมี ๓/๔ นักศึกษาควรจะมีอัตรา ๒๐ คนต่ออาจารย์ ๑ คนก็
เพียงพอแล้ว เราก็จะก้าวหน้าไปได้มาก แม้ว่าในสหรัฐอเมริกาจะ
ใช้อัตรานักศึกษา ๑๐ คน ต่ออาจารย์ ๑ คนก็ตาม

๓. อาจารย์และนักวิจัย

คุณภาพของอาจารย์ก็สำคัญมากเช่นกัน แต่จะหาอาจารย์ที่มี

คุณภาพจริง ๆ ตั้งใจเป็นอาจารย์อย่างจริงจังก็คงมีบ้างแต่น้อยนัก ตราบใดที่อาจารย์ยังเป็นข้าราชการอยู่ เพราะอาชีพอาจารย์นั้นไม่หรูหราสนุกสนานเช่นอาชีพอื่น ๆ แต่อาจารย์ต้องรักเรียนจริง ๆ และมีจิตใจที่จะเป็นอาจารย์จริง ๆ เพราะส่วนมากมักเข้ามาเป็นอาจารย์เพื่อหวังไปศึกษาต่อ ครั้นพอศึกษาสำเร็จมาแล้วก็มักจะไปทำงานที่อื่นเสียหมด เพราะเป็นอาชีพที่สบายและเพราะรายได้ดีกว่ามาก ด้วยเหตุนี้การที่จะพึ่งแต่เพียงอาจารย์ที่ตั้งใจจริงนั้นคงจะมีไม่มากนัก เพราะฉะนั้น เราจึงควรจะต้องแก้ไขระเบียบข้าราชการเสียใหม่ โดยมีให้อาจารย์ต้องรับเงินเดือนเช่นข้าราชการพลเรือนทั่วไป ควรให้อาจารย์มีขึ้นเงินเดือนและความมั่นคงดีพอสมควร แต่เงินเดือนนั้นไม่ใช่เรื่องสำคัญสุดยอด เพราะอาจารย์ที่มีความตั้งใจจริงนั้น แม้จะได้เงินเดือนน้อยก็ยินดี แต่ขอเพียงให้ได้มีโอกาสวิจัยค้นคว้าให้ก้าวหน้าไปได้

ในยุโรปหรืออเมริกา เงินเดือนของอาจารย์ยังน้อยกว่างานข้างนอก คือประมาณ ๑ ต่อ ๒ หรือ ๑ ต่อ ๓ ประเทศไทยนั้นได้ประมาณ ๑ ต่อ ๖ ซึ่งน้อยมาก ทั้งนี้เพราะระบบข้าราชการของประเทศไทยล้าสมัยมาก และไม่สามารถจะแก้ไขอะไรได้ เพราะเป็นองค์การที่ใหญ่มาก ทำให้ต้องพึ่งอาจารย์ที่มีใจรักจริง ๆ ที่ไม่คำนึงถึงรายได้ อิทธิพล และความมีเกียรติ ซึ่งหายากมาก

นอกจากนั้น ระบบข้าราชการนั้นไม่ดีไม่ถูกต้อง เพราะว่าเมื่อเป็นข้าราชการแล้วอาจารย์ต้องระมัดระวังอยู่เสมอว่า งานวิจัยค้นคว้าของตนซึ่งย่อมต้องการจะเผยแพร่ นั้นจะขัดกับนโยบายของรัฐบาลหรือเปล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านสังคมศาสตร์ เพราะอาจารย์เป็นข้าราชการ เช่นสมมุติว่าวิจัยเรื่องภาษีอากรหรืองบประมาณพบว่า รัฐบาลทำไม่ดี เก็บภาษีแต่เฉพาะคนจน ส่วนคน

ร่วมรวยไม่เก็บภาษี ซึ่งย่อมเป็นข้อโจมตีรัฐบาล รัฐบาลก็จะหันมาเล่นงานอาจารย์ได้ เพราะฉะนั้นอาจารย์จึงไม่มีความปลอดภัยต้องเสี่ยงอยู่เสมอ ซึ่งผู้บรรยายคิดว่าควรจะแยกเอามหาวิทยาลัยออกจากระบบข้าราชการโดยสิ้นเชิง แต่ให้ทางราชการควบคุมหาง ๆ ให้อิสระพอควร

๕. ห้องสมุด ห้องเรียน และอุปกรณ์

สถานที่เรียน อุปกรณ์ ห้องสมุด สมมุติว่าเราสามารถเพิ่มอาจารย์ได้และรับนักศึกษาเท่าเดิมทุกปี จนได้อัตรานักศึกษา ๒๐ คนต่ออาจารย์ ๑ คนแต่สถานที่ไม่พอ เพราะนักศึกษามากเกินไปจนไม่มีห้องเรียน จึงจำเป็นต้องมีการขยายสถานที่ให้กว้างขวางกว่านี้

การศึกษาในระดับสูงกว่าชั้นปริญญาตรี

การศึกษาเพียงระดับปริญญาตรีนั้นไม่พอ จำเป็นต้องมีการศึกษาและวิจัยในระดับสูงกว่านี้ขึ้นไปอีก ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สำคัญมากที่สุด ซึ่งมหาวิทยาลัยของเราควรจะสนับสนุนให้มากขึ้น เพราะตำราต่าง ๆ นั้นได้จัดพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษเกือบทั้งหมด ถ้าไม่สามารถเข้าใจภาษาอังกฤษได้ดีพอแล้ว ย่อมจะไม่สามารถติดตามวิชาการต่าง ๆ ได้ทัน ไม่สามารถจะทำการวิจัยได้ดี แม้แต่ชาวอังกฤษที่ศึกษาในระดับสูงกว่าชั้นปริญญาตรีก็ยังสามารถเข้าใจภาษาอื่น ๆ ได้ดีอีกด้วย เช่น ภาษาเยอรมัน รัสเซียเป็นต้น

เราควรจะพัฒนาไปให้ถึงวิศวกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ด้วย แต่ไม่ใช่ปัจจุบัน เพราะเรายังมีสิ่งบกพร่องอีกมาก เราควรจะพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ที่บกพร่องอยู่ให้ดีขึ้นคุณภาพเสียก่อน และจึงขยาย

ออกไป

เราอาจจะขยายด้านวิศวกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ อาจจะได้ดีพอใช้ถ้าหากว่ามีเงิน มีอาจารย์และสถานที่ซึ่งหาไม่ยากเลย แต่กระทบกระเทือนต่อประโยชน์ส่วนรวมมาก เพราะเมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขยายด้านวิศวกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ออกไปแล้ว มหาวิทยาลัยขอนแก่นต้องล้ม และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ก็อาจจะล้ม เพราะว่าธรรมศาสตร์อยู่ในกรุงเทพฯ แม้จะลำบากอย่างไร อาจารย์ก็คงอยากอยู่ที่นี้ ผลสุดท้ายก็คือมหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ก็คงจะไม่มีอาจารย์สอนเป็นแน่

เพราะฉะนั้น จึงยังไม่ควรที่จะขยายด้านวิศวกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในขณะนี้ แต่ควรพยายามทำคุณภาพของธรรมศาสตร์ให้ดีขึ้น ในการพัฒนามหาวิทยาลัย

บทบาทของนักศึกษาในการพัฒนามหาวิทยาลัย บทบาทของนักศึกษาก็คือ “เรียน” ให้ดีที่สุด โดยไม่ต้องคำนึงถึงใด ๆ ทั้งสิ้น ประการที่ ๒ ให้นักศึกษาเข้าร่วมในการพิจารณาบางอย่าง เช่น ให้มีการเสนอในเรื่องห้องสมุด สโมสร คณะเศรษฐศาสตร์ให้นักศึกษาเป็นกรรมการห้องสมุด ประการที่ ๓ ทางคณะต่าง ๆ ควรจะรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษาในเรื่องหลักสูตร วิธีสอน ข้อแนะ แต่ไม่ใช่ให้นักศึกษาออกเสียง นักศึกษาไม่มีอำนาจและหน้าที่ที่จะออกเสียง (Vote) เพียงแต่มีสิทธิพูด และอาจารย์ควรรับฟัง ถ้าสิ่งใดดีทางคณะก็ควรจะพยายามกระทำตาม และยังคงควรให้นักศึกษามีโอกาสเข้าร่วมในการพิจารณาต่าง ๆ เช่น การพิจารณาให้ทุน เพราะนักศึกษาย่อมจะรู้จักกันดี ถ้าอาจารย์พิจารณาฝ่ายเดียวนั้น ย่อมจะไม่ใคร่ทราบรายละเอียดที่ถูกต้อง แต่เป็นเพียงผู้ปรึกษา

เท่านั้น สิทธิเด็ดขาดอยู่กับอาจารย์ บทบาทของนักศึกษามีหลาย
อย่าง บางอย่างควรจะมีมาก บางอย่างก็ควรจะมีน้อย การให้นัก
ศึกษาโหวตเลือกคนบดี้ย่อมไม่ได้ การจะโหวตเพื่อเข้าหรือไม่เข้า
ห้องเรียน ผู้บรรยายไม่เห็นด้วย แต่นักศึกษามีสิทธิ์ประท้วง ถ้า
เหตุการณ์ไม่ดี แต่ควรจะใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ

บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัย

คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๗ เมษายน ๒๕๖๓

เรียน อาจารย์ใหม่ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่

ผมมีความยินดีที่ได้ทราบว่า คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จะจัดให้มีการปฐมนิเทศอาจารย์ใหม่ขึ้น โดยท่านศาสตราจารย์หัวหน้าภาควิชาภูมิศาสตร์เป็นประธานเตรียมการ ท่านประธานเตรียมการ ได้มีความเมตตาติดต่อมาอย่างผมและให้เกียรติผม โดยขอให้เขียนบทความเป็นทำนองแนะนำเรื่องบทบาทของอาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยมาประกอบการปฐมนิเทศครั้งนี้ ผมจึงขอเขียนเป็นรูปจดหมายมาถึงท่านทั้งหลาย หวังว่าคงจะไม่เป็นที่รังเกียจทั้งในด้านท่านทั้งหลาย และในด้านท่านผู้มีหน้าที่จัดการปฐมนิเทศ

ประการแรก ผมขอแสดงความยินดีกับท่านทั้งหลายที่ได้เข้ามาเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย อาชีพนี้เป็นอาชีพที่มีเกียรติเพียงใดและสำคัญอย่างไร ท่านทั้งหลายคงทราบดีอยู่แล้ว ถ้ายังไม่ทราบก็คงจะมีท่านผู้รู้

อธิบายให้ทราบในการปฐมนิเทศคราวนี้ แต่ที่ผมใคร่จะขอภาวนาให้ท่านทั้งหลายเป็นพิเศษนั้น คือขอภาวนาให้คงเป็นอาจารย์ ใหม่ตลอดไปสัก ๒๐ หรือ ๓๐ ปี หรือมากกว่านั้น เพราะจากที่ผมได้ประสบมา อาจารย์เก่าอย่างขนาดผมนี้มักมีข้อเสียอยู่ ๓ อย่าง คือ (ก) ขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งในด้านสอนนักเรียนและในด้านที่จะปรับปรุงระบบมหาวิทยาลัยให้ดีขึ้นอยู่เสมอ (ข) เพิกเฉยต่อความก้าวหน้าของวิชาการ มีทุนอยู่เท่าใดก็มักจะสอนไปวันหนึ่ง ๆ ตามสะดวก สบาย และ (ค) ที่สำคัญที่สุดคือเคยชินต่อการมีอำนาจเหนือนักเรียน จนเกิดทิฐิมานะกล้าแข็ง ยิ่งอยู่นานยิ่งมีอาวุโสและตำแหน่งสูงขึ้นก็ยิ่งมีทิฐิหนักขึ้น จนเกิดคำพังเพยว่า “สอนใคร ๆ ไม่ยากเท่ากับสอนครูบาอาจารย์”

ด้วยเหตุฉะนี้ ผมจึงขออวยพรให้ท่านทั้งหลายคงสภาพความเป็นอาจารย์ใหม่ของท่านไว้ยั่งยืนตลอดกาลนาน

ประการที่สอง ผมขอเชิญชวนให้ท่านทั้งหลายมาร่วมพิจารณา กับผมว่า ที่รัฐบาลท่านตั้งมหาวิทยาลัยมานั้นเพื่อใครกันแน่ คำตอบที่ถูกต้องน่าจะเป็นว่า มหาวิทยาลัยตั้งมาเพื่อนักศึกษา (หรือจะเรียกว่านิสิตก็ตามที) ฉะนั้นผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุด ในมหาวิทยาลัยมิใช่อธิการบดี หรือคณบดี หรืออาจารย์ทั้งหลาย หากเป็นนักศึกษาของท่าน พวกเราครูบาอาจารย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญพอใช้แต่ไม่สำคัญยิ่ง เรามีหน้าที่อบรมสั่งสอนนักศึกษาให้มีความประพฤติดี ให้มีวิชาความรู้สูง ให้มีความรอบรู้ในเรื่องของมนุษย์อย่างกว้างขวาง ให้รู้จักใช้เหตุผลอย่างลึกซึ้ง งานของพวกเราเริ่มต้นด้วยนักศึกษา และผลงานของพวกเราวัดได้ที่นักศึกษาของเรา อันธรรมาชาติของนักศึกษาซึ่งเป็นคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวนั้น เราก็ทราบดีอยู่แล้ว เพราะเคยผ่านวัยนี้มาแล้ว เราทราบอยู่ว่า

นักศึกษาย่อมมีข้อบกพร่องต่าง ๆ ไม่ใคร่จะได้เข้าใจของครูบาอาจารย์ ที่ใจก็มี ที่เกียจคร้านก็มาก ที่สกปรกก็คงมีบ้าง บางคนก็ไว้ผมยาวติดกับสมัยของพวกเขา บางคนนั่งกระโปรงสั้นจนเกินงาม บางคนเอาใจใส่ในเรื่องที่เป็นโทษแก่ตนและหมู่คณะ บางคนยืดยาวโตโง่ ร้อยแปดพันอย่าง แต่ก็น่าจะคิดออกมาว่า ถ้านักศึกษาหนุ่มสาวเหล่านี้ไม่มีข้อบกพร่องต่าง ๆ นานาแล้ว เขาคงจะเรียนวิชาต่าง ๆ เองก็ได้ พวกเราคงจะไม่มีใครเขาจ้างมาให้เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมากถึงขนาดนี้ อีกประการหนึ่ง เรื่องบางเรื่องที่นักศึกษาปฏิบัติหรือกระทำไปก็คงเป็นเรื่องของสมัยนิยม เช่น การไว้ผมหรือนั่งกระโปรง หรือทำเสียงหนวกหูแล้วบอกว่าเป็นดนตรี เป็นต้น พวกเราเป็นครูบาอาจารย์เขา น่าจะเอาใจเขามาใส่ใจเราบ้าง ถ้าไม่หนักหนาถึงขนาดล่องละเมิดศีลธรรมแล้ว พวกเราอาจจะต้องอดทนต่อการปฏิบัติเหล่านั้น โดยหวนระลึกว่าอาจารย์ของเรา เมื่ออยู่ในวัยรุ่นเช่นนี้ก็เคยอดทนต่อเรามาแล้ว ผมเองไม่มีความสามารถที่จะชี้ให้ท่านทั้งหลายเห็นว่า กรณีอย่างใดท่านควรจะทำปฏิบัติอย่างไร เพียงแต่ขอเสนอเป็นหลักกว้าง ๆ ว่า เป็นหน้าที่ของครูบาอาจารย์ที่จะแผ่เมตตาต่อนักศึกษา เมื่อมีเมตตาเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว แม้ถึงบทจะต้องเตือนนักศึกษาก็คงจะเตือนได้ผล ถึงบทที่จะต้องทำโทษนักศึกษาก็คงจะปฏิบัติได้ถูกต้อง พวกเราจะหลีกเลี่ยงอคติได้ง่าย และคงจะปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยความเที่ยงธรรมและชอบธรรม

ด้วยเหตุฉะนี้ ผมจึงขออวยพรให้ท่านทั้งหลายมีฉันทะและเมตตาจิตต่อนักศึกษาของท่านเป็นพื้นฐาน

ประการที่สาม เมื่ออาจารย์มีหน้าที่สอนนักศึกษา วิชาความรู้ที่เราจะนำมาสอนนั้นย่อมเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง วิชาความรู้ที่เราเรียน

มาได้เป็นทุนนั้นนับวันก็จะยิ่งเกาลงไป เพราะในโลกนี้ วิชาต่าง ๆ ก็ก้าวหน้าอยู่เสมอ ฉะนั้น หากอาจารย์เองหยุดเรียน มุ่งแต่จะถ่ายวิชาทุนที่มีอยู่ให้นักศึกษา ถึงจะสอนดีสักปานใด วิชาที่จะถ่ายให้แก่นักศึกษานั้นก็ย่อมจะด้อยลงไปทุกวัน ประโยชน์ของอาจารย์นั้นก็เสื่อมลงเป็นลำดับ ด้วยเหตุฉะนี้ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยจึงมีหน้าที่ความรับผิดชอบสำคัญอีกประการหนึ่ง คือการศึกษาเพิ่มเติมและการวิจัยค้นคว้าหาสิ่งใหม่ในวิชาการเพิ่มขึ้นเสมอ

อนึ่ง การศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยนั้น จะขึ้นอยู่กับวาทะสิทธิ์ของอาจารย์ผู้หนึ่งผู้ใดในการบรรยายหรือการสอนก็หาไม่ได้ ความรู้ชั้นอุดมศึกษานั้นมีอยู่ทั่วจักรวาล เพราะขึ้นอยู่กับเหตุผลและสภาพการณ์ต่าง ๆ ยิ่งเป็นวิชาสังคมศาสตร์ก็ยิ่งมีประเด็นข้อพิจารณาและข้อโต้แย้งมาก จับตัววางตายไม่ได้ถนัดอย่างวิชาวิทยาศาสตร์ (ซึ่งก็จับตัววางตายไม่ได้เหมือนกัน) ฉะนั้นการสอนของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยนั้น จะมีประโยชน์จริงก็โดยใช้วิธีแนะแนวให้นักศึกษาค้นคว้าอ่านตำราหลาย ๆ เล่ม นำเอาวิชาการในแง่และมุมต่าง ๆ มาผสมผสานกัน มิใช่เป็นการบอกคำบอกให้นักศึกษาจดแล้วบังคับให้นักศึกษาตอบสอบไล่ตามคำบอกอันศักดิ์สิทธิ์นั้น ที่สำคัญที่สุดคือความสามารถของอาจารย์ที่จะช่วยให้นักศึกษาสามารถใช้ความคิด ใช้เหตุผลของเขาเองมาประยุกต์กับทฤษฎีต่าง ๆ ของเจ้าตำราแต่ละสำนัก

ด้วยเหตุฉะนี้ ผมจึงขออวยพรให้ท่านทั้งหลายมีความอุตสาหะวิริยะหาวิชาใส่ตัวเพิ่มเติมเสมอ และมีความสามารถให้นักศึกษาใช้วิธีใช้ความคิดของเขาเองในวิชาการต่าง ๆ

ประการที่สี่ ในมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง อาจารย์และนักศึกษายู่ร่วมกันเป็นสังคมอันเดียวกัน สังคมใดสังคมหนึ่งจะมีความเจริญ

ก้าวหน้าได้ ก็โดยอาศัยความเปลี่ยนแปลงให้สมกับกาลและเทศะ และความเปลี่ยนแปลงนั้นควรจะพอเหมาะพอดี ไม่รวดเร็วจนน่าเวียนศีรษะ ก่อให้เกิดความหย่อนเสถียรภาพขึ้น หรือไม่แน่นิ่งอยู่จนเป็นวิสัยญูภาพ อันจะเป็นช่องทางให้เกิดเชื้อระเบิดขึ้นได้ หรือมิฉะนั้นก็ตกอยู่ในสภาพเน่าเปื่อยอยู่ตลอดไป

ตามความเห็นของผม ระบบที่จะอำนวยให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้อย่างพอเหมาะพอดีในสังคมนั้น ได้แก่ระบบประชาธิปไตย อะไรเป็นระบบประชาธิปไตย นักสังคมศาสตร์อย่างพวกเราถกเถียงกันได้ไม่มีวันยุติ แต่ผมเห็นว่าไม่จำเป็นต้องถกเถียงกันให้แพ้ชนะ พวกเราส่วนใหญ่คงจะพอใจเพียงแต่ขอให้สมาชิกในสังคมนั้นมีเสรีภาพในการคิด ในการแสดงความคิด ในการรวบรวมกันเป็นกลุ่มเป็นสมาคม และให้ได้ใช้เสรีภาพนั้นโดยวิธีสันติและชอบธรรม

ด้วยเหตุฉะนี้ ผมจึงขออวยพรให้ท่านทั้งหลายยึดมั่นอยู่ในหลักประชาธิปไตย เพื่อนำมหาวิทยาลัยของท่านไปสู่ทางเจริญอยู่เสมอ

ประการที่ห้า มหาวิทยาลัยก็เป็นเพียงหน่วยเดียวของสังคมใหญ่ซึ่งได้แก่ เมือง จังหวัด ประเทศ และโลก มหาวิทยาลัยจะเจริญหรือเสื่อมย่อมเว้นเสียมิได้ที่จะรับความกระทบกระเทือนจากสังคมใหญ่ และในทางกลับกัน สังคมใหญ่จะเจริญก้าวหน้าได้ดี ย่อมอาศัยประโยชน์จากมหาวิทยาลัย ทั้งในด้านวิชาการและด้านกำลังคนที่มีมหาวิทยาลัยผลิตให้สู่สังคมนั้น ฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่นและโลกภายนอก จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ แต่ละฝ่ายต้องเกื้อกูลอนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน ท่านทั้งหลายซึ่งเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยจะหมกมุ่นแต่เฉพาะในด้านทฤษฎี หรือในด้านโลกุตระธรรมอย่างเดียวมิได้ ท่านจะสอนนักศึกษาที่ดี จะวิจัยที่ดี

จะนำนักศึกษาไปในกิจกรรมต่าง ๆ ก็ดี จะดำเนินการสมาคมในหมู่อาจารย์ก็ดี ควรจะคิดถึงประโยชน์ที่พึงจะอำนวยให้แก่สังคมภายนอก ทั้งที่ใกล้ชิดและที่ห่างไกลออกมาอยู่เสมอ อย่าให้เป็นจริงตามคำกล่าวหาตลก ๆ ที่ว่า “ผู้ที่มีความสามารถนั้นเป็นผู้ทำ ผู้ที่ไร้ความสามารถนั้นเป็นผู้สอน” เป็นอันขาด

ด้วยเหตุฉะนี้ ผมจึงขออวยพรให้ท่านทั้งหลายสามารถบำเพ็ญประโยชน์ แก่กุลแ่สังคมนอกมหาวิทยาลัยให้เป็นที่ประจักษ์ตลอดไป

ด้วยความปรารถนาดี
ป่วย อังภาภรณ์

ข้อคิดเรื่องอุดมศึกษา

อุดมศึกษา หมายความว่า การเรียนชั้นสูงสุด การอำนวยการอุดมศึกษาจึงเป็นการประสิทธิ์ประสาท ศิลปวิทยาชั้นยอดของประเทศ ศิลปวิทยามีความสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์และของสังคมอันใด สถาบันอุดมศึกษาก็ย่อมมีความสำคัญอันนั้น ไม่จำเป็นจะต้องกล่าวพรรณนาให้ละเอียด ณ ที่นี้

สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่ง จะวิเคราะห์ได้เป็น ๓ ประการคือ

๑. สอนนิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ในศิลปวิทยายอดเยี่ยมนั้น
๒. วิจัยให้ศิลปวิทยาก้าวหน้าแตกฉานยิ่ง ๆ ขึ้น
๓. อำนวยประโยชน์โดยตรงแก่สังคม

หน้าที่ความรับผิดชอบทั้ง ๓ ประการของสถาบัน อุดมศึกษาดังกล่าวมานี้ มีความสัมพันธ์คาบเกี่ยวกัน กล่าวคือ การสอนจะดีได้ก็ต้องอาศัยว่ามีอะไรใหม่ มีอะไรดีมาสอนเขา การที่จะมีอะไรดีและใหม่มาสอนก็ต้องได้มาจากการวิจัย การวิจัยจะก้าวหน้าได้ก็ต้องสอนให้เกิดผู้ทรงคุณวุฒิพื้นฐานมาทำการวิจัยสืบเนื่องกันไป ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับสังคมนั้น

เป็นไปในลักษณะเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หากสถาบันอุดมศึกษาทำประโยชน์ให้สังคมน้อย สังคมก็ย่อมหมดศรัทธาในสถาบันอุดมศึกษา ทำให้ดำเนินการสอนและวิจัยไปมิได้สะดวก ถ้าสังคมไม่สนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาให้เพียงพอ สังคมนั้นย่อมจะขาดประโยชน์จากการสอนและการวิจัยทางศิลปวิทยาอย่างมาก ทำให้สังคมนั้นมีแต่จะเสื่อมลงไป

การสอน

การสอนเป็นหน้าที่แรกของสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยของไทยเราแม้ว่าจะขาดตกบกพร่องทางด้านวิจัยหรือด้านประโยชน์สังคมไปบ้าง ถ้าเพ่งเล็งการประสิทธิ์ประสาทศิลปวิทยาให้แก่นักเรียนให้ได้ผลดี เฉพาะอย่างยิ่งทางด้านคุณภาพแล้ว ก็ก็ยังนับได้ว่าทำประโยชน์เบื้องต้นแล้ว

มหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่สอนได้ดี ย่อมอาศัยปัจจัยหลายประการ คือ อาจารย์ พื้นความรู้ของนักเรียน หลักสูตร วิธีสอน อุปกรณ์การสอนและระบบการบริหาร

อาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่จะสอนวิชาชั้นอุดมะนั้น จำเป็นต้องมีคุณสมบัติสูงจึงจะสามารถถ่ายทอดศิลปวิทยาให้แก่ศิษย์ของตนได้ดี หากอาจารย์มีประสบการณ์ประกอบกับความรู้ทางวิชาการด้วยก็ยิ่งดี แต่อาจารย์จะมีเฉพาะแต่ความรู้ความชำนาญเท่านั้นไม่พอ จำเป็นจะต้องมีสติปัญญาหลักแหลมและกว้างขวาง มีความริเริ่มและใช้เหตุผล ไม่ยอมรับฟังคติต่าง ๆ เฉย ๆ โดยปราศจากเหตุผลสนับสนุน ลักษณะของอาจารย์ที่สำคัญอีกข้อหนึ่งคือ เป็นผู้ที่มีใจรักวิชาการ รักสอนและรักศิษย์ หรือที่พระท่านเรียกว่ามีฉันทะ เพราะการสอน

นักเรียนนั้นจะต้องอดทนต่อความโง่ ความดื้อของนักเรียนบางคน เป็นธรรมดา และจะต้องพูดซ้ำพูดซากเป็นที่ชวนเบื่อหน่ายแก่ตนเอง อนึ่ง อาจารย์จะต้องมีจำนวนมากเพียงพอสมส่วนกับจำนวนนักเรียน เพราะวิธีถ่ายทอดความรู้ที่ดีนั้น คือความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่าง อาจารย์กับศิษย์ หากความสัมพันธ์นี้มีไม่ได้ เพราะจำนวนนักเรียน มากเกินไป จำนวนครูน้อยเกินไป จะขาดความสำคัญยิ่งยวดไปใน สถาบันอุดมศึกษานั้น

อีกด้านหนึ่ง จำนวนนักเรียนก็ควรจะมีมากพอ แต่ไม่มากเกินไปสมควรไปด้วยเหตุผลอย่างเดียวกัน พื้นความรู้เดิมของนักเรียน จากชั้นมัธยมจะต้องดีถึงขนาด เพราะมิฉะนั้นแล้วจะศึกษาให้ลึกซึ่งต่อไปในชั้นสูงสุดมิได้ พื้นความรู้ของนักเรียนขึ้นอยู่กับเหตุ ๒ ประการคือ ได้เล่าเรียนมาดีในชั้นมัธยม และมีสติปัญญาล้ำเลิศ พอที่จะเรียนต่อไปได้ในชั้นอุดม ด้วยเหตุนี้ ผมจึงจะใคร่ยืนยันข้อเสนอ ๒ ประการ คือ (๑) การเรียนชั้นอุดมศึกษานั้นมิใช่ว่าใคร ๆ ก็เรียนได้ ต้องมีสติปัญญาถึงขนาดทางด้านวิทยาการ และ (๒) ความสัมพันธ์ ต่อเนื่องกันระหว่างการศึกษาประโยคมัธยมกับการศึกษาประโยคอุดม เป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ถ้ามัธยมศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบของ กระทรวงหนึ่ง และอุดมศึกษาอีกกระทรวงหนึ่ง หรืออาจารย์ทั้งสอง ประโยคกับหลักสูตรทั้งสองประโยคไม่มีการประสานกลมกลืนต่อเนื่องกัน ย่อมจะมีแต่ผลเสียหาย เป็นอุปสรรคในการจัดการศึกษา ชั้นอุดม ตามความเห็นของผม กระทรวงศึกษาธิการน่าจะเป็น หน่วยงานการที่รับผิดชอบในการควบคุมกำกับการศึกษาทุกระดับ ทุกแขนง และอาจารย์ชั้นมัธยมปลายกับอาจารย์มหาวิทยาลัยจะต้องมีความสัมพันธ์กันทางวิชาการเป็นประจำ

หลักสูตรชั้นอุดมศึกษาย่อมแตกต่างกับหลักสูตรประถม

ศึกษาหรือมัธยมศึกษา คือต้องมีวิวัฒนาการอยู่เสมอ แท้จริงหลักสูตรประถมหรือมัธยมก็จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการไปตามกาลสมัยอยู่แล้ว แต่ไม่จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงบ่อยนัก ส่วนหลักสูตรอุดมศึกษานั้น เนื่องด้วยเป็นชั้นวิทยาการยอด ทุกสาขาวิชาย่อมเกิดมีเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้นักเรียนและอาจารย์เดินตามวิทยาการทัน หลักสูตรชั้นอุดมจึงจำเป็นต้องคล่องตัว เปลี่ยนแปลงได้ไปตามกาลสมัยโดยไม่ต้องผูกพันเป็นข้อบังคับหรือกฎที่ตายตัว จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งก็ต้องถึงสภาสูงสุดของมหาวิทยาลัย และต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาการศึกษาแห่งชาติอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

วิธีสอนหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้จากอาจารย์ไปสู่ศิษย์ (และจากศิษย์มาสู่อาจารย์ด้วย) เป็นแก่นสำคัญของการดำเนินงานอุดมศึกษา ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างอาจารย์กับศิษย์นั้นจำเป็นมาก แต่ควรจะกล่าวเพิ่มเติมในที่นี้ว่า เมื่ออาจารย์กับศิษย์สัมพันธ์กันใกล้ชิดแล้ว จะสัมพันธ์กันเพื่อประโยชน์อันใด ประโยชน์ที่พึงแสวงในขั้นนี้ไม่ใช่ประโยชน์ที่อาจารย์จะบอกวิชาแก่ศิษย์ ประโยชน์ที่สำคัญกว่านี้คือ การที่อาจารย์จะแนะและยุยงส่งเสริมให้ศิษย์ไปแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ยุและแนะให้ศิษย์ได้อ่านตำราเล่มนั้นเล่มนี้ บทความนั้นบทความนี้ ยุและแนะให้ศิษย์ไปฟังผู้นั้นผู้นี้บรรยายทางวิชาการ ให้ไปเขียนเรื่องวิชาการเอง เพราะการเขียนนั้นต้องใช้ความคิดเป็นกุญแจอยู่มาก ยุและแนะให้ศิษย์กล้าถกเถียงเรื่องศิลปวิทยาระหว่างกันและระหว่างศิษย์กับอาจารย์ เป็นต้น

ผมสังเกตดูว่าทุกวันนี้ มหาวิทยาลัยของไทยเราส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนและทดสอบควบกันไป การทดสอบมีมากบ้างน้อยบ้าง แล้ว

แต่จะใช้ดุลพินิจกัน ข้อที่ควรคำนึงก็คือ ถ้ามีการทดสอบหรือสอบ
ข้อสอบได้กันมากขึ้น เวลาที่เหลือสำหรับการสอนก็ย่อมน้อยลง
เป็นธรรมดา เหตุผลที่มักจะยกมาอ้างสนับสนุนให้มีการทดสอบ
บ่อย ๆ นั้นก็คือว่า นักเรียนไทยเราส่วนมากมักจะไม่นิยมนำไม่ม
ีการสอบ หรืออีกนัยหนึ่ง การทดสอบเป็นการเร่งเร้าให้นักเรียนได้
ขวนขวายเรียนเพื่อสอบเก็บคะแนน ผมกลับเห็นเป็นการตรงกันข้าม
คือการเร่งเร้าให้นักเรียนรีบ ๆ เรียนเพื่อเตรียมตัวสอบไล่หรือ
ทดสอบนั้น ไม่เป็นประโยชน์แก่วิชาการ เพราะนักเรียนส่วนใหญ่
ต้องพยายามท่องจำเพียงแต่จะให้สอบได้คะแนนดี ไม่ได้วางเป้า
หมายให้แสวงหาวิชาอย่างแท้จริง ในกรณีส่วนมาก เป้าหมายใน
การรีบเรียนเพื่อทดสอบหรือสอบไล่ กับเป้าหมายในการแสวง
วิชานั้นขัดกันอย่างมาก เพราะเมื่อเรียนกันอย่างรีบ ๆ เพื่อให้ทัน
การทดสอบก็มักจะลืมได้ง่าย ลืมได้เร็ว ไม่ทันได้ยึดหลักวิชา ฉะนั้น
ผมจึงขอเสนอว่ามหาวิทยาลัยมีหน้าที่ในการสอนและการยุให้ศิษย์
เรียนเป็นสำคัญ ส่วนการทดสอบสอบไล่ นั้น มีความสำคัญรองลง
ไปอันดับต่ำ เป็นเพียงอุปกรณ์วัดผลของการเรียนและการสอนเท่านั้น

เท่าที่ได้กล่าวมา ผมได้เสนอว่ามหาวิทยาลัยจะสอนได้ดีก็
ต้องมีอาจารย์ดี ศิษย์มีความรู้พอสมควร จำนวนพอเหมาะพอสม
หลักสูตรคล่องตัวและสมสมัย และการสอนถูกต้องตามเป้าหมาย
ท่านทั้งหลายจะเห็นได้แล้วว่า ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาแต่ละตอน
ระบบการบริหารมหาวิทยาลัยนั้นจะใช้ระบบราชการธรรมดาหาได้ไม่
เพราะจะพบอุปสรรคไปเสียทุกประเด็น เริ่มแต่การบรรจุแต่งตั้งและ
การพิจารณาบำเหน็จความชอบอาจารย์ การพิจารณาหลักสูตร
การควบคุมบังคับบัญชาอาจารย์และศิษย์ จนถึงการศึกษาปฏิบัติงานของ
อาจารย์ การที่มหาวิทยาลัยจะเป็นส่วนราชการ เช่นนี้ ในประเทศ

ไทยหรือประเทศอื่น เช่น ฝรั่งเศส เป็นต้น ย่อมไม่เป็นผลดีแก่การศึกษาชั้นอุดมและก่อให้เกิดปัญหาขึ้นนานาประการ ถ้าจะพิจารณาล่วงหน้าเลยไปถึงหน้าที่อื่น ๆ ของมหาวิทยาลัย คืองานวิจัยและงานอำนวยการประโยชน์แก่สังคมแล้ว จะยิ่งเห็นได้ว่ระบบราชการเป็นระบบที่ไม่เหมาะสมแก่การบริหารงานมหาวิทยาลัย

ระบบที่เหมาะสมแก่การบริหารมหาวิทยาลัยนั้น คือระบบที่ให้สิทธิสภาพแก่อาจารย์และผู้บริหารงานมหาวิทยาลัย อำนวยการให้มีความคล่องตัวในการเลือกอาจารย์ ในการแต่งตั้งและกำหนดเงินเดือนอาจารย์ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ฯลฯ ทั้งนี้ ภายในความกำกับของรัฐบาล ฐานที่รัฐบาลมีหน้าที่รับผิดชอบทั้งด้านนโยบายส่วนรวม และด้านการสนับสนุนการเงินซึ่งมาจากภาษีอากรของประชาชน ภายในมหาวิทยาลัยนั้นแล้ว เมื่ออาจารย์และศิษย์ก็เป็นผู้ที่ควรจะมีความรู้ความคิดสูงพอสมควรแล้ว น่าจะใช้หลักประชาธิปไตยปกครองและบริหารได้ โดยเปิดโอกาสให้อาจารย์และศิษย์ได้มีส่วนในการบริหารมหาวิทยาลัย และมีส่วนรู้เห็นในการบริหารและการพัฒนาด้วย ทางด้านวิชาการวิจัยและหลักสูตร สภาพอาจารย์ควรจะได้รับความรับผิดชอบเป็นผู้พิจารณาตามความถนัดส่วนนิสิตนักศึกษาที่ย่อมมีสิทธิพอสมควรในการปรึกษาหารือเรื่องที่เกี่ยวกับอนาคตของตนด้วย ที่ผมกล่าวมานี้ ขอได้พึงสังเกตว่าผมใช้หลักประชาธิปไตยตามความหมายอันจำกัด ข้อที่ต้องการเน้นคือการเปิดโอกาสให้อาจารย์และศิษย์มีส่วน (participation) ในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ มิใช่จะยอมรับหลักการที่จะใช้เสียงข้างมากเสมอ เพราะเรื่องบริหารและเรื่องวิชาการนั้น ไม่เหมาะต่อการใช้ออกเสียงลงคะแนน ซึ่งถ้าใช้การออกเสียงลงคะแนนจะหมายความว่านักเรียนซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในสังคมมหาวิทยาลัยจะกลายเป็น

ผู้บริหารมหาวิทยาลัยไป การบริหารควรจะเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจากสภามหาวิทยาลัย ให้บริหารเป็นลำดับขั้นไปแต่ละคน การบริหารโดยคนหมู่มากไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยหรือประเทศชาติ ไม่เป็นการบริหารที่มีประสิทธิภาพและรอบคอบ และเราต้องยอมรับข้อเท็จจริงว่านักเรียนเข้ามาในมหาวิทยาลัย มีจุดมุ่งหมายข้อแรกคือการเรียน ไม่ใช่เข้ามาเพื่อใช้เสียงลงคะแนนบริหารมหาวิทยาลัย มิฉะนั้นแล้ว จะต้องตั้งหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักเรียนกันใหม่ โดยนักเรียนแทบทั้งหมดจะไม่ได้รับการคัดเลือกเข้ามา ข้อสำคัญคือ ทั้งอาจารย์และนักเรียนควรจะมีส่วนทราบและออกความเห็นเกี่ยวกับงานบริหารมหาวิทยาลัยด้วย

ก่อนที่จะจบตอนที่ว่าด้วยการสอนและการเรียนในมหาวิทยาลัย เราน่าจะมาพิจารณากันถึงปรัชญาของการเรียนในมหาวิทยาลัยว่า เราจะวางเข็มสอนนักเรียนของเราไปในทางใด เพื่อให้เป็นอะไร ผมใคร่จะขอเสนอว่าวัตถุประสงค์นี้ได้แก่ (๑) ส่งเสริมให้บัณฑิตของเราเป็นคนดี มีธรรมะ ใช้วิชาความรู้เป็นประโยชน์แก่สังคม (๒) ส่งเสริมให้บัณฑิตเป็นปัญญาชน มีศิลปวิทยาพื้นฐานกว้างขวางพอสมควร กล่าวคือ ไม่ใช่มองแคบแต่ในวิชาที่ตนเรียนเป็นวิชาเอกอยู่เท่านั้น แต่ให้มีความคิดอ่านกว้างขวาง ชอบด้วยเหตุผล (๓) ส่งเสริมให้บัณฑิตสามารถใช้วิชาชีพออกไปประกอบสัมมาอาชีพได้ และเป็นประโยชน์ตามความต้องการของสังคม และเนื่องด้วยประเทศไทยเป็นประเทศที่ยากจน ต้องการใช้คนที่มีความรู้ส่วนมากขนาดปริญญาตรี วิชาชีพที่จะพึงให้ดังกล่าวจึงควรอยู่ในระดับปริญญาตรีเป็นเกณฑ์ ข้อนี้ย่อมแตกต่างไปจากประเทศที่มั่งมี เช่น สหรัฐอเมริกา ซึ่งหลักสูตรปริญญาตรีเป็นหลักสูตรที่

กว้างขวางแต่ไม่ลึกซึ้ง เขาไปสอนวิชาชีพกันส่วนมากในชั้นปริญญาโทหรือเอก

วัตถุประสงค์ทั้งสามประการที่กล่าวมานี้มีความสำคัญทัดเทียมกัน แต่การอบรมศีลธรรมตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑ นั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะมาพร่ำสอนพร่ำบรรยายกันในชั้นนี้ อย่างมากก็สอนกันได้ในวิชาปรัชญาหรือศาสนาเปรียบเทียบ ซึ่งผมเห็นว่าเป็นวิชาพื้นฐานสำหรับทุกสาขาวิชา การอบรมศีลธรรมในชั้นอุดมศึกษานี้ เป็นเรื่องที่อาจารย์และผู้บริหารชั้นสูงของมหาวิทยาลัยจะเป็นผู้วางตนให้เป็นตัวอย่างแก่ศิษย์อย่างหนึ่ง และเป็นเรื่องที่เหมาะสมแก่การส่งเสริมให้นักเรียนตั้งชุมชนนอกหลักสูตรขึ้น มีการปฐกถาพิเศษ การอภิปรายตั้งกลุ่มเป็นต้นอีกอย่างหนึ่ง ส่วนวัตถุประสงค์ข้อ ๒ และ ๓ นั้น เป็นเรื่องของหลักสูตร ซึ่งจะต้องลึกซึ้งพอควรในด้านวิชาเอก ซึ่งจะถือเป็นวิชาชีพ แต่จะต้องกว้างขวางพอควรในด้านวิชาพื้นฐาน และวิชาประกอบ ผมมีความเห็นสำหรับประเทศไทยระหว่าง ๑ ใน ๔ กับ ๑ ใน ๓ ของหลักสูตรปริญญาตรี เป็นสัดส่วนเหมาะสมสำหรับวิชาพื้นฐานและวิชาประกอบ และที่เหลือควรจะเป็นส่วนของวิชาเอกวิชาชีพ ทั้งนี้หมายความว่า นักเรียนวิทยาศาสตร์ควรมีความรู้ทางด้านอารยธรรมและสังคมศาสตร์บ้าง นักเรียนสังคมศาสตร์ก็ควรจะได้เรียนทางมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์บ้าง เป็นต้น

ส่วนการอำนวยความสะดวกชั้นปริญญาโทและปริญญาเอกนั้น ต้องถือว่าสำหรับประเทศไทยเป็นการศึกษาพิเศษ สำหรับผู้สำเร็จปริญญาตรี ส่วนใหญ่ควรจะไปประกอบอาชีพได้แล้ว ผู้ที่มีความรู้พื้นฐานชั้นปริญญาตรีพอสมควร ถ้าใครจะศึกษาต่อ ก็อาจจะจัดหลักสูตรปริญญาโทหรือประกาศนียบัตรชั้นสูงให้ศึกษาได้ในเวลา

คำหลังจากเลิกงาน

การวิจัย

ได้กล่าวมาแล้วว่า งานวิจัยของอาจารย์และนักเรียนชั้นสูง มีประโยชน์สนับสนุนการสอนอย่างหนึ่ง กับส่งเสริมศิลปวิทยาให้ก้าวหน้าอีกอย่างหนึ่ง จึงเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่จะเปิดโอกาสและสนับสนุนการวิจัยให้มากเท่าที่จะกระทำได้

การวิจัยแบ่งได้เป็นการวิจัยทางทฤษฎีและการวิจัยทางประยุกต์

การวิจัยทางทฤษฎีนั้น มีผู้เข้าใจผิดอยู่บ้างว่าไม่มีประโยชน์ (กล่าวกันว่า ทฤษฎีเอามาใช้ไม่ได้) ถึงกับมีคำเยาะเย้ยว่า นักทฤษฎีอยู่ในหอสูงทำด้วยงาช้าง เท้าไม่ได้แตะดิน ผมขอแก้แทนนักวิจัยประเภทนี้ว่า เป็นนักวิจัยที่มีกรรมแต่ทำประโยชน์ได้มาก ถึงจะเป็นการปิดทองหลังพระก็ตาม เพราะทฤษฎีนั้นต้องก้าวหน้าก่อนประยุกต์จึงจะตามมาได้และตั้งรากฐานอันมั่นคงอยู่บนทฤษฎีการก้าวหน้าทางแพทย์ ทางเกษตร ทางวิศวกรรม ต้องอาศัยการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ด้านทฤษฎีเป็นพื้นฐาน เป็นตัวอย่างข้อตำหนิอีกข้อหนึ่งก็คือ นักทฤษฎีนั้นไม่มีความรับผิดชอบในการงานหรือในการบริหาร ได้แต่คิด พุดและเขียน ทำไม่ได้ ข้อตำหนินี้เกิดจากความเข้าใจผิดในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบระหว่างนักทฤษฎีกับนักบริหาร นักทฤษฎีมีหน้าที่รับผิดชอบที่สำคัญคือฝึกฝนสติปัญญาให้เฉียบแหลมลึกซึ้ง เบิกขอบฟ้าของศิลปวิทยาให้กว้างขวางออกไป และสำคัญยิ่งคือรักษาจรรยาบรรณในทางวิทยา ตั้งตนเป็นกลาง ไม่ลำเอียง กำจัดเสียซึ่งอคติอันเป็นอุปสรรคขวางบังตาวิชาไว้

ทำให้เสื่อมสติ อย่างนี้ต้องนับว่าเป็นความรับผิดชอบอันสำคัญ

การวิจัยด้านประยุคนั้น ส่วนใหญ่ประชาชนและรัฐบาลมักจะเห็นคุณค่า และได้รับความนิยมนิยมพอสมควร แต่ผมใคร่จะเสนอข้อสังเกตไว้ ณ ที่นี้ ๒ ข้อ คือ (๑) การวิจัยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านประยุคนั้นหาควรแยกตัวไปจากมหาวิทยาลัยไม่ ถ้าจะมีการตั้งสถาบันการวิจัยประยุคนั้น ก็ควรจะให้มีความสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด เพราะจะได้อาศัยเกื้อกูลกัน และส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยได้ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนั้น เป็นการประหยัดเงิน ประหยัดคน และได้ประสานงานกับทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ และ (๒) การวิจัยด้านประยุคนั้นในมหาวิทยาลัยไทย ควรจะเน้นหนักไปทางด้านการศึกษาไทยคดี (Thai studies) ทั้งในด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ถ้าเราไม่ศึกษาวิจัยเรื่องของเราเอง ปล่อยให้ผู้อื่นเขาศึกษา นอกจากจะน่าละอายแล้ว เชื่อได้แน่ว่าที่ผู้อื่นเขาจะสามารถศึกษาเรื่องของเราได้ถูกต้องเท่าเรานั้น ย่อมทำไม่ได้ อีกประการหนึ่ง การศึกษาวิจัยเรื่องของไทยนั้นจะอำนวยให้มหาวิทยาลัยสามารถทำหน้าที่ที่ ๓ คือ อำนวยประโยชน์แก่สังคมไทยได้ดีขึ้น

มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศเจริญแล้ว มักจะประสบกับปัญหาข้อหนึ่งคือ ความขัดแย้งระหว่างหน้าที่วิจัยกับหน้าที่สอน นักเรียนมักจะบ่นว่าอาจารย์ที่ดีมีชื่อเสียง ไปทำการวิจัยเสียหมดเวลาให้นักศึกษาสำหรับจะสอนและแนะนำไม่ใคร่ได้ สำหรับประเทศไทยปัญหานี้ยังไม่เกิดขึ้น เพราะการวิจัยยังมีน้อย แต่ทั้ง ๆ ที่ไม่มีใครมีการวิจัย ก็ยังไม่ทราบอาจารย์มักจะเอาเวลาไปที่ไหนกัน ไม่ใคร่จะใกล้ชิดกับนักเรียน อย่างไรก็ดี ปัญหานี้เป็นปัญหาที่เราจะต้องคำนึงถึงและหาทางป้องกันต่อไป

ประโยชน์สังคม

ศิลปวิทยาที่สะสมได้ในสถาบันอุดมศึกษา และกำลังคนที่มีความรู้นับแต่ศาสตราจารย์ อาจารย์ ลงมาถึงนักศึกษาปริญญาชั้นสูง และนักศึกษาปริญญาตรีปีสูง ๆ ย่อมมีอยู่เป็นอันมาก เมื่อมหาวิทยาลัยได้พัฒนาเจริญขึ้นพอสมควร ศิลปวิทยาและกำลังคนเหล่านั้น ควรจะได้นำมาใช้เป็นประโยชน์แก่สังคม ทั้งหน่วยราชการ และงานเอกชนเมื่อมีความต้องการ ในประเทศที่การอุดมศึกษาเจริญถึงขนาดเช่นในสหรัฐอเมริกา จะเห็นได้ว่า ประธานาธิบดีหลายท่านได้เคยเชิญศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยไปช่วยงานรัฐบาลอยู่เนือง ๆ เมื่อรัฐบาลในสหรัฐฯ สหราชอาณาจักร ประเทศอื่นในยุโรป แคนาดา ออสเตรเลีย ฯลฯ ต้องการตั้งกรมการพิเศษขึ้นศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็มักจะมีอาจารย์มหาวิทยาลัยเข้าร่วมอยู่ในกรรมาธิการนั้น เมื่อมีข้อขัดแย้งระหว่างสหพันธ์กรรมกรกับนายจ้าง อาจารย์มหาวิทยาลัยที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยแรงงานมักจะรับเชิญให้เป็นอนุญาโตตุลาการ ตัวอย่างเช่นนี้มีอยู่เป็นอันมาก จะยกมากล่าวคงจะไม่หมดสิ้น

บางประเทศ เขาใช้มหาวิทยาลัยเป็นที่ฝึกอบรมของข้าราชการและเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่น การฝึกพนักงานรถไฟ การฝึกพนักงานสถิติ และการอบรมหลักสูตรว่าด้วยสหพันธ์กรรมกร เป็นต้น

อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมากจากสาขาวิชาต่าง ๆ สามารถทำประโยชน์แก่บริษัท ห้างร้านเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ โดยเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการแก่องค์การ บริษัทห้างร้านเหล่านั้น ทั้งนี้ย่อมเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานต่าง ๆ นั้นเอง มิใช่แต่จะเป็นการ

เพิ่มรายได้อั้ให้แก่อาจารย์เท่านั้น

ในประเทศที่มีมหาวิทยาลัยอยู่ตามเมืองเล็ก ๆ มหาวิทยาลัยย่อมเป็นศูนย์แห่งวัฒนธรรมและงานสังคมของเมืองนั้น นาฏศิลป์ดนตรี วรรณคดี ปาฐกถา งานรื่นเริง งานกีฬา และงานอดิเรกอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัย เปิดโอกาสให้ชาวบ้านชาวเมืองได้รับประโยชน์อย่างน้อยก็มีการสังสรรค์กับผู้มีความรู้และหนุ่มสาวนักศึกษาจำนวนมากของมหาวิทยาลัย สำหรับประเทศไทย เมื่อมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นจำนวนเพียงพอแล้ว มหาวิทยาลัยคงจะสนองและบำบัดความต้องการของชุมชนได้เช่นเดียวกับในประเทศอื่น

ในประเทศไทยขณะนี้ เมื่อเรากล่าวถึงประโยชน์ที่มหาวิทยาลัยจะอำนวยให้แก่ประชาชน เรามักจะเพ่งเล็งไปในข้อที่จะให้มหาวิทยาลัยรับนักศึกษาเข้ามาทุก ๆ ปี โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพของการศึกษา จำนวนอาจารย์ และสถานที่ เครื่องมือการสอน และไม่คำนึงว่านักเรียนที่จะเข้าศึกษาชั้นอุดมนี้มีจำนวนมากที่พื้นความรู้ต่ำ ไม่เหมาะแก่การศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย

ผมเองมีความเห็นว่า ขณะนี้มหาวิทยาลัยของไทยเรามีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น เฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคนอกกรุงเทพฯ แต่วิธีแก้ไขข้อบกพร่องนี้ หาใช่การเปิดมหาวิทยาลัยตลาดวิชาในกรุงเทพฯ ไม่ วิธีแก้ไขที่จะให้ได้ผลดีจริง ๆ ควรจะเป็นดังนี้ (๑) พยายามสะสมอาจารย์ให้มากขึ้น เตรียมไว้ในสาขาวิชาต่าง ๆ (๒) พยายามปรับปรุงการศึกษาชั้นมัธยมให้มีมาตรฐานสูงขึ้น เพื่อให้มีนักเรียนที่เหมาะสมมากขึ้นสำหรับเรียนในชั้นอุดม (๓) สํารวจดูในท้องถิ่นจังหวัดต่าง ๆ ที่มีวิทยาลัยวิชาชีพชั้นสูง เช่นวิทยาลัยครู แล้วปรับปรุงวิทยาลัยนั้น ๆ ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย โดยใช้เวลาเตรียมงานพอสมควร (ในการนี้ จำเป็นจะต้องให้กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบ

ชั้นอุดมศึกษาด้วย จึงจะสำเร็จได้ผลง่าย) (๔) ให้มหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ที่มีอาจารย์มากพอ ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงวิทยาลัйдังกล่าวแล้ว ไปจนกว่าวิทยาลัยต่าง ๆ นั้นจะมีอาจารย์และอุปกรณ์การศึกษาเพียงพอ (๕) วางโครงการที่ว่านี้เป็นโครงการระยะยาว ๕ ปี - ๗ ปี ตามความจำเป็น โดยสนับสนุนการเงินงบประมาณและเงินกู้ให้เพียงพอ

ส่วนการสนับสนุนให้มีวิทยาลัยเอกชน ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลอยู่แล้วนั้น ก็ควรดำเนินต่อไป โดยให้เอกชนนั้นวางแผนงานขยายวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยได้ ภายในกรอบแห่งความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ

การที่จะสนับสนุนมหาวิทยาลัยทั้งที่เป็นของรัฐและที่เป็นของเอกชน ให้เปิดสอนในสาขาวิชาใดบ้างนั้น ควรคำนึงถึงความต้องการกำลังคนของชาติ พยายามให้ผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาที่มีความต้องการสูง เช่น ครู นักวิทยาศาสตร์ วิศวกร นักเกษตร พยาบาล เป็นต้น พยายามหลีกเลี่ยงป้องกันมิให้ผลิตบัณฑิตมาชนิดที่จะทำให้เกิดปัญหาการว่างงานภายหลัง เฉพาะอย่างยิ่งบัณฑิตในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์บางสาขา

ในขณะนี้ ผมเข้าใจว่ามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ พอจะบำบัดความต้องการการศึกษาชั้นสูงของประชาชนได้บ้างหลายวิธี เช่น ในกรุงเทพฯ เอง ก็อาจจะเปิดหลักสูตรการอบรมวิชาชีพบางชนิดได้ในภาคค่ำ เพื่อใช้สถานที่ของมหาวิทยาลัยให้เป็นประโยชน์เต็มที่ วิชากฎหมาย วิชาบัญชี วิชาบริหารธุรกิจ วิชาช่างกล คณิตศาสตร์ การธนาคาร ฯลฯ เป็นวิชาที่มีผู้สนใจเรียนมิใช่น้อย แต่ในการศึกษาชนิดนี้ไม่ควรจะหลอกตัวเราเอง หรือผู้อื่นให้เข้าใจว่าเป็นการศึกษาระบบปริญญา เป็นการศึกษาเพื่อความรู้เฉพาะ

อย่าง และผู้ที่มีความรู้เรียนแล้วสอบไล่ได้ควรได้รับประกาศนียบัตรแต่ละวิชาหรือจะรวมหลาย ๆ วิชาที่สอบไล่ได้ที่คล้องจองกัน เป็นประกาศนียบัตรพิเศษสำหรับการธนาคาร สำหรับวิชารัฐศาสตร์ หรือสำหรับวิชาช่างกล ฯลฯ ก็ย่อมกระทำได้และเป็นประโยชน์ดี

ผมอยากได้เห็นอาจารย์และนักศึกษาชั้นสูง ๆ ของมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ จัดการอีกอย่างหนึ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่น คือรวบรวมกันเป็นคณะในเวลาปิดภาคปลาย กำหนดหลักสูตรให้ดี ให้เหมาะ จัดเป็นหน่วยเคลื่อนที่ไปตามหัวเมือง เพื่อบรรยายวิชาการต่าง ๆ ที่มีผู้สนใจ คราวละ ๒ หรือ ๓ เมือง เลือกเมืองที่ไม่มีมหาวิทยาลัย ถ้ากระทำเช่นนี้ได้ก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคมมิใช่น้อย

ข้อสังเกตท้ายเรื่อง

ก่อนจบบทความ ผมใคร่ขอเรียนชี้แจงว่าการที่ผมได้นำเอาเรื่องอุดมศึกษามาทูลประมาทนี้ มิใช่ว่าเรื่องอุดมศึกษาจะเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาการศึกษา แท้จริง ถ้าพูดถึงจำนวนแล้ว ผู้ที่เป็นนักเรียนชั้นอุดมในประเทศเรานี้มีเป็นส่วนน้อย การศึกษาชั้นอื่น ๆ มีนักเรียนผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงมากกว่านัก แต่โปรดคำนึงว่าอุดมศึกษาเป็นกุญแจสำหรับความก้าวหน้าของวิชาการในสังคมเรา และการปรับปรุงอุดมศึกษาให้ดีขึ้นนั้น จะมีผลสะท้อนให้การศึกษาระดับอื่น ๆ ได้รับประโยชน์จากความเจริญนั้นด้วย ทั้งทางตรงและทางอ้อม

มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย

ประโยชน์ของมหาวิทยาลัย

โบราณท่านเปรียบวิชาว่าเป็นทรัพย์ ถ้าเราเชื่อกันจริง ๆ ว่า สังคมที่จะอยู่ได้ด้วยความสุขความเจริญนั้น ควรจะมีการกระจายเฉลี่ยทรัพย์ให้ทั่วถึงกัน อย่าให้ใครจนจนเกินไป และอย่าให้ใครมั่งมีจนเกินไปแล้ว สังคมนั้นก็ควรจะมีทุนอำนวยการศึกษาให้ประชาชนได้รับวิชาโดยทั่วถึงกัน หรืออีกนัยหนึ่ง การศึกษาประชาชนบาลชั้นประถมและการศึกษาชั้นมัธยม ย่อมมีความสำคัญมากกว่าการศึกษาชั้นอุดม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยซึ่งมีคนมีวิชาได้เรียนชั้นอุดมจำนวนน้อยนัก ไม่ถึงหนึ่งในพันของคน que เข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ข้อนี้ได้รับการยืนยันจากนักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนเพื่อการศึกษาและผลที่ได้รับจากการศึกษาในระดับต่าง ๆ เช่น ศาสตราจารย์มาร์กเบลลา ก็ได้วิเคราะห์เรื่องการศึกษาของไทย สำหรับสภาพการศึกษาแห่งชาติเมื่อ ๓-๔ ปีก่อน และได้แสดงผลของการวิเคราะห์ไว้โดยชัดเจนว่า ผลได้จากการศึกษาชั้นประถมเป็นสูงสุด และผลได้จากการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยต่ำสุด

ที่กล่าวมาข้างต้น มิได้หมายความว่าเลยไปจนถึงจะแนะนำให้สังคมไทยเลิกสนับสนุนหรือลงทุนในการศึกษาชั้นอุดม เพราะแม้ว่าจะได้ผลน้อยกว่าการศึกษาชั้นอื่น ๆ ก็เป็นเรื่องที่สำคัญมากพอที่สังคมจะต้องลงทุนสนับสนุนต่อไป แต่ต้องการจะชี้ให้เห็นว่าความสำคัญของมหาวิทยาลัยนั้นมีใช้ความสำคัญที่สูงที่สุด ถ้ามหาวิทยาลัยต้องการให้สังคมลงทุนสนับสนุนต่อไป มหาวิทยาลัยจะต้องพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์กันว่าจะทำประโยชน์ให้สังคมได้จริง ๆ และจะต้องดำเนินการทำประโยชน์ให้แก่สังคมอยู่เสมอ

ประโยชน์ของมหาวิทยาลัยต่อสังคม เป็นประโยชน์ชนิดที่สถาบันประเภทอื่นไม่สามารถทำได้ มีอยู่หลายประการคือ การสอนวิชาชั้นสูง การศึกษาวิจัยเพื่อให้วิชาก้าวหน้าและเป็นวิชาที่สังคมจะนำไปใช้ได้ การปฏิบัติงานและเป็นที่ปรึกษาทางราชการ และทางวิสาหกิจเอกชน การเทิดทูนรักษาคุณธรรมในสังคม เป็นต้น ในบทความนี้จะได้ขยายความประโยชน์ต่าง ๆ นี้เป็นลำดับไป

หน้าที่สอน

หน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่เห็นได้ชัดคือ สอนนิสิตนักศึกษาให้มีวิชาชั้นสูง ให้มีความรู้ความสามารถสนองความต้องการของสังคม สังคมไทยเป็นสังคมที่ล้าหลังทางเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่าด้อยพัฒนา เราพยายามพัฒนาเศรษฐกิจและการสังคมด้วยวิธีวางแผนพัฒนาระยะเวลา ๓ ปี ๕ ปี ๖ ปี แล้วแต่กรณี ความต้องการผู้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการเพื่อรับราชการและประกอบธุรกิจเอกชนนั้น ย่อมมีอยู่เป็นอันมากและมีอยู่ทุกแขนงวิชา ประเทศด้อยพัฒนาที่เคยเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่นมาก่อนย่อมขาดแคลนผู้มีความรู้ชั้นสูง

เห็นได้ชัดเพราะแต่ก่อนต้องอาศัยคนของชาติที่ครอบครองตนทำหน้าที่เหล่านี้ แม้แต่ประเทศไทยเอง แต่ก่อนก็ต้องอาศัยชาวต่างประเทศเป็นอันมากมาบริหารงานและเป็นที่ปรึกษา แม้ปัจจุบันนี้ก็ยังคงต้องการความช่วยเหลือด้านนี้จากต่างประเทศอยู่ ยังมีแผนพัฒนาลงทุนในเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การคมนาคม การพลังงาน ฯลฯ ตามวิชาการและเทคนิคสมัยใหม่ ก็ย่อมยิ่งจำเป็นต้องผลิตผู้มีความรู้ชั้นสูงมาใช้งานมากขึ้น

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการสอนและผลิตบัณฑิตนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องขยายความอีกมาก จะขอยกไปอภิปรายให้ละเอียดยิ่งขึ้นในตอนหลัง

หน้าที่วิจัย

อาจารย์ (และนักศึกษาชั้นปริญญาสูง) ในมหาวิทยาลัย นอกจากจะทำหน้าที่สอนนักศึกษาแล้ว จำเป็นต้องฝึกฝนวิชาของตนให้ลึกซึ้งกว้างขวางก้าวหน้าให้ทันสมัยอีกด้วย เพราะวิชาในโลกนี้ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ต้องก้าวหน้าอยู่เสมอ ยิ่งสมัยนี้วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์เจริญอย่างรวดเร็ว แตกต่างกับเมื่อ ๑๐-๒๐ ปีก่อนอย่างผิดตา จริงอยู่ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยไทยมีเครื่องมือห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทดลองไม่ได้สมบูรณ์ เพราะประเทศและมหาวิทยาลัยของเราจนกว่าเขา และไทยสมัยใหม่เราก็ก่อนเริ่มที่หลังเขาที่จะหวังให้อาจารย์ไทยในเมืองไทยคิดค้นอะไรขึ้นใหม่ให้ได้ผลเลิศลายนั่น คงจะหวังได้ยาก (แต่ก็เป็นไปได้เหมือนกัน)

การที่อาจารย์ในมหาวิทยาลัยไทยพยายามฝึกฝนขนขวายอ่านและสดับตรับฟัง เพื่อทราบว่ามีวิชาในสาขาของตนนั้นในโลก

ภายนอกได้ก้าวหน้าไปในลักษณะใด และนำมาถ่ายทอดให้นักศึกษาของตนได้รับทันกาลสมัย ก็นับได้ว่าเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์จริง ๆ ได้สถานหนึ่ง แต่ขอบฟ้าของการวิจัยมิใช่จะแคบเพียงเท่านั้น วิชาความรู้ที่ผู้อื่นในประเทศอื่นเขาสามารถคิดค้นใหม่ ๆ ได้นั้น ส่วนมากใช้ได้แต่ในประเทศอื่น จะนำมาใช้ในประเทศไทยได้ก็ต้องดัดแปลงเพิ่มเติมในรายละเอียดบ้าง ในสาระสำคัญบ้าง ฉะนั้นงานวิจัยของอาจารย์ไทยที่อาศัยผลงานของผู้อื่นนำมาดัดแปลงให้ใช้ได้ ประโยชน์ในภาวะของเมืองไทย ก็ย่อมเป็นงานวิจัยที่มีคุณค่าต่อสังคมและโลกแห่งวิชาการเป็นอย่างดี ที่กล่าวนี้หมายถึงวิชาทุกด้าน วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศิลปะและวรรณคดี ฯลฯ

งานวิจัยของทางอาจารย์อาจจะมีความมุ่งหมายได้หลายอย่างเท่าที่ได้กล่าวมาแล้ว ได้กล่าวถึงงานที่มุ่งหมายผดุงความรู้เฉพาะสาขาวิชาที่อาจารย์สันถัด แต่อาจารย์อาจจะนำความรู้หลาย ๆ สาขาวิชามาสผสมผสานกัน เป็นแบบพหุสาขาวิชา (multi-discipline) ข้อนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก เพื่อจะทำประโยชน์ให้สังคม เพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมแท้จริงนั้นมักจะมีสาเหตุสืบเนื่องกันมาหลายทาง เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง ปรัชญา และประวัติศาสตร์ เป็นอาทิ โครงการพัฒนาประเทศจะมุ่งพิจารณาแต่ในแง่เศรษฐศาสตร์ย่อมบกพร่องได้ง่าย เพราะบางทีความเจริญทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและทางการเมืองได้ ด้วยเหตุฉะนั้น ความรู้แบบพหุสาขาวิชาจึงสำคัญยิ่งนักสำหรับอาจารย์สังคมศาสตร์ ในด้านวิทยาศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน ความรอบรู้ซึ่งเกิดจากงานวิจัยจึงเป็นช่องทางสำคัญที่มหาวิทยาลัยจะบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมได้ ไม่ควรละเลย

ถ้าอาจารย์ทุกคนทำงานวิจัยแต่ในด้านประยุกต์ เพื่อนำไป

ใช้ประโยชน์โดยตรงและทันทีสำหรับสังคม ผมก็คิดว่าไม่พอ เพราะไม่ว่าจะเป็นวิชาสาขาใด ก่อนที่จะนำความรู้ไปประยุกต์เป็นเรื่องจริงจึงได้นั้น จำต้องมีความรู้จริงทางทฤษฎีเป็นพื้นฐาน จึงจะนำไปใช้เป็นคุณหนักแน่นได้ อีกประการหนึ่ง วิชาชั้นสูงในโลกนี้ปราศจากขอบเขต ยากที่จะกำหนดแน่นอนแต่ต้นได้ว่าทฤษฎีหรือความคิดเบื้องต้นอันใดจะนำไปใช้ผลจริงจังหรือไม่ ฉะนั้นงานวิจัยทางทฤษฎีย่อมมีประโยชน์เสมอ อาจารย์บางคนสนใจทางทฤษฎีมากกว่าวิชาประยุกต์ ก็ควรจะทำการศึกษาตามแนวที่ตนถนัด งานวิจัยทฤษฎีนี้ต้องอาศัยความสามารถหาคำตอบปัญหาต่าง ๆ นานา บางเรื่องก็มีลักษณะเป็นเส้นผมบังภูเขาดูและต้องอาศัยความคิดที่มีแนวแตกต่างไปจากสามัญสำนึก ความสามารถใช้วิจารณ์ถ่วงติงข้อที่มหาชนรับรองกันอยู่เดิมอย่างไม่ลืมหูลืมตานั้นเป็นข้อสำคัญในการวิจัยทฤษฎี งานวิจัยชนิดนี้และคุณวุฒินี้ย่อมทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้

งานวิจัยดังกล่าวมาข้างต้นนั้น นอกจากอาจารย์จะเป็นผู้กระทำแล้ว นักศึกษาในชั้นปริญญาโทและเอกก็มีหน้าที่และความสามารถกระทำด้วย การเปิดสอนชั้นปริญญาสูง ๆ ในมหาวิทยาลัยไทยจึงมีเหตุผลสนับสนุนได้ด้วยเหตุนี้

หน้าที่ปฏิบัติและให้คำปรึกษา

อาจารย์มหาวิทยาลัยอาจทำประโยชน์โดยตรงแก่สังคม โดยเข้าไปปฏิบัติงานในราชการหรือในองค์การเอกชน ใช้ความรู้สติปัญญาที่ได้ฝึกฝนแล้วเป็นประโยชน์ได้ ในบางประเทศ เขาใช้วิธีแลกเปลี่ยนคนทำงานกันระหว่างวิทยาลัยกับหน่วยงานของรัฐบาล

เป็นระยะเวลาหนึ่ง เช่นเอาอาจารย์ไปทำงานในกระทรวง ทบวง กรม และเอาเจ้าหน้าที่ในกระทรวง ทบวง กรม ไปทำงานเป็นอาจารย์ชั่วคราว จะเป็น ๑ ปีหรือนานกว่านั้นก็ได้ ๑ ปีอาจจะสั้นไป ที่เหมาะสมตามสภาพของเมืองไทยควรจะเป็น ๒ หรือ ๓ ปี ในประเทศอเมริกา ประธานาธิบดีแทบทุกสมัยในระยะ ๔๐ ปีที่แล้วมามักจะเรียกใช้อาจารย์มหาวิทยาลัยไปช่วยบริหารกิจการ หรือเป็นที่ปรึกษารัฐบาลอยู่เนือง ๆ ในองค์การระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสหประชาชาติ องค์การศึกษาศาสนาวัฒนธรรม และวัฒนธรรม องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ องค์การอาหารและเกษตร หรือคณะกรรมการการค้าเศรษฐกิจแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงไกล เขาเชิญอาจารย์ไปปฏิบัติงาน หรือประชุมสัมมนา หรือเป็นที่ปรึกษาทั่วไป หรือพิจารณาปัญหาเฉพาะเรื่อง หรือให้ร่วมคณะสำรวจเรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ

ในบางประเทศ เมื่อจะมีข้อดำริวางนโยบายใหม่ในเรื่องต่าง ๆ เขามีธรรมเนียมที่ดี คือตั้งคณะกรรมการพิเศษขึ้นศึกษาเรื่องแล้วเสนอแนะ คณะกรรมการดังกล่าวในสหราชอาณาจักรเรียกว่า Regal Commission ในกรณีเช่นนี้ แทบทุกกรรมการจะมีอาจารย์เข้าไปแทรกเป็นยาดำเสมอ ในประเทศที่มีเรื่องพิพาทเกี่ยวกับค่าจ้างแรงงานบ่อย ๆ เขามักตั้งคณะตุลาการพิเศษขึ้นพิจารณาวินิจฉัยฐานคนกลาง อาจารย์มหาวิทยาลัยก็มักจะได้รับเชิญให้เป็นตุลาการ เพราะเหมาะที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ย

ทางด้านธุรกิจเอกชน บริษัทอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมต่าง ๆ รวมทั้งสมาคมพ่อค้าและสมาคมนักอุตสาหกรรมในยุโรปและอเมริกา ได้ใช้อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นผู้ทดลองค้นคว้าในห้องปฏิบัติ เป็นที่ปรึกษา เป็นกรรมการ หรืออนุกรรมการในสมาคมดังกล่าว นำ

สังเกตว่าในประเทศเหล่านี้ ในออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ เมืองใดมีการผลิตสินค้าประเภทใด มหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในเมืองนั้นมักจะมี ความเชี่ยวชาญสั่งกัดในวิชาที่เกี่ยวกับสินค้านั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็น เกษตรกรรม หรืออุตสาหกรรมรองเท้า อุตสาหกรรมเหล็ก อุตสาหกรรมไฟฟ้า อุตสาหกรรมสร้างเครื่องบิน ทั้งนี้ก็เพราะนักศึกษาเรียน วิชาเหล่านั้นแล้วก็เข้าทำงานในท้องถิ่นได้เลย และอาจารย์ก็ได้ช่วย งานในท้องถิ่นได้สะดวก วิชาที่แตกฉานได้ง่ายเพราะอยู่ใกล้ของจริง และวิสาณกิจต่าง ๆ ก็สนใจสนับสนุนมหาวิทยาลัยที่ทาประโยชน์ให้ แก่ตน เป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ได้ผลดีด้วยกันทุกฝ่าย

ในความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนกับมหา- วิทยาลัยนี้ อาจารย์มหาวิทยาลัยอาจจะได้รับประโยชน์ทางการเงิน เป็นรายได้เพิ่มเติมจากเงินเดือนประจำ ซึ่งก็เป็นเรื่องสำคัญพอใช้ สำหรับมหาวิทยาลัย ซึ่งส่วนมากเงินเดือนอาจารย์มักจะต่ำกว่า ราชการหรือวิสาณกิจเอกชน แต่ที่สำคัญกว่านั้นคือ วิชาและ ประสบการณ์ที่อาจารย์จะนำมาสอนศิษย์นั้นเป็นวิชาทันสมัย และ เกี่ยวข้องกับชุมชน นำไปใช้ได้ทันทีตามความต้องการของชุมชน มิใช่เป็นการสอนโดยเพียงแต่เปิดตำรา (บางทีไม่เปิดด้วยซ้ำ) แล้ว สอนไปตามบุญตามกรรม ทางราชการและชุมชนเล้ก็ได้รับประโยชน์ จากอาจารย์ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยงานประจำหรือเพียงเป็นครั้งคราว เพราะมีโอกาสได้ฟังได้รับความคิดเห็นอันเป็นอิสระ นอกเหนือไป จากความคิดของผู้ที่ทำงานจำเจ เสมือนหนึ่งห้องที่เปิดประตู หน้าต่างไว้จนอากาศอับเฉา ได้เปิดช่องลมให้กระแสนสดชื่นระบาย อากาศ และบรรยากาศเหมาะแก่ความเจริญของงานไม่ว่าชนิดใด

หน้าก็ในฐานะปัญญาชน

ทุกวันนี้เรามักจะบันเรื่องความเสื่อมของศีลธรรมจรรยาและคุณค่าทางวัฒนธรรม บ่นว่าคนเราตั้งแต่ผู้น้อยไปถึงผู้ใหญ่ในราชการมักไม่ตั้งอยู่ในสุจริตธรรม การบ่นเช่นนี้บ่นกันทุกคน ชาวบ้านร้านตลาดจนถึงผู้ใหญ่กับน อาจารย์มหาวิทยาลัยกับน นิสิต นักศึกษากับน บางทีการบ่นนั้นก็ไม่นำไปสู่การคิดอ่านแก้ไขปัญหาละ

ในสมัยก่อน ๆ เรื่องศีลธรรมเสื่อม ฯลฯ ก็มีอยู่เหมือนกัน แต่อย่างน้อยเมื่อรุ่นผมเด็ก ๆ ก็ยังสามารถมองเห็นว่ามีผู้พยายามดำรงชีวิตให้เป็นตัวอย่างที่ดีได้ เริ่มตั้งแต่ผู้ใหญ่ภายในครอบครัวและอาจารย์ตั้งแต่ชั้นประถมขึ้นไป พระภิกษุสงฆ์ ตั้งแต่ชั้นพระราชคณะลงมา บำเพ็ญพรหมจรรย์ถือศีล มีสมณะให้ชาวบ้านเห็นและถือเป็นบรรทัดฐาน ผู้ใหญ่ในราชการก็มีเรื่องมิติมิร้ายให้ชาวบ้านลือกันบ้าง แต่ไม่บ่อยนัก จะเห็นได้ว่า เรื่องศีลธรรม วัฒนธรรม คุณธรรมแห่งชีวิตและอุดมคติแห่งชุมชนนั้นหาใช่เป็นเรื่องที่จะบ่น หรืออภิปราย หรือสัมมนากันอย่างเดียวไม่ เป็นเรื่องที่จะเทิดทูนได้ด้วยความประพุดติและการกระทำเป็นเยี่ยงอย่างกันมากกว่า เฉพาะอย่างยิ่ง หน้าที่นี้ควรจะต้องตกหนักอยู่ที่ผู้มีอำนาจและผู้มีปัญญา อาจารย์มหาวิทยาลัยจัดว่าเป็นผู้ทรงปัญญาจึงมีหน้าที่เป็นสำคัญด้วย

ในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง สิ่งที่น่าจะรังเกียจและการประพุดติของคนย่อมได้แก่ จาริตประเพณี คำสอนและการปฏิบัติของผู้นำในด้านต่าง ๆ ผู้นำดังกล่าวอาจจะเป็นผู้อาวุโสทางวัยหรือวุฒิอย่างอื่นเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและเป็นภิกษุหรือสมภาร ประเภทหลังนี้ควร

จะรวมครูและอาจารย์เข้าด้วยตามลักษณะของชุมชนสมัยปัจจุบัน ในสมัยโบราณ นอกจากภิกษุสงฆ์จะมีหน้าที่ทางศาสนา หน้าที่เทศนาสั่งสอนชาวบ้านแล้ว วัดยังเป็นโรงเรียนของเด็กและซึ่งได้ความรู้ทางโลกและทางธรรมจากพระภิกษุซึ่งทำหน้าที่เป็นครูเยาวชนและอาจารย์ ส่วนชาวบ้านก็เคารพนับถือภิกษุสงฆ์ว่าเป็นผู้รู้ คงแก่เรียนและทรงศีล ทุกวันนี้เราเรียกคนที่มีความรู้และคงแก่เรียนว่าปัญญาชน แต่คนที่ชอบให้คนอื่นเรียกตนว่าปัญญาชน มักจะไม่รับหน้าที่เป็นผู้ทรงศีล สมัยนี้หน้าที่สอน “หนังสือ” ของภิกษุสงฆ์ได้โอนไปให้ครูและอาจารย์เป็นส่วนใหญ่ หน้าที่ในเรื่องจริยวัตรของผู้รู้ ผู้คงแก่เรียน จึงควรจะเป็นของครูและอาจารย์ฆราวาสทั้งหลายด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง อาจารย์มหาวิทยาลัยจะเพิกเฉยต่อหน้าที่ทำเยี่ยงอย่างทางจริยวัตรแก่ชุมชนนั้น หากควรไม่

แน่ละ อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นฆราวาส ไม่จำเป็นต้องยึดถือพรหมจรรย์อย่างภิกษุ และอาจารย์มีความรับผิดชอบเรื่องครอบครัวของตน มีความกังวลทางโลกมากกว่าภิกษุ แต่ความแตกต่างในหน้าที่รับผิดชอบระหว่างอาจารย์ฆราวาสกับอาจารย์พระนั้น เป็นความแตกต่างในเรื่องละเอียดปลีกย่อย ในหลักการไม่ควรจะแตกต่างกัน เช่น เรื่องความโลภและความสันโดษ มีพุทธภาษิตกล่าวไว้ว่า ไม่มีอะไรน่าเกลียดดกว่าภิกษุที่ขาดสันโดษ เป็นหลักการสัจจะฉันใด ภาษิตสำหรับอาจารย์ก็เป็นสัจจะฉันนั้น คือไม่มีอะไรน่าเกลียดดกว่าอาจารย์ที่ขาดสันโดษ

บุคคลสามัญในชุมชนย่อมหวังพึ่งผู้คงแก่เรียนหรือปัญญาชนอย่างอาจารย์ ให้เป็นผู้แนะนำในด้านศีลธรรม ความประพฤติ ความมั่นคงซื่อสัตย์ ความสุจริตในหน้าที่ ความวิริยะอุตสาหะ ความเมตตาเอาใจใส่ต่อศิษย์และต่อคนทั่วไป สันโดษและถ่อมตน

เป็นต้น นอกจากนี้ แต่ก่อนเราได้ฟังวัดและภิกษุสงฆ์มากในเรื่องความงามแห่งชีวิต คือ วิจิตรศิลป์ ศิลปะประเภทอื่น ๆ และวรรณคดี สมัยนี้หน้าที่ชักนำศิษย์และชุมชนให้ใฝ่และแสวงความรื่นรมย์อันชอบธรรมในศิลปะและวรรณคดี ควรจะตกเป็นของอาจารย์ผู้เป็นปัญญาชน และเนื่องจากอาจารย์เป็นฆราวาส วัฒนธรรมประเภทอื่น ๆ เช่น ดนตรี นาฏศิลป์ และกีฬารวมทั้งกรีฑา ก็เหมาะสมสำหรับอาจารย์จะเป็นผู้ชักนำ ที่กล่าวนี้มิได้หมายความว่าอาจารย์แต่ละคนจะพึงกระทำหน้าที่วัฒนธรรมทุกอย่าง ซึ่งเป็นไปไม่ได้ แต่อาจารย์ทุกคนควรจะต้องเป็นหน้าที่ที่จะอยู่ในศีลธรรม ครองชีพอยู่ในจริยธรรม ส่วนด้านวัฒนธรรม คือศิลปะต่าง ๆ และการกีฬาต่าง ๆ นั้น ก็ต้องแล้วแต่ความถนัดของแต่ละคน แต่เป็นหน้าที่ส่วนรวมของแต่ละมหาวิทยาลัย

หน้าที่ของชุมชนต่อมหาวิทยาลัย

ในการเรียกร้องให้มหาวิทยาลัยและอาจารย์ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งได้กล่าวมาข้างต้น ชุมชนก็ย่อมมีหน้าที่อำนวยให้มหาวิทยาลัยมีลักษณะและวิธีการดำเนินงาน ในแบบที่จะส่งเสริมให้ปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสะดวก ลักษณะและวิธีดำเนินงานมหาวิทยาลัยนี้ จะนำมากล่าวในตอนนี้อย่างที่เห็นเป็นสำคัญ

รูปร่างของมหาวิทยาลัยไม่ควรจะเหมือนกับรูปงานหน่วยราชการ เพราะมหาวิทยาลัยจะต้องเน้นหนักไปทางศึกษาอบรมถ่ายทอดวิชา มีความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์ ศิษย์กับศิษย์ และอาจารย์กับอาจารย์ มีการศึกษาวิจัย และมีการสร้างจริยวัตรของปัญญาชน บรรดาบุคคลที่ประกอบขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยนั้น ไม่

ควรจะเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชา แต่ควรแยกเป็นผู้ต้องการแสวงวิชากับผู้ที่จะช่วยให้ผู้อื่นได้วิชา อาจารย์มีหน้าที่ ๒ หน้าที่คือ ช่วยให้ศิษย์ได้วิชาและแสวงวิชาของตนเองด้วยความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับอาจารย์ควรจะเป็นแบบเกื้อกูลซึ่งกันและกันให้ได้วิชาเพิ่มขึ้นแต่ละคน ทั้งในวิชาลักษณะเดียวกันและวิชาที่มีลักษณะคาบเกี่ยวกัน อาจารย์ทั้งหลายไม่ว่าอาวุโสหรือไม่ย่อมต้องอยู่ในระเบียบวินัย แต่เป็นระเบียบวินัยต่างกับข้าราชการ การสอน การศึกษาและวิจัย จะจำกัดเข้าออกตามเวลากำหนดไม่ได้ ต้องยืดหยุ่นให้ตามแต่ละคนและตามความจำเป็นของเรื่อง งานอำนวยการนั้นต้องมีแน่ แต่ก็ไม่ควรเป็นเรื่องบังคับบัญชาลำดับชั้นแบบราชการ ควรจะเกิดจากหลักการอยู่ร่วมกันเรียนและวิจัยร่วมกันอยู่ในบังคับของมติร่วมกัน แต่ละคนอยู่ในระเบียบวินัยของมติส่วนรวม เพื่อประโยชน์ทางวิชาการของแต่ละคนและของส่วนรวม ในหมู่คณะอย่างอาจารย์ก็จำเป็นต้องมีผู้นำเป็นธรรมดา แต่ใครจะเป็นผู้นำควรจะเป็นไปตามมติของส่วนรวม และผู้นำที่ดีจะต้องสามารถชักจูงคนอื่น ๆ ให้ดำเนินไปในแนวที่ตนเห็นเป็นประโยชน์ถาวรแก่หมู่คณะ และจะต้องได้รับความไว้วางใจเชื่อถือจากส่วนรวม เช่นนี้จึงจะเหมาะกับลักษณะของคณะปัญญาชน เปิดโอกาสให้ปัญญาและวิทยาเจริญงอกงามได้อยู่เสมอ ทั้งในบรรดาอาจารย์และศิษยานุศิษย์

มหาวิทยาลัยจะดำเนินงานและเจริญก้าวหน้าได้ ต้องอาศัยความสนับสนุนทางการเงินและปัจจัยอื่น ๆ จากชุมชน ซึ่งหมายความว่าไม่เฉพาะแต่รัฐบาล รวมถึงศิษย์เก่า และสาธารณชนโดยทั่วไป อาจารย์ควรจะได้รับรายได้และจุดปัจจัยพอควรแก่อัตภาพ จะได้ไม่ต้องพะวงไปหากินวิธีอื่น แต่ก็ไม่จำเป็นจนถึงกับเท่าเทียมกับคนอื่น

ที่ได้รายได้สูงจากบริษัทเอกชนชั้นนำ ผู้ที่มีใจรักเป็นอาจารย์นั้นก็ต้องมีหน้าที่เลี้ยงตนและครอบครัว แต่มักจะไม่ได้ถือเรื่องเงินเป็นสำคัญจนเกินไป ที่สมัครเป็นอาจารย์ก็เพราะรักวิชา รักการเพิ่มพูนวิชา และรักการเผยแพร่วิชาเป็นเบื้องต้น ข้อสำคัญสำหรับอาจารย์คือโอกาสศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ห้องสมุด ห้องทดลองปฏิบัติ เครื่องมือทดลองและบรรยากาศทางวิชาการ เป็นอุปกรณ์สำคัญยิ่ง อาจารย์ควรจะให้มีโอกาสพักจากหน้าที่สอนเป็นครั้งเป็นคราว เพื่อศึกษาวิจัยเพิ่มเติมความรู้ของตนให้ทันสมัยอยู่เสมอ ฝรั่งเศสเรียกกันว่า “sabbatical leaves” ผมจะขอยืมคำพระท่านมาใช้เรียกว่า “ไปรุดงค์ศึกษา”

การเงินประเภทหนึ่งซึ่งจำเป็นมาก คือเงินทุนเล่าเรียนสำหรับนักศึกษาที่มาจากแดนกันดาร และนักศึกษาที่บิดามารดาไม่สามารถอุปการะให้เรียนได้ ชุมชนควรจะอุทิศสนับสนุนการเงินประเภทนี้ ได้กล่าวมาแล้วว่ามหาวิทยาลัยควรจะเป็นจุดรวมของผู้แสวงวิชา แก่นสารของจุดรวมนั้นคือการอยู่ร่วมกันและถ่ายทอดวิชา และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน สังคมไทยเป็นสังคมที่บุคคลต่าง ๆ มีชั้น ทรัพย์สิน และความเป็นอยู่แตกต่างกันมาก ถ้ามหาวิทยาลัยมีศิษย์และอาจารย์จำเพาะแต่ที่มาจากพื้นเพแบบเดียวกันหมดหรือเป็นส่วนใหญ่ เช่นมาจากกรุงเทพฯ หรือมาจากครอบครัวข้าราชการ มหาวิทยาลัยนั้นจะเจริญทางความคิดอย่างสมบูรณ์มิได้ มหาวิทยาลัยควรจะเป็นที่รวมของคนจากระดับต่าง ๆ ในประเทศ ผู้ที่อยู่ในชนบทกันดาร ผู้มีรายได้น้อย แต่มีวุฒิปัญญาพอเรียนได้จึงควรได้รับการสนับสนุนเป็นพิเศษ เป็นการเสาะแสวงหาช้างเผือกในป่า ทั้งนี้ยังมีได้กล่าวถึงความยุติธรรมแห่งสังคม และยังมีได้คำนึงถึงหลักการของประธานาธิบดีรามอน แม็กไซไซ ที่ว่า “ใครเกิดมา

น้อย กฎหมายบ้านเมืองควรช่วยให้มีมาก”

บรรยากาศวิชาการภายในมหาวิทยาลัยนั้นขึ้นอยู่กับเสรีภาพ วิชาในโลกนี้ไม่มีขอบเขตจำกัด ทฤษฎีที่เราเห็นเมื่อวานนี้ว่าผิด พรุ่งนี้อาจจะกลายเป็นทฤษฎีที่ใคร ๆ ยึดถือทั่วไปก็เป็นได้ อาจารย์และศิษย์แต่ละคนควรจะได้โอกาสคิด พูด เขียน และอ่านเรื่องต่าง ๆ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเป็นเรื่อง荒唐 ๆ ที่ใคร ๆ ดูหมิ่นและไม่ต้องคำนึงว่าจะทำให้ใครขัดใจหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นภายในมหาวิทยาลัยหรือภายนอกในชุมชน ยกเว้นแต่เมื่อเห็นประจักษ์ว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นการประทุษร้ายผู้อื่นหรือต่อส่วนรวม (ผมใช้คำว่า “เห็นประจักษ์” เพราะไม่ได้หมายความว่าพอมีใครคนใดคนหนึ่งหรือหลายคน จะเป็นอธิการบดีก็ดี คนบดีก็ดี อาจารย์ด้วยกันก็ดี หรือบุคคลในรัฐบาลก็ดีอ้างว่าเกิดการประทุษร้ายแล้วก็เป็นอันต้องห้าม) การจำกัดเสรีภาพทางวิชาการ เมื่อจะมีขึ้นก็ควรจะมีด้วยมติของคณาจารย์ คืออาจารย์ทั้งหลายเป็นผู้กำหนดโดยส่วนรวม เสรีภาพทางวิชาการดังกล่าวเป็นหลักการสำคัญของมหาวิทยาลัย จะเกิดขึ้นไม่ได้ตราบดีที่มหาวิทยาลัยยังอยู่ในระบบราชการ

ความหมายของหน้าที่สอนและอบรม

ในตอนต้นได้กล่าวถึงหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ในการอบรมและสอนให้นักศึกษามีวิชาติดตัวไปประกอบอาชีพ และสนองความต้องการของชุมชน ในที่นี้จะขอขยายความเพิ่มเติม

ได้กล่าวมาแล้วว่าในกรอบของการศึกษา การศึกษาชั้นอุดม แต่ในลำพังของตนเองนั้น มีความสำคัญน้อยกว่าการศึกษาชั้นประถมและมัธยม เพราะประโยชน์ตกแก่คนส่วนน้อย แต่การศึกษา

ชั้นประถมและมัธยมนั้นต้องอาศัยมหาวิทยาลัยอยู่หลายทาง เช่น ผลิตครูสำหรับสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ การวิจัยการวางแผนและจัดการการศึกษา การวิจัยหลักสูตร การหาวิธีขยายการศึกษาด้วยวิธีใหม่ ๆ อันเหมาะแก่กาลเทศะของไทย เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ชั้นอุดมกับอาจารย์ชั้นมัธยมในประเทศไทยน่าจะใกล้ชิด มีการร่วมมือกันมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเพื่อประโยชน์ของนักเรียน การแยกความรับผิดชอบเรื่องนโยบายการศึกษาออกไปเป็นหน้าที่ของ ๓ กระทรวงดังปัจจุบันของไทย เป็นอุปสรรคสำคัญในการส่งเสริมและการวางแผนการศึกษา

ทุกวันนี้เราหลงคิดมุ่งไปแต่ว่า มหาวิทยาลัยจะสอนเฉพาะนักศึกษาที่เรียนตามหลักสูตรชั้นปริญญา หรือประกาศนียบัตรชั้นสูง อย่างอื่นไม่ต้องเกี่ยวข้อง การกระทำเช่นนี้เท่ากับปิดประตู ไม่ยอมเผยแพร่วิชาให้กว้างขวาง และตัดโอกาสโดยใช้เหตุสำหรับคนส่วนมากที่ต้องการวิชาชั้นสูงโดยไม่พะวงถึงปริญญา มหาวิทยาลัยควรจะเปิดประตูให้กว้างกว่านี้ แต่ไม่ได้หมายความว่าให้เปิดแบบมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแต่ก่อน และมหาวิทยาลัยรามคำแหงสมัยนี้ เพราะล้าสมัยและมีปัญหามาก ถ้าจะทำแบบมหาวิทยาลัยที่ไม่จำกัดจำนวนนักเรียนกันจริง ๆ ก็ควรเอาอย่าง Open University ของสหราชอาณาจักร ซึ่งเขาทำโดยคิดหลักการและวิธีปฏิบัติอย่างรอบคอบ ใช้เวลาเตรียมงาน ๕ ปี จึงเปิดสอน แต่ที่ตั้งใจจะเสนอในที่นี้ก็คือ คำนึงถึงผู้ที่ใฝ่วิชาจริง ๆ แต่ไม่ใช่วิชาครบชุดตามหลักสูตรปริญญา สนใจเพียงบางวิชา อยากจะเรียน แต่มาเรียนตามปกติไม่ได้ เพราะอายุมากเสียแล้วบ้าง เพราะต้องประกอบอาชีพในเวลาเรียนปกติบ้างหรือเพราะเหตุอื่น มหาวิทยาลัยควรจะจัดหลักสูตรพิเศษภาคค่ำให้ได้เข้ามาเรียนเป็นเอกเทศ

ใครจะเรียนก็วิธาก็แล้วแต่กำลังและความสนใจของตน ถ้าทำแบบนี้จะเข้าหลักการศึกษาตลอดชีพ (Life long education) ซึ่งเป็นที่นิยมกันทั่วโลก เช่น สตรีที่มีบุตรเล็ก ๆ ต้องดูแล อาจจะรอให้ลูกโตสักหน่อย แล้วจึงเข้ามาเรียนวรรณคดีไทย หรือภาษาต่างประเทศ หรือการบัญชี เป็นต้น หรือนักธุรกิจที่อยากเรียนรู้กฎหมายนิติกรรม หรือกฎหมายภาษีอากร หรือคนซ่อมรถยนต์ต้องการเรียนทฤษฎีวิศวกรรม หรือใครก็ตามอยากเรียนคณิตศาสตร์ชั้นสูง เป็นต้น ถ้าทำเช่นนั้นมหาวิทยาลัยก็จะได้ทำหน้าที่สอน และหน้าที่สนองความต้องการของชุมชนไปด้วยพร้อมกัน

ก่อนจบ ใครขอเสนอประเด็นที่มหาวิทยาลัยมีหน้าที่อบรมและสอนนักศึกษาว่ามีความหมายที่แท้จริงอย่างไร ตามความเห็นของผม การอบรมการสอนนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่คือ อำนวยให้นักศึกษาเป็นบัณฑิตได้ ความเป็นบัณฑิตหมายความว่า (๑) เป็นมนุษย์ที่ดี (๒) เป็นพลเมืองที่ดี และ (๓) เป็นผู้สามารถประกอบอาชีพ ต้องพร้อมสมบูรณ์ทั้งสามประการ และความสำคัญก็เป็นไปตามลำดับ ๑-๒ และ ๓ ข้างต้น บุคคลจะมีประโยชน์ไม่ได้ถ้ามีแต่ความรู้สำหรับอาชีพอย่างเดียว ต้องเป็นคนดี มีศีลธรรม ถือความสัตย์ รักศิลปะและความงาม รักหมู่คณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ฯลฯ ที่สำคัญที่สุดคือไม่ยอมเป็นหุ่นกระบอกให้มือที่สามชักใย หรือรอกคำพูดใส่ปาก หรืออีกนัยหนึ่งเราต้องสอนและอบรมและส่งเสริมให้ศิษย์รู้จักใช้ความคิดโดยอิสระในต่างประเทศทั่วโลก ในอิหร่าน อินโดนีเซีย ไนจีเรีย เอธิโอเปีย แทนซาเนีย เนปาล เขาสนใจที่จะอบรมนักศึกษาให้บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่ชุมชน โดยจัดหลักสูตรไว้เผื่อสำหรับผู้ที่อาสาสมัครไปปฏิบัติงานบูรณะชนบท เป็นการอบรมให้เป็นพลเมืองดีให้

มีใจเพื่อแผ่เพื่อนมนุษย์ ผู้ที่กล่าวว่า “นักเรียนมีหน้าที่เฉพาะแต่การเรียน” นั้น กล่าวถูกและกล่าวผิด แล้วแต่จะตีความหมายคำว่า “เรียน” กว้างหรือแคบเพียงใด ถ้าตีความหมาย “เรียน” อย่างแคบ ก็เป็นมิชฌาทิสฺสึแน่นอน ไม่ว่าใครจะเป็นผู้กล่าว ถ้าหมายความว่า นักศึกษาจะต้องเรียนโดยเอาใจใส่ต่อเหตุการณ์ของชุมชน เรียนโดยสนใจช่วยแก้ปัญหาบ้านเมือง เรียนโดยแสดงความคิดเห็นอิสระ และใช้วิธีสันติแม้ว่าจะร่วมกันเป็นหมู่มากก็เป็นความหมายที่ถูก และครูบาอาจารย์มหาวิทยาลัยควรจะมีภาคภูมิใจว่าตนได้ทำหน้าที่ถูกต้องแล้ว และได้ช่วยเหลือชุมชน โดยอบรมสั่งสอนศิษย์ มาสำเร็จครบถ้วนทุกประการ

ภาค **๓**

มุมมองการศึกษา

ห้องสมุดในทัศนะของข้าพเจ้า

ผมมีความยินดีที่ได้มีโอกาสมาร่วมในการประชุมประจำปีของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยวันนี้ และขอแสดงความชื่นชมในการที่สมาคมนี้ได้เจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นอันมาก มีสมาชิกมากมายและกิจการกว้างขวาง และได้ส่งเอกสารของสมาคมให้ผมได้อ่านอยู่เป็นประจำ (และดูเหมือนไม่เคยเรียกให้บำรุงวิสัยนักเศรษฐกิจ ถ้าเขาไม่ทวง จะเอาเงินไปให้เขา เขาอาจจะหาว่าสบประมาท)

วันนี้คุณัญจน อินทรกำแหง คุณจิตตรา ประนิช และพวก กะเกณฑ์ให้ผมเอามะพร้าวห้าวมาขายสวน มีอย่างหรือ คนไม่มีความรู้เรื่องบรรณารักษศาสตร์สักนิดเดียว เกณฑ์ให้มาพูดเรื่องห้องสมุดกับบรรดาเซียนห้องสมุดทั้งหลาย ผมมีประสบการณ์แต่เฉพาะอ่านหนังสือจากห้องสมุด ยืมแล้วคืนบ้างไม่คืนบ้างอ้างว่าลืมชื่อหนังสือมาให้คนอื่นยืมแล้วเขาคืนบ้างไม่คืนบ้างก็มีกรรมสนองกรรม ไม่นานมานี้ คุณภทลี สมบัติศิริ กลับจากดูงานฝึกงานห้องสมุดจากต่างประเทศ มาบอกว่าเดี๋ยวนี้คติของห้องสมุดสมัยใหม่เขาว่า “หนังสือหายดีกว่าไม่มีใครยืม” คตินี้ค่อนข้างจะเข้าที่ ทำให้คลายหิริโอตตปปะเรื่องโกงหนังสือได้บ้าง แต่ตามคติสมัยเก่า

ของผมก็เข้าใจว่า “มีคนยืมหนังสือไปอ่านมาก ๆ แล้วไม่หาย เอา
กลับมาคืนตามกำหนดครบถ้วนเป็นดีที่สุด”

เมื่อผมไม่รู้ว่าจะเอามะพร้าวห้าวประเภทไหนมาขายสวน
ผมก็ขอความกรุณาว่าผมจะขอเดาเอาและคงจะพูดไม่ยืดยาวนัก
เหลือเวลาไว้แลกมะพร้าวกันดีกว่า คือขอพูดก่อนสั้น ๆ แล้วขอเชิญ
ท่านทั้งหลายอภิปรายและแสดงทัศนะของท่านบ้าง ถ้าเผอิญมี
ปัญหาที่ท่านกรรมการหรือสมาชิกประสงค์จะจับตัวผมมาถาม และ
ผมพอตอบได้ก็เป็นโอกาสของท่านแล้ว

หนังสือช่วยยให้คิด - คิดแล้วเป็นบุญ

ในทัศนะของผม คนเราขาดห้องสมุดไม่ได้ เพราะหนังสือเป็น
อาหารของสมองและจิตใจ ถ้าคนเราไม่อ่านหนังสือ เขาเอาเวลาไป
ทำอะไรกัน ผู้ชายก็กินเหล้า ผู้หญิงก็เล่นไพ่ ทั้งผู้ชายผู้หญิงอาจจะ
ใช้เวลาในทาคนนั้นคนนี้ ปากไม่อยู่สุข ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ สมัยนี้ก็ดู
โทรทัศน์กัน ภาพเขาบ๊องเข้าตา เสียงเขายัดเข้าหู และถ้าจะจัด
รายการโทรทัศน์ให้เป็นที่เร้าใจกันจริง ๆ ต้องทำให้ภาพและเสียง
นั้นกระทบประสาทที่ผิวเผิน ลีลาต้องรวดเร็ว อย่าให้ผู้ชมมีเวลาคิด
เพียงแต่ให้รู้สึกเพลิน ๆ หรือเสียวสยอง หรือโกรธ หรือเอาใจช่วย
ฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ ถ้าให้โอกาสผู้ชมคิดนาน ๆ ก็จะเป็นเรื่องจืด เช่นนี้
เป็นต้น ฉะนั้นผมสรุปได้ว่าถ้าคนเราอ่านหนังสือ เรามีเวลาคิด
ไตร่ตรองเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่อ่าน เพราะ
ทำได้ตามจังหวะและลีลาของตน ถ้าไม่อ่านหนังสือ มักจะไปทำ
อย่างอื่นที่ทำให้ไม่มีโอกาสคิดกว้างขวาง กินเหล้าก็สมองเสื่อมจะ
ไปคิดอะไรได้ เล่นไพ่อะไรก็คิดแต่เพียงเจ็บใจมือบนว่ากากไฟ ไปงาน

คือกเทลก็ต้องทำน้ำทะเล้น พุดกับคนรู้จักบ้างไม่รู้จักบ้าง คิดอยู่
แต่ว่าเจ้าหมอที่เข้ามาพุดด้วยนี้หน้าคล้ายคลึงคลา ชื่ออะไรหนอ
ดูโทรทัศน์ก็ให้เขาจูงจุมก จูงสมองยั่วประสาทตื่น ๆ มีที่เทียบได้กับ
การอ่านหนังสืออยู่อย่างเดียวในเรื่องยั่วให้คิด เปิดโอกาสให้คิด คือ
การสมาคมสนทนากับคนฉลาด ที่พระท่านว่าจะทำให้เราฉลาดขึ้น
คนเรากล้าไม่คิดแล้วเกือบไม่แตกต่างกับสัตว์เดรัจฉาน จริงไหมครับ

จากบ้านไปโรงเรียน ไปมหาวิทยาลัย

ในการศึกษาหรือวิจัย ท่านทั้งหลายย่อมตระหนักดีว่าห้อง
สมุดสำคัญเพียงใดในมหาวิทยาลัยของไทยเรา トラบใดที่เราจะใช้
ระบบยัด คือ ครูพุด นักเรียนฟัง จดบ้างไม่จดบ้าง วิชาย่อมเรียงลง
ทุกที เราต้องให้นักศึกษาของเราเข้าห้องสมุดอ่านตำราต่าง ๆ จาก
ครูบาอาจารย์ ผู้เขียนวิชาการจากทุก ๆ ประเทศทั่วจักรวาลให้สม
กับที่มหาวิทยาลัยของเราถอดความจากคำอังกฤษ University แปล
ตามความเห็นของผมว่า เป็นที่ถ้ายความรู้ของจักรวาล ที่นี้นัก
ศึกษาของเรามีนิสัยอ่านตำราจริงหรือเปล่า คำตอบก็คือยังน้อยนัก
ที่อ่านตำราจริง ๆ ตามปรารถนา สาเหตุมีอยู่หลายประการ ผมขอ
ยกขึ้นมา ๓ ประการ คือ ๑ ครูผู้สอนออกข้อสอบไล่แต่เฉพาะใน
ข่ายแห่งคำบรรยายของตน ๒ ตำราไทยมีน้อย ตำราฝรั่งมีมาก
อ่านภาษาฝรั่งไม่รู้เรื่อง ทั้งสองประการนี้เราต้องแก้ไข จะแก้อย่างไร
ผมจะขอทวนประสาทท่านผู้ฟัง โปรดคิดเอาเอง เพราะมีวิธีหลายวิธี
ซึ่งต้องใช้วิธีระมัดระวังมากสักหน่อย และเรื่องนี้ผมใคร่จะไม่ขยาย
ความในตอนนี้อยากพุดถึงสาเหตุประการที่ ๓ ที่ทำให้นักศึกษาไม่
อ่านตำราคือ เราไม่เคยพานิสัยมา เรื่องนิสัยการอ่านหนังสือนี้คง

จะโยนกันไปได้เป็นทอด ๆ มหาวิทยาลัยก็ติโรงเรียนมัธยมว่าไม่ เพราะนิสัยเด็กให้อ่าน โรงเรียนมัธยมก็โยนกลองไปให้โรงเรียนประถม โรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนต่าง ๆ ก็ปัดสวะไปได้ บอกว่าทางบ้าน ผู้ปกครองของเราไม่เอาใจใส่ในเรื่องนี้

การโยนความผิดความบกพร่องกันไปเป็นทอด ๆ อย่างที่ว่านี้ มีทั้งข้อที่ถูกและข้อที่ผิด ความจริงคือทุกฝ่ายทุกระดับต้องพยายาม เพราะนิสัยเด็กของเราให้รักหนังสือให้อ่านหนังสือ ความรับผิดชอบของผู้ปกครอง แน่ละเป็นความรับผิดชอบขั้นพื้นฐานเพราะเด็กอยู่บ้านก่อน และมากกว่าเข้าโรงเรียน และการฝึกนิสัยต่าง ๆ ต้องเริ่มตั้งแต่เยาว์วัยจริง ๆ จึงจะสำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย คำถามที่ใคร่จะถามบิดามารดาทุกคนก็คือ (๑) ได้เคยอ่านหนังสือให้เด็กฟังตั้งแต่อายุ ๔ ขวบขึ้นไปหรือไม่ (๒) เมื่อลูกโตได้สัก ๗-๘ ขวบ ได้เคยเล่นกับเด็กใหม่ ในทำนองที่พ่อแม่อ่านให้ฟังสับนาที สลับกันไป แล้วลูกอ่านให้พ่อแม่ฟังสักห้านาที (๓) เมื่อลูกโตขึ้นอีกหน่อยลูกของเราได้เห็นเราอ่านหนังสือเอง ไปยืมหนังสือห้องสมุดมาให้ลูกอ่าน ชื่อหนังสือที่เหมาะสมเป็นของขวัญให้เด็กในวันเกิด ปีใหม่ ฯลฯ หรือเปล่า ถ้าจะเห็นว่าคำถามเหล่านี้วุ่นไปเปล่า ๆ เพราะค่าครองชีพสมัยนี้ นักเศรษฐกิจ นักการเมืองทำเสียป็นปี ทั้งพ่อทั้งแม่ต้องออกทำงานเลี้ยงชีพจนไม่มีเวลา ไม่มีสติปัญญาพอที่จะสละให้ลูกได้ ถ้าย้อนมาเช่นนี้ คำตอบก็คือเราไปทำงานเพื่อให้ลูกได้กินอาหารกาย เราเลยลืมอาหารใจของลูก อะไรสำคัญกว่ากัน แล้วก็เอาคนอื่นมาดูแลลูกเรานั้น เราให้ความยุติธรรมแก่ลูกเราพอแล้วหรือ

ถ้าไม่เกรงใจก็อยากถามท่านผู้เชี่ยวชาญทางบรรณารักษศาสตร์ที่มาประชุมกันวันนี้ว่า ท่านเคยละเลยการป้อนอาหารใจสำหรับบุตรของท่าน หลานของท่าน น้องของท่านหรือไม่ เคยทำ

ตัวอย่างที่ดีแก่บุตรหลานของท่านหรือเปล่า

หนังสือในชนบท

ในชนบท ก็เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าบิดามารดาผู้ปกครองของนักเรียนมักจะไม่สนใจที่จะสนับสนุนให้บุตรหลานของตนเล่าเรียนให้มากนัก พอพ้นอายุเกณฑ์ หรือพอพ้นประถมปีที่ ๔ ก็ถอนนักเรียนออกจากโรงเรียนเป็นส่วนมาก ครูบาอาจารย์ก็มีน้อย ที่มีอยู่ก็เอาใจใส่นักเรียนมากบ้างน้อยบ้างตามบุญตามกรรม ผลก็คือนักเรียนส่วนใหญ่เมื่อออกจากโรงเรียน หนังสือไม่แตกฉาน ที่แตกฉานก็คงมีบ้าง แต่ในไม่ช้าก็ลืมเพราะไม่ได้ฝึกฝนวิชาสืบไป

ในกรณีเช่นนี้ ผมคิดว่าห้องสมุดเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้เด็กวัยรุ่นของเราทั้งที่รู้หนังสือพอควรให้รักษาความรู้นั้นได้ตลอดไป และที่ยังไม่รู้มากพอรู้มากขึ้น ปัญหามีอยู่ว่า หนังสือชนิดใดที่จะช่วยทำให้เด็กเหล่านี้สนใจอ่าน และบรรณารักษ์ควรจะทำอย่างไรที่จะชวนให้เขารู้สึกดึงดูดให้เข้าห้องสมุด และเมื่อเข้ามาแล้วก็ตั้งใจอ่านหนังสือ ปัญหาเหล่านี้ท่านทั้งหลายคงจะตอบได้ดีกว่าผมเพราะอาชีพของท่านมีจุดหมายอยู่ที่จะต้องดึงดูดให้คนอ่านหนังสือ มะพร้าวห้าวที่ผมขอเสนอขายท่านทั้งหลายมีเพียงว่าโปรดหาวิธีที่เหมาะสมสำหรับดึงดูดใจผู้ที่ท่านต้องการให้อ่านหนังสือ ถ้าเอาคำปราศรัยของนักการเมืองไปล่อใจให้อ่าน หรือถ้าห้องสมุดของท่านมีแต่หนังสือเทคนิค ผมเกรงจะไม่ใช่เครื่องมือที่ดี เรื่องประโลมโลกเป็นอย่างไร เรื่องที่เกี่ยวกับท้องถิ่นของเขาเป็นอย่างไร ใช้ได้ไหม ผมขอเชิญท่านทั้งหลายลองขบคิดพลิกแพลงดู โดยคำนึงว่าหน้าที่ของท่านนี้สำคัญเหลือหลาย เพราะช่วยให้คนเป็นคน คือช่วยให้เขา

อ่านได้แล้วก็คิดได้ เป็นการพัฒนาประเทศชั้นยอด

ศีลธรรมในหนังสือ

ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุดในเมืองในชนบท ห้องสมุดในมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียน ปัญหาเรื่องศีลธรรมจะต้องมาสู่ท่านวันหนึ่งเป็นแน่ ท่านควรจะเผยแพร่หนังสือประเภทใดและควรระวังหนังสือประเภทใด นี่เป็นปัญหาทางการเมือง การศาสนา และสังคมที่ท่านคงจะประสบไม่วันนี้ก็วันข้างหน้า

ถ้าเป็นหนังสือต่างประเทศ ผมเองเคยแนะนำลูกศิษย์ในมหาวิทยาลัยซึ่งก็อายุมากพอควรว่าให้อ่านไม่อัน เพราะจุดหมายมีอยู่ที่จะให้ภาษาต่างประเทศแตกฉาน และควรจะอ่านด้วยความรู้สึกสนุก อย่างที่เราเรียกว่ามีฉันทะ เรื่องตลกโปกฮา เรื่องนักสืบ ลึกลับ เรื่องความรักหวานฉ่ำ เรื่องวิทยาศาสตร์ประหลาดโลก ใครชอบทางไหนอ่านไปเถิด จะได้อ่านได้มาก แม้แต่เรื่องโป๊ ผมก็รู้สึกว่ามัน่าห้าม ถ้าเขาอ่านแล้วชอบก็ควรให้อ่าน ขออย่างเดียวให้ได้ภาษาดี ๆ และเป็นเรื่องที่มีศิลปะ พูดถึงเรื่องโป๊แล้ว แม้แต่ในวรรณคดีเอกของไทยก็มีกันดิน พายุปากอ่าว เรื่องจะลุ่มลุ่มแหล่ มีอยู่ทั้งนั้น ใน พระลอ พระอภัยมณี อิเหนา ขุนช้างขุนแผน เป็นต้น Lady Chatterley เป็นของใหม่สำหรับฝรั่ง ของไทยเราเกือบจะเป็นของธรรมดา

แต่แน่ละ ถ้าเป็นเรื่องเขียนขึ้นมีแต่ลามกอนาจารเป็นที่ตั้ง ก็ เป็นหนังสือที่จะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กที่เริ่มจะรู้ความ

เศรษฐกิจของห้องสมุด

เมื่อห้องสมุดเป็นสิ่งสำคัญยิ่งแล้ว ทำอย่างไรจึงจะหาเงินมาบำรุงห้องสมุดให้สมกับความสำคัญนั้น ท่านทั้งหลายคงจะดำนิผมแน่ ถ้าผมผ่านประเด็นนี้ไป วิถีหาเงินเพื่อกิจการที่สำคัญนี้ต้องแล้วแต่กาลและเทศะ ที่มาสำคัญแห่งปัจจัยนั้นคงจะเป็นงบประมาณแผ่นดินสำหรับท่านทั้งหลายส่วนมาก

ผมคิดว่าสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยคงจะมีวิธีโน้มน้าวใจให้ผู้มีอำนาจทางการเงินของแผ่นดินสนใจทำนุบำรุงกิจการห้องสมุดได้ ถ้าเจ้าหน้าที่ของสมาคมพิจารณาหาโอกาสทำการประชาสัมพันธ์ให้มาก ถือว่าเป็นของซื้อของขาย เราอยากให้ท่านสนับสนุนกิจการห้องสมุด ก็ต้องพยายามโฆษณาให้เป็นกิจจะลักษณะกระมัง เป็นต้นว่าถ้าเป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัย ท่านก็คอยจ้องดูว่าเขาจะร่างหลักสูตรอะไรขึ้นใหม่ ท่านก็ควรสอดแทรกเข้าไปถามว่า แล้วหนังสือตำรามีพอแล้วหรือ เช่นเดียวกับที่สภาการศึกษามักจะสอบถามว่า ครูมีพอแล้วหรือ การวางโครงการขยายการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับประถม มัธยม หรืออุดม ทุกวันนี้เขามักพิจารณากันแต่เฉพาะอาคาร ครูและนักเรียน เจ้าหน้าที่ห้องสมุดจะต้องพร้อมใจกันทุกแห่ง เตือนให้พิจารณาหนังสือตำราและห้องสมุดด้วย เวลาว่าการเมืองแถลงนโยบายว่าจะสนับสนุนการศึกษาให้คนมีความรู้ อย่างนั้นอย่างนี้ ก็เป็นโอกาสของพวกเราชาวห้องสมุดจะถามว่า แล้วห้องสมุดเล่า โดยเฉพาะห้องสมุดสำหรับผู้ใหญ่ สำหรับประชาชนเล่า ท่านนักการเมืองจะอย่างไร อย่าปล่อยให้ท่านทั้งหลายโมเม ดีแต่พูดให้เชื่อ แต่เรื่องห้องสมุดและหนังสือไม่

นำพา

ผมเกิดความคิดขึ้นได้ข้อหนึ่งเกี่ยวกับปัจจุบันนี้ ก็ประเทศไทยเราจะมีการเลือกตั้งกันใหญ่ในไม่กี่เดือนข้างหน้า ถ้าพวกเราเห็นด้วยกันอย่างพร้อมเพรียงว่า กิจการห้องสมุดเป็นเรื่องสำคัญชั้นยอด ทำไมเราไม่ร่วมมือร่วมใจกันเตือนสติผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคน โดยระดมกันไปฟังเขาแสดงนโยบายชวนเชื่อให้เลือกตั้ง แล้วถามถึงนโยบายการสนับสนุนห้องสมุด ไม่ว่าจะเป็นชนบทหรือในกรุง ในโรงเรียนหรือในมหาวิทยาลัย ในคำถามนั้น ผมคิดว่าพวกเราแต่ละคนใช้สิทธิเกริ่น ๆ ได้ว่า ถ้าผู้สมัครผู้ใดไม่สนับสนุนกิจการห้องสมุด น่ากลัวจะเลือกเข้ามาเป็นผู้แทนในสภาไม่ลง อย่างนี้เป็นอย่างไรครับ

ผมรู้สึกว่่าที่พูดมานี้ค่อนข้างจะหมดสติปัญญาแล้ว จึงขอยุติเพียงเท่านี้ โดยขออวยพรให้กิจการของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยจงเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

การประถมศึกษาในประเทศไทย

คำนำสำหรับวารสาร กทส.

เหตุใดจึงนำเรื่องการศึกษามาเสนอในวารสารของคณะกรรมการตรวจสอบภาษีอากร ถ้ามีผู้สงสัยข้อนี้ก็ใคร่จะเสนอคำตอบว่า ภาษีอากรเป็นบ่อเกิดแห่งรายจ่ายของรัฐบาล และการศึกษาเป็นเรื่องที่รัฐบาลควรจะพยายามเก็บเงินภาษีอากร (และกู้เงิน) มาลงทุนจ่ายเป็นอย่างยิ่ง เหตุใดจึงได้ดำริแปลสุนทรพจน์จากภาษาอังกฤษมาเสนอเป็นภาษาไทย ตอบได้ว่า เพราะเมื่อได้แสดงสุนทรพจน์เป็นภาษาอังกฤษไปแล้ว ได้มีผู้นำไปเสนอข่าวเป็นภาษาไทย โดยแปลผิดเพี้ยนกระเทวความ ควรจะหาโอกาสแก้ไขเสียมิให้เข้าใจผิด

๑. ลักษณะทั่วไปของการศึกษาไทย

ในประเทศไทย การศึกษาก็แบ่งชั้นเหมือนประเทศอื่น ๆ คือมีชั้นประถม มัธยม และอุดมศึกษา การศึกษาชั้นมัธยมตามปกติแบ่งออกเป็น ๒ สาย คือสายสามัญและสายอาชีพ เพื่อความเข้าใจง่าย ในบทความนี้จะไม่กล่าวถึงสายอาชีพศึกษา ทั้งจะไม่นำเรื่องอุดมศึกษาหรือการศึกษานูบาลมาพิจารณาโดยตรงด้วย

ประถมศึกษา กับมัธยมศึกษา รวมกันมี ๑๒ ชั้น แต่เดิมนั้น แบ่งออกเป็นประถม ๔ ชั้น มัธยม ๖ ชั้น เตรียมอุดม ๒ ชั้น แต่ต่อมาเปลี่ยนเป็น ประถม ๔ ชั้น มัธยม ๘ ชั้น เดียวนี้ประถมศึกษา มี ๗ ชั้น มัธยมศึกษา ๕ ชั้น

เด็กทุกคนที่วราษอาณาจักร ต้องบังคับให้เรียนหนังสือชั้น ประถม ๑ ถึง ๔ ตั้งแต่อายุย่างเข้าปีที่ ๘ จนถึงย่างเข้าปีที่ ๑๔ จึงจะพ้นเกณฑ์ มีบางตำบลที่รัฐบาลได้เริ่มประกาศบังคับให้เรียนถึง ชั้นประถมปีที่ ๗ แล้ว

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายที่จะขยายการศึกษาภาค บังคับถึงชั้นประถมปีที่ ๗ ให้ทั่วราชอาณาจักรภายในระยะเวลา ๒๐ ปี สืบจากการประชุมเรื่องการศึกษา ที่การราช เมื่อปี ๒๕๐๓ ซึ่งที่ ประชุมการราชได้ระบุกำหนดไว้ว่า ควรจะบังคับให้เรียนอย่างน้อย ถึงชั้นประถมปีที่ ๗

ในทางปฏิบัติ นักเรียนเป็นจำนวนมากออกจากโรงเรียนไป โดยเด็ดขาดเมื่ออายุพ้นเกณฑ์หรือเมื่อสำเร็จชั้นประถมปีที่ ๔ แล้ว ในจำนวนเด็กที่เริ่มเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ใน พ.ศ. ๒๕๐๑ จำนวน ๑๐๐ คน มีเพียง ๔๕ คน ที่เรียนสำเร็จชั้นประถมปีที่ ๔ ใน พ.ศ. ๒๕๐๔ และเพียง ๑๐ คนในร้อยนั้นเรียนต่อในชั้นประถมปีที่ ๕ ใน ปีต่อไป ผู้ที่เรียนต่อในชั้นประถมปีที่ ๕ ส่วนมากมักจะพยายาม เรียนเรื่อยไปอีก ๖ ปี จนจบชั้น ม.ศ. ๓ (ม. ๖ เดิม) ก็มีเด็กออกจาก โรงเรียนเป็นจำนวนมากอีกครั้งหนึ่ง เหลือที่ต่อไปถึงชั้นมัธยมปีที่ ๕ (ม. ๘ เดิม) เพียงส่วนน้อย ซึ่งความจริงก็เป็นจำนวนหลายหมื่น ต่อ ไปภายหน้าเมื่อได้ขยายการศึกษาภาคบังคับไปจนถึงชั้นประถมปีที่ ๗ แล้ว คาดได้ว่าเด็กจะออกจากโรงเรียนน้อยลงเมื่อสิ้นประถมปีที่ ๔ และคงจะไปออกมาก ๆ เมื่อจบชั้นประถมปีที่ ๗

นักเรียนที่เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา และผู้ปกครองของนักเรียนเหล่านั้น ส่วนใหญ่ใฝ่ฝันที่จะขึ้นสวรรค์ชั้นมหาวิทยาลัย บางคนที่จะทำได้ก็หลบหนีไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ คือไปเรียนต่อต่างประเทศ

๒. ปัญหาต่าง ๆ ของการประถมศึกษาภาคบังคับ

ถ้าจะเปรียบเทียบการศึกษาต่าง ๆ เป็นบันไดที่เด็กจะต้องไต่ให้สูงขึ้นไป ปัญหาต่าง ๆ ในการศึกษาก้าวหน้าไปก็อุปมาได้เสมือนงู ซึ่งแสดงเป็นภาพ S ทั้งด้านตรงและด้านกลับไว้ในที่ต่าง ๆ ตลอดบันได ทั้งนี้เปรียบได้กับการเล่นเกมของเด็กที่ฝรั่งเรียกว่า Snakes & Ladder หรืองูพาดบันได ใครเล่นไปถึงขั้นที่ไม่มีงู ก็ขึ้นไปเรื่อย ๆ แต่ถ้าใครเดินมาถึงตรงที่มีงู ก็จะกระเด็นตกหรือออกไปเลย

โรงเรียนชั้นประถมศึกษาภาคบังคับส่วนมากเป็นโรงเรียนประชาบาล ที่รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ดำเนินการ จะมีโรงเรียนราษฎร์อยู่บ้างก็เป็นส่วนน้อย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๕ โรงเรียนประชาบาลต่าง ๆ ในเขตเทศบาล ยกเว้นบางโรงเรียนได้ถูกโอนไปให้เทศบาลต่าง ๆ ดำเนินการ ในปัจจุบันนี้เรื่องที่ประชาชนพากันสนใจอยู่มากคือ เรื่องการโอนโรงเรียนและครูประชาบาลทั่วราชอาณาจักร ไปขึ้นแก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด กระทรวงมหาดไทย แสดงเหตุผลว่าเนื่องด้วยการศึกษาประชาบาลเป็นเรื่องของท้องถิ่น ก็ควรที่จะให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดการ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบด้วย และได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณารายละเอียดในการโอนดังกล่าวนี้ และข้าพเจ้าได้ถูกเกณฑ์ให้ทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการนั้น เป็นที่น่าจะกล่าวให้เข้าใจเสียแต่ในขั้นนี้ว่า ใน

ขณะนี้อองค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้นไม่ได้ปกครองโดยประชาชนในท้องถิ่นเอง ไม่มีรายได้จากภาษีอากรของตนเองเพียงพอ และเจ้าหน้าที่ไม่ได้รับการเลือกตั้ง ผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งรัฐบาลแต่งตั้งเป็นผู้บริหารงานชั้นสูงขององค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัดต้องรับเงินอุดหนุนทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดจากงบประมาณแผ่นดิน

บิดามารดา ผู้ปกครองเด็กที่อยู่ในเกณฑ์บังคับ ถ้าไม่นำเด็กเข้าโรงเรียน มีโทษปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท ถ้ายังกระทำผิดซ้ำต่อไปอีกก็อาจจะรับโทษจำคุกไม่เกิน ๑ เดือนหรือปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ สำหรับกรณีที่รัฐบาลหรือเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นไม่สามารถจัดหาโรงเรียนให้พอกับจำนวนเด็กแล้ว กฎหมายไม่ได้บัญญัติว่ากระไร นับได้ว่าที่เรียกว่า “บังคับ” นั้นเป็นการบังคับฝ่ายเดียว และมีบางคนเห็นไปว่าไม่สู้จะยุติธรรมนัก

ข้อที่ร้ายก็คือ เด็กในเกณฑ์เกิดมีจำนวนมากกว่าจำนวนที่จะพอหาโรงเรียนเข้าได้ พวกเราชาวไทย เมื่อจะเปรียบกับชาติอื่น ๆ ในเรื่องลูกมากแล้ว พวกเราไม่แพ้ใคร เฉพาะอย่างยิ่งในท้องไร่ท้องนา และเมื่อที่เรียนเกิดขึ้นไม่ทันกับจำนวนเด็ก การบังคับก็ไร้ผล ในพระนคร ผู้ปกครองมักจะกระตือรือร้นที่จะให้การศึกษาแก่เด็ก เทศบาลบางที่ก็พยายามจัดให้มีการเรียนสองผลัด แต่มีหลายโอกาสที่เจ้าหน้าที่ใช้วิธีแบบกีฬาเสี่ยงโชค คือใช้วิธีจับสลาก ปรากฏว่าเด็กบางคนสามารถจับสลากได้ผ่าน ไม่ต้องเข้าเรียนติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี นี่นับว่าก่อนจะเริ่มขึ้นบันไดขั้นต้นก็พบบงเข้าแล้ว

เมื่อเข้าโรงเรียนได้แล้วเด็กก็ยังเสี่ยงโชคอีก คืออาจจะไปได้ครูที่ไม่มีคุณวุฒิ และตามชนบทนั้นมักจะพบแต่ครูที่ไร้วุฒิ ในชนบทโรงเรียนมักจะไม่มียุติธรรมการสอนหรือการเรียน หรือมีแต่ไม่พอ

สมุดหรือหนังสือก็แพงเกินกำลังผู้ปกครอง อาหารกลางวันก็ยากไว้
 เครื่องแบบเป็นสิ่งที่ต้องผืนซื้อ และระยะทางระหว่างโรงเรียนกับ
 บ้านบางทีก็เป็นอุปสรรคสำคัญ ในพระนครและเมืองอื่น ๆ โรงเรียน
 อาจจะมีอุปกรณ์ดีกว่า และผู้ปกครองก็ยินดีเสียสละให้เด็กได้รับ
 การศึกษา แต่นักเรียนที่สมัครใจเรียนนั้นก็ยังมีจำนวนมากที่จับ
 สลากไม่ได้ จูที่บันไดนี้รู้สึกว่ามีมากเสียจริง ๆ

จุใหญ่ประเภทหนึ่งสำหรับเด็กในชนบทได้แก่การขาดเรียน
 เด็ก ๆ ปกติชอบวิ่งเล่นอยู่ในที่แจ้ง ไม่ชอบเข้าห้องเรียนอยู่เป็นธรรมดา
 ผู้ปกครองบางคนสมัครที่จะให้บุตรของตนเลี้ยงควายมากกว่าไป
 โรงเรียน ฝนตกขึ้นเมื่อใดก็เป็นเหตุพอที่จะให้ย่อท้อต่อการเดินไป
 โรงเรียนทีเดียวละ ๑ กิโลเมตร การตรวจตราสอดส่องให้เด็กไป
 โรงเรียนนั้น บางทีก็หย่อนไป บางทีก็ไม่มีเอาเสียเลย ตามกฎที่ใช้
 บังคับอยู่ เด็กคนใดขาดเรียนจนเข้าห้องเรียนไม่ถึง ๖๐% ของ
 จำนวนชั่วโมงที่กำหนดให้เรียน จะถูกห้ามไม่ให้เข้าสอบ และผู้ที่
 สอบตกด้วยเหตุนี้หรือเหตุอื่น จะต้องเรียนซ้ำชั้นในการศึกษาปีต่อไป
 เด็กที่ซ้ำชั้นก็มักจะเกเร ไม่ยอมเรียนร่วมกับเด็กใหม่ และไม่ยอม
 อ่อนน้อมต่อข้อบังคับซึ่งเป็นประวัติก่อนและซึ่งทำให้ตนขายหน้า
 ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า มีเด็กตกชั้นประถมปีที่ ๑ มากผิดปกติ จุใหญ่
 จะถามตนเองว่า เด็กซึ่งจะไต่บันไดก็ได้ไต่ไม่ได้สักที ตกช่องงูเสียรำไป
 เช่นนี้ จะควรได้รับการดำเนินจริง ๆ หรือ

ในบางโรงเรียนในชนบท ครูทั้งที่มีวุฒิและไม่มี ต้องสอน
 พร้อม ๆ กันคนละหลายชั้น เพราะมีครูไม่พอ เงินเดือนแต่ละคน
 อาจจะไม่เกิน ๕๐๐ บาท ในลักษณะการเช่นนี้ จะพูดถึงสมรรถภาพ
 หรือความเสียสละ หรือความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ย่อมปราศจากความ
 หมายถึง เฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเป็นที่แน่ใจว่าจะไม่มีใครมาตรวจตรา

ว่ากล่าว

การที่เด็กเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ร้อยคน เรียนต่อประถมปีที่ ๕ เพียงประมาณ ๑๐ คนนี้ แสดงว่าความพยายามจัดการศึกษานั้นเสียผลเป็นอันมาก เพราะเด็กที่ไปโรงเรียนไม่ถึง ๕ ปีนั้น จะหวังให้รู้หนังสือเป็นการถาวรหาได้ไม่

๓. วิธีแก้ปัญหา

ข้อที่เห็นได้ชัดคือเราขาดแคลนโรงเรียน ขาดอุปกรณ์ ขาดครู และขาดครูวุฒิ ผู้ปกครองและนักเรียนในถิ่นที่ยากแค้นต้องการความช่วยเหลือในด้านสมุด หนังสือ ดินสอ เสื้อผ้า และในบางกรณีก็น่าจะช่วยให้ถึงอาหารกลางวันและการขนส่ง ทั้งหมดนี้แสดงว่ารัฐบาลจะต้องทุ่มเทเงินเพื่อการประถมศึกษาอีกมาก แต่การจ่ายเงินโดยขาดสติและความรอบรู้ย่อมเป็นการจ่ายสูญ ถ้าขาดการวางแผน การตรวจตรา การบังคับให้เด็กไปเรียนจริง ๆ แล้ว เงินก็สูญเปล่า ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ระบบประถมศึกษาบังคับ ๔ ปีนี้ น่าจะปรับปรุงให้ดีเสียก่อนที่จะขยายระบบบังคับไปถึง ๗ ปี แต่แน่ละ เราจะต้องพยายามใช้ระบบบังคับ ๗ ปีโดยเร็วที่สุด เช่นพยายามเริ่มขยายภายใน ๕ ปีเป็นต้น ในระหว่างนี้ เราจำเป็นต้องส่งเสริมให้เด็กไปโรงเรียน วิธีลวงโทษโดยให้เข้าชั้นนั้นควรจะเลิกเสีย และให้มาใช้หลักจิตวิทยาเด็กอันถูกต้อง ควรจะมีเจ้าหน้าที่คอยช่วยและสนับสนุนให้ครูต่าง ๆ ทำการสอนจริง ๆ จัง ๆ และสนับสนุนให้ผู้ปกครองดูแลส่งเด็กของตนไปโรงเรียนโดยสม่ำเสมอ เงินเดือนครูก็น่าจะได้พิจารณากันให้ดี และควรจะมีวิธีการอันแบบค้าย ส่งเสริมให้ครูพยายามหาความรู้เพิ่มขึ้น เฉพาะอย่างยิ่ง

ในชนบท ในระหว่างที่เรายังไม่สามารถขยายการประถมศึกษาภาค
บังคับออกไปเป็น ๗ ปีนี้ น่าจะตั้งชุมนุมผู้อ่านหนังสือและตั้งห้อง
สมุดขึ้นโดยทั่วไป เพื่อประโยชน์ของผู้ที่จำต้องออกจากโรงเรียนไป
เพียงชั้นประถมปีที่ ๔

ปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาที่เกินความสามารถของมนุษย์ก็จริง
แต่ก็เป็นปัญหาหนักหนา และเมื่อพิจารณาเทียบกับประเด็นที่ว่า
โรงเรียนประชาบาลควรจะโอนไปสังกัดที่ไหนหรือไม่แล้ว จะเห็นว่า
ประเด็นการโอนนั้นเป็นเรื่องเล็กและไม่ตรงจุด ในสถานการณ์เช่นนี้
เราน่าจะพิจารณาให้ถ่องแท้ว่า อะไรจำเป็นและอะไรไม่จำเป็นนัก
อะไรเป็นเรื่องสำคัญแก่ชาติบ้านเมือง และอะไรเป็นเรื่องที่เราอาจ
จะสำคัญตนว่าสำคัญ

การมัธยมศึกษาในประเทศไทย

๑. ลักษณะทั่วไปของการศึกษาไทย

ประเทศไทยก็เหมือนกับประเทศอื่นทั่วไป ซึ่งแบ่งการศึกษาเป็นภาคประถม มัธยม และอุดมศึกษา ประถมศึกษากับมัธยมศึกษารวมกันมี ๑๒ ชั้น แต่เดิมนั้นแบ่งออกเป็นประถม ๔ ชั้น มัธยม ๖ ชั้น เตรียมอุดม ๒ ชั้น ต่อมาเปลี่ยนเป็นประถม ๔ ชั้น มัธยม ๘ ชั้น เดียวนี้ประถมศึกษา ๗ ชั้น มัธยมศึกษา ๕ ชั้น ข้อคิดบางข้อเกี่ยวกับการประถมศึกษา ได้เสนอไว้ในการอภิปรายต่อที่ประชุมสมัชชาโรตารีแห่งพระนครได้แล้ว เมื่อเดือนมิถุนายน ศกนี้ (และคาดว่าจะได้นำลงเผยแพร่เป็นภาษาไทยในวารสาร ก.ต.ภ. ในเร็ว ๆ นี้)

วันนี้จะขอกล่าวแต่เฉพาะการมัธยมศึกษา แต่เนื่องด้วยการศึกษาภาคบังคับในประเทศไทยยังคงมีอยู่เพียง ๔ ชั้นแรกของประถม ในท้องที่ส่วนใหญ่ของราชอาณาจักร และเพิ่งได้ขยายการบังคับไปถึงประถมปีที่ ๗ ในบางท้องที่เท่านั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจถึงความถึงขั้นประถมตอนปลาย ๕-๖-๗ คือ มัธยม ๑-๒-๓ เดิมด้วย

มัธยมศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ สาย คือ สายสามัญ

และสายอาชีพจะ มัธยมศึกษาสายสามัญแยกออกเป็น ตอนต้น ๓ ปี (คือ ม.ศ. ๑-๓) และตอนปลาย ๒ ปี (คือ ม.ศ. ๔-๕) มัธยมศึกษาสายอาชีพก็แยกออกเป็นตอนต้น ๓ ปี แต่ตอนปลายมี ๓ ปี ผู้ที่สำเร็จชั้น ม.ศ. ๖ สายอาชีพ จะได้ประกาศนียบัตรอาชีพชั้นสูง มัธยมศึกษาสายอาชีพตอนต้นนั้นปรากฏว่าไม่เป็นที่นิยมและไม่ได้ผลสมความมุ่งหมาย รัฐบาลมีนโยบายที่จะเลิกเสีย โดยจะให้มีการสอนมัธยมศึกษาตอนต้นเฉพาะสายสามัญเท่านั้น ฉะนั้นนักเรียนที่สำเร็จชั้น ม.ศ. ๓ ก็อาจจะเลือกเรียนต่อ (ถ้ามีโรงเรียนรับและได้รับคัดเลือกให้เรียนต่อได้) ๔ ทางด้วยกัน คือ

- ก. เรียนต่อสายสามัญ ๒ ปี ได้ประกาศนียบัตรมัธยมบริบูรณ์ และถ้าจะเรียนต่อไปก็สอบเข้ามหาวิทยาลัย หรือเข้าโรงเรียนเทคนิค หรือโรงเรียนฝึกหัดครู
- ข. เรียนต่อสายอาชีพ ๓ ปี เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรอาชีพชั้นสูง และถ้าจะเรียนต่อไปก็เรียนอีก ๒ ปี เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
- ค. เข้าโรงเรียนฝึกหัดครู เรียนอีก ๒ ปี ได้ ป.ก.ศ. อีก ๒ ปี ได้ ป.ก.ศ. สูง และอีก ๒ ปี ได้ปริญญาทางการศึกษา
- ง. เข้าโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีพ เรียน ๓ ปี ได้ประกาศนียบัตรครูอาชีพ อีก ๓ ปี ได้ประกาศนียบัตรชั้นสูง เป็นต้น

๒. จำนวนนักเรียน (ดูภาพประกอบจากท้ายบทการศึกษา)

จะเห็นได้ว่า จำนวนนักเรียนในชั้นประถมตอนต้น ๔ ปี มีถึง ๔ ล้านเศษ พอพ้นการศึกษาบังคับ ป. ๔ ไปแล้ว จำนวนของนักเรียนลดต่ำลงมาก (เทียบ ป. ๔ จำนวน ๗๗๗,๕๐๐ เหลือ ป. ๕ เพียง

๑๔๐,๕๐๐) อีกช่วงหนึ่งที่มีนักเรียนออกจากโรงเรียนมาก คือช่วงระหว่าง ม.ศ. ต้น กับ ม.ศ. ปลาย คือระหว่าง ม.ศ. ๓ กับ ม.ศ. ๔ จำนวนนักเรียนที่ออกจากโรงเรียนไปตามชั้นต่าง ๆ ปรากฏในตารางหมายเลข ๒

เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดควรจะทำให้ชัดว่า การที่นักเรียนในชั้น ป. ๑ - ป. ๔ มีจำนวนสูงกว่าจำนวนเด็กอายุ ๗ ขวบถึง ๑๐ ขวบนั้น เป็นเพราะมีเด็กจำนวนมากที่อายุสูงกว่า ๑๐ ขบวยังคงเรียนซ้ำชั้นอยู่ในประถมตอนต้น ความจริงมีเด็กอายุ ๗ ขบวยังเป็นอันมากที่หาโรงเรียนเรียนไม่ได้ แม้ว่าจะอยู่ในเกณฑ์อายุบังคับแล้วก็ตาม จำนวนนักเรียนในระดับต่าง ๆ และประเภทต่าง ๆ จะดูได้จากภาพที่ ๑ และภาพที่ ๓

เมื่อเทียบกับจำนวนเด็กในหมวดอายุที่ควรตรงกับชั้นการศึกษาแล้วจะเห็นได้ว่า ในปี ๒๕๐๗ รุ่น ๑๑ ถึง ๑๓ ขวบ อย่างน้อยมี ๑ ล้านคนที่ไม่ได้อยู่ในโรงเรียน รุ่น ๑๔ - ๑๖ ขวบ คงจะมีประมาณ ๑ ล้าน ๕ แสนคนที่ไม่ไปโรงเรียน และรุ่น ๑๗ - ๑๘ ขวบประมาณอีก ๑ ล้านคน รวมตั้งแต่อายุ ๑๑ - ๑๘ ขวบ มีเด็กและคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวที่ไม่ได้เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนถึง ๓ ล้าน ๕ แสนคน ในจำนวนนี้คงจะมีเป็นอันมากที่ทำงานเป็นอาชีพ เช่น ทำนา ทำสวน รับจ้างต่าง ๆ แต่คงจะมีจำนวนไม่น้อยที่หางานทำไม่ได้ และเมื่อเด็กวัยรุ่นไม่ได้เรียนหนังสือและไม่ได้ทำงาน ช่องทางที่จะเกิดปัญหาเยาวชน หรือปัญหาอันธพาลวัยรุ่นก็ย่อมมีมาก น่ากลัวอันตราย เป็นปัญหาทางสังคม

พิจารณาจากแง่ของตัวเอง เราต้องการให้เด็กของเราเป็นพลเมืองดี มีความคิด เป็นคนดีทั้งในครอบครัวและในหมู่คณะ ถ้าเราเชื่อว่าการศึกษาคือส่งเสริมให้เป็นคนดีได้แล้วก็น่าเสียดายยิ่งนัก

ที่มีเด็กวัยรุ่นอายุ ๑๑ ถึง ๑๖ ปี จำนวนถึง ๒ ล้าน ๕ แสนคนไม่ได้
รับการศึกษาถึงขนาด ผลเสียหายในเรื่องนี้มีมาก เช่น การส่งเสริม
ระบบประชาธิปไตย นำสงสัยว่าเราร่างรัฐธรรมนูญกัน จะได้ผล
เพียงใดถ้าประชากรของเรายังขาดการศึกษาอยู่มาก และการที่เรา
จะรอดอ้างว่าคนไทยรู้หนังสือกันมากถึง ๖๐-๗๐-๘๐% นั้น จะมีมูล
แห่งความจริงเพียงใด

พิจารณาจากแง่เศรษฐกิจประชาคม ความจริงก็มีอยู่ว่า คน
ที่มีการศึกษาดีย่อมทำงานได้เฉลี่ยฉลาดและได้ผลดีกว่าคนที่ไร้
การศึกษา ฉะนั้น การเพิ่มผลผลิตของชาติไทยย่อมจะประสบผล
สำเร็จไม่ได้ ในเมื่อคนของเรายังรู้หนังสือแบบงู ๆ ปลา ๆ ผู้เชี่ยวชาญ
ทางการศึกษาได้วางเป้าหมายไว้สำหรับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียว่า
ถ้ามีเด็กนักเรียนชั้นประถมอยู่ ๑๐๐ คน ก็ควรจะมียุโรปนักเรียนชั้น
มัธยมประมาณ ๒๖ คน ประเทศญี่ปุ่นเขาสามารถทำการได้ผลสูง
กว่าเป้าหมายแล้ว คือไปได้ถึงอัตราส่วน ๑๐๐ : ๒๙ ประเทศไทย
เราแม้จะรวม ป. ๕-๖-๗ ไว้ในชั้นมัธยมจนถึง ม.ศ. ๕ ก็ยังได้
อัตราส่วนเพียง ๑๐๐ : ๒๐ ถ้าตัด ป. ๕-๗ ออก ถือเป็นชั้นประถม
อัตราส่วนจะเหลือเพียง ๑๐๐ : ๘

ข้อเท็จจริงทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลและประชาชนของเรา
มีหน้าที่ด่วนและสำคัญที่สุดอยู่ข้อหนึ่งคือ พยายามสร้างโรงเรียน
มัธยมศึกษาให้เด็กของเราได้เรียนมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป เราต้องการทั้ง
โรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนเทศบาลและโรงเรียน
ส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ เฉพาะอย่างยิ่งเราต้องการครูสำหรับโรงเรียน
มัธยมอีกมากหลายเท่าของจำนวนที่เราที่มีอยู่ในเวลานี้ ถ้าจะมี
ปัญหาถามว่า ประเทศเราจนอยู่อย่างนี้จะสามารถเจียดเงินมาเพื่อ
การศึกษาได้พอเพียงหรือ คำตอบก็คือ ถ้าเราไม่สามารถเจียดเงิน

เพื่อการศึกษา ก็ไม่น่าจะสามารถเจียดเงินไปสำหรับเรื่องอื่น เพราะปัญหาอื่น ๆ เช่น ภัยคอมมิวนิสต์ อันธพาล อาชญากรรมวัยรุ่น การปกครองประชาธิปไตย หรือแม้แต่ปัญหาการเศรษฐกิจและการผลิตต่ำ ปัญหาเหล่านี้จะป้องกันแก้ไขไม่ได้ ถ้าเราไม่ยอมลงทุนให้คนของเรามีคุณภาพดี

๓. สายสามัญและสายอาชีพ

ถ้าเป็นที่รับรองกันว่า ประเทศไทยทั้งรัฐบาลและประชาชน จะต้องใช้กำลังเงินและกำลังคนลงทุนเพื่อการศึกษาให้มากจริง ๆ แล้ว หลักการที่ควบคุมมากก็คือจะต้องพยายามใช้กำลังเงินและกำลังคนนั้นให้ได้ผลให้มีสมรรถภาพดีจริง ๆ คำว่า ประหยัดในความหมายแท้จริงก็ต้องเป็นคำขวัญ เช่น ก่อนจะสร้างโรงเรียนใดให้มีความสวยงามเป็นพิเศษหรือมีหอประชุมอันหรูหรา จะต้องคำนึงถึงปริมาณโรงเรียนที่ควรจะต้องยกขึ้นแทนการสร้างสิ่งหรูหราเหล่านั้น ในเรื่องนี้จะต้องวางแผนการและโครงการระยะยาวให้รอบคอบ เพื่อมิให้เกิดการรวบไหล การเหลวไหล และเพื่อให้สนับสนุนการลงทุนแก้ปัญหาให้ถูกจุดตามลำดับความสำคัญของงานแต่ละสาขา

ในชั้นมัธยมศึกษาชั้นนั้น ควรจะสังเกตได้ว่า เด็กของเรามักจะออกจากโรงเรียนไปเป็นจำนวนมากระหว่าง ม.ศ. ๓ กับ ม.ศ. ๔ (ดูตารางหมายเลข ๒) และอีกชั้นหนึ่งออกไปเมื่อจบ ม.ศ. ๕ เด็กที่ออกไปทั้งสองประเภทนี้จะต้องมีวิชาชีพเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต มิใช่จะเรียนรู้แต่ในวิชา “หนังสือ” เท่านั้น จะเห็นได้ว่าเด็กที่สำเร็จ ม.ศ. ๓ หรือ ม.ศ. ๕ สายสามัญนั้น ทำงานได้ยาก แม้แต่ราชการก็ไม่ใคร่อยากรับนอกจากจะมีความรู้ด้านพิมพ์ดีดหรือการบัญชี

มองจากแง่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจส่วนรวมก็จะต้องการใช้ผู้มีฝีมือทางการช่างสำหรับทำถนน ก่อสร้าง รั้ววัด ขุดคลอง ทำการอุตสาหกรรม และต้องการผู้มีความรู้เบื้องต้นในด้านเกษตรกรรม การป่าไม้เป็นอันมาก เมืองานเหล่านี้เป็นงานที่มีผู้ต้องการหาคนมาทำงาน ในด้านผู้หางานก็ควรจะได้แสวงหาวิชาที่มีผู้ต้องการนี้ จะได้ประโยชน์ทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม ฉะนั้นจึงเห็นว่าการศึกษายาอาชีพะใน ม.ศ. ต้น ก็เป็นสิ่งสำคัญ สังเกตดูจากภาพหมายเลข ๓ จะเห็นว่าในชั้นนี้มีผู้เรียนอาชีวศึกษาน้อยเต็มทีและรัฐบาลดำริจะเลิกเสีย ถ้าเป็นเช่นนั้นก็น่าเสียดาย เพราะการที่โรงเรียนอาชีพะชั้น ม.ศ. ต้นในอดีตทำการไม่ได้ผลนั้น ก็เป็นเพราะเหตุหลายประการซึ่งควรจะแก้ไขได้ ฉะนั้น จึงไม่ควรเลิกแต่ควรขยายออกให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้หมดไป เฉพาะอย่างยิ่งในด้านฝึกหัดนักเรียนให้รู้จักใช้มือและเครื่องมือจริง ๆ โดยไม่ให้ความหวังที่ผิด ๆ ว่า เข้ามาเรียนแล้วจะสามารถต่อมหาวิทยาลัยได้

ขณะนี้ รัฐบาลมีโครงการปรับปรุงอาชีวศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุน โครงการที่กำลังเจรจาอยู่กับธนาคารโลกจะเป็นโครงการ ๓ ปี มีการปรับปรุงและขยายโรงเรียนการช่างอุตสาหกรรม ๑๔ โรงเรียน รับนักเรียนได้ทั้งหมด ๗,๐๐๐ คน ผลิตได้ปีละ ๒,๑๐๐ คน กับปรับปรุงและขยายโรงเรียนเกษตรกรรมชั้น ม.ศ. ปลาย ๙ โรงเรียน รับนักเรียนได้ ๓,๘๐๐ คน ผลิตได้ปีละ ๑,๑๕๐ คน นอกจากนั้นจะมีการปรับปรุงการฝึกครูทั้งทางช่างและทางเกษตร โครงการนี้รวมทั้งการจัดซื้อเครื่องอุปกรณ์การสอนและการฝึก จะต้องใช้เงินประมาณ ๔๕๐ ล้านบาท รัฐบาลยังมีโครงการอีกโครงการหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กใน

มัธยมศึกษาตอนต้นได้สามารถเรียนวิชาชีพด้วย เพื่อเตรียมไว้ออกทำงานเมื่อจบ ม.ศ. ๓ โดยจะให้เรียนรวมกับสายสามัญในโรงเรียนผสม ตามโครงการนี้ จะพยายามปรับปรุงขยายโรงเรียนปัจจุบัน ๑๙ โรงเรียน และสร้างใหม่ ๑ โรงเรียน ในท้องที่ต่าง ๆ กระจายทั่วราชอาณาจักร นักเรียนจะเลือกสายอาชีพในเมื่อจบ ม.ศ. ๑ แล้ว และเมื่อจบ ม.ศ. ๓ ก็จะมีวิชาชีพซึ่งได้เรียนมาแล้ว ๒ ปี คาดว่าโครงการนี้จะใช้เงินรวมทั้งสิ้นประมาณ ๓๒๐ ล้านบาท เป็นโครงการ ๕ ปี

โครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ดี น่าสนับสนุน แต่ท่านทั้งหลายจะเห็นได้ว่าเป็นโครงการที่สิ้นเปลืองเงินมากและได้ผลไม่บริบูรณ์ เป็นเพียงแต่จุดแรกเริ่ม จะต้องดำเนินการต่อไปอีก เพิกเฉยมิได้ และเพื่อจะแก้ปัญหาให้ได้สมบูรณ์จริง ๆ จำเป็นจะต้องส่งเสริมเอกชนให้ตั้งและดำเนินการโรงเรียนราษฎร์ที่ดี เพื่อช่วยรับนักเรียนด้วยให้พอเพียง

โครงการผลิตครูเพื่อสนองความต้องการของโรงเรียนเหล่านี้ก็ต้องมาก่อนโครงการสร้างโรงเรียนเป็นแน่นอน

๔. คุณภาพการศึกษา

การศึกษาก็เช่นเดียวกับเรื่องอื่น จะคำนึงถึงแต่เฉพาะเรื่องปริมาณมิได้ จะต้องพิจารณาถึงคุณภาพเป็นเรื่องสำคัญ เท่าที่สังเกตและศึกษาดูจะเห็นได้ว่า วิธีการสอนและวิธีการเรียนของเรา ยังบกพร่องอยู่บ้าง ทางที่จะควรปรับปรุงกล่าวโดยย่อได้ดังนี้

(๑) ควรฝึกฝนให้นักเรียนมีนิสัยในการอ่านและเขียนหนังสือ เรื่องนี้สำคัญมาก เพราะนักเรียนของเรามักจะเรียนด้วยการฟังและท่องจำ จะเพิ่มความรู้ด้วยตนเองก็ไม่ใคร่จะเคยทำ จะคิดอ่านให้

กว้างขวางก็ไม่ทราบจะหาวิธีทำอย่างไร

(๒) นักเรียนวิทยาศาสตร์ ควรจะได้รับการฝึกฝนทางทดลองปฏิบัติ เครื่องมือทดลองปฏิบัติเหล่านี้จะต้องลงทุนซื้อ และเมื่อซื้อมาแล้วก็ไม่เก็บไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ ต้องให้นักเรียนฝึกฝนใช้ให้ชำนาญ

(๓) นักเรียนอาชีพะทางการช่างและทางการเกษตรก็เช่นเดียวกัน ต้องฝึกหัดใช้เครื่องมือเป็นและใช้จนเคยชิน เท่าที่เคยทราบมา นักเรียนที่จะออกมาเป็นครูบางคนยังไม่เคยจับต้องเครื่องมือ จริงอยู่เครื่องมือและวัสดุการปฏิบัตินั้นแพง แต่เชื่อว่าตัดรายการสร้างตึกอาคารหุ ๗ ออก เอาเงินมาใช้สำหรับเครื่องมือจะดีกว่าแน่

(๔) ตราบใดที่รัฐบาลยังต้องพึ่งโรงเรียนราษฎร์อยู่ เพื่อรับนักเรียนที่เข้าโรงเรียนรัฐบาลมิได้ รัฐบาลควรสนับสนุนและควบคุมให้คุณภาพของโรงเรียนราษฎร์เป็นไปโดยดี

(๕) การตรวจตรา ควบคุมและแนะแนวแก่ครูตามโรงเรียนต่าง ๆ ควรจะได้ทำเป็นประจำ เฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่ไกลออกไป เพราะนอกจากจะเป็นการกระตุ้นเตือนให้ครูทำงานเข้มแข็งแล้ว ยังจะสามารถแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ได้รวดเร็ว ทันใจด้วย

(๖) กระทรวงศึกษาธิการ ควรจะขอความเห็นและขอคำปรึกษาจากนักอุตสาหกรรม พ่อค้า เกษตรกร และบุคคลที่จะเป็นนายจ้างของนักเรียนอาชีพะเหล่านี้ ชักจูงให้ท่านเหล่านั้นมีความสนใจในหลักสูตรการศึกษาสายอาชีพะ สำหรับสายสามัญก็น่าจะได้รับคำปรึกษาหารือจากเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย ที่จะรับนักเรียนไปศึกษาต่อเป็นการประจำด้วย

ภาค ๕

ทักษะจากประสบการณ์

เรียนให้เก่ง

นักศึกษาที่รัก

ในการเขียนเรื่องสำหรับอนุสรณ์เศรษฐศาสตร์ประจำปี ๒๕๑๐ ผมจะขอคุยสักหน่อย คำว่าคุยในสมัยนี้หมายความว่าอ้อวุด นาน ๆ ที่ฟังอาจารย์อ้อวุดบ้าง หวังว่าคงไม่รังเกียจ

มีนักศึกษาถามมาถามผมบ่อย ๆ ว่า ได้ข่าวว่าคุณบดีเรียนเก่ง เรียนอย่างไรจึงเก่ง บางคนก็ถามว่า ที่เขาลือกันว่าเรียนเก่งนั้นจริงเพียงใด

คำถามเช่นนี้จะตอบโดยไม่อ้อวุดย่อมทำไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ควรพิจารณาข้อเท็จจริงก่อน

ในชั้นประถมและมัธยม ผมเรียนอยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญบางรัก สอบไล่ได้คะแนนรวมมักจะไมต่ำกว่า ๘๐% บางครั้งพลาดก็ต่ำลงมาบ้าง แต่ไม่ถึง ๗๕% แต่ตั้งแต่มัธยม ๕ ไปถึง ๘ คะแนนส่วนมากใกล้ ๙๐% บางปีก็เกินกว่า ๙๐%

ในการศึกษาชั้นอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ผมเรียนพลาง ทำงานพลาง สอบไล่ได้เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตภายในกำหนด ๓ ปี คะแนนส่วนมากได้พอดำเนินไป รับพระราชทานปริญญาลำดับที่

๖๕ ในจำนวนรุ่นเดียวกัน ๗๙ คน

ในการศึกษาชั้นปริญญาตรีทางเศรษฐศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยลอนดอนมีการสอบไล่ ๒ ครั้งในระยะ ๓ ปี สอบชั้น intermediate เมื่อปลายปีแรกเข้าใจว่าได้คะแนนไม่สู้ดีนัก (ถ้าดีก็คงจำได้เอามาคุยได้) และสอบชั้น finals เมื่อปลายปีที่ ๓ การสอบ finals มีสอบข้อเขียน ๙ ลักษณะวิชา อาจารย์บอกผลว่าสอบได้ grade A ๘ ลักษณะวิชา และ B ๑ ลักษณะวิชา สรุปได้ว่า เกียรตินิยมอันดับ ๑ ได้รับอนุญาตให้เรียนปริญญาเอกต่อได้

ในการศึกษาชั้นปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน (หลังจากไปเป็นทหารเสีย ๓ ปีกว่า) ไม่ต้องสอบเขียน แต่ทำวิทยานิพนธ์ (เรื่องเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการควบคุมดินุ) และสอบปากเปล่า ได้กระทำสำเร็จภายใน ๓ ปี* เอาวิทยานิพนธ์มาอ่านใหม่เร็ว ๆ นี้ รู้สึกว่าไม่สู้จะวิเศษนัก

สมมุติว่าผลของการเรียนตามข้อเท็จจริงข้างต้นแสดงว่าเรียนเก่ง ปัญหาต่อไปคือเรียนอย่างไร ที่จะบรรยายต่อไปนี้เป็นวิธีการที่ใช้มาแล้วเฉพาะตัวไม่อาจเอื้อมที่จะแสดงเป็นหลักการสำหรับ

* ผมเริ่มเรียนใหม่เมื่อเลิกสงครามในต้นปี ค.ศ. ๑๙๔๖ เขียนวิทยานิพนธ์เสร็จและสอบปากเปล่าเสร็จเมื่อปลายปี ค.ศ. ๑๙๔๘ แต่เมื่อเวลานั้นทางการเมืองไทยโงะกันอย่างชวนให้เสียหายว่า ผมได้โดดร่มเข้ากรุงเทพฯ เพื่อร่วมปฏิวัติหรือปฏิวัติซ้อน ฟันธงทางกรุงเทพฯ เดือดร้อนใจเขียนจดหมายไปบอกทางลอนดอนว่าอย่าเพิ่งเดินทางกลับ จะเป็นอันตราย เพราะเพื่อนฝูงก็ถูกจับไปหลายคน ผมจึงเข้าหาศาสตราจารย์ Robbins ขอย่าเพิ่งให้มหาวิทยาลัยประกาศผลสอบไล่ได้ เพราะถ้าสอบไล่ได้แล้วก็ต้องเดินทางกลับ ถ้าเดินทางกลับตอนนั้นก็อาจจะมีอันตราย ศาสตราจารย์ Robbins บอกว่า หมอนี่พิกล ตั้งแต่ตั้งมหาวิทยาลัยมา มีแต่คนมาเร่งให้ประกาศผลสอบไล่ได้ นี่มาขอให้หน่วงไว้ แต่ท่านก็หน่วงให้หลายเดือน

นานาจิตตัง แต่บางข้อก็คงจะเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาอื่นได้บ้าง เช่นความพากเพียร

๑. ความพากเพียร ถ้าใครมาบอกเราว่ามีผู้หนึ่งผู้นี้สติปัญญาเลิศมนุษย์ ไม่ต้องเล่าเรียนอะไรหนักหนา ก็สอบได้ดีและเด่น อย่าเชื่อเพราะสติปัญญานั้นจริงอยู่ บางคนอาจจะมีดีกว่าคนอื่น แต่การฝึกฝนสติปัญญานั้นไม่มีวิธีอื่น นอกจากใช้ความอุตสาหะพากเพียร

เมื่อผมเรียนอยู่มัธยม ๕ กำลังคลั่งพลศึกษา เพื่อน ๆ เขาชวนให้ออกวิ่งเช้า ๆ ก็ตื่นตั้งแต่ตี ๓ หรือตี ๔ วิ่งบ้างเดินบ้างจากตลาดน้อยมาสนามหลวง (เพื่อน ๆ บางคนวิ่งได้หลายรอบ ผมบางทีก็ได้รอบ บางทีก็ครึ่งรอบ) แล้วก็วิ่งรอบสนามหลวงแล้วกลับบ้าน พอกลับบ้านยังไม่สว่าง จิตใจปลอดโปร่งก็รู้สึกเวลาเช้าตรู่นี้เป็นเวลาเหมาะสำหรับเล่าเรียน ต่อมาแม้จะไม่ออกวิ่งเข้ามา ๆ ก็มีเวลาท่องและหาความรู้จากหนังสือเรียนได้สักสองสามชั่วโมงก่อนไปโรงเรียน วันละสองสามชั่วโมงนี้เป็นกำไรสุทธิ เพราะปกติมักจะทำการบ้านเสร็จตอนเย็นหรือหัวค่ำก่อนเข้านอน

เมื่อผมเรียนธรรมศาสตร์ กลางวันต้องเป็นครู และครูอัสสัมชัญต้องทำงานหนักตลอดวัน การดูหนังสือธรรมศาสตร์ก็ใช้เวลาค่ำ และเวลาเช้ามีดส่วนมากมักจะไปค้างกับเพื่อนหลายคนที่กำลังเรียนธรรมศาสตร์อยู่ด้วยกัน

เมื่อผมเรียนอยู่ที่อังกฤษ ยิ่งต้องพากเพียรเป็นพิเศษ เพราะรู้ตัวว่าภาษาอังกฤษเราแพ้เปรียบเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ส่วนมากผมเข้าห้องสมุดอ่านตำราตั้งแต่เช้า แล้วออกจากห้องสมุดกลับบ้าน เมื่อห้องสมุดปิด คือ ตอน ๓ ทุ่มครึ่ง ถึงเวลาฟังคำบรรยายหรือเข้าห้องเรียนก็ไป ถึงเวลาอาหาร ก็รับประทานอาหารอยู่ในมหาวิทยาลัย

หรือในที่ใกล้เคียง (มีเพื่อนนักเรียนไทยอีกคนหนึ่งช่วยบังคับใจซึ่งกันและกัน)

๒. การจัดเวลาให้เหมาะ มนุษย์เราจะเรียนตลอดเวลาไม่ได้ ถ้าทำเช่นนั้นอาจจะมึนล้า บางคนอาจจะเสียสติไป ฉะนั้นจึงต้องมีเวลาพักผ่อน เฉพาะอย่างยิ่งใกล้ ๆ สอบได้

เมื่อเรียนอยู่ที่อัสสัมชัญ มีวันหยุดคือวันพฤหัสบดีและวันอาทิตย์ แต่มีการบ้านให้ทำ นักเรียนก็มีวันเลือก ถ้าทำการบ้านวันพฤหัสบดีเย็นและค่ำ วันพุธก็ไม่ทำงาน ถ้าจะหยุดพักผ่อนวันอาทิตย์ ก็รีบทำการบ้านในตอนเย็นและค่ำวันเสาร์ เป็นต้น

เมื่อผมเรียนธรรมศาสตร์ เพื่อน ๆ กับผมที่ดูหนังสือด้วยกัน มักจะหยุดทำงานค่ำวันเสาร์ และเต็มวัน วันอาทิตย์

เมื่อผมเรียนที่อังกฤษ ก็ติดนิสัยพักงานวันพุธตั้งแต่เที่ยงเป็นต้นไป และพักวันเสาร์บ่าย ตลอดถึงเย็นวันอาทิตย์ ค่ำวันอาทิตย์เริ่มทำงานเตรียมไปฟังคำบรรยายให้รู้เรื่องในวันจันทร์

ระยะก่อนสอบได้เป็นระยะเวลาที่สำคัญ โดยทั่วไปผมจะต้องพยายามหาเวลาหยุดให้สมองโปร่งก่อนสอบได้ มากน้อยตามความเหมาะสมและจำเป็น ฉะนั้นหมายความว่าระยะเวลาก่อนจะถึงตอนหยุดพักให้สมองโปร่งนั้น ก็ต้องมุงทำงานมากเป็นพิเศษ ระยะนี้ต่างกันตามกาลเทศะ เมื่ออยู่อัสสัมชัญ ผมก็มุงประมาณ ๒ สัปดาห์แล้วหยุด ๑ สัปดาห์ รวมเป็น ๓ สัปดาห์ก่อนสอบได้ประจำภาค เมื่ออยู่ธรรมศาสตร์มีเวลามุงและเวลาหยุดน้อย แต่สมมุติว่าจะเริ่มสอบในวันจันทร์ ผมก็มุงในสัปดาห์ก่อนหน้านั้น ทั้งสัปดาห์ จากจันทร์ถึงศุกร์ วันศุกร์เป็นวันไต่รุ่ง วันเสาร์วันอาทิตย์เป็นวันนอนพักผ่อน เมื่ออยู่อังกฤษตอนสอบ finals ปลายปีที่ ๓

(ปีหนึ่งมี ๓ ภาค) ก็มโนภาคที่ ๒ และพักผ่อนในภาคที่ ๓ ก่อนสอบไล่

ที่เรียกว่าพักผ่อนเพื่อให้สมองโปร่งนั้นก็ได้หลายวิธีต่าง ๆ กัน แล้วแต่จะชอบ ได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่ออยู่ธรรมศาสตร์นั้นผมนอนพักผ่อน เมื่ออยู่อัสสัมชัญผมใช้วิธีเดินเล่น คือตอนเช้าหรือบางที่ตอนค่ำ เดินจากบ้านที่ตลาดน้อยมาทางเจริญกรุง เข้าสี่พระยา ออกพญาไท เลี้ยวซ้ายตอนปทุมวันข้ามสะพานกษัตริย์ศึก ผ่านวัดเทพศิรินทร์ วงเวียนยี่สิบสองกรกฏา กลับบ้าน (เวลานั้นถนนที่เดินยังเปลี่ยวมืดและสงบ) ขณะที่เดิน ก็นึกถึงสูตรคณิตศาสตร์ คิดทบทวนปีที่สำคัญในประวัติศาสตร์ ฯลฯ พลังขมกขมไม่ไปด้วย เมื่อผมเรียนอยู่อังกฤษ เวลาพักตามปกติก็คือไปดูหนัง เล่นบิลเลียด เป็นต้น แต่เมื่อพักให้สมองโปร่งก่อนสอบไล่ในภาค ๓ ปีที่ ๓ นั้น ผมใช้เวลาตกและอภิปรายกับเพื่อนนักศึกษาด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ และดูหนังมากขึ้น แต่ไม่ดูหนังสือ

๓. การถกอภิปราย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยม ครูผู้สอนเป็นผู้ที่แนะวิชาอย่างถี่ถ้วนสมบูรณ์ และเป็นผู้ดำเนินการถามการตอบในห้องเรียน นักเรียนด้วยกันไม่จำเป็นต้องนำเรื่องวิชาเรียนมาถกหรืออภิปรายกันมากนัก แต่ถึงในชั้นมัธยมก็ตาม ถ้านักเรียนใช้ความคิดความอ่านมากเพียงพอ ย่อมจะเกิดประเด็นให้จุฉะวิชันหากันได้ และจะเป็นประโยชน์แก่การเรียนมิใช่น้อย ในโรงเรียนมัธยมที่ทันสมัย ครูย่อมส่งเสริมให้มีการอภิปรายในหมู่นักเรียนเพื่อฝึกฝนให้สามารถใช้ความคิดโดยลำพังได้มากขึ้น

ในการศึกษาชั้นอุดม การถกเถียง และอภิปรายระหว่างนักศึกษาเป็นของจำเป็น เมื่อผมเรียนธรรมศาสตร์ วิสัยของนักศึกษาที่

จะอภิปรายถกเถียงประเด็นในวิชาการต่าง ๆ มีมาแต่เดิมแล้ว ตั้งแต่ครั้งยังเป็นโรงเรียนกฎหมาย ฉะนั้น เมื่อดูหนังสืออยู่กับเพื่อน ๆ เป็นหมู่เป็นคนละ การอภิปรายโต้เถียงกันก็เป็นของธรรมดา เฉพาะอย่างยิ่งในเมื่อพวกเราเป็นพวกที่ไม่ได้ไปฟังคำบรรยายในตอนกลางวันเป็นส่วนใหญ่ การถกอภิปรายมีผลช่วยผู้ให้แต่ละคนต้องศึกษาต่อ ต้องคิดต่อ แล้วกลับมาถกอภิปรายต่อ นี่แหละที่นักปราชญ์สมัยนี้เรียกกันเสียไกว่า “บรรยากาศทางวิชาการ” (academic atmosphere) แท้จริงก็เป็นสิ่งที่พวกเรานักศึกษาร่วมกันได้ด้วยพวกเราตนเอง แต่ถ้าอาจารย์เข้าช่วยแนะนำด้วยก็ยิ่งดี ที่บันทึกว่ามหาวิทยาลัยเรามากจะไม่มีบรรยากาศทางวิชาการนั้น พวกคณาจารย์ก็ต้องรับผิดชอบที่ไม่ได้ช่วยอำนวยความสะดวก แต่ไม่ควรลืมนักศึกษาก็สามารถช่วยสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นได้ ถ้าตั้งใจจะทำให้เกิดขึ้นจริง

เมื่อผมเรียนอยู่ที่อังกฤษ ได้พยายามจับกลุ่มเพื่อน ๆ นักศึกษาร่วมกัน สำหรับถกเถียงอภิปรายกันนอกเวลาเรียน เท่าที่จำได้มีอังกฤษ ๑ คน อินเดีย ๑ คน จีน ๑ คน สิงคโปร์ ๑ คน และไทย ๑ คน บางคนก็ถนัดในวิชานี้ เพื่อน ๆ ก็ได้ฟัง เพื่อน ๆ ถนัดวิชานั้นเพื่อนคนอื่นก็ได้ฟัง แต่ถึงจะถนัดในวิชาเดียวกัน ตำราที่จะอ่านก็มีมากเหลือกำลัง พวกเราแยกกันอ่านแล้วมาเล่าสู่กันฟัง ได้ประโยชน์ทั้งทางแตกฉาน และลึกซึ้ง ยิ่งใกล้สอบพวกเราเลิกดูหนังสือกันแล้ว แต่ดูบันทึกที่ย่อเรื่องไว้ เอาข้อสอบเก่า ๆ มามัลดกันตอบคนละข้อสองข้อให้คนอื่นฟังให้คนอื่นทั่ว ความกระจำแจ้งในวิชาที่เกิดขึ้นแต่ละคน สมองก็โปร่งเพราะไม่ต้องคร่ำเครียดอ่านตำรา ถ้าไม่เข้าใจตอนไหน ก็ชักเพื่อนเอา เวลาจะตอบตอนสอบไล่ก็สามารถตอบได้รวดเร็วชัดเจน เพราะได้ซ้อมกันมาแล้ว เคยถูกขัดคอกันมาแล้ว และเคยหัดอภิปรายซึ่งกันและกันมาแล้ว

นักศึกษาที่รัก ที่ผมอภิปรายมาข้างต้นนี้ ไม่ใช่เป็นมนต์คาถาที่จะนำไปสู่การเรียนเก่ง การเรียนย่อมต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ จากประถมไปมัธยม จากมัธยมไปอุดม ถ้าจะพากเพียรต้องพากเพียรให้ตลอดไปทุกช่วง จะเลือกพากเพียรเป็นตอน ๆ มิได้ อนึ่งสติปัญญาที่จะนำมาใช้ในชั้นอุดม ต้องอาศัยฝึกฝนมาแต่ชั้นมัธยม ต้องอาศัยความรู้พื้นฐานจากมัธยม ถ้าเราเผชิญพบว่าเราบกพร่องอะไรในเบื้องล่าง เช่นปรากฏว่าอ่อนประวัติศาสตร์ไป ตามเขาไม่ใคร่ทัน ก็ต้องพากเพียรย้อนกลับไปหาความรู้พื้นฐานเพิ่มเติมให้เพียงพอ เมื่อผมกลับจากสงครามโลกไปเรียนใหม่ รู้สึกว่าด้อยทางคณิตศาสตร์ อ่านตำราไม่เข้าใจ กลุ่มใจนักต้องกลับไปซื้อหนังสือแคลคูลัสมาอ่านแล้วให้เพื่อน ๆ ช่วย แม้แต่ชั้นปริญญาตรีก็เช่นเดียวกัน รำคาญใจที่เรียนประวัติศาสตร์เศรษฐกิจแต่ไม่รู้ประวัติศาสตร์ชาติอังกฤษพอ ก็กลับไปหาหนังสือชุดมัธยมว่าด้วยประวัติศาสตร์อังกฤษมาอ่านเสริมดู ต่อมาภายหลังจึงเกิดความพึงพอใจที่ใครเขาพูดอะไรกัน เราก็ตามเขาทัน

นักศึกษาในคณะเศรษฐศาสตร์ภาคปกติคงจะมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดเวลาให้เหมาะสมมากพอใช้ เพราะบางคนยังไม่สามารถวางตารางเวลาทำงานของตนเองได้ ถ้าเป็นเช่นนี้ก็ใครจะแนะนำให้พยายามกำหนดเวลาเสียให้ดี ชั่วโมงไหนฟังคำบรรยายอะไร ทางมหาวิทยาลัยเขาจัดไว้แล้ว ที่สำคัญที่เราจะต้องพึ่งตัวเองช่วยตัวเองคือ ชั่วโมงที่ไม่มีการบรรยายจะต้องกำหนดไปว่า เราจะต้องอ่านหนังสือวิชาอะไร แล้วควบคุมใจให้ทำได้ มิใช่ที่เพื่อนฝูงจะชักจูงให้ทำอะไรอย่างอื่นที่สนุกสนานกว่า เราเสียอีกควรชักจูงเพื่อนฝูงให้มาสนับสนุนซึ่งกันและกันให้เล่าเรียน และเมื่อได้กำหนดในตารางเวลาเสียไว้แล้วว่า จะมีชั่วโมงเที่ยว จะมีวันสำหรับเล่น ก็ควรจะ

ทำได้ไม่มากนัก

นักศึกษาในภาคค่ำจะเล่าเรียนได้ยากกว่านักศึกษาภาคปกติ เพราะถ้าใครไม่มีงานทำในภาคกลางวัน และควบคุมใจไม่ได้ ในไม่ช้าก็จะเริ่มชวนกันไปทำอย่างอื่นที่ไม่ใช่การศึกษา และถ้าเริ่มชวนกันไปเป็นนิสัยแล้ว การเที่ยว การเตร่ แม้จะไม่ถึงกับเสเพล ก็จะไม่เลื่อมใสไปเป็นอาจณินิสัย เช่น เพียงแต่นั่งคุยกันที่ร้านกาแฟ วันแรกก็หนึ่งชั่วโมง ต่อ ๆ ไปคุยกันไป มากคนมากเรื่องขึ้นก็ยิ่งเสียเวลามากขึ้น และยังถ้ามีการชักนำกันให้ “ใจแตก” (ค่าเก่า แต่ได้ความหมายดี) มาก ๆ เข้าไม่นานอาจจะถึงเสเพล

ฉะนั้นสำหรับนักศึกษาภาคค่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผมขอแนะนำให้พยายามควบคุมใจของตนให้ดี พยายามจัดตารางทำงานของตนเองในเวลากลางวันให้มีเรียนมากพอสมควร หย่อนใจบ้าง พอหอมปากหอมคอ แล้วควบคุมใจตนให้ปฏิบัติตามคำสั่งของตนเองจนได้ ถ้าใครหาอาชีพทำในตอนกลางวันได้ดีเหมือนกัน จะเป็นประโยชน์หลายสถานกันใจแตกได้ง่ายขึ้น

มีผู้ปกครองนักศึกษาภาคค่ำหลายคนมาบ่นให้ฟังว่า บุตรหลานของตนนั้นเรียนภาคค่ำแล้วกลับบ้านดึก ปรากฏว่าที่ดึกนั้น ดึกจริง ๆ คือถึง ๒ ยามหรือ ๕ ทุ่ม แท้จริงการเรียนภาคค่ำเรียนถึง ๒ ทุ่มก็เลิก แม้จะขยันเข้าห้องสมุดอีกก็คงไม่เกินชั่วโมงครึ่ง ใครกลับบ้านดึกถึง ๕ ทุ่มน่าจะไม่ใช่เพราะเรียน น่าอดสู ผมอยากจะเสนอให้ผู้ปกครองส่งพี่เลี้ยงมาคอยรับกลับบ้านแบบนักเรียนอนุบาล

ข้อคิดเหล่านี้เขียนขึ้นให้นักศึกษาเกิดสติรำลึกได้ว่า เรามาเรียน ต้องเรียนให้เก่ง วิธีที่จะเรียนให้เก่ง ก็ได้กล่าวไว้ตามประสบการณ์ แต่ถ้าใครมีวิธีที่ดีกว่า ก็ยิ่งดี ข้อที่ควรจำต่อไปก็คือ นักศึกษามีใช้จะมีหน้าที่ต่อตนเองที่จะเรียนให้เก่งเท่านั้น จะต้อง

เรียนให้เก่งกว่าครูบาอาจารย์ด้วย มิฉะนั้นโลกจะเจริญได้อย่างไร

จดหมายถึงบรรณาธิการ มหาวิทยาลัย

คณะเศรษฐศาสตร์
๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรียน บรรณาธิการ มหาวิทยาลัย

ในเหตุการณ์เกี่ยวกับการประท้วงของนักศึกษาเมื่อเร็ว ๆ นี้ มีประเด็นที่น่าจะพิจารณาอยู่หลายเรื่อง และน่าจะมีการอภิปรายกันด้วยเหตุผลตามความชอบธรรม แทนที่จะยึดถืออุปาทานนำเอาไปโฆษณาด้วยอารมณ์อันวู่วาม

เพื่อสนับสนุนการอภิปรายในหมู่นักศึกษาและคณาจารย์ตามระบบประชาธิปไตย ผมใคร่จะยกประเด็น “ศักดิ์ศรีของมหาวิทยาลัย” มาเริ่มอภิปรายและขอตั้งเป็นกระชู้ว่า “ศักดิ์ศรีของมหาวิทยาลัยคืออะไร”

ความเข้าใจของผม ศักดิ์ศรีที่แท้จริงนั้นเกิดจากความดีในตนเอง เช่น บุคคลคนหนึ่งทำความดีไว้ก็มีความพอใจในตนเองและเมื่อมีคนอื่นทราบถึงความดีนั้น ก็เกิดเลื่อมใส ก่อให้เกิดเป็นกิตติคุณและศักดิ์ศรีขึ้น ในอีกด้านหนึ่ง บุคคลใดทำความชั่วแต่ปกปิดไว้สำเร็จ บุคคลภายนอกเข้าใจผิดไปว่าเป็นผู้

กระทำความดีและยกย่องสรรเสริญ นั้นมิใช่ศักดิ์ศรีที่แท้จริง แต่เป็นศักดิ์ศรีประเภทลวงโลก หรืออีกกรณีหนึ่ง บุคคลภายนอกพิจารณาเรื่องศักดิ์ศรีแต่เฉพาะผิวเผิน เช่นเคารพความมั่งคั่งว่าเป็นเกียรติคุณโดยไม่คำนึงว่าความมั่งคั่งนั้น จะเกิดจากกรรมอันดีหรือชั่ว นั้นก็มิใช่ศักดิ์ศรีที่แท้จริง

เมื่อพิจารณาถึงมหาวิทยาลัยและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย การกระทำดีของมหาวิทยาลัยวัดได้ด้วยมาตรฐานวิชาความรู้ที่มหาวิทยาลัยประสิทธิ์ประสาทให้นักศึกษา และกิจกรรมวิจัยของมหาวิทยาลัยที่จะนำไปสู่ความเจริญแห่งวิชาการ “ผมมีความเห็นว่าศักดิ์ศรีที่แท้จริงของมหาวิทยาลัยขึ้นอยู่กับมาตรฐานความรู้ของนักศึกษาและผลของการวิจัยที่คณาจารย์อำนวยความสะดวกให้เป็นไป ถ้ามาตรฐานและวิจัยนั้นด้อยลงหรือคงที่ ศักดิ์ศรีนั้นก็เสื่อม ถ้ามาตรฐานและผลวิจัยนั้นเจริญขึ้นเรื่อย ๆ มหาวิทยาลัยนั้นก็กิตติคุณและศักดิ์ศรีสูงขึ้นเสมอ หลักการพิจารณาระดับของศักดิ์ศรีนี้ ผมขอเสนอว่าเป็นหลักเกณฑ์เดียวที่ถูกต้อง การพิจารณาไปในทำนองว่าเราเสียเปรียบได้เปรียบใครเรื่องอะไร หรือคนอื่นเขาจะหัวเราะเยาะเอา หรือคนอื่นเขาทำหรือไม่ทำอะไรนั้น ผมเห็นว่าเป็นหลักการที่ไขว่ไขว ไม่ควรที่ปัญญาชนจะนำมาคำนึงในเรื่องเกี่ยวกับศักดิ์ศรี เพราะการกระทำชอบหรือมิชอบของเราเองซึ่งจะนำศักดิ์ศรีมาสู่เราหรือไม่นั้น เป็นเรื่องความรับผิดชอบของเราเอง ถ้าเห็นจะเป็นคุณก็ควรทำไป แม้ว่าทั่วโลกจะเยาะเย้ยเหยียดหยาม เราควรจะมีอิสระในการวินิจฉัยผิดชอบของเราเอง”

ผมหวังว่าข้อเสนอของผมนี้น่าจะมีผลให้นักศึกษาและคณาจารย์ได้อภิปรายเรื่องนี้ และเรื่องอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านเห็นด้วย และไม่เห็นด้วยเพื่อความเจริญของวิชาการ และเพื่อความ

เจริญของระบบประชาธิปไตยภายในมหาวิทยาลัย

ด้วยความเคารพ

เศรษฐศาสตร์จวงเจริญ

ในบทความนี้ จะกล่าวถึงทางแห่งความเจริญ
ของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประการหนึ่ง กับทางแห่งความเจริญของเศรษฐศาสตร์
บัณฑิตอีกประการหนึ่ง

คณะเศรษฐศาสตร์จวงเจริญ

นโยบายของคณะเศรษฐศาสตร์ตั้งแต่กันยายน
๒๕๐๗ เป็นต้น มาจนถึงปัจจุบันพอจะประมวลได้ดังนี้

- สะสมอาจารย์ประจำ
- ปรับปรุงหลักสูตรชั้นปริญญาตรี
- ส่งเสริมการอ่านตำรา
- สนับสนุนผู้เข้าศึกษา
- กวดขันคุณภาพ
- อบรมนักศึกษา

จะขอกล่าวขยายความโดยสรุปต่อไป

สะสมอาจารย์ประจำ เมื่อกันยายน ๒๕๐๗
อาจารย์ประจำคณะมีอยู่ ๔ คน ไปศึกษาต่อ ณ ต่าง
ประเทศอีก ๑ คน ส่วนอาจารย์ซึ่งเป็นผู้บรรยายพิเศษ
นับไม่ถ้วน มีนักศึกษาชั้นปริญญาตรีอยู่ไม่น้อยกว่า

๑,๕๐๐ คน

ในปัจจุบันนี้ มีอาจารย์ประจำคณะซึ่งปฏิบัติราชการอยู่ ๒๙ คน อาจารย์อเมริกันจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ๕ คน อาสาสมัครอเมริกัน ๑ คน และอาจารย์ผู้บรรยายพิเศษเหลือ ๔๒ คน

อาจารย์ประจำคณะนอกเหนือไปจาก ๒๙ คนนั้น มีอีก ๑๗ คน กำลังศึกษาต่อในต่างประเทศ ที่ศึกษาด้วยทุนร็อกกี้เฟลเลอร์ในสหรัฐอเมริกา ๙ คน ในฟิลิปปินส์ ๕ คน ที่ศึกษาด้วยทุนอื่น ๆ ในสหรัฐอเมริกา ๓ คน

นักเรียนในต่างประเทศซึ่งผูกพันว่าจะกลับมาเป็นอาจารย์ในคณะมีอีก ๓ คน เป็นนักเรียนทุนร็อกกี้เฟลเลอร์ ๑ คน อีก ๒ คน เป็นนักเรียนทุนรัฐบาลไทย

ปรับปรุงหลักสูตรปริญญาตรี หลักสูตรปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์ได้ปรับปรุงใหม่เริ่มใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๙ โดยแยกออกเป็น ๔ สาขาวิชา

๑. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์

๒. สถิติเศรษฐศาสตร์

๓. การเงินการธนาคาร และ

๔. เศรษฐศาสตร์ประยุกต์

ลักษณะทั่วไปของหลักสูตรนี้เทียบกับหลักสูตรเดิม นอกจากจะแบ่งแยกสาขาเรียนแล้วยังย้าให้มีวิชาเศรษฐศาสตร์ วิชาบัญชี และวิชาคณิตศาสตร์มากขึ้น วิชาประกอบน้อยลง และระดมเรียนภาษาอังกฤษให้มากขึ้นใน ๒ ปีต้น โดยตัดภาษาอังกฤษในปีที่ ๔ ออก

หลักสูตรใหม่นี้ ใช้สำหรับภาคปกติและภาคค่ำ การศึกษาภาคค่ำเริ่มเปิดตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๐๘ และใช้เวลา ๖ ปี

ส่งเสริมการอ่านตำรา ได้จัดตั้งห้องสมุดคณะขึ้นเมื่อ ๑ เมษายน ๒๕๐๘ โดยถือเป็นสาขาของห้องสมุดมหาวิทยาลัย ปัจจุบันมีหนังสือประมาณ ๖,๘๐๐ เล่ม วารสารไทย ๖๖ ราย และวารสารอังกฤษ ๕๙ ราย ผู้ให้ความสนับสนุนห้องสมุดนั้นนอกจากรัฐบาลไทยแล้วก็มีมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ช่วยเหลือเงิน ๗,๕๐๐ เหรียญอเมริกัน และจัดหาวารสารรายการทางเศรษฐศาสตร์ฉบับเก่า ๆ มาให้ และมีนักศึกษาในปัจจุบันและอดีตช่วยด้านการเงินอีกเป็นอันมาก

ห้องสมุดคณะเปิดบริการอาจารย์และนักศึกษาทั้งภาคปกติและภาคค่ำกล่าวคือ ในวันจันทร์ถึงวันศุกร์เปิดตั้งแต่ ๘.๐๐ น. ถึง ๒๑.๓๐ น. และในวันเสาร์และอาทิตย์เปิดตั้งแต่ ๘.๐๐ น. ถึง ๑๖.๐๐ น.

สนับสนุนผู้เข้าศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๐๘ มาจนถึงทุกวันนี้ มีนักศึกษาเข้าใหม่ในภาคปกติปีละประมาณ ๒๕๐ คน ในภาคค่ำอีกปีละประมาณ ๒๕๐ คน

การศึกษาภาคค่ำเปิดขึ้นโดยมุ่งหมายสนับสนุนผู้ที่ต้องการทำงานประกอบอาชีพในเวลากลางวัน และศึกษาในเวลาค่ำและวันหยุดงานเป็นสำคัญ แต่ก็รับนักศึกษาที่ยังไม่มีงานทำด้วย ถ้าผ่านการสอบคัดเลือกมาแล้ว

ในการสอบคัดเลือกเพื่อเข้ามหาวิทยาลัยนี้ ปรากฏว่าคุณภาพของนักศึกษาใหม่สูงขึ้นกว่าเดิมตลอดมา แต่เดิมนั้นผู้ที่เข้ามาศึกษาเป็นคนท้าย ๆ ในคณะ มักจะได้คะแนนในการสอบคัดเลือกต่ำถึง ๔๐% ก็มี ในปีการศึกษา ๒๕๑๑ ผู้ที่ได้เข้ามาศึกษาภาคปกติในคณะนี้มีคะแนนต่ำสุดเกือบ ๕๕% ในการสอบคัดเลือก และคะแนนต่ำสุดของนักศึกษาภาคค่ำก็ดีขึ้นในทำนองเดียวกัน

นักศึกษาในคณะเศรษฐศาสตร์ได้รับการสนับสนุนด้วยรางวัลและเงินทุน ซึ่งมีผู้บริจาคเป็นอันมาก บางทุนก็เป็นทุนซึ่งมีผู้บริจาคแก่มหาวิทยาลัยเป็นส่วนรวม บางทุนก็เป็นทุนของมหาวิทยาลัยเอง และมีหลายทุนซึ่งผู้บริจาคระบุให้แก่ นักศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์โดยเฉพาะ

กวดขันคุณภาพ คุณภาพของเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สำเร็จไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ (๑) พื้นความรู้ สถิติปัญญา และความอดสาหะของนักศึกษาเอง (๒) จำนวนและคุณภาพของอาจารย์ประจำและคุณภาพของผู้บรรยายพิเศษ (๓) วิธีการสอนและการศึกษา (๔) หลักสูตร (๕) การสนับสนุนให้อ่านตำราค้นคว้า และคิดหา

การดำเนินงานเรื่องนี้ให้คณะเศรษฐศาสตร์คาบเกี่ยวกับหัวข้ออื่น ๆ ในบทความนี้ แต่ข้อที่ควรนำมากล่าวเป็นพิเศษ คือการจัดหลักสูตรซึ่งมีการสอนการอ่านตำรา และการสอบไล่เป็นภาษาอังกฤษในชั้นปีที่ ๓ และปีที่ ๔ ของหลักสูตรปริญญาตรี โดยคัดเลือกนักศึกษาที่มีพื้นฐานภาษาอังกฤษดีพอสมควรประมาณ ๒๕-๓๐ คน ผู้สอนส่วนใหญ่เป็นอาจารย์อเมริกันด้วยความช่วยเหลือของมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ซึ่งพยายามรักษามาตรฐานให้ทัดเทียมกับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยที่ดีของอเมริกา อาจารย์ที่สอนวิชาเป็นภาษาอังกฤษซึ่งเป็นคนไทยก็มีอยู่บ้าง และจะพยายามให้มีมากขึ้นเป็นลำดับ

สำหรับนักศึกษาโดยทั่วไปนอกจากที่ศึกษาเป็นภาษาอังกฤษ คณะก็ได้ชักจูงให้ได้ศึกษาด้วยวิธีอันถูกต้อง ด้วยอาจารย์ที่ดี และให้ใช้ห้องสมุดได้ดียิ่งขึ้น

การกวัดข้นที่สำคัญประการหนึ่งคือ การกวัดข้นให้เศรษฐศาสตร์บัณฑิตเป็นผู้ยึดมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต นักศึกษาในคณะเศรษฐศาสตร์ทราบดีว่า ผู้ใดกระทำทุจริตในการสอบไล่ เมื่อถูกลงโทษถอนชื่อจากทะเบียนแล้วจะไม่มีหวังกลับมาเข้ามาศึกษาอีก แม้ว่าข้อบังคับของมหาวิทยาลัยจะเปิดช่องให้รับได้

อบรมนักศึกษา คณะมีนโยบายสนับสนุนให้นักศึกษาดำเนินกิจกรรมนอกหลักสูตรโดยนักศึกษาเอง โดยคณาจารย์เข้าแนะนำเป็นที่ปรึกษาเท่าที่จำเป็น การดำเนินกิจกรรมของนักศึกษานั้นใช้หลักประชาธิปไตย เพื่อสนับสนุนให้นักศึกษารู้จักรับผิดชอบตามมติข้างมากของนักศึกษาเอง

นักศึกษาแต่ละชั้นปีการศึกษาเลือกตั้งผู้แทนของตนขึ้น ๕ คน ผู้แทนนักศึกษาในคณะทั้งหมดรวบรวมกันเป็นสภานักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ เลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานและรองประธาน มีคณะกรรมการบริหารจำนวนหนึ่งทำหน้าที่ โดยมีอาจารย์ผู้ปกครองเป็นที่ปรึกษา

นักศึกษาจะจัดตั้งกลุ่มขึ้นภายในคณะเพื่อกิจกรรมเฉพาะอย่างได้ ในปัจจุบันมีกลุ่มนักศึกษาสำหรับกิจกรรมพิเศษ ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มเศรษฐธรรม กลุ่มสมาคมนักศึกษา AIESEC (ร่วมกับมหาวิทยาลัยอื่นและประเทศอื่น) กลุ่มฝึกพูด และกลุ่มเศรษฐสัมพันธ์

คณะเศรษฐศาสตร์จริงยิ่ง ๆ ขึ้นไป

คนบดีแต่ละคนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รับแต่งตั้งขึ้นดำรงตำแหน่งมีกำหนดคราวละ ๔ ปี เมื่อครบกำหนดแล้วมหาวิทยาลัยจะแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่อไปอีก ๔ ปีก็ได้ หรือจะเปลี่ยน

ให้ผู้อื่นเป็นคนบดีแทนก็ได้ ระเบียบวิธีปฏิบัตินี้เป็นระเบียบที่ดี เพราะทำให้มหาวิทยาลัยมีโอกาสเลือกคนบดีได้ และคนบดีใดใคร่จะขอเปลี่ยนหน้าที่การงานก็กระทำได้โดยไม่ยากนัก

คนบดีเศรษฐกิจศาสตร์ปัจจุบันนี้ดำรงตำแหน่งมาแล้วครบ ๔ ปี เมื่อกันยายน ๒๕๑๑ ยังสมัครที่ขอเป็นคนบดีย่อยอีกวาระหนึ่ง และสภามหาวิทยาลัยก็พิจารณาอนุมัติให้ดำรงตำแหน่งต่อไป ซึ่งจะครบวาระในกันยายน ๒๕๑๕ ถ้าไม่มีอะไรเกิดขึ้นก่อนหน้านั้นที่จะทำให้เปลี่ยนแปลงไป

แต่ในขณะนี้ ผมขอผูกพันไว้ขอเป็นคนบดีเศรษฐกิจศาสตร์ต่อไปเพียง ๒ ปีด้วยเหตุผล ๒ ประการคือ

๑. งานพัฒนาคณะเศรษฐกิจศาสตร์ที่กำลังทำอยู่และที่จะทำต่อไป (โปรดยุข้างล่าง) คงจะสัมฤทธิ์ผลในขั้นหนึ่งใน ๒ ปีข้างหน้า ทั้งอาจารย์ประจำที่กำลังศึกษาอยู่ ณ ต่างประเทศก็คงจะได้กลับมารับหน้าที่ที่มีจำนวนมากพอสมควร กิจกรรมภายในคณะคงจะดำเนินไปได้โดยดีพอ เป็นโอกาสที่จะเปิดทางให้อาจารย์ที่หนุ่มกว่าทันสมัยกว่า วิชาความรู้สด ๆ กว่ และใช้เวลาทำงานมากกว่า มารับหน้าที่และความรับผิดชอบคนบดีต่อไป เพราะตามหลักการเศรษฐกิจศาสตร์ที่สำคัญนั้น “การผูกขาดมักจะเป็นทุนสมรรถภาพ” ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง เป็นโอกาสที่จะอนุญาตให้ผมไปทำงานส่งเสริมมหาวิทยาลัยด้านอื่น ๆ

๒. คณะเศรษฐกิจศาสตร์จะเจริญได้ภายในขอบเขต แล้วแต่ว่ามหาวิทยาลัยจะเจริญก้าวหน้าขึ้นเพียงใด ถ้าขอบเขตของมหาวิทยาลัยนั้นแคบ ความเจริญของคณะก็ย่อมแคบตามไปด้วย ความเจริญของมหาวิทยาลัยธรรมชาติเองก็ขึ้นอยู่กับระบบบริหารมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปในประเทศไทยด้วย ฉะนั้นในระยะยาวถ้าจะ

ให้คณะเศรษฐศาสตร์เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป จะต้องพยายามปรับปรุงแก้ไขให้การบริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เจริญกว้างขวางยิ่งขึ้นด้วย และจะต้องพยายามดำเนินการให้ระบบการบริหารมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเจริญขึ้นด้วย (คาบเกี่ยวกับปัญหา เช่น เงินเดือนอาจารย์ เรื่องอาจารย์ควรเป็นข้าราชการหรือไม่ เป็นต้น) ฉะนั้นเมื่อจุดหมายเป็นเช่นนี้ และถ้าความคิดความเห็นของผมไม่ผิดพลาดมากนัก และถ้าผู้อื่นเห็นว่าผมจะมีความสามารถทำประโยชน์ให้ได้ ประเด็นสำคัญก็อยู่ที่ว่าการปฏิรูปดังกล่าวนั้น คณะบดีเศรษฐศาสตร์หรือไม่ ถ้าทำไม่ได้ก็ควรออกจากตำแหน่ง ผมจะทำได้ในฐานะนี้เสีย ไปขอตำแหน่งอื่นเพื่อทำการปฏิรูปโดยถนัดดีกว่า

งานที่ดำริจะทำเพื่อความเจริญของคณะเศรษฐศาสตร์ (ภายในขอบเขตปัจจุบัน) ในระยะ ๒ ปีข้างหน้ามีโดยย่อดังนี้

๑. งานปรับปรุงหลักสูตรและวิธีสอนชั้นปริญญาตรี งานนี้เป็นงานต่อเนื่องกันไปไม่มีที่สิ้นสุด คณะจะต้องพยายามให้วิชาการของคณะทันสมัยอยู่เสมอ มีเรื่องหนึ่งซึ่งคอยโอกาสที่จะทำเมื่อมีอาจารย์ประจำมากพอ คือ การจัดให้อาจารย์แต่ละคนเป็นที่ปรึกษาของนักศึกษาจำนวนหนึ่งทั้งในด้านวิชาการ และด้านทุกข์สุขส่วนตัว ขณะนี้พอจะจัดให้ได้สำหรับนักศึกษาปีที่ ๒ (นักศึกษาปีที่ ๑ อาจารย์คณะศิลปศาสตร์รับไปทำ) แต่เมื่อใดอาจารย์ประจำมากพอที่จะจัดให้เป็นที่ปรึกษาของนักศึกษา ตั้งแต่ ๓๐ คนลงมาแล้ว ก็คงจะจัดสำเร็จสำหรับนักศึกษาทั้งคณะ

๒. งานเริ่มหลักสูตรปริญญาโทเรียนเต็มวัน และเรียนเป็นภาษาอังกฤษ (เรียกโดยย่อว่าหลักสูตรปริญญาโทอังกฤษ) คงจะเริ่มได้ในปีการศึกษา ๒๕๑๒ ขณะนี้กำลังเตรียมการอยู่ ชั้นแรกจะรับนักศึกษาเพียง ๑๕ คน ซึ่งต่อไปหวังว่าจะเพิ่มขึ้นได้เป็น ๒๕ คน

ต่อไป หวังว่าจะหาทุนการศึกษาให้นักศึกษาได้ทุกคน จะรับนักศึกษาด้วยการสอบคัดเลือกในวิชาเศรษฐศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ งานนี้สัมพันธ์กับงานของคณะกรรมการพัฒนามหาวิทยาลัย (ผลิตอาจารย์ชั้นปริญญาโทและเอก)

๓. งานปรับปรุงหลักสูตรปริญญาโทปัจจุบัน ซึ่งนักศึกษาทำงานพลางเรียนพลาง มีการบรรยายเฉพาะตอนเช้าและเย็น หลักสูตรนี้มีประโยชน์สำหรับนักศึกษาจำนวนมาก และเหมาะกับภาวะของประเทศ แต่ต้องการให้มหาวิทยาลัยมีวิชาการล้ำแข็งขึ้น และทันสมัยกว่าปัจจุบัน คงจะเริ่มวางโครงการเมื่องาน (๒) ดำเนินไปได้แล้ว

๔. งานริเริ่มประกาศนียบัตรชั้นบัณฑิต เวลานี้อยู่ในขั้นดำริ ยังไม่ได้เริ่มวางแผน ข้อดำริมีอยู่ว่า เศรษฐศาสตร์บัณฑิตควรจะได้รับการส่งเสริมให้อาสาสมัครไปปฏิบัติงานในชนบท เพื่อแก้ปัญหาความยากไร้และความไม่รู้ หรืออีกนัยหนึ่งอาสาสมัครไปปฏิบัติงานช่วยสอนหนังสือ ช่วยด้านอนามัย และงานพัฒนาด้านอื่น ๆ ในชนบท และในขณะเดียวกันให้เขียนรายงานเศรษฐกิจของท้องถิ่นที่ตนไปอยู่นั้น เข้าใจว่าใช้เวลาปฏิบัติและศึกษารวมกัน ๑ ปี จะได้ประกาศนียบัตรชั้นบัณฑิต ซึ่งหวังว่าสภาการศึกษา และ ก.พ. จะรับนับถือ

๕. งานสนับสนุนการวิจัยของอาจารย์ และนักศึกษาชั้นบัณฑิต ขณะนี้กำลังเจรจาว่าจ้างอาจารย์มาจัดงานด้านนี้ คาดว่าคงจะเริ่มวางโครงการได้ในมกราคม ๒๕๑๒ และลงมือดำเนินงานได้ภายในพฤษภาคม ๒๕๑๒

๖. งานจัดตั้งสภาอาจารย์ในคณะ ให้อาจารย์ทุกคนได้ร่วมคิดร่วมดำเนินกิจการในคณะทั้งด้านวิชาการ หลักสูตร และการบริหาร

ตลอดจนวางแผนพัฒนาคณะต่อไป ในการนี้สภาอาจารย์คงจะเลือกตั้งกรรมการบริหารคณะนี้ขึ้นมาชุดหนึ่ง ประกอบด้วย อาจารย์ทั้งผู้ใหญ่และผู้น้อยทุกชั้นทุกระดับ (ซึ่งผิดกับคณะกรรมการประจำคณะตามกฎหมายอันประกอบด้วยอาจารย์ผู้ใหญ่อ้วน) ถ้างานนี้เป็นปีกแผ่นขึ้นเมื่อใด การบริหารและการพัฒนาคณะเศรษฐศาสตร์จะไม่ขึ้นอยู่กับผู้ใดผู้หนึ่งคนเดียวอย่างเดียวนี่ การสับเปลี่ยนกันเป็นคนบดีซึ่งเป็นหลักการที่ดี ก็จะทำให้ทำได้โดยง่ายและโดยมีประสิทธิภาพ

งานที่ดำรงจะทำข้างต้นนี้ ท่านผู้อ่านท่านใด ทั้งอาจารย์และนักศึกษามีความเห็นเป็นอย่างไร จะเพิ่มเติมแก้ไข ชัดแจ้งหะประการใด ผมขอรับฟัง

เศรษฐศาสตร์บัณฑิตทองเจริญ

ปลายปีการศึกษานี้ นักศึกษาที่เข้ามาในมหาวิทยาลัยพร้อม ๆ กับที่ผมเริ่มเป็นคนบดี หลายคนจะสำเร็จเป็นเศรษฐศาสตร์บัณฑิตบัณฑิตใหม่เหล่านี้ส่วนใหญ่คงจะเข้ารับราชการหรือทำงานในรัฐวิสาหกิจ และที่ไปทำงานเอกชนก็คงมีไม่น้อย ทางใดเล่าจะเป็นทางเจริญของเศรษฐศาสตร์บัณฑิตทั้งรุ่นนี้ รุ่นก่อน ๆ และรุ่นต่อไป

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระ ๔ ประการเพื่ออุดหนุนกำลังใจของผู้ปฏิบัติไว้ดังนี้

ปัญญาพละ	กำลังคือปัญญาหนึ่ง
วิริยพละ	กำลังคือความเพียรหนึ่ง
อนวัชชพละ	กำลังคือกิจการที่ไม่มีโทษหนึ่ง

สังคหผละ	กำลังคือความสงเคราะห์หนึ่ง
เมื่อสัตบุรุษมีผละ ๔ นี้แล้ว ท่านว่าจะพ้นภัย ๕ อย่างคือ	
อาชีวกภัย	ภัยคือความกลัวเรื่องเลี้ยงชีพหนึ่ง
อลิโขภภัย	ภัยคือความกลัวครหาติเตียนหนึ่ง
ปรีสภารชชภัย	ภัยคือความกลัวต่อความบริภาพะ (การใส่ความ) หนึ่ง
มรณภัย	ภัยคือความกลัวตายหนึ่ง
ทุกคติภัย	ภัยคือความกลัวทุกคติหนึ่ง

เศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่รักทั้งหลาย จงเจริญด้วยจุดพละเกิด คือ
จงมีปัญญาความรู้รอบ จงมีความเพียรมานะอดสาเหในการงาน
จงมีสติยังคิด ประพฤติตนแต่ในทางที่ชอบ หลีกเลียงทางแห่งความ
ยั่ววนในลาภยศศฤงคาร ซึ่งไม่ชอบด้วยทำนองคลองธรรม และจง
กอบปรด้วยเมตตากรุณาช่วยเหลือผู้ที่ยากเข็ญอ่อนแอ และแม้แต่ผู้ที่
ท่านคิดว่าเป็นศัตรูของท่าน ในการประพฤติดีประพฤติชอบนี้
บัณฑิตจะต้องทรงไว้ซึ่งความกล้าหาญ เข้มแข็ง เฉพาะอย่างยิ่ง ใน
กาลเทศะปัจจุบัน ซึ่งเต็มไปด้วยความลุ่มหลงเห็นผิดเป็นชอบทั่วไป
แต่ไม่ควรจะลืมนะว่า ถ้าได้ปฏิบัติให้เกิดพลังทั้งสี่ประการแล้ว ความ
กลัวนานาประการจะขจัดหายได้โดยง่าย และความกล้าหาญจะ
เกิดขึ้นแทน บัณฑิตทั้งหลายจงรักษาความดีไว้ให้มั่น เสมือนเกลือ
รักษาความเค็มไว้ได้ และขอให้ยึดมั่นเถิดว่าใครจะประพฤติดังไร
จะร่ำรวยอย่างไร จะชักชวนเราให้ทำอะไรที่ไม่ชอบก็ตาม เราจะ
ปฏิบัติของเราแต่ในทางที่ชอบธรรม เพื่อให้เศรษฐศาสตร์บัณฑิต
ทรงไว้แต่ความเจริญด้วยสัจยสุจริตรธรรม เป็นที่รักที่นิยมแก่ฟ้าดิน
ตลอดไป

คณะเศรษฐศาสตร์

ในปีการศึกษา ๒๕๖๒

คณะเศรษฐศาสตร์ มธ.

ตุลาคม ๒๕๖๑ - ตุลาคม ๒๕๖๒

ข้อความในบทนี้ จะเขียนเป็นทำนองรายงานความก้าวหน้าของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อเนื่องจากบทความที่ได้เขียนไว้ในเศรษฐกิจศาสตร์อนุสรณ์ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๑

นักศึกษาใหม่

ในปีการศึกษา ๒๕๖๒ มีนักศึกษาใหม่ ซึ่งผ่านการสอบแข่งขันจัดโดยสภามหาวิทยาลัย มาเข้าศึกษาในคณะเศรษฐศาสตร์ภาคปกติ ๒๐๒ คน ภาคค่ำ ๒๗๕ คน ผู้ที่สอบได้คะแนนเยี่ยมในภาคปกติ ได้คะแนนในการสอบแข่งขันนั้น ๓๒๐/๔๐๐ หรือ ๘๐% และมีจำนวนที่สอบได้คะแนนตั้งแต่ ๗๐% ขึ้นไป ๘ คน ผู้ที่สอบได้คะแนนต่ำสุดได้คะแนน ๒๒๗/๔๐๐ หรือ ๕๕.๔%

นักศึกษาใหม่ภาคค่ำที่สอบแข่งขันเข้ามาได้คะแนนสอบแข่งขันสูงสุด ๒๙๖/๔๐๐ หรือ ๗๔% มีผู้ได้คะแนน ๗๐% ขึ้นไป ๔ คน และผู้ที่สอบได้คะแนนต่ำสุดได้ ๒๑๖/๔๐๐ หรือ ๕๔%

คะแนนของนักศึกษาใหม่ทั้งภาคปกติและภาค

คำนี้ นับว่าดีกว่าคะแนนนักศึกษาใหม่ในปีก่อน ๆ ซึ่งทั้งในส่วนสูง ส่วนต่ำ และส่วนรวม ดีขึ้นมาเรื่อย ๆ ในระยะ ๔-๕ ปีที่แล้วมา เลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ บอกพวกเราว่า ในส่วนรวมแล้ว นักศึกษาใหม่ของเราจะมีคะแนนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยโดยทั่วไปของ นักศึกษาที่เข้ามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร แม้ว่าเรายังเป็นรองอยู่บางคณะ บางมหาวิทยาลัย ก็เป็นรองอยู่น้อยคณะ เช่น คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะ อักษรศาสตร์ เป็นต้น

นักศึกษาใหม่ในปี ๒๕๑๒ นี้ เลือกเข้าคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. เป็นอันดับ ๑ หรืออันดับ ๒ ภาคปกติ ๑๔๑ คน หรือ ๖๙.๘๐% (ปี ๒๕๑๑ = ๕๒.๘๐%) ภาคค่ำ ๑๖๗ คน หรือ ๖๐.๗๓% (ปี ๒๕๑๑ = ๖๑.๗๕%) แสดงว่าส่วนใหญ่ของนักศึกษาใหม่ของเรา มุ่งจะ เรียนเศรษฐศาสตร์ตั้งแต่แรกเริ่ม

สถิติข้างต้นนี้ ให้กำลังใจแก่คนบดี้และคณาจารย์ยิ่งนัก

นักศึกษาชั้นปริญญาตรีปีที่ ๒-๓-๔

อาจารย์ต่าง ๆ มากท่านด้วยกันทั้งไทยและฝรั่ง ถือเป็นหลัก ปฏิบัติที่จะรายงานการสอนประจำภาค ประจำวิชา ให้คนบดี้ทราบ หลายท่านทำเป็นลายลักษณ์อักษร บางท่านก็รายงานด้วยวาจา ผมมีความยินดีที่จะกล่าวว่า โดยทั่วไปคณาจารย์มีความพอใจใน ความก้าวหน้าของนักศึกษาแต่ละรุ่น เช่น รุ่นปี ๔ ปีนี้ ท่านก็ล่าว กันเป็นเอกฉันท์ว่า ระดับความรู้ดีกว่ารุ่นปี ๔ ปีกลาย ครั้นไล่ไปถึงปี ๓ และปี ๒ ก็ได้ความว่าดีขึ้นกว่าปี ๓ และปี ๒ ปีกลายตามลำดับ ภาคค่ำก็ทำนองเดียวกัน ผมสรุปมาให้ฟังจากรายงานมากมายด้วย

กัน ใครไม่เชื่ออยากดูหลักฐานจริง ๆ ก็มาขอดูได้ และเมื่อเป็นจริงอย่างนี้ ภาวะอย่างนี้แหละที่เราเรียกได้เต็มปากว่าการศึกษาเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยนี้เจริญขึ้นจริง และคนบดีกับคณาจารย์ก็ปลื้มใจ

แต่ความปลื้มใจนี้ ปลื้มได้แต่เฉพาะส่วนรวม ถ้าพิจารณาจริง ๆ ลงไปในส่วนย่อยแล้วยังปลื้มไม่ลง เพราะยังมีอีกหลายคน นักในแต่ละรุ่น แต่ละปีที่ยังขาดตกบกพร่องอยู่มาก ทางคณาจารย์ก็ยังมึนน้อย จะช่วยแก้ปัญหาให้แต่ละคนก็ยังทำไม่ได้ ฉะนั้น คนบดีจึงขอวอนนักศึกษาเหล่านี้ซึ่งยังมี “ขาด” หรือ “ตก” อยู่มากในผลสอบที่ประกาศไป ให้พยายามช่วยตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ใครต้องการให้ช่วยเป็นพิเศษเช่นในด้านจัดชั้นพิเศษให้มีการทบทวนวิชาพิเศษให้ ทางคณาจารย์จะจัดให้ ขอให้ร้องเรียนขึ้นมา

โครงการใหม่

ในอนุสรณ์เศรษฐศาสตร์ปีที่แล้ว ผมได้แสดงความหวังว่า คณะเศรษฐศาสตร์จะได้เริ่มโครงการในปีใหม่นี้ ๒ โครงการ ทั้งสองโครงการนี้ได้เริ่มแล้วกับยังมีโครงการที่ ๓ ตามมาด้วย

โครงการใหม่โครงการแรก ได้แก่โครงการอาสาสมัครชั้นบัณฑิต ซึ่งสภามหาวิทยาลัยและสภาการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความเห็นชอบแล้ว และแม้ว่าคณะเศรษฐศาสตร์จะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ บรรดาคณาจารย์จากคณะอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัยได้ร่วมใจกันช่วยดำเนินการให้คำปรึกษาและตรวจตราเป็นอย่างดี ฉะนั้น จึงเริ่มได้เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒ หลังจากได้คัดเลือกบัณฑิตอาสาสมัครจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาได้ ๑๘ คน

ทำการอบรมอยู่ ๒ เดือน แล้วบัณฑิตอาสาสมัครทั้ง ๑๔ คนได้ แยกย้ายกันไปปฏิบัติงานเป็นครูในโรงเรียนต่าง ๆ ในชนบท ตั้งแต่ แม่สะเรียงลงไปถึงสุโขทัย เชียงรายลงไปถึงพังงา ภาคตะวันตกไปอยู่ ๒ อำเภอในกาญจนบุรี และในภาคอีสานก็มีบัณฑิตไป ปฏิบัติอยู่หลายจังหวัด คือ หนองคาย ขอนแก่น ร้อยเอ็ด และบุรีรัมย์ ในระหว่างเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน ๒๕๑๒ คณะได้จัด อาจารย์ไปเยี่ยมและตรวจงานของบัณฑิตเหล่านี้โดยทั่วถึงกัน ปรากฏว่าบัณฑิตของเราไปปฏิบัติงานได้ผลดีทุกคน แต่มีหลายคน ที่ได้รับความลำบากนานาประการ ซึ่งคณะพยายามจะบรรเทาทุกข์ ให้มากที่สุดที่จะกระทำได้

งานอีกโครงการหนึ่งซึ่งได้เริ่มในปีการศึกษา ๒๕๑๒ นี้ คือ งานอำนวยการศึกษาปริญญาโทเศรษฐศาสตร์ เรียนเต็มเวลาและ เรียนเป็นภาษาอังกฤษ โครงการนี้ได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่ จากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์และกระทำเพื่อสนองความต้องการของ รัฐบาล (โครงการพัฒนามหาวิทยาลัย) ในด้านผลิตอาจารย์ และใน ขณะเดียวกันก็มุ่งจะส่งเสริมคุณภาพวิชาการเศรษฐศาสตร์ใน ประเทศไทยให้ทัดเทียมกับยุโรปหรือสหรัฐอเมริกา นักศึกษาต้อง ผ่านการคัดเลือกโดยการสอบพื้นฐานความรู้เศรษฐศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ และเมื่อผ่านการคัดเลือกมาแล้วจะได้รับทุนการ ศึกษาเป็นเวลา ๒ ปี ทุนละ ๕ หมื่นบาทสำหรับ ๒ ปี มาตรฐาน การศึกษาพยายามจะยกให้สูงเท่าเทียมมหาวิทยาลัยที่ดี ๆ ในโลก สำหรับปีแรกนี้มีนักศึกษาผ่านการคัดเลือก ๑๖ คน มีผู้ศรัทธา สนับสนุนให้ทุนการศึกษาเพื่อการนี้เป็นอันมากจนเหลือเพื่อ

เมื่อได้จัดการเรื่องหลักสูตรปริญญาโทภาคอังกฤษแล้ว คณะได้ชวนกลับมาพิจารณาหลักสูตรปริญญาโทภาคไทย และได้

ตั้งกรรมการคณะหนึ่งขึ้นพิจารณาปรับปรุงสัณคายนา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมคุณภาพให้สูงยิ่งขึ้น แต่ยังมีหลักการที่จะอำนวยความสะดวกให้นักศึกษาส่วนใหญ่สามารถไปประกอบอาชีพได้ในขณะที่ศึกษาอยู่ โครงการนี้คาดว่าจะร่างสำเร็จทันออกใช้ในเดือนปีการศึกษา ๒๕๑๓

ตั้งแต่นั้นต่อไปสักสองสามปี คณะไม่มีนโยบายที่จะขยายงานใหม่ออกไปอีก แต่จะพยายามปรับปรุงงานปัจจุบัน ทั้งชั้นปริญญาตรี และชั้นสูงกว่าปริญญาตรีให้ดียิ่งขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในด้านให้คำปรึกษาแนะนำแก่นักศึกษาในการเรียน ซึ่งจะทำได้ดียิ่งขึ้น เมื่อมีอาจารย์ประจำมากพอ ฉะนั้นงานที่ควรจะทำในขั้นนี้คือการผลิตอาจารย์ที่มีคุณวุฒิสูง การขยายสถานที่ให้เหมาะแก่การศึกษาเป็นกลุ่มเล็ก ๆ มากกลุ่ม ส่วนงานในโครงการอาสาสมัครชั้นบัณฑิต ก็ขยายให้กว้างขวางออกไป ทั้งในด้านรับบัณฑิตจากสถาบันอื่นเข้ามาและในด้านการปฏิบัติงานของบัณฑิตอาสาสมัครในชนบทด้วย

คณาจารย์ประจำ

ในปีการศึกษาปัจจุบันนี้ ปริมาณส่วนรวมของอาจารย์ประจำที่ปฏิบัติงานอยู่ในคณะต้องลดลงไปอีก เพราะมีอาจารย์ชั้นผู้น้อยได้รับทุนไปศึกษาต่อในประเทศต่าง ๆ ถึง ๙ คน แต่ได้รับอาจารย์ใหม่มารวมทั้งสิ้น ๘ คน เป็นผู้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรีทั้งนั้น รวมทั้งที่สำเร็จจากออสเตรเลียมา ๑ คน ในจำนวน ๘ คนนี้ ต้องส่งไปฝึกภาษาอังกฤษเต็มวัน และไปปฏิบัติงานด้านอื่นซึ่งเป็นประโยชน์แก่มหาวิทยาลัยเสียหลายคน จึงทำให้จำนวนอาจารย์ชั้น

ปริญญาตรี ซึ่งปฏิบัติงานในคณะเต็มเวลานั้นน้อยลง แต่อาจารย์ที่ไปฝึกและปฏิบัติงานด้านอื่น ก็ได้เสียสละเวลาร่วมกันกับอาจารย์ประจำอื่น ๆ มาช่วยทบทวนนักศึกษาปริญญาตรีทั้งภาคปกติ และภาคค่ำ ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ตามเคย

ตั้งแต่เริ่มส่งอาจารย์ไปศึกษา ณ ต่างประเทศ เป็นเวลาสามสัปดาห์แล้ว ได้มีอาจารย์ที่เรียนสำเร็จชั้นปริญญาโทกลับมาปฏิบัติงาน ๔ คน และอาจารย์เหล่านี้ได้พยายามปฏิบัติหน้าที่ด้วยความอุตสาหะ สมตามความมุ่งหวังแต่เดิม ทำให้คุณภาพของงานในคณะดีขึ้นกว่าก่อน ในระยะ ๖ เดือนข้างหน้าคาดว่าจะมีอาจารย์ปริญญาโทกลับมาปฏิบัติงานอีก ๓ คน และอาจจะได้อาจารย์ใหม่วุฒิปริญญาตรีจากออสเตรเลียมาช่วยอีก ๒ หรือ ๓ คน คงจะเป็นประโยชน์แก่งานของคณะมาก แต่อาจารย์วุฒิปริญญาเอกที่จะกลับมาปฏิบัติงานนั้น คงจะต้องรอต่อไปอีกสักสองสามปีจึงจะมีจำนวนมากพอใช้ในขั้นต้น ในขั้นนี้ต้องพึ่งอาจารย์มูลนิธิริบกกีเฟลเลอร์ และอาจารย์พิเศษอยู่มาก

อาจารย์ประจำทั้งที่มีอาวุโส และอาจารย์ชั้นโทชั้นตรีได้แบ่งหน้าที่กันไปปฏิบัติ ซึ่งนอกจากจะผ่อนภาระของคณบดีไปได้บ้าง ยังกระทำถูกต้องตามหลักการกระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ หลักการนี้เป็นหลักการที่ดีเพราะงานที่สำคัญเช่น งานอำนวยการ ศึกษาชั้นสูงนี้ ไม่ควรที่จะผูกพันมันคงอยู่กับผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ อนิจจังเป็นของไม่เที่ยง การกระจายความรับผิดชอบจะป้องกันความเสียหายต่าง ๆ ได้ และเป็นประกันความมั่นคงในหมู่คณะได้ อย่างดี ด้วยเหตุนี้คณาจารย์และข้าราชการในคณะจึงได้รวบรวมกันเป็นกรรมการคณะต่าง ๆ เพื่อแบ่งความรับผิดชอบกันไป การปฏิบัติงานแบบคณะกรรมการนั้นก็มีข้อที่จะต้องป้องกันมิให้เกิด

เสียหายขึ้นได้ เพราะเมื่อจัดเป็นรูปคณะกรรมการแล้ว บางที่ กรรมการก็เกี่ยงกันเอง ไม่มีใครรับผิดชอบและส่วนมากมักจะทำงานล่าช้า เพราะมัวแต่จะรอประชุมกัน แต่ในคณะเศรษฐศาสตร์ เราจัดงานกันเป็นคณะกรรมการนี้ ได้ย៉ำหนักหนาว่าจัดเพื่อแบ่งหน้าที่กัน ไม่ใช่เพื่อประชุมกันอย่างเดียว ฉะนั้น เท่าที่เป็นอยู่ ทุกวันนี้ก็รู้สึกได้ทำงานกันเข้มแข็งพอใช้ถูกต้องตามหลักการ

การก่อตั้งกรรมการต่าง ๆ ปฏิบัติงานของคณะเศรษฐศาสตร์ นี้อาศัยหลักประชาธิปไตยอยู่บ้าง กล่าวคือ คณาจารย์และข้าราชการตั้งแต่ชั้นตรีขึ้นไป ใช้สิทธิเลือกตั้งคณะกรรมการกลางขึ้น ๔ คน ผสมกับคณบดีและเลขาธิการคณะซึ่งเป็นกรรมการกลางโดยตำแหน่ง คณะกรรมการกลางนี้อาศัยอำนาจจากการที่ได้รับเลือกตั้งมาทำการมอบหมายงานให้แก่อาจารย์ต่าง ๆ ซึ่งจัดไว้เป็นคณะ ๆ ตามหน้าที่ กรรมการคณะต่าง ๆ ที่คณะกรรมการกลางได้จัดตั้งขึ้นมีดังนี้

๑. กรรมการพิจารณาหลักสูตรปริญญาตรี
๒. กรรมการโครงการปริญญาโทภาคภาษาอังกฤษ
๓. กรรมการปรับปรุงหลักสูตรปริญญาโทภาคภาษาไทย
๔. กรรมการรับเข้าศึกษา (พิจารณาผู้เข้าใหม่รวมทั้งการย้าย คณะ ย้ายภาค)
๕. กรรมการอำนวยการศึกษา (เชิญผู้บรรยาย จัดตารางสอน ฯลฯ)
๖. กรรมการทบทวนวิชา (จัดสอนทบทวนเป็นหมู่ ๆ)
๗. กรรมการทุนการศึกษา
๘. กรรมการงบประมาณ
๙. กรรมการสวัสดิการ
๑๐. กรรมการห้องสมุดคณะ

คณะกรรมการห้องสมุดคณะมีนักศึกษาส่งผู้แทนมาร่วมเป็นกรรมการด้วยและคณะกรรมการทุนการศึกษามีผู้แทนนักศึกษาเป็นที่ปรึกษา ต่อไปเมื่อนักศึกษาพร้อมที่จะเข้าร่วมงานกับอาจารย์และข้าราชการโดยกว้างขวางยิ่งขึ้น ก็จะขยายวงบทบาทของนักศึกษาให้กว้างขวางขึ้นโดยมิให้เสียหายแก่การเรียน ถ้านักศึกษามีความเห็นอย่างไรในเรื่องนี้ ให้ทำบันทึกเสนอประธานคณะกรรมการกลาง

คณะกรรมการต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นคณะกรรมการที่ปฏิบัติงานอยู่ภายในคณะ และมีหน้าที่เน้นหนักไปในเชิงบริหารงาน ส่วนคณะกรรมการประจำคณะ ซึ่งมีอยู่ตามกฎหมายนั้นก็ยังคงดำเนินการอยู่ ประชุมกันเดือนละครั้งเป็นประจำ มีหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านนโยบายมากกว่าการบริหาร และมีอาจารย์พิเศษมาร่วมเป็นกรรมการด้วย ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์อาวุโสตั้งแต่ต้นปีการศึกษา ๒๕๑๒ นี่เป็นต้นมา สมาคมเศรษฐศาสตร์บัณฑิต มธ. ได้ส่งกรรมการผู้แทนสมาคมมาประชุมกรรมการประจำคณะมิได้ขาด และเมื่อสมาคมมีการประชุมกรรมการกัน คณะก็ส่งอาจารย์ไปร่วมประชุมด้วย ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดียิ่งขึ้นระหว่างสมาคมกับคณะ

คติประจำปี

ในบทความซึ่งเขียนให้นักศึกษาอ่านนี้ ผมขอจบด้วยคำปราศรัยกับนักศึกษาชั้นโทครูกับศิษย์สักสองสามข้อ

ข้อแรก ผมอยากจะขอบคุณนักศึกษาทั้งหมด ที่ได้เล่าเรียนและประพฤติดีตลอดมาทำให้ครูบาอาจารย์และคณบดีภาคภูมิใจพอใช้ ที่เขียนไว้ว่าพอใช้นั้นก็เพราะการเล่าเรียนและความประพฤติ

ของนักศึกษานั้น ในส่วนรวมอาจจะนับได้ว่าดี แต่พวกเรายังมีข้อบกพร่องอยู่มาก เฉพาะอย่างยิ่งในวิชาที่พวกเรามักจะสอบตกกันมาก ๆ (เห็นจะไม่ต้องระบุวิชา) ผมสอบดูแล้วปรากฏว่าเป็นเพราะคณะและมหาวิทยาลัย ไม่สามารถจัดการให้ดีพอสัก ๑ ส่วน แต่อีก ๓ ส่วน เป็นเพราะนักศึกษามักจะละเลยวิชาชั้นปีต้น ๆ พอสอบไล่พลาดพลั้งไปแล้ว ก็ไม่หวนกลับไปเรียนซ้ำเพื่อให้สอบไล่ได้ กลับไปเรียนวิชาชั้นสูง ๆ ต่อไป เมื่อไม่เข้าชั้นเรียนวิชาที่ยังสอบตกอยู่ในชั้นต่ำ และไม่มีโอกาสทำแบบฝึกหัดหรือสอบซ่อม เวลาเข้าสอบไล่ นักศึกษานั้น ๆ ก็ยอมยากนักที่จะสอบไล่ได้ การสอบตกในวิชาชั้นต่ำ ๆ เป็นการเรื้อรังนี้ มักจะสะสมเป็นดินพอกหางหมู ยิ่งนานวันก็ยิ่งแก้ยากขึ้นทุกที ฉะนั้นใครจะขอแนะให้พยายามแก้ไขข้อนี้เสียให้เรียบร้อยไป ถ้าแก้ไขด้วยตนเองได้ก็ดี แต่ถ้ามีความเห็นจะให้คณาจารย์ช่วยเหลืออย่างไร เช่น ถ้าตกกันในวิชาใดมาก ๆ จะเข้าชื้อกันเสนอให้จัดการทบทวนวิชานั้นเป็นพิเศษ สำหรับผู้ที่ยังสอบไม่ได้ ผมก็ยินดีรับฟังและจะจัดการให้เท่าที่จะสามารถทำได้

ข้อต่อไป ใครจะขอบคุณนักศึกษาอีกที่มีความอดทนเล่าเรียน ทั้ง ๆ ที่คณะเศรษฐศาสตร์นี้กำลังขาดแคลนสถานที่อย่างหนัก ข้อนี้จะว่าเป็นข้อบกพร่องของผมเองก็ได้ เพราะแม้แต่ขยายงานของคณะ ไม่ขยายสถานที่ มีข้อแก้ตัวอยู่เพียงแต่ระหว่างที่ขยายงานนี้ ถ้าเริ่มขยายสถานที่เข้าจะต้องรื้อตึกเก่าย้ายไปอาศัยที่ไหนชั่วคราว รอจนตึกใหม่เสร็จแล้วจึงจะสบายขึ้น ผมเกรงเหลือเกินว่าในระหว่างรื้อตึกใหม่เสร็จนั้น งานที่กำลังขยายอยู่จะซุกซลักเสียหายได้ ข้อเกรงนี้อาจจะไม่ถูกต้องนัก แต่ก็เพราะเกิดเกรงขึ้นมา จึงยังไม่ยอมรื้อตึกใหม่ ไม่ใช่แต่นักศึกษาเท่านั้นที่เดือดร้อน อาจารย์ประจำทั้งหลายก็ต้องอดทนกับความคับแคบเช่นเดียวกัน อย่างไร

ก็ตามข้อนี้กำลังอยู่ในความดำริของมหาวิทยาลัย และคงจะมีทางผ่อนปรนได้ในไม่ช้า

ข้อสุดท้าย ขอยกเอาถ้อยคำที่เคยเขียนไว้มาเขียนซ้ำอีกเป็นการเทศนาประจำปี

นักศึกษาและเศรษฐศาสตร์บัณฑิตทั้งหลาย จงเจริญด้วย จตุพละเกิด คือจงมีปัญญาความรอบรู้ จงมีความเพียรมานะอุตสาหะในการงาน จงมีสติยั้งคิด ประพฤติตนแต่ในทางที่ชอบ หลีกเลียงทางแห่งความยั่ววนในลาภยศศฤงคาร ซึ่งไม่ชอบด้วย ทำนองคลองธรรม และจงกอปรด้วยเมตตากรุณาช่วยเหลือผู้ที่ยากเข็ญอ่อนแอ และแม้แต่ผู้ที่ท่านคิดว่าเป็นศัตรูของท่าน ในการประพฤติดีประพฤติชอบนี้ บัณฑิตจะต้องทรงไว้ซึ่งความกล้าหาญเข้มแข็งเฉพาะอย่างยิ่ง ในกาลเทศะปัจจุบัน ซึ่งเต็มไปด้วยความลุ่มหลงเห็นผิดเป็นชอบทั่วไป แต่ไม่ควรจะลืมว่า ถ้าได้ปฏิบัติให้เกิดพลังทั้งสี่ประการแล้ว ความกล้านานาประการจะจัดหายได้โดยง่าย และความกล้าหาญจะเกิดขึ้นแทน บัณฑิตทั้งหลายจงรักษาความดีไว้ให้มั่น เสมือนเกลือกรักษาความเค็มไว้ได้ และขอให้ยึดมั่นเถิดว่า ใครจะประพฤติอย่างไร จะร้ายว่อย่างไร จะชักชวนเราให้ทำอะไรที่ไม่ชอบก็ตาม เราจะปฏิบัติของเราแต่ในทางที่ชอบธรรม เพื่อให้เศรษฐศาสตร์บัณฑิตทรงไว้แต่ความเจริญด้วยสัจยสุจริตธรรม เป็นที่รักที่นิยมแก่ฟ้าดินตลอดไป

คณะเศรษฐศาสตร์

ในปีการศึกษา ๒๕๑๓

ในการเขียนเรื่องของคณะเศรษฐศาสตร์ในปีการศึกษาี้ ผมมีความลำบากใจมากกว่าปีก่อน ๆ เพราะต้องเขียนจากต่างประเทศ แท้จริงนักศึกษาน่าจะขอให้อาจารย์ ซึ่งรักษาราชการในตำแหน่งคณบดีเขียนแทน แต่เมื่อนักศึกษาผู้รับผิดชอบในหนังสืออนุสรณ์ปีนี้ ได้ร้องขอมาในเวลากระชั้น ไม่มีโอกาสจะเบี่ยงบ่าย จึงพยายามเขียนให้ได้ความสมบูรณ์เท่าที่จะกระทำได้ โดยหวังว่านักศึกษาจะได้นำไปให้อาจารย์มนตรี บริสุทธิ์ ตรวจดู เพื่อจะมีอะไรแก้ไขเพิ่มเติม

รายงานในคณะเราพอจะแยกได้ดังนี้

๑. การศึกษาชั้นปริญญาตรี ทั้งภาคปกติและภาคค่ำ
๒. การศึกษาชั้นปริญญาโท
๓. การศึกษาชั้นปริญญาโท ภาคภาษาอังกฤษ
๔. งานห้องสมุด
๕. กิจกรรมของนักศึกษา
๖. งานสร้างสมอาจารย์
๗. งานวิจัย

นอกจากนี้ก็มีงานเอกเทศ คือ โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งแท้จริงเป็นงานส่วนรวมของมหาวิทยาลัย คณะเศรษฐศาสตร์รับดำเนินงานให้ภายใต้ความกำกับควบคุมของคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยอาจารย์จากคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย

วิธีดำเนินงานของคณะเศรษฐศาสตร์ เท่าที่เป็นมาในระยะ ๒-๓ ปีที่แล้ว เมื่อมีอาจารย์ประจำมากขึ้นพอสมควร ก็คือพยายามให้ผูกพันอยู่กับบุคคลหนึ่งบุคคลใดน้อยที่สุดที่จะกระทำได้ เราพยายามสร้างระบบตามหลักประชาธิปไตย โดยให้อาจารย์ ข้าราชการ การุณการ และนักศึกษา มีส่วนออกความคิด วางแผนงาน และดำเนินกิจการทั้งปкти และทั้งพัฒนาตลอดไปหมดทุกแขนง ตามระบบนี้ นอกเหนือไปจากคณะกรรมการประจำคณะตามกฎหมายแล้ว เราได้เปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งกรรมการกลางขึ้นชุดหนึ่ง มีหน้าที่บริหารอำนวยการส่วนร่วมในคณะ และเป็นผู้จัดแบ่งงานในแขนงต่าง ๆ เช่น แขนงพิจารณารับเข้าศึกษา แขนงอำนวยการศึกษา แขนงพิจารณาทุนการศึกษา แขนงช่วยเหลือนักศึกษาทบทวนวิชา แขนงพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรปริญญาตรีและปริญญาโท แขนงจัดการห้องสมุด แขนงตรวจประเมินผล แขนงวางแผนงานและอาคาร แขนงสวัสดิการ เป็นต้น ส่วนกิจการของนักศึกษานั้น มีอาจารย์ฝ่ายปกครองเป็นที่ศึกษาก็จริง แต่ได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้จัดการปกครองกันเอง ตามระบบประชาธิปไตย มีสภานักศึกษา และผู้แทนนักศึกษาระดับต่าง ๆ ซึ่งได้รับการเลือกตั้งโดยนักศึกษาเอง

การเปลี่ยนแปลง และความก้าวหน้าในการดำเนินงานภายในคณะของเราในปีการศึกษา ๒๕๑๓ นี้พอจะนำมากล่าวได้ดังนี้

๑. คณะเศรษฐศาสตร์ได้เสนอต่อสภามหาวิทยาลัย และ

สภามหาวิทยาลัยได้เห็นชอบด้วย ให้มีผู้แทนอาจารย์ประจำรุ่นอ่อนอาวุโส (คือเป็นอาจารย์ชั้นตรีชั้นโท) เข้าร่วมเป็นกรรมการประจำคณะได้ ๒ คน ผู้แทนที่ว่านี้เลือกตั้งโดยที่ประชุมอาจารย์และข้าราชการธุรการ (คณะกรรมการประจำคณะนี้ กฎหมายระบุให้รับผิดชอบและมีอำนาจในกิจการของคณะ แต่เดิมเรามีแต่อาจารย์และข้าราชการธุรการอาวุโส คือ ชั้นเอกขึ้นไป)

๒. ปีนี้นักศึกษาในคณะเรา ได้เริ่มมีส่วนร่วมเป็นกรรมการเพื่อบริหาร และพัฒนากิจการของคณะในแขนงต่าง ๆ มากขึ้น เป็นที่หวังว่าผู้แทนนักศึกษาที่ได้เข้ามาร่วมงานกับอาจารย์และข้าราชการอื่นนั้น จะไม่เสียหายในการเล่าเรียนของตน ถ้าเป็นเช่นนั้นได้ ก็จักขยายขอบเขตการร่วมงานของนักศึกษาออกไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
๓. จำนวนอาจารย์ประจำได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนหลายคน ซึ่งรวมทั้งอาจารย์ใหม่ และอาจารย์เดิมที่ได้รับทุนไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศกลับมาแล้ว แต่ละคนไม่ว่าใหม่หรือเก่า ได้เริ่มคลุกคลีกับงานของคณะตั้งแต่แรกเริ่ม รู้สึกมีความศรัทธาเพิ่มขึ้นทั้งภายในคณะ ภายในมหาวิทยาลัย และในการประชุมภายนอกมหาวิทยาลัย
๔. อาจารย์ประจำของเราได้เริ่มงานวิจัยกันบ้างแล้ว โดยบางคนยังทำหน้าที่ช่วยอาจารย์ฝรั่งทุนร็อกกี้เฟลเลอร์วิจัย และบางคนเริ่มวิจัยด้วยตนเอง บางคนก็รับเอางานวิชาการจากภายนอกมหาวิทยาลัยมาช่วยทำ และช่วยวิจัยด้วย การเริ่มมีงานวิจัยนี้ เป็นที่หวังว่าจะกระทำต่อเนื่อง และขยายต่อไปจนภายหลังกลายเป็นงานสำคัญ

ของคณะและมหาวิทยาลัย

๕. ปีนี้เราได้รับงบประมาณสำหรับก่อสร้างอาคารเรียน และที่ทำการของคณะ กรรมการที่รับผิดชอบเรื่องนี้ได้ ดำเนินการวางแผนร่วมกับสถาปนิกโดยเข้มแข็ง
๖. ปีนี้เราได้เริ่มออกจุลสารเศรษฐกิจศาสตร์ เพื่อเป็นสื่อ สัมพันธ์ระหว่างพวกเราซึ่งมีจำนวนมากขึ้นแล้ว และ หลายคนอยู่ในต่างประเทศ ผมได้ทราบว่าจุลสารนี้เป็น ที่พึงพอใจโดยทั่วไป และอาจจะใช้ประโยชน์ได้ในการ ตรวจประเมินผลการดำเนินงานของคณะเราได้ด้วยภาย หลัง
๗. งานโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งมีอาจารย์จากคณะ ต่าง ๆ ร่วมอำนวยการ โดยมีอาจารย์คณะสังคมสง-เคราะห์ศาสตร์เป็นผู้บริหารนั้น ในปีที่ ๒ นี้ได้ดำเนิน การก้าวหน้าดีเป็นพิเศษ ได้ขอจัดข้อยุ่งยากและอุปสรรค นานาประการ ทำให้เป็นที่นิยมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายศึกษา-ธิการ และฝ่ายปกครองในชนบทเป็นอันมาก โครงการนี้ เริ่มออกจุลสารเรียกชื่อว่า ข่าวสารเพื่อนพ้อง ด้วย ซึ่งเป็น ที่พอใจและเป็นประโยชน์แก่อาสาสมัคร และผมเองด้วย
๘. ผมอาจจะลืมกล่าวถึงเรื่องบางเรื่อง ซึ่งสื่อให้เห็นความ เจริญของคณะเราในรอบปีนี้ แต่เรื่องที่ไม่ควรจะลืมกล่าว ก็คือความเจริญของนักศึกษาของเราในด้านคุณภาพ อันอาจจะวัดได้ด้วยความสำเร็จของเศรษฐกิจศาสตร์ บัณฑิตจากคณะเรา ในการไปรับราชการหรือทำงาน ประกอบอาชีพอย่างอื่น และไปเรียนต่อในต่างประเทศ เท่าที่ผมได้สำรวจด้วยตนเอง ทั้งในประเทศไทยและใน

สหรัฐอเมริกา เศรษฐศาสตร์บัณฑิตของธรรมศาสตร์เรา
จะไปสอบแข่งขันเข้าทำงาน ก็สอบได้ดี จะไปเรียน
ต่อก็เรียนได้สะดวก สำเร็จเร็ว อาจารย์ในมหาวิทยาลัย
ต่างประเทศที่มีชื่อเสียงดี พอใจรับเศรษฐศาสตร์บัณฑิต
ของเรามาก ขอให้ความเจริญในด้านคุณภาพนี้จะมีอยู่
ต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง เพราะเป็นเรื่องสำคัญกว่าสิ่งใด ๆ
ทั้งสิ้นในการพัฒนาการศึกษา

เท่าที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะมีผู้ทักได้นำแต่เรื่องดี ๆ มากล่าว
ทั้งนั้น ความจริงก็ไม่น่าจะประหลาดอะไร เพราะถ้าเราจะพยายาม
สำรวจดูว่ามีเรื่องใดบ้างที่เราทำได้เร็วกว่าปีก่อน ๆ ก็คงจะสำรวจไม่
พบ แต่ทั้งนี้มิใช่ว่าเราจะไม่มีข้อบกพร่อง มิใช่ว่าเราจะทำดีกว่านี้
มิได้ ก็หาไม่ พวกเราทั้งหลาย อาจารย์ข้าราชการครูกรร นักศึกษา
ตลอดจนคนปกติไม่ควรประมาท ไม่ควรนอนใจ เราจะต้องขวนขวาย
ต่อไป หาความเจริญมาสู่พวกเรา และวิชาการของเราโดยสวัสดิภาพ
และไม่หยุดยั้ง

ระบบกรรมการที่เราใช้อยู่ในคณะเศรษฐศาสตร์ เราได้
สำเนียงมาตั้งแต่ต้นแล้วว่า มิใช่ระบบถ่วงงานถ่วงเวลา และมีใช้
ระบบที่ปิดความรับผิดชอบส่วนบุคคล เยี่ยงการทำงานเป็นคณะ
กรรมการโดยทั่วไป ที่เรียกว่ากรรมการนั้น ก็เพราะมีผู้ทำงานร่วม
กันหลายคน แต่ละคนทำ แต่ละคนแยกแบ่งงานเอาไปทำ เราจะ
ประชุมกันก็เฉพาะต้องการวางหลักการ และเพื่อปรึกษาหารือกันใน
วิธีทำงาน ข้อที่พึงเป็นคือเน้นกรรมการที่ทำงาน ไม่ใช่กรรมการที่มา
นั่งพูดคุยกัน

คติที่ว่า การดำเนินงานใดไม่ควรผูกพันอยู่กับบุคคลผู้หนึ่ง

ผู้ใดโดยเฉพาะนั้น ได้นำมาทดลองใช้ในปีนี้ ซึ่งเป็นปีที่คนบดดีไม่อยู่ในกรุงเทพฯ เสียเกือบทั้งปี ถ้าข้อความที่ได้เขียนมาข้างต้น เป็นที่รับกันว่าเป็นความจริง ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นประจักษ์แล้วว่า ความเจริญของคณะเรามีได้ขึ้นอยู่กับตัวคนบดดีเป็นสำคัญ แต่ขึ้นอยู่กับหลักการที่ดี วิธีการที่ชอบ และขึ้นอยู่กับการศึกษาที่อาจารย์ ข้าราชการ ตุรกร และมวลนักศึกษาต่างมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน ต่างคนต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนไปด้วยดีทุกด้าน ผลของการดำเนินงานปีนี้เป็นที่พอใจของผม เพราะถ้าจะพ้นตำแหน่งคนบดดีไปเมื่อใด ก็พ้นไปได้โดยสะดวกตาย แม้จะตายกันอนตาทลบ

ก่อนจบ ใครจะเสนอข้อคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติของอาจารย์ และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในระบบประชาธิปไตย สำหรับพวกเราได้พิจารณาดู ไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องต้องกันกับผม แต่ใครจะขอให้คิดดู ในระบบประชาธิปไตยนั้นมีผู้กล่าวว่า สถาบันการศึกษาชั้นสูงควรจะตั้งตนเป็นกลางในทางการเมือง ไม่ฝักใฝ่ในพรรคการเมืองใดไม่ว่าจะเป็นพรรครัฐบาลหรือพรรคฝ่ายค้าน หลักการนี้ผมเห็นชอบด้วยเป็นอย่างยิ่ง ปัญหาที่มีอยู่ว่าพวกเราแต่ละคนควรจะปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะให้สถาบันเป็นกลางไปได้จริง ๆ มีผู้แนะนำว่าพวกเราแต่ละคน เฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ หรืออาจารย์อาวุโส คนบดดีหรืออธิการบดี จะต้องไม่เอนเอียง สนับสนุน (หรือค้าน) พรรคใด ๆ จะต้องไม่เอนเอียงสนับสนุน (หรือค้าน) นักการเมืองผู้ใดผู้หนึ่ง ข้อเสนอนี้ชอบด้วยหลักการประชาธิปไตยหรือไม่ ผมเห็นว่า ไม่ชอบด้วยหลักการ เพราะประการแรก การนิ่งเฉยไม่สนับสนุนไม่คัดค้านนั้นเป็นการลำเอียง เพราะเป็นการรับสภาพปัจจุบัน เป็นการสนับสนุนฝ่ายข้างรัฐบาล (ไม่ว่าใครเป็นรัฐบาล) ตลอดกาล ประการที่ ๒ บุคคลแต่ละคนในระบบประชาธิปไตยพึงมีเสรีภาพ

ในการคิด การพูด และการเขียน ตามที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้แล้ว ยิ่งเป็นเจ้าหน้าที่หรืออาจารย์ชั้นผู้ใหญ่ ยิ่งจำเป็นที่จะใช้เสรีภาพนี้ ไม่ใช่ถูกจำกัดเพราะเป็นเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ หลักการที่ผมเห็นว่าจะอำนวยความสะดวกให้สถาบันของเราเป็นกลางได้จริง ๆ ในทางการเมือง คือ (๑) เปิดโอกาสให้ทุกคนใช้เสรีภาพได้ในการสนับสนุน (หรือคัดค้าน) ได้ทุกพรรค ภายในขอบเขตแห่งกฎหมายและความชอบธรรม (๒) ความสัมพันธ์ทางงาน เช่น อาจารย์กับศิษย์ อาจารย์กับอาจารย์ ผู้ใหญ่ต่อผู้น้อย จะต้องไม่ถูกกระทบกระเทือนด้วยความแตกต่าง (หรือความเห็นร่วมกัน) ในเชิงคติทางการเมือง และ (๓) ในการสอนอาจารย์จะต้องไม่เลือกสอนแต่ในคติการเมืองที่ตนชอบ โดยกำจัดหรือตเว้นในคติการเมืองฝ่ายตรงข้าม ความคิดเห็นนี้ น่าที่นักศึกษาและอาจารย์จะนำไปอภิปรายกันต่อไป

11

